

สารบัญาน หน้า

๒๓๕	ข้อบังคับ สำหรับ ข้าราชการ กองรับ กอง ชำระ โจร ผู้ร้าย หัวเมือง ฝ่าย ทวนออก แล ฝ่าย เหนือ	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๒๗
๒๓๖	ประกาศเพิ่มเติม เรื่อง เงิน พินัยหลวง ครั้ง ที่ ๑	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๓๖
๒๓๗	พระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ พระกุล จุลจอมเกล้า เพิ่มเติม	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๔ มาตรา	หน้า ๑๒๓๘
๒๓๘	ประกาศ ให้เลิก บ่อน เบี้ย ไฮญี่ฮัก ๓๑ ตำบล	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๔๑
๒๓๙	ประกาศ กรม พระคลัง มหาสมบัติ เรื่อง เบี้ย ทองแดง	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๕๕
๒๔๐	ข้อบังคับ สำหรับ รักษาการ ศุภการ คำ อรวม นิยมหลวง ซึ่ง เป้า เป็น ภาษี ชาเข้า รัชช ซัก ตาม และ ภาษี ชา ออก เป้าเสร็จ ตาม หัว เมือง	
	จุลศักราช ๑๒๔๗ รวม ๒๖ ข้อ	หน้า ๑๒๕๗
๒๕๑	ประกาศ การ สมโภช ในงาน รับ พระสุพรรณบัตร	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๖๔
๒๕๒	ข้อบังคับ สำหรับ นายอากร บ่อน เบี้ย	

	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๑๙ ข้อ	หน้า ๑๒๗๕
๒๔๓	ประกาศ กระทรวง โยธาธิการ ว่า ด้วย จัดซื้อ ที่ดิน ทำทาง รถไฟ	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๗ ข้อ	หน้า ๑๒๘๖
๒๔๔	ประกาศ ว่า ด้วย ลงชื่อผู้แต่ง เขียนหนังสือ ฟ้อง เรือง ราว แล ฎีกา	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๘๑
๒๔๕	ประกาศ กรม โยธาธิการ ว่า ด้วย สร้าง ถนน เขาวราช	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๘๓
๒๔๖	ประกาศ กรม พระ นครบาล ว่า ด้วย ห้าม มิ ให้ ทรง เจ้า	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๒๘๕
๒๔๗	พระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติม ลักษณะ กุดิน ยี่สิบ สิบ	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๖ มาตรา	หน้า ๑๒๘๗
๒๔๘	ประกาศ ตั้ง กรม ราช โโลหกิจ แล ภูมิ วิทยา	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๓๐๑
๒๔๙	ประกาศ ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ รวม ๔ ข้อ	หน้า ๑๓๐๒

ଶାଢ଼ୀ

๒๕๐	ประกาศ เรื่อง การ คำ แด่ เก็บ ภาษี ปลา	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๓๐๘
๒๕๑	ประกาศ ตั้ง ตำแหน่ง เสนาบดี ๑๒ กระทรวง	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๓๑๐
๒๕๒	ประกาศ เลื่อน กำหนด ใช้ พระราชบัญญัติ สัตว์พาหนะ	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๐	หน้า ๑๓๑๗
๒๕๓	ประกาศ เรื่อง ดาวหาง	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๓๑๘
๒๕๔	ประกาศ กรม พระคลังมหาสมบัติ ว่า ด้วย กระทรวง ต่าง ๆ จะ สั่ง ขอร ต่าง ประเทศ มา ใช้ ใน ราชการ ไม่ต้อง เสีย ภาษี ขา เข้า	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๓๑๘
๒๕๕	ประกาศ กำหนด การ ข้าง สัตว์ พาหนะ	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๓๒๐
๒๕๖	พระราชบัญญัติ ว่า ด้วย บังคับ โภทย์ ให้ สาธารณ ก่อน พ้อง ความ อาญา รวม ๒ ข้อ	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๓๒๑
๒๕๗	พระราชบัญญัติ ว่า ด้วย พินัยหลวง รวม ๔ ข้อ	
	รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๓๒๓

- ๒๕๘ ประกาศ เรื่อง ตลาด บางรัก
รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๒๖
- ๒๕๙ ประกาศ ตั้ง โรง เวียน มูล สัมมัญญ รวม ๓ ข้อ
รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๓๓
- ๒๖๐ ประกาศ ใน ระหว่าง การ สัญญา โรง พิมพ์
ราชาธิปไตย กับ กระทรวง มุรธาธร
รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๔๐
- ๒๖๑ ข้อ สัญญา ระหว่าง โรง พิมพ์ราชาธิปไตย
และกระทรวง มุรธาธร รวม ๑๔ ข้อ
รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๔๑
- ๒๖๒ ประกาศ กรม พระนครบาล ว่า ด้วย ตั้ง
ศาล กอง ตระเวน รวม ๓ ข้อ
รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๔๙
- ๒๖๓ ประกาศ ธรรม เนียม ลง ชื่อ ใน ทั้ง ตรา
และ ใบ ออก แห่ง เจ้า กระทรวง และ ข้าหลวง
รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๕๑
- ๒๖๔ ประกาศ กระทรวง โยธาธิการ ว่า ด้วย สร้าง
ถนน บุรพา
รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๕๔
- ๒๖๕ ประกาศ ทอพระสมุห วิจารณ์ ว่า ด้วย

ห้ามมิให้ผู้ใดคัดลอกเอาเรื่องต่างๆ จาก

หนังสือพิมพ์วชิรญาณ ไปลงพิมพ์

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๕๔

๒๖๖ ประกาศ คักคินา ผู้พิพากษา แล ข้าหลวง

รวม ๕ มาตรา

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๕๖

๒๖๗ พระราชบัญญัติ กรม ยุทธนาธิการ

รวม ๔ มาตรา

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๖๐

๒๖๘ ประกาศ ยก คักแถว ถนน บำรุง เมือง

และ ถนน เพื่องนคร พระราชทาน เจ้าชง ที่เดิม

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๖๓

๒๖๙ ประกาศ เลื่อน กำหนด ใช้พระราชบัญญัติ

สภวภาพน ร ศ ๑๑๐

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๖๗

๒๗๐ พระราชบัญญัติ คักคินา ขุนหมื่น นายเวร เสมียน

รวม ๒ มาตรา

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๖๗

๒๗๑ ประกาศ สั่ง พ้อง ข้าทูล ถองธูลี พระบาท

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๖๙

- ๒๗๒ ประกาศ กระทรวง มุราธาธร ว่า ด้วย ข่าย หนังสือพิมพ์
ราชกิจจานุเบกษา
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๗๑,
- ๒๗๓ ประกาศ เลิกการ ถวายสมโภช ใน การ โสกันต์
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๗๒
หนังสือ กราบทูล ถวาย กฎหมาย กรม
โทรเลข หน้า ๑๓๗๔
ลาย พระราชหัตถ์เลขา อนุญาต ให้ ให้
กฎหมายโทรเลข หน้า ๑๓๗๖
- ๒๗๔ กฎหมายโทรเลข รวม ๑๕ ข้อย
จุลศักราช ๑๒๔๖ หน้า ๑๓๗๖
- ๒๗๕ ประกาศ ตำแหน่ง ยศ บรรดาศักดิ์ มีคเตอร์
ยักคะมินัล
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๘๑
- ๒๗๖ ประกาศ เลิกธรรมเนียม ค่า คราน้ำ ตรว ตั้ง ภาษี อาก
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๘๒
- ๒๗๗ ประกาศ เปลี่ยน ตำแหน่ง เสนาบดี
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๓๘๒
- ๒๗๘ กฎ เสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม
ว่า ด้วย การ ตั้ง ความ เก่า มายัง ศาล สถิตย ยุติธรรม

แต่การนัดว่าความรวม ๗ ข้อ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๘๓

๒๗๙ ประกาศกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยการ

นัดว่าความรวม ๒ ข้อ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๙๐

๒๘๐ ประกาศกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วยคน อนาคตา

ฟ้องความ ไม่ต้อง เสีย ค่าธรรมเนียม

รวม ๓ ข้อ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๓๙๓

๒๘๑ ประกาศกระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย ลักษณะ

รับฟ้องรวม ๔ ข้อ

รัตน โกสินทรศ ๑๑๑

หน้า ๑๓๙๖

๒๘๒ กฎเสนาบดี กระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย ค่า

ธรรมเนียม คดีสำนวน รวม ๒ ข้อ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๔๐๑

๒๘๓ กฎเสนาบดี กระทรวงยุติธรรม ว่าด้วย คน

อนาคตา ยากจน ฟ้องความ รวม ๑๑ ข้อ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

หน้า ๑๔๐๓

๒๘๔ พระราชบัญญัติ จัด การ ศาล ใน สยาม สถิตย์

ยุติธรรม รวม ๑๕๐ ข้อ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๔๑๑
๒๘๕ พระราชบัญญัติการภาษีอากร รวม ๔๕ มาตรา	
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๔๒๐
๒๘๖ พระราชบัญญัติพิภักดีภาษีพาย ใน รวม ๙๓ มาตรา	
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๔๔๓
๒๘๗ พระราชบัญญัติ ตั้ง ศาล โบริตภา เป็น ศาล ของพระเวร สำหรับ กรุงเทพ มหานคร รวม ๑๘ ข้อ	
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๔๗๐
๒๘๘ พระราชบัญญัติ อากกรการ พนัน รวม ๑๒ มาตรา	
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๔๘๖
๒๘๙ พระราชบัญญัติ อากกร มหรศพ รวม ๙ มาตรา	
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๔๙๖
๒๙๐ พระราชบัญญัติ อากกร เครื่อง จั๊บ รวม ๑๑ มาตรา	
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑	หน้า ๑๕๐๐

- ๒๙๑ ฎฎ เปน ขั้บบังคับ อากร ผิน ตั้ง ไว้ โดย เสนาบดี
 กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ได้รับ พระราชทาน
 พระบรมราชานุญาตแล้ว รวม ๕ ข้อ
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๕๙๕
- ๒๙๒ ฎฎ เปน ขั้บบังคับ อากร สุรา ตั้ง ไว้ โดย เสนาบดี
 กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ได้รับ พระราชทาน
 พระบรมราชานุญาตแล้ว รวม ๔ ข้อ
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๕๐๘
- ๒๙๓ ฎฎ เปน ขั้บบังคับ อากร หอย ตั้ง ไว้ โดย เสนาบดี
 กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ได้รับ พระราชทาน
 พระบรมราชานุญาตแล้ว รวม ๒๐ ข้อ
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๕๑๐
- ๒๙๔ ฎฎ เปน ขั้บบังคับ อากร บ่อน เหมัน ตั้ง ไว้ โดย เสนาบดี
 กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ได้รับ พระราชทาน
 พระบรมราชานุญาตแล้ว รวม ๑๕ ข้อ
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ หน้า ๑๕๑๖
- ๒๙๕ ประกาศ บ้าย ตำแห่หนึ่ง เสนาบดี เฉพาะ คราว นี้
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ หน้า ๑๕๒๑
- ๒๙๖ พระราชบัญญัติ กะม กระลาปณ์สิทธิการ
 รวม ๒๗ มาตรา

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

๒๔๗ ประกาศ ในการ ที่ เรือรบ ฝรั่งเศส เข้ามา กรุงเทพฯ :

รัตนโกสินทรศก ๑๘๒

๒๙๘ พระราชบัญญัติกรมมหาดเล็ก รวม ๒๓ มาตรา

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

๒๔๔ ประกาศ กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ

ข้อบังคับ ด้าน ศรพ ภาษา ต่าง ๆ ของ ราชธานี โดย

၁၁၁ ၁၂၂

รัตน เกษะทะภัก ๑๑๒

๓๐๐ ประกาศในการ รัชฎาภิเศก ว่าด้วยโรงเรียน

ວິຊາກິລະກິດ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

๓๐๑ พระราชบัญญัติเครื่องราชอิสริยาภรณ์

สำหรับ ตระกูล จุลจอมเกล้า (ฝ่ายแม่)

122 60 1957

รัตนโกสินทรศก ๑๖๓

๓๐๒ พระราชบัญญัติ เครื่องราชอิสริยาภรณ์

สำหรับ ตระกูล ขุนจอมเกล้า : (ฝ่าย ใน)

រួម ទី បាត់ដំបង

รัชชโกสินทรศก ๑๑๕

๓๐๓ ประกาศกระทรวง พระคลังมหาสมบัติ

แก้พระราชบัญญัติ พิภักดิ์ภาษี พาย ใน

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

หน้า ๑๕๔๒

๓๐๔ พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์

อัน เปน ที่ เชิดชู ยิ่ง ช้างเผือก รวม ๓๓ มาตรา

รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

หน้า ๑๕๔๓

กฎหมาย ไทย

คือ

พระราชบัญญัติ แด่ ประกาศ ซึ่ง ตั้งขึ้น ไว้ในรัชกาล
ของ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แด่ กฎ เสนาบดี
เจ้ากระทรวง ต่าง ๆ ซึ่ง ออก ใช้เป็น กฎหมาย โดย พระบรม
ราชานุญาต

ข้อ บังคับ

สำหรับ ข้าราชการ กอง กับ กะระ ชำระ โจร ผู้ร้าย หัวเมือง ฝ่าย
ตะวันออก และ ฝ่าย เหนือ

มีพระ บรมราชโองการ มา พระ บัญชาฯ สรุปลงหน้า คำว่า
เหนือเกล้าฯ ตั้ง ว่า เดิม ได้ ไป เสด็จฯ ให้พระยา สุนทรภัก
มนตรี ผู้บัญชาการ ทหารบก เป้นแม่กอง ใหญ่ จมโจร ผู้ร้าย

๑๕๕

หน้า ๑๒๒๔ ลักษณะจับ และ ชำระ ผู้ร้าย หัวเมือง เล่ม ๕

หัวเมือง ฝ่าย วันออก แล ฝ่าย เหนือ แล้ว ให้ ส่ง ขึ้น ไป ยัง พระ
เจ้าน้อยยาเธอ กรมหมื่น สรรพวิธานประสงค์ กองชำระ ณ เมือง
นครราชสีมา ครั้น เสด็จ พระราชดำเนิน ออก มาประพาศ ณ เกาะ
สีชัง พระยาสุรศักดิ์มนตรี นำรายงาน .จับโจร ผู้ ร้าย มา กราษ
บังคมทูล พระกรุณา ทวง พระราชดำริ ห์ เหนือ ว่า ถ้า จะ ให้ คุณ คน ซึ่ง
ต้อง จับ ว่า เปน ผู้ ร้าย ใน หัวเมือง ตาม แขวง ชาย ทะเล ขึ้น ไป
พิจารณา ถึง เมือง นครราชสีมา เปน ระยะ ทาง ไกล จะ ได้ ความ
ลำบาก จึง โปรดเกล้าฯ ให้ มี ข้าราชการ กองชำระ ออก ไป
ตั้ง ชำระ ผู้ ซึ่ง ต้อง จับ ว่า เปน ผู้ ร้าย ใน หัวเมือง ซึ่ง กอง จับ ตั้ง
อยู่ ฤๅ ใน เขต แขวง ที่ ไกล เคียง พอ เดิน ไป มา ถึง กัน ได้ ง่าย
แต่ ขอบังคับ สำหรับ ซึ่ง จะ กำหนด ตำแหน่ง แล อำนาจ ข้าราชการ
กองจับ แล ข้าราชการ กองชำระ จะ มี นาคี แล มี อำนาจ ที่ จะ ทำ
การ ได้ ประการใด ยัง หา ได้ มี ขอบังคับ กำหนด สัก เจน ไม่
จึง โปรดเกล้าฯ ให้ มี ขอบังคับ สำหรับ ข้าราชการ กอง จับ แล
กองชำระ ต่อ ไป ดังนี้

การจับ แล การ ชำระ ผู้ ร้าย ครั้ง นี้ โปรดเกล้าฯ ให้ แบ่ง เปน
สอง ชั้น คือ กอง สืบจับ แล กอง พิจารณาตัดสิน เปน สอง ส่วน สูง
กอง แล นาคี กองจับ นั้น จะ ต้อง เปน ผู้ ได้ ส่วน สืบ จับ แล
บังคับ ผู้ รักษา เมือง กรมการ ให้ สืบ จับ เอา ตัว ผู้ ที่ เปน หัว นาคี
นายกอง ช้องสุ่ม โจร ผู้ ร้าย แล ผู้ ร้าย ที่ เคย ลง มือ ปล้น แย่ง ดี

เล่ม ๔ ลักษณะ จับ แล ชำระ ผู้ร้าย หัวเมือง หน้า ๑๒๒๙

ซึ่ง วังวร ลักลวง แล หัว ไม้ ที่มีชื่อ มีฝีมือ ใน การ ยิง พัน แทง

อัน เทียบ กระทำการ ร้าย แก่ ราษฎร ใน หัว เมือง ต่าง ๆ หัว ทุก คำ

บล มี อำนาจ ที่ จะ ทำการ จับ จำ ผู้ ที่มี เหตุ ควร สง โสย ว่า เป็น คน

ร้าย ไร หัว ทุก แห่ง ทุก แขวง ทุก ตำบล ไม่ ต้อง มี โจทย์ แล โฉนด

ขาดหมาย ผู้ใด แล มี อำนาจ จะ บังคับ บัญชา เรียก ร้อง ให้ ผู้ รักษา

เมือง กรมการ กำนัน อำเภอนาย บ้าน แล ราษฎร แจ้ง ความ สัตย์

จริง ใน เรื่อง รว ของ ผู้ร้าย แล การ ร้าย ทั้งหลาย แล ให้ ช่วย

แนะ นำ กำกับ แล เป็น กำลัง อุกฤษฏ์ ใน การ จับ โจร ผู้ ร้าย แล

พิจารณา สืบ สว จับ ตั. คน ร้าย แล รักษาคุม จำ โจร ผู้ ร้าย ใน

แขวง ท้อง ที่ ไป ส่ง ยัง แม่กอง จับ ผู้ ร้าย ฎา ของ ชำระ ผู้ ร้าย

ได้ โดย สมควร แล ชอบ ด้วย ราชการ ทุกประการ แต่ การ ที่ จะ

จับ ผู้ร้าย นั้น ห้ามมิ ให้ กระทำ โดย หักหาญ ใช้ กำลัง แล อาวุธ เกิน

กว่า ความ จำเป็น ต้องการ ไป เป็น อัน ชาติ ทิ เดียว แล เมื่อ ได้

จับ จำ ผู้ใด แล้ว นายกอง ผู้ จับ แล ผู้ รักษา เมือง กรมการ ฎา

อำเภอ กำนัน พันนายบ้าน เจ้าของ ท้อง ที่ ต้อง ทำทาง ว่าว ฝ่าย ละ

ฉบับ แจ้ง เหตุ ที่ ได้ จับ แล ราย ชื่อ ผู้รู้ เหน ว่า ผู้ นั้น เป็น ผู้ ร้าย

อย่างไร แล แจ้ง การ ที่ ได้ ทำ แล้ว ตาม ราย ตัว ผู้ ต้อง จับ คน ละ

ใบ ส่ง ไป ยัง แม่กอง จับ ฎา ของ ชำระ แห่ง หนึ่ง แห่ง ใด ซึ่ง

ตั้ง อยู่ โกล่ ท้อง ที่ ๆ ไร จับ นั้น แต่ ภายใน อัน นอก จาก เวลา ที่

จะ ต้อง ใช้ เกณฑ์ ไป มา นั้น ถ้า แล มี โจทย์ ผู้ ยื่น ยัน ก็ ให้ ส่ง

หน้า ๑๒๓๐

ลักษณะจับและชำระผู้ร้ายหัวเมือง

เล่ม ๔

ตัว ไป ด้วย

ถ้าเป็นแต่ค่าชัก ถ้าชำระชัก ถ้าผู้ใหญ่บ้าน

ถ้า จับ ตาม รับสั่ง ของ ชำระ ก็ ให้ส่ง แยก ค่ำ แจกสาร ไป ไม่ ต้อง

ส่ง ต้นชักแลผู้ ตักการ ก่อน ก็ ได้ แล หัก ชำระ มิ ให้ ชำระ

ของ จับ แล ผู้ รักษา เมือง กรมการ น บ บ้าน เวียง เขา สิ้นทรัพย์

ของ ผู้ เปน โจทย์ ถ้าผู้ต้อง จับ เปน ค่ำ ชำระ โด่ โด่ โด่ โด่ โด่ โด่

อัน ชาค แม้ ว่า ผู้ เจ้าทรัพย์ จะ เห็น ใจ ให้ เอง ก็ รับ มิ ได้ เว้น

ไว้ แต่ ชำระ กลาง ถ้า สิ่ง ของ ที่ แม่ กอ้ง จับ ถ้า กอ้ง ชำระ จะ มี ค่า

สิ่ง ประทับตรา ใน หน้า ที่ บังคับ ให้ ยึด จับ ไว้ เปน กลาง จึง จะ ยึด

จับ ได้ แล บัณฑา ของ ที่ ต้อง จับ ดัง นี้ ต้อง มี รูป พรหม แล บัญชี

มอบ ให้ ผู้ รักษา เมือง กรมการ ๑ นายบ้าน ๑ นายกอง จ้าง ๑

ยึด ไว้ เปน พยาน กัน ตัว ของ กลาง ของ สิ่ง ไป พร้ม กับ ตัว ผู้

ต้อง จับ ของ นอก นั้น ต้อง มอบ ให้ กรมการ ถ้า นาย บ้าน เปน

ผู้ พิทักษ์ รักษา ไว้ ข้าหลวง กอง จับ จะ หยิบ ยืม ถ้า รักษา ไว้ ใช้

สอย เอง มิ ได้

อนึ่ง ข้าหลวง กอง จับ ๆ เจ้าผู้ใด มา เอง ถ้า กรมการ นาย บ้าน

จับ ส่ง มา ก็ ดี แม้ ผู้ ต้อง จับ นั้น จะ ไป มี โทษ อันใด ถ้า จับ ไว้ มิ คดี

ไป แต่ ครุ่ หนึ่ง ยาม เดียว ก็ ดี ข้าหลวง กอง จับ ต้อง ลง สาร บ

บาญชี ราย จับ ตัว ทุกคน ถ้า ได้ ความ ว่า จับ ผิด คดี ไป ถ้า ผู้

ต้อง จับ มิ ใ้ มี โทษ ที่ ควร จะ ต้อง จับ แล จ้าง ไว้ คง ใ้ ก้ ให้ กอง

จับ ปล่อย ตัว ไป โดย เร็ว แต่ ต้อง ใ้ มี ผู้ รับ ถ้า มอบ หมายถึง แก่

เล่ม ๔ ลักษณะ จับและ ชำระ ผู้ร้ายหัวเมือง หน้า ๑๒๓๑

นายบ้าน ของ ผู้ ต้อง จับ ให้ รู้ จัก สัก นกนี้ หลักแหล่ง ไว้แล้ว ทำ
ทางว่า แด แจ้ง ราย การ ไป ยัง แม่ กอง จับ ฎา กอง ชำระ เหมือน
อย่าง คน ที่ ต้อง จับ อื่น ๆ เหมือน กัน ถ้า ผู้ ต้อง จับ จะมี คำ ร้อง ว่า
แกล้ง จับ ฎา ประการ ใด ๆ ก็ ให้ จัด จำ ถ้อยคำ นี้ ส่ง ไป กับ ทูต ว่า
ราย จับ นั้น ด้วย อย่า ให้ บิด บัง บาญชี แด จับ ปล่อย แต่ โดย ลำพัง
กองจับ ฎา กรมการ กำนัน กันเอง เปน อหิชาคที่เดียว

อนึ่ง บัณฑิต ผู้ ต้อง จับ ที่ จะ ต้อง ส่ง ตัว ไป ยัง กอง ชำระ นั้น ให้
กองจับ ปฤชาหา ฎา กับ กรมการ แด นายบ้าน ท้อง แขวง ของ
ผู้ ต้อง จับ นั้น ดู ถ้า คำหา ฎา คำชี้ ฎา คำแจ้ง ความ มิ ได้ ทำ
ข้อ ฎการ ร่ม หัน ดโทษ ก็ ดี ฎา กรมการ นายบ้าน เชื่อ ว่า ผู้ นั้น
เป็น คน มี หลักถาน มัน คง อยู่ ก็ ดี ข้อ ความ ที่ ชี้ หา ไม่ สม กับ
กิริยา แล ความ ประพฤติ ของ ผู้ ต้อง จับ ซึ่ง ไม่ เคย ปรากฏ ว่า เป็น
คน ร้าย ก็ ดี พอ ควร จะ ให้ มี ประกัน ไม่ ต้อง จำ ของ ได้ ตั้ง นี้
ก็ ให้ แต่ มี ประกัน ไว้ กลาง ตระลาการ กว่า จะ ได้ ส่ง ไป ยัง กอง
ชำระ ให้ พิจารณา ถ้า แด กรมการ กำนัน นายบ้าน ผู้ใด ละเลย
ให้ ผู้ ไม่ มีความผิด ต้อง จับ จำ ลำบาก มา มากกว่า การ ที่ สม
ควร แก่ ความ พลั้ง พลัด ก็ เปน ผู้ ที่ ไม่ เอา ใจ ใส่ ใน การ ชุข ชุข
ของ ราษฎร ใน ท้อง แขวง แห่ง ตน นั้น
อนึ่ง บัณฑิต นักโทษ ที่ กองจับ ได้ จับ มาคุมขัง จำ ของ ไว้เอง
ฎา ให้ ผู้ รักษา เมือง กรมการ รักษา ไว้ ก็ ดี ให้ ขั้ หลวง กอง จับ

เอาใจ ใส่ รักษา โดย ความ กรุณา ปรานี อย่า ให้ ได้ ความ ลำบาก
 เกิน กว่า จำ เปน ด้วย ชัด ขวาง เครือง ฝุง ห่ม กิน นอน แล รักษา
 ความ จำ เปน ของ มหุสย ทั้ ปวง เปน ต้น นั้น ถ้า แล มี อัน เปน เจ็บ
 ใช้ ได้ ทุ กษ ก็ ให้ ได้ ฝอน ฝั้น กัน แก่ ด้วย ยา แล อาการ ตาม ควร
 แก่ กำ ลัง จะ สม เหวะ ห์ แก่ กัน ได้ ถ้า แล ต้อง ตาย ลง ด้วย ความ
 แดก หัก ถ้า โรค ที่ เปน ประจวบ น แปร ก ประหลาด ก็ ให้ นาย
 ผู้คุม บอก กล่าว แก่ กรมการ นาย บ้าน ที่ อยู่ ใกล้ มา ช่วย กัน
 ช้น นสุตร สืบ ทรวจ เปน พยาน การ บริสุทธ์ แก่ กัน ให้ ปรากฏ ตาม
 ความ จริง ว่า เปน การ ที่ ต้อง ตาย โดย ธรรมดา ถ้า เปน ด้วย ความ
 พล้งพลาด อย่า ได้ เปน ช่อง แก่ การ อาชวฏ ถ้า เพื่อ กัด กัน แก่
 การ พิจารณา ถ้า กอ รุร้าย อยาบ ช้า ของ ผู้ มัง คับ ถ้า ความ
 หมีน ประมาท ของ ผู้คุม ผู้ ใช้ ให้ เปน ที่ เรือง ภา หวัน หวาด แก่
 คน ทั้ หลาย โดย การ อัน ใช้ เหตุ ได้ ลัก เรือง ลัก รวย กว่า จะ ได้
 ส่ง ไป พ้น ความ ชารักษ แห่ง ตน นั้น ู ถ้า แล ได้รับ คำสั่ง ของ
 แม่กอง จับ ถ้า กอ ชำระ ให้ ปล่อย ให้ ส่ง ถ้า ให้ แยก ให้ ทำ ประ
 การ ไต แต่ นั กโทษ ผู้ ไต ก็ ให้ กระ ทำ ตาม จง ถ้วน ถี่ อย่า ให้
 เปน การ หมีน ประมาท แล ชัก ช้า ล่วง อำนาจ ได้ แต่ ลัก ลัง ลัก อัน
 เปน อัน ชาด

อีก ส่วน หนึ่ง คือ กอง พิจารณา คัดสิน นั้น มี น้า ที่ พนั กงาน
 ที่ จะ ต้อง รีบ เร่ง พิจารณา หา ความ สัตย์จริง ใน คำ ทา ข้อ สงไสย

เล่ม ๔ ลักษณะ จับ และ ชำระ ผู้ร้าย หัวเมือง หน้า ๑๒๓๓

ใน ผู้ร้าย ทั้งหลาย ที่กอง จับๆ มา ได้ ให้ ได้ ความ โดย แน่ นอน มั่น
คง ว่า ช้าย คน ร้าย ผู้ใด เคย กระทำ ร้าย อย่าง ไหว เมื่อ ไหว เท่า ไหว
แล้ว ต้อง ด้วย พระราชกำหนด บทใด ควร ลงโทษ นั้นใด แล้ว ให้
บอก ส่ง ตัว ช้าย ผู้ร้าย แล คำ ปฎักษา มา ยัง กรม พระนคร มาด
ยักรุง เทพฯ แล แม่กอง พิจารณา มีอำนาจ ที่จะมี คำสั่ง กอง
จับ แก่ กรมการ ให้ จับ ให้ ส่ง ผู้ใด มา ได้ ตาม แล พิจารณา ได้
ไม่ว่า ผู้ที่ ต้อง จับ ไว้ แล้ว ฤฯ ยัง ไม่ ต้อง จับ แล มี อำนาจ ที่ จะ ทำ
คำตัดสิน ฤฯ บังคับ ให้ กอง จับ ปล่อย ตัว ผู้ที่ จับ ไว้ ได้ ตลอด
ตาม ควร แก่ ยุติธรรม แล กฎหมาย ประการ ถ้า แล มี ใจ หย
แล คำชี้ ตัด ทอด ถึง ผู้รักษา เมือง กรมการ ฤฯ กอง จับ ว่า ทำการ
ผิด ต่อ ชัย พระราชกำหนด กฎหมาย ประการใด ให้ กอง ชำระ รับ
แล เรียก มา พิจารณา แล ทำคำ ปฎักษา มี ใบ กราบ บังคม ทูล พระ
กรุณา แล ความ ที่ ต้อง ชำระ อยู่ ใน โรงศาล เมืองใด เมื่อ การ
พิจารณา ใจ ผู้ร้าย แล ความ ที่กล่าวโทษ กรมการ เกี่ยวพัน
ไป ถึง ก็ เรียก มา รวม ฤฯ แยก กัน พิจารณา ตัดสิน ได้

อนึ่ง เมื่อ ชำระ ผู้ร้าย เมืองใด กอง ชำระ ต้อง เรียก นายกอง
จับ แล กรมการ สำหรับ เมือง นั้น มา ให้ รู้ เห็น ในการ พิจารณา
ด้วย ตลอดไป ถ้า นายกอง จับ แล กรมการ จะ ขอ คัด คำหา
ให้การ พยาน แล คำพิพากษา ตัดสินโทษ ใน ความ เรืองใด รวย
ใด ผู้ชำระ ต้อง ยอม ให้ คัด เทียบ ไป ไว้ เปนคู่ มือ จะ ชัดขวาง

เสีย ไม่ได้

อนึ่ง การ ที่ จะ จับ ชำระ ตัดสิน ความ รวยใจ เมื่อ ใด ที่ ใด ของ
ชำระ ต้อง บอก ลัง และ ปฤกษา กับ กอง จับ แล กรมการ สำหรับ
เมือง ให้ พร้อม กัน จัดการ กระจ่าง ให้ พร้อม ไว้ แล การ ที่ จะ
ตัดสิน โทษ ต้อง ทำให้ เป็น พอก เป็น หมู เป็น ครว ๆ ไป อย่า ให้
ผู้สน ก้าว่าย แยก ย้าย ชำระ ตัดสิน แต่ เฉพาะ ตัว คน
ตาม ชอบใจ จะ เลือก ทำให้ เสีย ทาง เสีย กระบวน แล ขาด ความ
จริง ไป ถ้า แล การ พิจารณา ปรากฏ แล้ว ว่า ผู้ใด ไม่ มีความ ผิด
ก็ ให้ แต่ ผู้ชำระ ทำ คำสั่ง ให้ มี ประกัน ไว้ คอย คำตัดสิน พร้อม
กับ คำตัดสิน ราย ใหญ่ อย่า ให้ เลือก คัด ตัดสิน ปล่อย แต่ ตาม
ชอบใจ ตน เป็น อันขาด ที่เดียว

อนึ่ง บัณฑิตนักโทษ ที่ ต้อง จำ อยู่ ใน ระหว่าง พิจารณา กอง ชำ
ระ จะ มอบ ไว้ แก่ กอง จับ ฤา กรมการ ให้ คุม ชัง รักษา ฤา
เรียก ถอน มา ให้ มี ผู้อื่น คอย คุม แยก ย้าย ฤา รวม กัน เพื่อ ขยาย
ในการ พิจารณา อย่างใด ก็ ได้ แต่ ถ้า เป็น คน ที่ ต้อง จับ จำ มา
แต่ ก่อน ผู้ชำระ จะ ให้ มี ประกัน ออก จาก เรือน จำ ต้อง มี คำ
บังคับ เป็น ถ้อยคำ แจ้ง เหตุการ ที่ จำ เป็น เหน ควร กระทำ นั้น
ให้ ปรากฏ แล ให้ กอง จับ รู้ เหตุการ นั้น ด้วย ถ้า กอง จับ ไม่
เห็น ชอบ ด้วย เหตุใด ก็ ให้ มี โอกาส ที่ จะ ชี้แจง แจ้ง ความ แก่ ผู้
ชำระ ได้ ถ้า ผู้ชำระ ไม่ เห็น ชอบ ใน ถ้อยคำ ขัดขวาง นั้น ก็ ให้

เล่ม ๔ ลักษณะ จัป และชำระ ผู้ร้าย หัวเมือง หน้า ๑๒๓๔

ปลุกษาว่า กล่าวไว้ให้เป็นหลักถาน กะเงาะที่จะ ถอก จะไล่ขับ
ให้มี ประกัน ไปนั้น ราชทุกทั้งทุกคน แลห้ามขบถมิให้ผู้ใด
เวียด ร้าย ทวิ พย สิ่งใด แกล้งความ แล ราม ฎร เป็น อันใดสิ่งใด
แต่ถ้าพึง ค่อง เมื่อพิจารณาทัค ถิ่น เสรี แล้ว จึงให้ คึก คำฤชา
รวม เนียม แลพินัยตาม พระราชกำหนดกฎ หมาย รายตัว ไป
มะยให้เจ้าพนักงาน ผู้ลงโทษ แลชำระ ของ กลางแลกรับย์สมบัติ
คึก ลก หัก แล บั คับ เวียด เร่ง แลผู้ ที่ควร เวียด ให้ไว้ เป็น หลวง
ตาม พระ ราช กำหนด

อนึ่ง เป็นหน้าที่ ของ กอระ ชำระ จะ ต้อง วัช คาร้อง แลคำ ชัก
ซึ่งของเจ้าพนักงาน กอระ จัป แล ผู้รักษาเมือง กรมการ ราม ฎร
ซึ่ง มีความ ชัก ซึ่ง สร โสย ในทาง ราช การ ผิด ชะยะ ที่ จะ ไล่ ขับ
พฤติ แล กระ ทำ ราช การ จัป ผู้ร้าย ครั้งนี้ ทุก สิ่ง ทุก อย่าง แล้ว
แลปลุกษา สอยใส่ คับ พระราช คณะ กฎ หมาย ผล เบ่าง รวม
เนียม ประ เณนิ อันชอบ คับ ราช การ จัป แล ให้ เป็น หลัก เป็น
ทาง ที่ควร ขับ พฤติ แล กระ ทำ ให้ ไว้ จะ ทุก ครั้ง ไป แล เป็น หน้า ที่ ๆ
จะ สืบ สอย ชัย ราช การ ที่ เป็น ไป มิ โย ขบถ เข้า มา ตาม กรม ที่
หัวเมืองเหล่านี้ขึ้น ให้ขึ้น ขึ้น กรม บั คม ทูล พระกรุณา ราช เป็น
เนื่อง นิคม อย่าง ชำ กั . พินัย เติ เนละ ครั้ง ราช เสนอ ไป

ข้อ ขระ กัษ นี้ ครั้ง ไว้ ณ วันที่ ๑๘ มิถุนายน รักษ ใกล้เคียง ๑๑๐

๑๕๖

ประกาศเพิ่มเติมเรื่องเงินพิเศษหลวง

ครั้งที่ ๑

มี พระบรมราชโองการ มหาราช พระ บัณฑิตสุรสิงหนาท คำว่า ราชโองการ
เกล้าฯ ให้ประกาศแก่ อธิบดีกรมศาล ต่างๆ ให้ทราบทั่วกันว่า
ให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติ
เรื่องเงินพิเศษหลวง ไว้แต่วันที่ ๒๐ เดือนพฤศจิกายน รัตนโกสินทร
ศก ๑๐๔๔ นั้น บัดนี้ทรงพระราชมารว่า ขาญเงินพิเศษ
หลวงที่ กรมศาล ต่างๆ ทำขึ้น ต่อเจ้าพนักงาน กรม ส่วย กระ
ทรวง พระคลังมหาสมบัติ นั้น ยังไม่มีสิ่งใด ซึ่งจะเป็น ขาญเงิน
ส่วยของเจ้า พนักงาน กรม ส่วย ถ้าความ รายใด ที่ได้นำขึ้น
เสนอ ต่อลูกขุนๆ ส่งให้ผู้ปรับๆ ความ รายนั้น ก็สอยกับ
ขาญเงิน ผู้ปรับที่ขึ้นต่อเจ้าพนักงาน กรม ส่วย ย่าง ถ้าเป็น ความ
ที่ อธิบดี กรม ศาล กรม ส่วย ไม่อาจ ที่จะส่ง รู้ได้ ขึ้น ขาญเงิน
ส่วย ไร คง รับเงินไปอย่างนั้น ถึงมาว่าเจ้าพนักงาน กรม ศาล
มิควม สรุปรายการ ที่ต่อ ราชการ ขาญเงินขึ้นแต่โดย ทรง ไม่คิด
จะ รับเงินหลวง ไว้เป็น อาณา ประโยชน์ กักที่ ๆ ผู้ที่ กัก จะ มี ยัง
เงินหลวงไว้เป็น อาณา ประโยชน์ เป็นที่ ว่าเงินพิเศษหลวง มาก
หลาย ราย ขาญเงินขึ้น แต่ มี ราย กัก นี้ กัก ไม่มี สิ่งใด ซึ่งจะเป็น
อาณัติ ความดี ของ ผู้ สรุปราย แต่ เป็น เขตรับ กัก ความ

ชั่วของผู้ทุจริตได้ เพราะฉะนั้นจึงมี พระบรมราชโองการมา พระ
 บัณฑิตสุรสิงหนาททำรัฐเสนาเถลิงว่า ทั้งแต่บัดนี้ต่อไป
 ถ้ากรมใดมีความที่ผู้ปรียบ ๆ มีเงินพิณย หลวงก็ให้ ถ้าความที่
 อธิบดี กรม ทักษิณ เองมีเงินพิณย หลวง ก็ให้ เจ้าพนักงาน
 กรมนี้ทำใบสัจิ ถ้าคำตัดสิน ไป ประทับตรา กรม ส่วย กระทรวง
 พระคลัง มหา สมบัติ เสีย ก่อน จึงมาเร่งเงิน ต่อ ผู้ต้อง ประยิ ตาม
 จำนวนเงินที่ ผู้ปรียบ ๆ แลอธิบดี กรม ทักษิณ มาขึ้น กรม ส่วย
 กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ จะไม่เรียกเงินค่า ทรา แล ค่า ขรรณ
 เข็ม สิ่งไร ทั้ง เจ้าพนักงาน ผู้นำไป ประทับ แล ผู้ต้อง ประยิ เลข
 เปน อัน ซาก สำหรับ จะ ได้ เป็น คู่ สอย ของ เจ้า พนักงาน กรม ส่วย
 กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ เพื่อ เป็นการ เชิดชู ความ ดี ของ
 ผู้ สุจริต แล เปน เชษฐ ชัย ธง กัน ความ ชั่ว ของ ผู้ สุจริต กับ จะ ได้
 เปน การ เรียบ ร้อย สมควร แก่ ราชการ ต่อ ไป ถึง กำหนด กว
 สาม เดือน ให้ กรม ศาล ต่าง ๆ จม ขาญชี ไป ขึ้น ต่อ เจ้า พนักงาน กรม
 ส่วย กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ตาม เคย ถ้า กรม ไก ขึ้น ทาง
 ว่า ขาญเงิน พิณย หลวง จาก ขาญชี ราย ประทับ ทรา ก็ให้ ถ้า ความ
 ราย ไก ที่ ผู้ปรียบ ๆ ถ้า อธิบดี ทักษิณ มา แล แล้ว ก็ให้ ขุน ศาล ตระ
 ลาการ ทานำไป ประทับ ทรา กรม ส่วย กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ
 ไม่ ยักยอก ไว้ เร่ง เงิน ต่อ ผู้ต้อง ประยิ เปน อาณา ประโยชน ไม่ นำ
 ส่ง ต่อ เจ้า พนักงาน กรม ส่วย ก็ให้ มี ผู้ มา ร้อง ฟ้อง พิจารณา เปน

เล่ม ๔ ถักยณ ทราย รุกขมเกล้า หน้า ๑๒๓๙
 จึงเป็นผู้สมควรรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๑ ได้ ไม่ได้
 ถักยณเกล้ากับชั้น พระบรมราช บลเกล้าฯ ฤๅ ผู้มี บลบันดาลศักดิ์
 ทำประเทศ แลเกล้าทำประเทศราชไว้ใน พระราช บัญญัตินั้น
 จึงทรงพระราชดำริที่เห็นว่า ราช อาณาจักรเจริญวัฒนาขึ้น
 เป็นลำดับการ สมัย ควรจะ แก้อไขพระราชบัญญัตินั้น เพื่อที่จะ
 ใ้ข้ยอมให้ ขางพระองค์ ขาง ทาน เป็นกติกาก็คงก็ ฤๅ ยืนยัน
 แลเป็นความ ยืนยัน พิเศษ ฤๅ แยกจำนวนที่ ได้กำหนดไว้แล้ว
 นั้น เพื่อที่จะ ใ้เพิ่มเติม ความ ยืนยันในชั้นต่างๆ ขึ้น ด้วย จึง
 มี พระบรมราชโองการ ให้ตราพระราช บัญญัติ เพิ่มเติมไว้ก่อน
 ไปดังนี้

มาตรา ๑ พระบรมราช ซึ่ง เป็น อภิชน พระราชโอรส
 นักกลา สันตภิรมย์เป็น ยันต์ เนื่อง ทรง มา จากพระ องค์ในพระ
 ขาท สภา พระพุทธ บลเกล้าฯ ฟ้าโลภย์ ปฐมบรม กษัตริย์ ในพระ
 บรมราชวงษ์ บลเกล้าฯ คำว่า ใ้พระยศ เป็น สมเด็จ เจ้าฟ้าแล้วจะ ใ้
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ใ้ได้รับชั้นที่ ๑ ปฐม
 รุกขมเกล้า นอกจำนวน ณ เวลา หนึ่งเวลาใด แล้วแต่จะ โปรด
 เกล้าฯ พระราชทาน แลบรรดาพระโอรส ผู้ใหญ่ของ ท่านผู้ ใ้
 รับเครื่องราช อิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๑ นี้ จะ ใ้ได้รับเครื่องราชอิสริ
 ยาภรณ์ชั้นที่ ๓ ตรีบุรุษมเกล้า เป็น นอกจำนวนเหมือน กัน
 แล ยันต์ดาพระบรมราช ซึ่ง คำว่า ใ้พระยศเป็น สมเด็จ เจ้าฟ้า ใ้ได้รับ

หน้า ๑๖๔๐

ลักษณะ ทราบูลาธอมเกล้า

เล่ม ๔

พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็น ปฐม บูลาธอมเกล้าชั้น
ที่ ๑ อยู่แล้ว ก็ แต่ นี้ ไป ให้ ถือ ว่า ได้ รับ พระราชทานเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ ตระกูล นี้ เป็น ชนิด นอก จำนวน เหมือนกัน

มาตรา ๒ บันดาเจ้าแล ผู้มี บันดาศักดิ์ ต่าง ประเทศ เมื่อ
ทรงพระราชดำริห์ เหน้ สมควร แล วัฒน เวลา หนึ่ง เวลาใด จะ ทรง ยินดี
พระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ ตระกูล บูลาธอมเกล้า
แล้ว ก็ ตติยศักดิ์ ครอบ ภายันทร สำหรับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์
สำหรับ ตระกูล ตาม ลำดับ ชั้น ของ เครื่องราชอิสริยาภรณ์
เป็น จำนวน เพิ่ม เติม ต่าง หาก นอกจาก จำนวน ที่ ได้ กำหนด ไว้ ใน
พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดย ลำดับ ชั้น นั้น

มาตรา ๓ ในพระราชบัญญัติ เติม ข้อ ๒ ข้อ ๓ ซึ่ง
กำหนด ชั้น เครื่องราชอิสริยาภรณ์ แล ผู้ที่ จะ ได้รับ สืบ ตระกูล นั้น
ชั้น ที่ ๓ ตติย บูลาธอมเกล้า แล ตติย บาน บูลาธอมเกล้า รวม กัน
อยู่หา ไ้ แยก จาก กัน ไม่ แต่ นี้ ต่อ ไป ถ้า ผู้ที่ จะ ได้รับ ที่ ๓
สืบ ตระกูล ถ้า เป็น บุตร จะ ได้รับ ตติย บูลาธอมเกล้า ถ้า เป็น หลาน
จะ ได้รับ ตติย บาน บูลาธอมเกล้า ผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน ไป แล้ว
แต่ ก่อน เป็น ตติย บูลาธอมเกล้า จ้า ตติย บาน บูลาธอมเกล้า ก็ ให้ คง
เป็น อยู่ ตาม เติม ไม่ ต้อง เปลี่ยน แล ลง อันใด

มาตรา ๔ พระราชบัญญัติ เติม นี้ ข้อใด ซึ่ง ไม่ ขัด ขวาง
กัน กับ พระราชบัญญัติ เติม ก็ ให้ คง ใช้ ตาม พระราชบัญญัติ เติม

เล่ม ๔

ลักษณะ การ พนัน

หน้า ๑๒๔๑

ทุกข้อ ทุก ประการ ให้ผู้ซึ่งไต่รับ พระราชทานเครื่อง ราชอิศริยา
ภรณ์ ประพาศให้ถูก ค่อง ความ พระราช บัญญัติเก่าใหม่ นั้นเลิก
พระราช บัญญัติเพิ่มเติมนี้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง
ไว้แก่ฉวันจันทร์ที่ ๑๖ พฤศจิกายน รักษากฎเกณฑ์ ๑๑๐
เป็นปีที่ ๒๔ ๖๖ วันที่ ๘๙๐๖ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศให้เลิก บ่อนเบี้ยใหญ่

ฉีก ๑๓ ตำบล

พระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ กรมหมื่นนราธิปประพันธ์พงษ์ รองเสนาบดี
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการเห็นเกล้าฯ
ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่าเมื่อ ณ บัณฑิต พสก ทรงแ
ราชดำริว่า การ เล่น พนัน ต่างๆ ซึ่งชาวสยามเคย เล่นเป็น การ
สนุก แล แข่งขันพนัน กัน ด้วยทรัพย์สินสมบัติ พักเงินทอง ต่างๆ
นั้น ที่ เป็น การ พนัน ของ ชาว สยาม แท้ ก็ มี แก้ว ม้า วิ่ง วิว
ชนก ชน ไก่ชน ปลา แล ไฟ ต่างๆ เหล่านี้เป็นต้น การ เล่น
ไปถ้วนนี้ เป็น วิชานพนัน ของ จีน พวกจีนพากันเข้ามาพึ่งพระ
บรมเกศานุภาพ อาศัยอยู่ ทำมาหากิน อยู่ ใน กรุง สยาม ได้ ความ
สุข ทำกิน อยู่ตาม กฎ ถ้าหาก แล้ว พากัน ก่อ การ เล่น ไปถ้วน ซึ่ง
เป็น วิชานพนัน ของ คน จีน ศักดิ์สูง คน ไทย ได้ ทรง เล่น ไปถ้วน ทำ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

ให้เป็น การ เลี้ยง-ทะนุบำรุง เลี้ยง-เวลาเลี้ยง ประโยชน์ การ กำ-ชาบ แล ทำ
ให้ สนิทาน ทอด มุ่ง ไป ใน สิ่ง ซึ่ง ตา ประโยชน์ มิได้ เช่น การ ร้าย
แรง ยิ่งกว่า การ เล่น ซึ่ง ชาวสยาม เคย เล่น กัน มาแต่ ก่อน เพราะ
มัน ไป ได้ วิชา ของ จีน นี้ เป็น วิชา อุดมคติ ที่ มา ชวน คน ไทย
ให้ เลี้ยง ประโยชน์ ใน จำนวน บัญชี เพศ นั้น ใน เมือง กรุง เทพ
มิไร บ่อน ไหว้ น้อย ทั้ง เล่น ไป แล้ว อยู่ใน ถนน ไหว้ น้อย แล ระวัง
กองก้น น้ำ ดัก คด ต่าง ๆ ๔๓ คำ ขลุ่ย ทรง พระราชดำริ
ว่า การ พนัน คือ ไป ได้ วิชา ของ จีน ซึ่ง เห็น ว่า แขน ของ ชั่ว ช้อน
ชาว สยาม ให้ ประพฤติ ตน เป็น นักเลง หลง เล่น อยู่ ทำให้ เลี้ยง ประ
โยชน์ นี้ ควร จะ ผ่อน สั้น ห้าม ปราบ เลี้ยง ให้ น้อย เขา บาง จน เลิก
ให้ ทั้งสิ้น โดย ความ เวียน วัช แต่ ครั้ง นี้ จะ ห้าม ปราบ ให้ เป็น
เท่า จาก ให้ เลิก เลี้ยง ก็ เกิดว ใน ขณะ เดียว พวก จีน ที่ เข้า มา ฟัง
พระบรม เสาแค้น ภาพ อาศัย ยำ ทำ มา ทา ถิ่น อยู่ใน กรุง สยาม เคย ประ
พฤติ ซอย เล่น ไป ได้ ซึ่ง เป็นการ พนัน ลำดับ ชาติ อยู่ จะ ให้ ความ
ร้อน ลำบาก อาศัย พระราชดำริ ซึ่ง ทรง พระกรุณา แก่ โพร
ฟ้า ข้าแผ่นดิน เพื่อ จะ มี ให้ ชาว สยาม วิเศษ นักเลง หลง เล่น การ
พนัน ไป ได้ พลิก เปลี่น ไป ให้ เลี้ยง ประโยชน์ แล มี ให้ เป็น ที่ เกิด
ร้อน แก่ พวก จีน ซึ่ง เข้า มา ฟัง พระบรม เสาแค้น ภาพ อาศัย
ทำ มา ทา ถิ่น อยู่ใน กรุง สยาม ให้ ความ เกิด วัช จึง ให้ มี พระ
บรม ราชโองการ มาร พระ บัณฑิต สุรัสวดี ท้าว สนั่น เสด็จ

เล่ม ๔

ลักษณะ การ พนัน

หน้า ๑๒๔๓

สั่ง ให้ สมเด็จ พระเจ้า น้อยยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรม พระ
จักรพรรดิพงษ์ เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ มีรับสั่ง
ให้ เจ้า พนักงาน กรม พระคลัง สินค้า ไป กะ ที่ โรง บ่อน ซึ่ง เล่น ไป
ถั่ว อยู่ใน แขวง กรุง เทพฯ ให้ คง ไว้ เปน ที่ เล่น ของ พวกจีน นักเลง
ซึ่ง เคย เล่น บ้าง พอ สมควร นอก นั้น ห้าม ให้ เลิก เสีย มิ ให้ เล่น
ต่อไป คือ บ่อน ที่ ตั้ง เล่น ณ ตำบล ต่าง ๆ นั้น ให้ คง เล่น อยู่ใน
จำนวน บัชวด ลำภูทิดอก ๖๗ ตำบล ให้ เลิก เสีย ๓๔๖ ตำบล
การ เลิก บ่อน ที่ได้ จัด เลิก ไป แล้ว นั้น เปน อัน เรียบ ร้อย
ตาม พระบรม ราช คำริห์ ตลอด เวลา จึง ทรง พระมหา กรุณา โปรด
เกล้าฯ ให้ ยก เลิก ตำบล บ่อน ซึ่ง ยัง คง ตั้ง เล่น ใน แขวง กรุง เทพฯ
จำนวน บัชวด ลำภูทิดอก ๖๗ ตำบล นั้น อีก ๑๐ ตำบล ให้
คง ตั้ง เล่น ใน แขวง กรุง เทพฯ จำนวน รัตน โกสินทรศก ๑๐๘
เพียง ๕๗ ตำบล การ ที่ได้ ให้ บ่อน เลิก ไป อีก ครั้ง นี้ ก็ เปน อัน
เรียบ ร้อย จึง ทรง พระมหา กรุณา โปรด เกล้าฯ ให้ ยก เลิก
ตำบล บ่อน ที่ คง ตั้ง เล่น ใน แขวง กรุง เทพฯ จำนวน รัตน โกสินทร
ศก ๑๐๘ รวม ๕๗ ตำบล นั้น อีก ๑๐ ตำบล ให้ คง ตั้ง
เล่น ใน แขวง กรุง เทพฯ จำนวน รัตน โกสินทรศก ๑๐๘ เพียง
๔๗ ตำบล การ ที่ ทรง พระ มหา กรุณา โปรด เกล้าฯ ให้ บ่อน
เลิก อีก นี้ ก็ เปน เรียบ ร้อย ไม่ เปน เหตุ เคียด ร้อน อย่าง ไร แก่

๑๕๓

พวกจีน ที่เข้ามาพึ่ง พระบรมเดชานุภาพ ซึ่งเคย ประพฤติ
 ซบถ่ม เล่น โกง เป็น การ พนัน สำหรับ ชาตินี้ บัดนี้ ทรง พระบรมราช
 คำไว้ว่า การ ที่ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้เลิก ตำบล
 บ่อน บัดนี้ ๑๐ ตำบลนั้น เป็นการ ชำกว่าจะ เลิก ให้น้อยได้. ก็อีก
 หลาย ปีหา ทน สมัย ซึ่ง สมควร ไม่ จึง มี พระ บรมราชโองการ โปรด
 เกล้าฯ ให้ยก บ่อน ตำบล ซึ่ง คง เล่น ใน จำนวน วัดน โกลสินทร ศก
 ๑๐๙ รวม ๔๗ ตำบลนั้น เลิก เสีย ๓๑ ตำบล ให้คง เล่น
 ใน แขวง กรุง เทพฯ จำนวน วัดนโกลสินทรศก ๑๑๐ ตั้งแต่
 วันที่ ๑ ตุลาคมเป็น ต้น ไปเพียง ๑๔ ตำบล คือ ๑ ตำบล
 ทพานหัน ๒ ตำบล ท้อง ลำเพ็ง ๓ ตำบล ตลาดน้อย ๔ ตำบล
 ตลาดเจ้าสาร ๕ ตำบล ทพานเหล็ก ๖ ตำบล เลง บวยเอียะ
 ๗ ตำบล หัวลำโพง ๘ ตำบล บ้านทวาย ๙ ตำบล บางรัก
 ๑๐ ตำบล บาง กอกใหญ่ ๑๑ ตำบล บ้านขมิ้น ๑๒ ตำบล บาง
 ลำภู ๑๓ ตำบล บาง ระมาด ๑๔ ตำบล สามเสน แขวง เมือง
 นนทบุรี ๒ ตำบล คือ ๑๕ ตำบล ตลาด ขวัญ ๑๖ ตำบล
 คลอง ปากเกล็ด รวม ๑๖ ตำบล แล ตำบล บ่อน ที่ จะ ตั้ง ใน
 จำนวน วัดนโกลสินทรศก ๑๑๐ นี้ ให้ตั้ง ใน ที่ลัม มิ ให้อยู่ริมถนน
 แล ลำน้ำลำคลอง ใหญ่ เพื่อ จะ มิให้ เป็น ที่ชักชวน ผู้ที่ ทำการ ค้า
 ขายหาผล ประโยชน์นั้น เป็น นักเลง หลง เล่น อยู่ ทำให้ เสีย ประ
 โยชน์ไป แล ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ เสนาบดี กระทวง

เล่ม ๔ ลักษณะ ใช้เบี้ยทองแดง หน้า ๑๒๔๕
 พระคลังมหาสมบัติ ตั้งข้อบังคับ ไว้สำหรับ บ่อน ตาม สมควร นั้น
 ห้ามมิให้ลัก ตั้ง บ่อน เล่น ไป ถ้าว ใน แขวง กรุง เทพฯ แล แขวง เมือง
 นนทบุรี ที่อื่น นอกจาก ที่ อนุญาต ใน แขวง กรุง เทพฯ ๑๔ ตำบล
 แขวง เมือง นนทบุรี ๒ ตำบล รวม ๑๖ ตำบล เปน อัน ขาด
 ถ้ามีผู้ลัก เล่น บ่อน ในที่มิใช่ที่ อนุญาต ๑๖ ตำบล ใน แขวง กรุง เทพฯ
 แล แขวง เมือง นนทบุรี แล้ว พิจารณา เปน สัตย์ จะ ปรับ
 ไหม ตาม ประกาศ ซึ่ง ลง วันที่ ๑๓ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙
 นั้น ประกาศ มาแต่ หอ รัฐบาล พิพัฒน์ วันที่ ๑ ตุลาคม รัตน
 โกสินทรศก ๑๑๐ เปน วันที่ ๙๓๖๐ ใน รัชกาล บัดนี้ บัดนี้

ประกาศ กรม พระคลังมหาสมบัติ เรื่อง เบี้ยทองแดง

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น นเรศรพิพัทธ์พงษ์ รองเสนา
 บัติกระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ รับ พระบรมราชโองการ ให้เกล้าฯ
 ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ แก่ พระบรมวงษานุวงษ
 พ่อค้า ไทย จีน คน ต่าง ประเทศ แลราษฎร ให้ทราบ ทวักัน ว่า
 เบี้ยทองแดง ซึ่ง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ทำขึ้น ไว้สำหรับ
 จำหน่าย ให้ราษฎร ไป ใช้ แดก ใช้สอย เปน เบี้ยย่อย ใน พระราชอา
 ณาเขตร นั้น มี น้อยเบาบาง ลง ไม่ ใคร จะ พอแก่ ประโยชน์ ของ
 ราษฎร ผู้ต้อง การ ใช้สอย แดก แลก เปลี่ยน จึง ทรง พระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้ทำ เบี้ยทองแดง เพิ่ม เคมี ขึ้น ใหม่ ใน รัตนโก

หน้า ๑๒๔๖

ลักษณะใช้เบี้ยทองแดง

เล่ม ๔

สินทรค ๑๐๙ อีก ๓ ชนิด คือเสี้ยวธู โสฬศ
เบี้ยทองแดง ซึ่งทำขึ้นใหม่ในรัตนโกสินทรค ๑๐๙ ทั้ง ๓

ชนิดนี้ ลวดลายแล ขนาด โขเล็กก็เหมือน กันกับเบี้ยทองแดง

ที่ทำขึ้นใหม่เมื่อปีกุนนพศคักราช ๑๒๔๙ ซึ่งประกาศให้ใช้ลง
วันอาทิตย์เดือนสาม แรม ค่ำหนึ่ง ปีกุนนพศค จุลศักราช ๑๒๔๙

นั้นแล้ว แปลกแต่เบี้ยทองแดง ซึ่งทำขึ้นเมื่อปีกุนนพศค จุล
ศักราช ๑๒๔๙ นั้น ตราพระบรมรูป กับตรารูปพระสยาม

เทวาธิดา กลับ เบื้องบน แล เบื้องล่าง ไปคนละทาง แล ศักราช

ที่อยู่ใต้ โล่ที่พระสยามเทวาธิดา นั่ง นั้น มีว่า ๑๒๔๙ แต่เบี้ย

ทองแดง ที่ทำขึ้นในรัตนโกสินทรค ๑๐๙ นี้ ตราพระบรม

รูป กับ ตรารูปพระสยามเทวาธิดา หากกลับกัน ไม่เบี่ยงบน แล

เบี่ยงล่าง ตรงไปทางเดียวกัน แล ศักราชที่อยู่ใต้พระสยาม

เทวาธิดา นั้นเป็น ๑๐๙ นั้น ให้ราษฎรเชื่อถือรับ แดก แดก

เปลี่ยนเบี้ยทองแดงใหม่นี้แก่กันต่อไป ตามพิภคทั้ง ๓ ชนิด

ที่ว่า มาข้างต้นแล้ว โดยปรกคิอย่ามีความหวาดหวั่นสงสัย

เลย เมื่อใครได้เบี้ยทองแดงนี้ไป ถ้าจะต้องการแลกเป็น

เงินเมื่ใด ก็ให้นำมาขึ้นที่พระคลังมหาสมบัติในเวลา ๕ โมง

เช้าจนถึงบ่าย ๓ โมงเย็น เจ้าพนักงานจะคอยรับ ถ้าเห็น

เป็นของหลวงมิใช่เป็นของปลอม ก็จะใช้เงินให้ตามอัตราซึ่ง

กำหนดไว้ อนึ่ง ถ้าผู้ใดอยากจะได้เสี้ยวธูแล โสฬศ ไปใช้

เล่ม ๔ ลักษณะเก็บภาษี ร้อยชักสาม สิ้นค้า ขาเข้า หน้า ๑๒๔๗
จ่ายแลกเปลี่ยน กัน ก็ให้นำเงิน มา ขอแลกที่ พระคลัง มหาสมบัติ
เจ้าพนักงาน จะ คอย จำหน่าย ให้ ณ ที่นั้น แต่เวลา ๕ โมง เข้าจน
ถึงบ่าย ๓ โมงเย็น ทุกวัน มิ ได้ขาด

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๗ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐
เป็น วันที่ ๘๔๐๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ข้อบังคับ สำหรับรักษาการ สุลกากร ค่าธรรมเนียม
หลวง ซึ่งเก็บ เป็น ภาษี ขาเข้า ร้อยชักสาม แล ภาษี ขา
ออก เบื้อง เสร็จ ตาม หัว เมือง

พระยาภาสกรวงศ์ วรราช นัคนอุปรัตนสุปรีย ผู้บัญชาการ
ราช สุลกากร ค่า ธรรมเนียม หลวง ซึ่ง เก็บ เป็น ภาษี ใน สิ้นค้า ฝ่าย
ขาเข้า ขาออก กรุงเทพฯ รับ พระ บรมราช โองการ ให้เกล้าฯ ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้เจ้าพนักงาน สุลก สถาน กรุงเทพฯ
จัดแบบ อย่าง ธรรมเนียม ที่เจ้าพนักงาน ได้รักษาการ
ตรวจ เก็บ ภาษี ซึ่ง ลูก ค้า ได้ขึ้นทุกเข้า มา จำหน่าย แต่ ต่าง ประ
เทศ แล ขึ้นทุก สิ้นค้า ออก ไป จำหน่าย ณ เมือง ต่าง ประเทศ ที่ ใน
กรุงเทพฯ นั้น ให้ส่ง ไป ยัง มหาดไทย ฤๅ กระลา โหม กรมท่า ให้มี
ท้องตรา ออก ไป ยัง ผู้ว่า ราชการ เมือง กรมการ ตาม หัว เมือง
ชาย ทะเล ปาก ใต้ ฝ่าย ด่วน ออก แล หัว เมือง ฝ่ายเหนือ ซึ่ง ต่อ
เขตรแดน เป็น ทาง ที่ ลูกค้าต่าง ประเทศ เข้า มา ค้า ขาย ได้ ให้ ตั้ง

หน้า ๑๒๔๘ ลักษณะ เก็บภาษี ร้อย ชักสาม ดินคำ ขาเข้า เล่ม ๔
เก็บภาษี ขาเข้า ร้อย ชักสาม แด ขาออก เบ็จเสร็จ ขึ้น ทุกเมือง
นั้น เจ้าพนักงาน ใน กรุงเทพฯ ได้จัด แບบ เป็น อย่าง ซึ่ง ผู้ว่า
ราชการ เมือง จะได้ จัด ตั้ง ให้กรมการ เป็น เจ้าพนักงาน ตรวจ ตรา
รักษา การเก็บภาษี ฝ่าย ขาเข้า ขาออก ใน หัวเมือง นั้น ๆ ทำตาม
แบบ อย่าง ธรรมเนียมเจ้าพนักงาน ใน กรุงเทพฯ ซึ่ง ได้รักษา
ตรวจ ตราการ เก็บภาษี นั้น ต่อ ไป ดัง นี้

ภาษีขาเข้าเก็บเป็น ร้อย ชักสาม

ข้อ ๑ เจ้าพนักงาน ตรวจ เก็บภาษี ขาเข้า ขาออก นั้น จะต้อง
มี ที่สำหรับ ว่าการ แห่งหนึ่ง ซึ่ง ลูกค้า จะได้ มา ขอ อนุญาต
เปิด ดินคำ จำหน่าย ถ้า มิใช่ เป็น สิ่งของ ต้อง ห้าม ลูกค้า ได้
บอก จำนวน โดยจริง แด ราคา โดย สมควร ตรวจ ตรา เป็น ถูกต้อง
แล้ว ก็ จึง ให้ อนุญาต แก่ ลูกค้า จำหน่าย ตาม จำนวน ที่มา ขอ นั้น
ได้ ถ้า แด ราคา สิ่ง ของ ที่มา บอก ขอ อนุญาต เจ้า พนักงาน ผู้
ตรวจ เห็น ว่า ลูกค้า บอก ราคา ต่ำ อยู่ ยัง หา สมควร ไม่ ก็ ให้ เจ้า
พนักงาน ตรวจ ภาษี ประมาณ ที่ ราคา ขึ้น อีก ให้ สมควร กับ ราคา
สิ่ง ของ นั้น แล้ว จึง ให้ เรียก ภาษี ตาม จำนวน ของ ซึ่ง ที่ ราคา
ขึ้น แล้ว นั้น ร้อย ชักสาม ตาม กำหนด เมื่อ ลูกค้า จะ ไม่ ยอม เสีย
ภาษี ตาม ที่ ที่ ราคา ขึ้น โดย สมควร จะ ยอม ให้ ชัก เป็น สิ่ง ของ
ก็ ให้ ชัก ภาษี ไว้ ร้อย ชักสาม ตาม จำนวน ของ นั้น ก็ ได้ เหมือน กัน
เจ้าพนักงาน ตรวจ ภาษี นั้น จะต้อง เข้าใจ ไว้ว่า สิ่ง ของ ทั้ง ปวง

เล่ม ๔ ลักษณะ เก็บภาษี ร้อย ชักสาม สิ้นค้า ขาเข้า หน้า ๑๒๘๙

ที่ เปน สิ้นค้า เข้า มา ใน บ้าน ใน เมือง จาก เมือง ต่าง ประเทศ นอก
พระราช อาณาเขต แล้ว ต้อง ว่า เปน ราคา ทั้ง นั้น มิ ต้อง มี พิภัก
ต้อง เรียก ชักภาษี ได้ แต่ ชัก สาม ตาม ราคา ที่ ตก ลง กัน ฤา เปน
สิ่ง ของ ก็ ตาม เพราะ ฉนั้น เจ้าพนักงาน ต้อง ตรวจ ประมาณ ราคา
ให้ ภอ สมควร ตาม ต้อง ตลาด จง ทุก ๆ ราย จะ ถือ ตาม พัง ตาม
คำ ลูกค้า บอก ราคา นั้น ไม่ได้ เปน อัน ชาติ ราคา นั้น ต้อง กระ ประ
มาณ การ ตาม ที่ สมควร แล้ว แต่ เจ้า พนักงาน ตรวจ เก็บ ภาษี ทั้ง
สิ้น ถ้า จะ มี การ ถูมิ เกี่ยง ด้วย ราคา สิ่ง ของ หา ตก ลง กัน ไม่ ใน
ระหว่าง เจ้าพนักงาน แล ลูก ค้า แล จะ เรียก ชักภาษี เปน สิ่ง ของ
ไม่ได้ แล้ว ต้อง ให้ เชิญ พ่อค้า มา ข้าง ละ คน ที่ ราคา ตก ลง
กัน ประการ ไต จึง ให้ เรียก ชักภาษี ร้อย ชักสาม ตาม ราคานั้น

ข้อ ๒ เมื่อเจ้าพนักงาน ได้ ให้ อนุญาต แล ได้ ตรวจ สิ้นค้า
ได้ จำนวน ถูก ต้อง ที่ ราคา ขึ้น ตาม สมควร ให้ เรียก ภาษี เปน การ
เสร็จ แล้ว นั้น ให้ จดลง บัญชี โดย เลือดยดไว้ บัญชี หนึ่ง ว่า เวือ
รูป อย่าง นั้น ชื่อ นั้น มา จาก เมือง นั้น ใช้ ของ ชาติ นั้น ขึ้น ผู้ นั้น
ผู้ มา ขอ อนุญาต ได้รับ สิ้นค้า ขึ้น ไป ชื่อ แล ยี่ห้อ ห้าง ฤา วัน
นั้น ชื่อ สิ่ง ของ แล จำนวน ของ เท่า นั้น ราคา ที่ บอก ขอ อนุญาต
เท่า นั้น เจ้าพนักงาน ได้ ที่ ราคา ขึ้น อีก เท่า นั้น รวม ทั้ง สอง อย่าง
เปนทุน สิ้นค้า เท่า นั้น เรียก ชัก ภาษี ได้ เปน เงิน ฤา ชัก ได้ เปน
สิ่ง ของ อย่าง นั้น ที่ ราคา เท่า นั้น วัน เดือน ขึ้น แรม ปี

หน้า ๑๒๕๐ ลักษณะเก็บภาษี ร้อย ซักสาม สิ้นค้า ซาเข้า เล่ม ๔
ศักราช เท่านั้น แล ลูกค้าที่บันทุก สิ้นค้า เดินมาทางบก ก็ให้
กรมการ ผู้เป็น เจ้าพนักงาน ตรวจ ครว คล้าย คลึง กัน กับ ที่ ลูก ค้า
บันทุก สิ้น ค้า มาทาง เรือ เป็น แต่ ที่ จำนวน เรือ นั้น ให้ จัด เป็น จำนวน
ล้อ เหวียน ฎา โคต่าง ช้าง ม้า ทาม คอน อย่างไร ตาม ที่ ลูก ค้า
ได้ บันทุก เข้า มา เท่านั้น ให้ เจ้า พนักงาน เก็บ จำนวน แล ราคา ใน
บาญชี นั้น เป็น ราย ๗ ขึ้นงบ เป็น ราย เดือน ราย ปี รวม ตาม จำนวน
ภาษี เท่านั้น มา แต่ เมือง นั้น ตรอก ลง ตราง งบ บังบ เดือน ยี่น ยัง ผู้
ว่า ราชการ เมือง ให้ มี ใบ บอก เข้า มา กรุง เทพ ฯ

หนึ่งงบ ปี ราย เลี้ยยด ซึ่ง จะ ทำ ส่ง เข้ามา ใน กรุง เทพ ฯ ให้ ทำ
ให้ ลูก ต้อง กับ ตัว อย่าง ที่ ส่ง เป็น แบบ มา นั้น

ข้อ ๓ สิ่ง ของ ต้อง ห้าม ซึ่ง ไม่ยอม ให้ ลูกค้า บัน ทุก เข้า มา
ซื้อ ขาย ใน พื้น บ้าน พื้น เมือง จะ ขาย ได้ ก็ แต่ เป็น หลวง นั้น คือ สัตว
วุธ บัน ต่าง ๆ กระสุน ดินดำ บัสดัน ดิน ระเบิด อย่าง แรง ชนิด อย่าง
ต่าง ๆ ทุก ๆ อย่าง เครื่อง สัตวาวุธ ที่ กล่าว มา นี้ ถ้า มี ลูกค้า
เขา เข้า มา บอก ขอ อนุญาต จะ จำหน่าย แล้ว เจ้า พนักงาน จะ ยอม
ให้อนุญาต ไม่ได้ ต้อง รับ สิ่ง ของ นั้น มา รักษา ไว้ เมื่อ ผู้ ว่า ราช
การ เมือง ซึ่ง ได้ รับ อำนาจ จาก กรุง เทพ ฯ แล้ว จะ จัด ซื้อ ไว้ ใช้
ราชการ ก็ ซื้อ ได้ ถ้า ไม่ ต้อง การ จะ ซื้อ ไว้ ใช้ ราชการ แล้ว เจ้า
พนักงาน ต้อง บอก ให้ ลูกค้า นั้น บันทุก เครื่อง สัตวาวุธ กลับ คืน
ไป เสีย ถ้า ลูกค้า บัตบัง ลักลอบ บันทุก เครื่อง สัตวาวุธ ดัง กล่าว

เล่ม ๔ ลักษณะเก็บภาษีรัชชกัตามสินค้าเข้า หน้า ๑๒๕๑
 มาแล้วนั้น ไม่บอกค่านับ ให้ทราบไว้ เจ้าพนักงานค้นได้ก็ตี
 ฎา ลูกค้าชอบลักจำหน่าย ก็ตี เจ้าพนักงานสืบจับได้ด้วย อย่าง
 ใดอย่างหนึ่งก็ตี ให้รีบเอาสิ่งของต้องห้ามที่ค้นพบ ฎา จับได้
 นั้น ไว้เป็นหลวงทั้งสิ้น ส่วนตัวผู้ลอบลักบิธ บังจำหน่ายขาย
 สิ่งของต้องห้ามนั้น จะต้องปรับ มีให้เกิน ๘๐๐ มาทลงมา
 เปนพิ ในหลวง แล้วให้มี ใบบอกส่งเครื่องสาตราวุธ ที่จับได้
 นั้น มายัง กรุง เทพฯ จะได้พระ ราชทานรางวัลแก่ผู้จับได้นั้น
 ตามสมควร แต่เครื่องสาตราวุธที่เป็นของสำหรับตัว มีบานูชี้
 ในหนังสือ เบิก ล่องหนังสือสำหรับล่า แด่หนังสือเดินทางก็ตี
 เจ้าพนักงานตรวจดู ต้อง ตาม จำ นวนมิได้เป็นของซื้อขายแล้ว
 ก็ควร ยอมให้ไว้สำหรับเรือ สำหรับตัวได้ ถ้าเครื่องสาตราวุธ
 นั้น เกิน ไปกับ จำ นวน ที่มี ใน หนังสือ ที่บอกค่าเบ็ดแล้ว ก็ให้รีบ
 เอา ของ ที่ จำ นวน นั้น เป็นของหลวงเหมือนกัน

หนึ่ง ถ้ามีเหตุการณ์เกิดขึ้น ด้วยเรื่องสาตราวุธ ดังกล่าวมานี้
 ที่ได้เข้า มา ในบ้าน ในเมือง ทั้ง การ ที่ถูกค้า ได้มา ขอ อนุญาต
 จำหน่าย ส่วนเจ้าพนักงาน ไม่ยอมให้ออนุญาต ได้รับ ขา วุธ
 นั้น มา มอบ หมายถึงผู้ว่าราชการ เมือง แล้ว รีบคืนกลับ ไปก็ตี
 ฎากรรม การ ผู้เจ้าพนักงาน ตรวจจับสืบ ได้ก็ตี ให้เจ้าพนักงาน
 ลง บานูชี้มี จำ นวน แด่ เหตุ ไว้ ให้เลื่อยค บานู หนึ่ง แล้วให้มี

หน้า ๑๒๕๒ ลักษณะเก็บภาษีไร่ไร้อัตราเงินเก็บเข้า ไร่ ๔
บดกเข้ามาวางเวรเสมอทุกครึ่งไป ถ้าไร่ถึงขึ้นงวดมี
แล้ว ก็ให้ยังมีเวร จำนวนนาถุ ซึ่งเวรของนาถุนั้นส่งมาแจ้ง
เทศาภิบาลให้ทราบด้วยทั้งสิ้น

ข้อ ๔ ผืนดินผืนสุกมุลี่น ที่ถูกค้ำจะ เขาเข้ามาชำระ
ซื้อขายซึ่ง กัน แล กัน นั้น ไม่ได้ จะซื้อขายได้ ก็ จำเพาะแก่
ภาษีผืน ซึ่ง จะรับซื้อแลขายผืน ได้ นอกจากเจ้าภาษีผืนแล้ว
เจ้าพนักงาน ตระวภาษี จะยอมให้ขูด ขูด เบ็ด ให้ถูกค้ำซื้อ
ไม่ได้เป็น อันขาด ถ้าถูกค้ำขูด เบ็ด ขูด ขูด แล้ว
มา ในที่ใด ๆ ก็ดี เจ้าพนักงาน ตระว ผืน ค้ำ ขูด ให้รับ
ที่จับ ได้นั้น เป็นหลวง ส่วนตัวผู้ ลอบลัก ผืน นั้นต้อง ส่งยัง เจ้า
ภาษีผืน ให้ตัดสินว่า โทษตามพระ ราช บัญญัติ สำหรับภาษีผืน
แล้ว ให้ มี ใบบอกการ ที่จับ ได้มายังกรมเทศาภิบาล

หนึ่ง การ ภาษี มี จำนวนผืน ที่ รับ ทุก เข้ามา เป็น ราคา แล
จำนวน มาก น้อยเท่าใด เจ้าพนักงาน ผู้ตระวภาษี ต้อง ทำบัญชี
ส่งมา กับงบ เดือน งบ ปี ยังกรมเทศาภิบาล ทุกจำนวนด้วย

ข้อ ๕ โสฬส อัฐ เสี้ยว ซึ่ง ทำด้วย ทอง แร่ มีราคา
แผ่นดิน เป็น สำคัญ เงินบาท เงิน เหรียญ แร่ ซึ่งมี ใช้เป็น ของ
บริสุทธิ ตัว ไปร สนิม ราชามี พระบรมราชศานาณาธิเบศ
ใน พระบาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แล ใช้ แกะ ขี้ระบั้ง เติมน้ำ ซึ่ง
ใช้ แดง เปลี่ยนเป็นเงิน ปลีก ได้นั้น ส่ง แดง ที่ แดง มา นี้ เป็นของ

เล่ม ๔ ล้านนาเรียกล่าช้าว่าสามสิบห้าเข้า หน้า ๑๒๔๓.
ผิดด้วย พระราชกำหนดกฎหมายเป็นข้อห้ามนั้น ถ้ามีลูกค้าต่าง
ประเทศนอกพระราชอาณาจักร บังทุกเข้ามาจำหน่ายขายซื้อ
แลกเปลี่ยนก็ เจ้าพนักงานภาษีระวางปะเข้าถูกลีบจับได้ ก็ดี
ให้ไว้เอาสิ่งของทั้งหลายเหล่านี้ เป็นหลวง แล้วทำลายเสีย
แล้วกับผู้ลอบลักเอาเข้ามานั้น ถ้าจับตัวได้ก็ให้ส่งไปยังผู้ว่า
ราชการเมือง แล้วให้ไว้มีใบออกเข้ามายังกรุงเทพฯ ทุก
คราวที่มีเหตุ

ข้อ ๖ สิ่งของที่ไม่ควรเรียกล่าช้าเป็นของยกนั้น คือเงิน
ก้นเงินล้มเงินแท่งเงินรูต่าง ๆ ทองลิ่มทองก้อน ทองทราย
ทองใบซึ่งมีไว้เป็นรูปพรรณ แลเสื้อผ้าถุงห่มเครื่องใช้สำหรับ
ตัว กับเครื่องแต่งเรือนเลี้ยงอาหาร ซึ่งแปลสำหรับเรือ
แกลใช้เรือเหล่านี้ไว้สำหรับเรียกล่าช้า แลค่าธรรมเนียมอัน
ใด แลเงินทองที่ค่าเป็นสิ่งของรูปพรรณต่าง ๆ แลเครื่อง
เพชรพลอยทุกอย่างด้วย สิ่งของเหล่านี้มิใช่ของยกเรียก
ล่าช้าได้ แต่เจ้าพนักงานตรวจภาษีต้องตรวจสิ่งของให้ได้
จำนวนก่อน จึงจะเอาไปขึ้นบัญชีไว้ได้ แล้วต้องลงลงบัญชี
จำนวนแรกเอาไว้ด้วย ว่าเป็นของยกไว้ได้เรียกล่าช้า แล้ว
คัดบัญชีสำเนาขึ้นกรุงเทพฯ พร้อมกับบัญชีรายเดือน
รายปีขึ้นด้วยกัน

ข้อ ๗ สิ่งของที่ถูกล่าช้ามาจำหน่ายในบ้านในเมืองได้เสีย

หน้า ๑๒๔๔ ลักษณะเก็บภาษีร้อยละสาม สินค้าเข้า เล่ม ๔
 ภาษีแล้ว ภายหลัง จำหน่าย ของ นั้น ไม่ ได้ ลูกค้า จะ ส่ง
 กลับ ออกไป มา บอก ขอ คืนภาษี ให้กรมการ ผู้เป็น เจ้า พนักงาน
 ตรวจ ทรา วัน ที่ ได้ เรียก ชำภาษี ไว้ ตรวจ สอบ กับ สิ่ง ของ
 ถูก ตั้ง กัน ทั้ง จำนวน แล ราย วัน แล้ว ก็ ให้คืนภาษี ที่ ชักไว้
 ให้แก่ลูกค้าไป ถ้าภาษี นั้น ได้ ชักไว้ เป็น สิ่ง ของ จำหน่ายไป
 เสีย แล้ว ก็ ให้คิดราคา ให้ ตาม ราคา ที่ ลูกค้า บอก ไว้แต่
 แรก แล เงินภาษี ได้ ชำไว้ นี้ ถ้า ไว้บอก สละ เข้า มากรุง เทพฯ
 แล้ว ก็ ให้ จึง เบิกเงิน ภาษี ที่ เก็บ ไว้ ใน ปี นั้น จ่าย ให้แก่
 ลูกค้าไป แล้ว ให้ตั้ง บัญชี ทูลเงิน ภาษี ว่า สินค้า กลับคืน ภาษี
 ให้เป็น เงินเท่า นั้น อยู่ใน ยอด จำหน่าย แล จดหมาย ราย คำน
 ภาษี นี้ ส่ง มา กับ งบ ปี งบ เดือน ยัง กรุง เทพฯ ด้วย กัน

ข้อ ๘ ภาษี ที่ ชักไว้ ได้ เป็น สิ่ง ของ นั้น ให้เจ้าพนักงาน
 ตรวจ ภาษี เอา ออก จำหน่าย ขาย ทอด ตลาด ตาม แะ จะ ขาย ได้
 แล้ว ให้ตั้ง บัญชี ราย สิ่ง ของ ที่ จำหน่าย นั้น ยอดหนึ่ง ตาจะ หาก จะ
 ได้มากกว่า ราคา ที่ บอก ตำน ไว้ ฤๅ น้อย กว่า ก็ ให้จด บัญชี
 เป็น ยอดๆ ให้ถูกต้อง ตาม แบบ ที่ ให้มานี้

ภาษี เบ็ดเสร็จ ซึ่ง เก็บ แต่ สินค้า ออก

ข้อ ๙ สินค้า ที่ เกิด ใน บ้าน เมือง ลูกค้า จะ บัน ทุก ออกไป
 จำหน่าย ณ เมือง ต่าง ประเทศ ที่ จะ ต้อง เสียภาษี ขา ออก เมื่อ เวลา

เล่ม ๔ ลักษณะ เก็บภาษี ร้อย ชักสาม สิ้นค้า ขาเข้า หน้า ๓๒๕๕
 ที่จะมีทุกลง เรือ กำนัน เรือ ลำเนา เรือ เขหมิง เรือ ไทหล่า
 เรือ ปาก ไค้ใหญ่ เรือ ปาก ไค้เล็ก ญาติ เกวียน โคต่าง ช้าง ม้า
 หาบ คอ: ไป จำหน่าย ณ เมือง ต่าง ประเทศ มีจำนวน ถึง ของ แล
 พิกัด ที่ จะ เก็บ แล ชักภาษี ซึ่ง มี แจ้ง อยู่ใน หนังสือ สัญญา มี
 จำนวน แล พิกัด ดังนี้

ฝ้าง	หาบ ละ	๒	สิ่ง เพื่อง	ผล เบจี้	หาบ ละ	๒	สิ่ง
นรมาศ	,,	๕๐	บาท	ผล พงุ ทลาย	,,	๒	สิ่ง
งา ช้าง	,,	๑๐	บาท	กำยาน	,,	๕	บาท
เร่ว	,,	๖	บาท	เปลือ ทางไหล	,,	๒	สิ่ง
กระวาน	,,	๑๔	บาท	เนื้อ ไม้	,,	๒	บาท
รง	,,	๖	บาท	หนัง กระเบน	,,	๓	บาท
เนื้อ เค็ม	,,	๒	บาท	เขากวาง แก่	,,	๑	สิ่ง
ปลา ทาง	,,	๖	สิ่ง	เอน เนื้อ	,,	๕	บาท
ปลา ใบไม้	,,	๑	บาท	หน้.โค หน้.กระบือ	,,	๑	บาท
หะยแวง ภู่แห้ง	,,	๑	บาท				
ขน นกกระทง	,,	๑๐	สิ่ง	กระดุก ช้าง	,,	๑	บาท
หมากแห้ง	,,	๑	บาท	กระดุก เลื่อ	,,	๕	บาท
กรักซี่	,,	๒	สิ่ง	เขากระบือ	,,	๑	สิ่ง
หุปราวขาว	,,	๖	บาท	หน้ ช้าง :	,,	๑	สิ่ง
หุปรากำ	,,	๓	บาท	เกล็ด ลิ่น	,,	๕	บาท

[illegible]

ทางนคยง ๑๐๐ ลิข ๑๐ บาท

หนังสือ ,, ๑ ถิ่น ห้างวาง ,, ๘ บาท

กระดอง ตาข่าย,, ๑ บาท หนังสือ ฝีมือ ๑ ถัง

กร. เกาะปลา ,, ๓ บาท เขากวางอ่อน ๑๐ ซักหนึ่ง

ข้อ ๑๐ ถ้าจะมีลูกค้ากับท่านนั้นค้า ตาม ชื่อ ที่กล่าว มา แล้ว

ออก ไป จำหน่าย มิใช่เรียกภาษี แล ลูกค้าผู้เอา มา ขาย ให้

ราชอาณาจักรตามพิภักดิ์ อย่าให้เหลือเงินนอกพิภักดิ์เป็นอันขาด

แต่สินจำยอมขอเหล่าน้อยในภักษ ขาเอกเบี่ยงเสร็จ เรือน

ชีวิตแบ่งเป็นส่วน ภาษีสองอย่างหนึ่ง ภาษาต้องห้ามอย่าง

หนึ่ง ภาชนะปลา อย่าง หนึ่ง นอนนั้น อยู่ใน เบ้าเสร็จ ทั้ง สิ้น

ยกแต่เข้าซึ่งมีจำนวนเข้าสารเข้าเปลือก ปรายเข้าอย่างหนึ่ง

เล่ม ๔ ตั้ชณ เก็บภาษี ร้อยชักสาม สิ้นค้าขาเข้า นำ ๑๕๕๗
 แ่งไม้คำไม้แ่ง เปลือกโป่ง อย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นภาษีแยก
 ไปต่างหาก ถ้าไม่มีเจ้าภาษีเข้า ฤๅเจ้าภาษีไม้คำไม้แ่ง
 เปลือกโป่ง ตั้งเก็บ อยู่ในพื้นที่บ้านพื้นเมืองนั้น แล้วลูกค้าขึ้นทุก
 ยกไปจำหน่าย ในเมืองต่างประเทศ เจ้าพนักงานผู้ตรวจภาษี
 ก็ตั้งเวรเก็บชักภาษีไว้ อย่างภาษีสิ้นค้าเบ็ดเสร็จทั้งปวงเหมือนกัน
 ก็มีพิภพดังนี้

เข้าธร เวียนละ	๔ บาท
เข้าเปลือก เวียนละ	๒ บาท
ปลายเข้า เวียนละ	๒ บาท
ไม้แ่ง หายละ	๒ สลึง
ไม้คำ หายละ	๕ สลึง
เปลือกโป่ง หายละ	๑ สลึง

ข้อ ๑๑ สิ้นค้าใดๆ ที่ปนภาษีเก็บอยู่ภายในบ้านเมืองก็ดี
 ฤๅนอกพิภพภาษีก็มีกำหนดไว้ดังนี้ก็ดี ที่มีไว้มีพิภพภาษี
 ก็ดี เว้นซึ่งเกิดขึ้น ฤๅทำขึ้นใหม่ก็ดี ลูกค้าขึ้นทุกไป
 จำหน่าย เมืองต่างประเทศแล้ว เจ้าพนักงานผู้ตรวจภาษีตั้ง
 เวรยกบาญชีแล้วราคาจากลูกค้า ฤๅผู้รับการแทนนายเรือ
 นาย เวียน ฤๅนายเรือ นาย เวียน ลำเล้งที่จะขึ้นทุกไป ไม่ว่า
 สิ่งหนึ่งสิ่งใดหมดทุกอย่าง ให้รวมจดลงในบาญชีฉบับหนึ่ง
 เหมือนกัน จะได้รวมรวมสิ้นค้าออกทั้งตั้งพิภพภาษีแต่ที่ไม่

หน้า ๑๒๕๘ ลักษณะเก็บ ภาษี ร้อย ชักสาม สิ้นค้า ขาเข้า เล่ม ๔
มีภาษี ทำรายงาน ติด ไป กับ จํ นวน สิ้นค้า ที่มี พิภักดิ์ ภาษี ขา ออก
แล ลง ใน บาน ี่ สิ้นค้า ออก ด้วย กัน บอก ส่ง มา ยัง กรุง เทพฯ
จะ ได้ทราบ การ สิ้นค้า ออก ใน เมือง นั้น ๆ ไว้ ให้ จัด บาน ี่ ค่า
นวน ที่ ไป เมือง แล รวม เปน จํ นวน แล ราคา เท่า ไ้ ลง ให้
อยู่ ค้าง ใน แบบ ตราง แล รวม ยอด ส่ง เข้า มา กรุง เทพฯ

ข้อ ๑๒ เจ้าพนักงาน ผู้ตรวจ เก็บ ภาษี นี้ ถ้า เรียก ชัก ภาษี
ที่ ต้อง พิภักดิ์ ไว้ แล้ว ก็ ให้ ทำ ตัว ฎีกา ไป เสร็จ ประทับตรา ให้ ไว้
แก่ ลุ ค์ เปน สำคัญ ตาม แบบ ฎีกา ตัว อย่าง ที่ ส่ง มา นี้ ให้
มี สำเนา จํ นวน สิ่ง ของ ที่ เรียก ว่า ภาษี แล เงิน ไว้ ด้วย จะ ได้
ส่ง มา พร้อม กับ บาน ี่ ขยับ บั สอย ทาน กัน ได้ ด้วย

ข้อ ๑๓ ถ้า ลูก ค้า บั น ทุก สิ่ง ของ ที่ ต้อง พิภักดิ์ ทั้ง นี้ ใน แขวง
หัวเมือง นั้น บั น ทุก เข้า มา จํ น่วย ณ กรุง เทพฯ แล ไป หัว เมือง
อื่น ซึ่ง ขึ้น ใน พระราชอาณาเขตร์ ก็ ดี ครั้น จะ ไม่ เรียก ภาษี ไว้
ก็ เปน การ ทาง ทะเล ไว้ ใจ ไม่ ได้ ให้ เจ้า พนักงาน เรียก เงิน ภาษี
ไว้ ตาม จํ นวน สิ่ง ของ มาก แล น้อย ก่อน ถ้า เรือ ที่ บั น ทุก สิ้นค้า
นั้น เข้า มา ถึง กรุง เทพฯ ถ้า หัวเมือง อื่น ซึ่ง ขึ้น ใน พระราช อาณา
เขตร์ แล ก่อน ยัง ไม่ ได้ จํ น่วย สิ้นค้า นั้น ให้ นายเรือ เอา
ฎีกา ไป เสร็จ ที่ เสีย ภาษี ที่ เมือง นั้น มา ยื่น ยัง สุลทสธาน ใน กรุง
เทพฯ ถ้า เจ้า พนักงาน ผู้ ตรวจ ภาษี ใน เมือง นั้น ๆ เจ้า พนักงาน
งาน ภาษี ที่ กรุง เทพฯ ถ้า หัวเมือง ก็ ดี จะ ได้ ตรวจ ดู สิ่ง ของ ใน

เล่ม ๔ ลักษณะเก็บภาษีร้อยชักสาม สิ้นค้าขาออก หน้า ๑-๔๙

ถ้าเรือให้ถูกต้องแล้ว จึงจะมีหนังสือให้แก่นายเรือ ไปถึง
เจ้าพนักงานภาษี เมืองนั้น ให้คืนเงินภาษีที่เรียกไว้หนี้ให้ก่อ
สิ้นค้าขาออก เหล่านี้ที่ใช่สอย อยู่ในพระราชอาณาเขตนั้น ไม่
ต้องเสียภาษีสิ่งใด เว้นไว้แต่ไปจำหน่ายต่างประเทศ อย่างเดียว

ข้อ ๑๔ ลูกค้าผู้ซื้อผู้ขาย สิ้นค้าเบ็ดเสร็จ ซึ่ง จะเอาลงเรือ
ๆ อันทุกไป ทางบกก็ให้บอกแก่เจ้าพนักงาน ให้รู้จึงให้ซื้อ
ให้ขาย แก่กัน เจ้าพนักงาน จะไต่เป็น พยาน ใน การตรวจ สอบจำนวน
ของท่าซึ่งถึง ทนทานจะไต่เรียก ภาษีไว้ ถ้าลูกค้าผู้ใด อันทุก สิ่ง
ของ ที่ต้องพิทักษ์ ภาษีขาออก ไปจำหน่าย ไม่บอกเจ้าพนักงาน
ภาษีให้รู้เจ้าพนักงาน ภาษีจับได้ ให้ริบเอาสิ่งของที่ลักลอบ
ซื้อ ขาย หนี ภาษีนั้น ให้ริบเป็น ทลง แล ปรวิ โหม ผู้ที่ลักซื้อ
ลักขาย เป็นเงิน ไม่เกินกว่า ๔๐ ชั่ง ๑๐ ข้าง อย่างน้อยเพียง
สอง ท่อใน วาจากตาม จำนวนเงิน ภาษีมาก แล น้อย แล้วมีใบ
บอกมายังกรุงเทพ ให้เสมอ ไปทุกคราวที่มีเหตุ

ข้อ ๑๕ สิ้นค้าขาออกเบ็ดเสร็จ ที่มีพิทักษ์ภาษีนี้ ลูกค้าจะ
อันทุก ออกไป จะบอกเป็น เสนียงอาหาร สำหรับเรือ แล สำ
หรับทาง ที่จะไป แล้ว มี เข้า แล ปลา เป็นต้นนั้น ให้เจ้าพนักงาน
ผู้ตรวจ ภาษี ประมาณให้ ถอด สมควร ตาม ที่ ใช้ใน ถ้าเรือ ๑๐
ตาม ทาง ที่จะไป ที่ จะบอก ภาษี ให้เป็น เสนียง อาหาร นั้น เข้าสาร

หน้า ๑๒๖๐ ลักษณะเก็บภาษีรัชชูปการ สิ้นค้าขาออก เล่ม ๘
อย่าให้เกินกว่าเดือนหนึ่งขึ้นไป ปลา หาง ๑๑ ปลาใบไม้ อย่า
ให้เกิน ๑๐๐ ชั่งขึ้นไป แต่จำนวนสินค้า นอกจากกำหนดนี้
แล้ว เรขเรียก ชัก ภาษี ไว้ ตามพิภพทั้งสิ้น ตามทุก อย่าง

ว่าด้วย การ ที่จะรักษาภาษี ทั้ง สอง อย่าง

ข้อ ๑๖ เจ้าพนักงานผู้ตรวจ ภาษี จะต้อง มี กงควา สำหรับ
ภาษีสอง กง ควกภายใน ที่ หมายถึง นี้ จะทำเป็นรูปอย่าง ไร ก็ตาม
แต่ให้มี ตัวอักษร บอก นาม เมือง ด้วย กงหนึ่ง สำหรับ ประทับ
ในใบอนุญาต แต่ ตัวฎีกาใบเสร็จ อีก กงหนึ่ง เป็นตราแปลง
ด้วย สีคราม สำหรับประทับ ตับ ประทับ ห่อ สิ่ง ของที่ เจ้าพนักงาน
งานได้ตรวจ แล้ว ทั้งสินค้า ที่จะขึ้นทุก เข้า มา แล ที่ จะขึ้นทุก
ออกไป แลให้มี ตรา ชั่ง ถึง ทนนาน ไว้ ในที่ ว่าการ ด้วย สำหรับที่
จะได้ กง ชั่ง สอง สินค้า ที่ เรียกชักภาษี

ข้อ ๑๗ ถ้าแล มีเรือ ลูกค้า มา แลต่าง ประเทศ ถึงถ้า เมืองนี้
แล้ว เจ้าพนักงาน ต้อง จัด พนักงาน ลง กำกับ ใน ถ้าเรือ เพียง ๒ คน
ระวัง อย่าให้ ลูกค้าลักลอบเอา สิ่ง ของต้องห้าม ๑๑ สินค้า ที่ จะต้อง
เสียภาษีหนึ่ง ขึ้นไว้ กว่า จะจำหน่าย สินค้าแล้ว เมื่อนายเรือ มา
แจ้งความ ขังเจ้าพนักงาน ผู้ตรวจ ภาษี ขึ้น ขาญชี จำนวน สินค้า
ในถ้าเรือ แล้วเจ้าพนักงาน ผู้ตรวจ ภาษี ต้อง ให้ ใบอนุญาต เข็กร
ระวาง ก่อน เรือ นั้นจึงจะเข็กร ระวางจำหน่ายสินค้าได้ ถ้าเรือ

เล่ม ๔ ลักษณะเกี่ยวกับรัชชกสาม สิ้นค้าขาออก หน้า ๑๖๖๑
นั้น ลักลอบเปิด ระวัง จำหน่าย สิ้นค้าก่อน ที่ไก่ออนุญาต เจ้าพนักงาน
งาน สืบจับได้ ก็ให้ฟ้องยัง กองตุลา ตาม ซาคิ ที่ เรือ นั้น ขึ้น ถ้า ไม่
มี กองตุลา ตั้งอยู่ที่ หัวเมือง นั้น ก็ให้แจ้งความ ยัง ผู้ว่าราชการ
เมือง ให้พิจารณา ถ้าสอบสวน ได้ความ จริง เรือ นั้น จะต้องถูก
ปรับ ไม่ให้เกินกว่า ๔๐๐ บาท แล ของ ที่ ลักลอบเอาขึ้น นั้น
จะต้อง วิชเป็น หลวง ด้วย แล ถูกำ จะต้อง มา บอกจำนวน สิ้นค้า
แล ราคา ยัง เจ้าพนักงาน ขอ อนุญาต รัชสิ่ง ของไป ตาม จำนวน
เทียบ ต่อ ที่ หมาย นั้น เจ้าพนักงาน จะต้อง คี ราคา ให้ตก ลง ก่อน
จึง ให้อนุญาต รัชของไป ไก่ ถึง สิ้นค้าที่ จะเข้ามา ฤฯ ออก ไป
นอก พระราช อาณาเขต รโดย ทาง นอก นั้น ก็ให้ เจ้าพนักงาน ตรวจ
ตรา ระวัง รักษา การ เช่น อย่าง สิ้นค้า ที่ เข้า ที่ ออก เหมือน กัน

ข้อ ๑๘ เวลา ทำการ ขน สิ้นค้า ถ้ายขึ้น จาก ลำเรือ แล
ขึ้นทุก สิ้นค้า ลง ระวัง เจ้าพนักงาน จะต้อง กำกับ นั้น กำหนด
ตั้ง แต่ พระอาทิตย์ ขึ้น จน พระอาทิตย์ ตก นอก จาก เวลา นี้ ห้าม ไม่
ให้ ขน สิ้นค้า ขึ้น แล ลง ไก่ เว้นไว้ แต่ เรือ ลำ นั้น รัชวัน รัชกลับ
ไป นายเรือ ฤฯ เอเยนต์ ที่ เรือ ลำ นั้น ขึ้น อยู่ จะมา ขอ อนุญาต
เป็น การ พิเศษ ขึ้นทุก ลง ระวัง ฤฯ เอา ของ ขึ้น กลาง คืน แล
เจ้าพนักงาน เห็น ควร จะให้ อนุญาต ก็ งด ยอมให้ อนุญาต อย่าง ชัก
ขึ้น ไว้ ให้ เสีย ประโยชน์ เวลา การ ค้าขาย ไก่ แล แล้ว แต่ง พนักงาน
ลง กำกับ ให้ คิก เอา ค่า ทำ การ กลาง คืน ที่ พนักงาน ต้อง

หน้า ๑๖๖ ลักษณะเกี่ยวกับรัชกาลที่ ๖ สิ้นค้าขาออก เล่ม ๔
กำกับนอกเวลา กำหนดแก่เวลานี้เป็นเงินคืนละ ๑๐ เหยียบ
กิตติ์แก่คำงาน ๖ บานนับว่าวันหนึ่ง

ข้อ ๑๙ ผู้ที่จะเป็นพนักงานกำกับเรือตรวจ สิ่งของ ใน
ถ้าเรือ แลใน ที่ต่าง ๆ ซึ่งถูกคำจะบันทึกสินค้าเข้ามานั้น
ให้ผู้ว่าราชการเมือง แล เจ้าพนักงาน ผู้ตรวจ ภาษี แท่ง คน ที่
เห็นแก่ราชการ หมั้น ตรวจ ทรา รักษา เหตุ การ ชำให้ถูกคำ
ดอย ลัก ยัก ยัก ภาษี แล ของ ค้อง ห้าม ซึ่งถูกคำจะบันทึกเข้ามา
กัก แล บันทึก ออก ไป กัก ให้มี พนักงาน เพียง คราว ละสอง คน
เพราะจะได้ไป พยาน กัน แล ช่วย กัน ตรวจ สิ่ง สิ้นค้า เข้า แล รับ
ดู บันทึก สินค้า ลง ระวัง ให้ ถูก ค้อง กับ จำนวน ที่ข จำนวน ห่อ แล เลข
ที่ หมายเลข ตามใบ อนุญาต ของ เจ้า พนักงาน มี กว ทรา เป็น สำคัญ
แล เปง ที่ กำกับ ซึ่ง กัน แล กัน ถ้าพนักงาน ผู้ กำกับ มี ความ สง
โส หัย ไค ห่อ ไค จะ มี ออก ตรวจ ดู ก็ ไค ถ้า ไม่มี สิ่ง ของ ค้อง
ห้าม จำนวน ถูก ค้อง กัน กับ ใบ อนุญาต แล แล้ว ก็ ให้ ถูกคำ รับ สิ่ง ของ
ไป ๆ เอาลง ระวัง ไค พนักงาน กำกับ นั้น จะต้อง ให้ มี หนังสือ
ประทวน ไว้ สำหรับ ทวี ๆ ที่ หมายเลข สำคัญ อัน ไค ซึ่ง เปง ที่
สังเกต รู้ ไค ว่า เปง พนักงาน ภาษี

ข้อ ๒๐ สิ้นค้าขาออก นั้น ถ้า ถูกคำ จะ บันทึก ออก ไป เจ้า
พนักงาน ผู้ตรวจ ภาษี ที่ จะ ชัก ภาษี ค้อง ซึ่ง แล ทวง ทุก สิ่ง การ
ที่ ซึ่ง นี้ ถูกคำ จะ มา ซึ่ง ใน ที่ ว่า การ ของ เจ้า พนักงาน ๆ เจ้า

เล่ม ๔ ลักษณะเกี่ยวกับรัชชัตถสามสินค้าขาออก หน้า ๑๖๖๓
 พนักงานจะ แรกคน ไป ชั่ง สอด ตาม โรง ร้าน ของ ลูก ค้า ก็ แล้ว
 แต่ จะ เหน ซอบ ตก ลง กัน ถ้า พนักงาน ไป ชั่ง ตาม โรง ร้าน ของ
 ลูก ค้า แล้ว ต้อง รก ลง ใน ภาณูจิใบ เต็ม ตาม แขน มา ส่ง ยัง
 เจ้าพนักงาน ผู้ ตรวจ ภาษี จะ ใ้ มา สอด กับ ภาณูจิ ที่ ลูก ค้า ขึ้น จะ ขอ
 อนุญาต เอา สิ่ง ของ ลง ระวัง จะ เรียก ชัก ภาษี ให้ ภาณูจิ จำนวน
 ตรง กัน ทั้ง สอง ภาณู สิ่ง ของ ที่ ชั่ง แล้ว เข้า คีบ เข้า ห่อ ยัก ฝัก
 เจ้าพนักงาน ต้อง บั๊ก ทรา ไว้ เป็น สำคัญ ทุก ห่อ ทุก หีบ แล้ว ใ้
 ใบ อนุญาต ตาม จำนวน เลข ที่ หมาย ใน ห่อ ใน คีบ ไป ลง ระวัง
 พนักงาน ผู้ กำกับ ใน เรือ นั้น จะ ใ้ ตรวจ สิ่ง ของ ตาม ใบ อนุญาต
 ผล ห่อ แล หีบ ที่ บั๊ก ทรา เจ้าพนักงาน มา แล้ว เมื่อ ของ ใ้ ลง
 ระวัง ตาม ใบ อนุญาต แล้ว ใ้ พนักงาน ผู้ กำกับ รับ เอา ใบ อนุญาต
 ทั้ง สินค้า ที่ จะ เอา ขึ้น แล สินค้า ที่ จะ ขึ้น ทุก ลง ระวัง ซึ่ง ลูก ต้อง
 กัน แล้ว มา ส่ง คืน ยัง เจ้าพนักงาน ภาษี จะ ใ้ รักษา ไว้ สำหรับ
 สอด กัน กับ ภาณูจิ เมื่อ มี เหตุ การ ที่ จะ ต้อง ตรวจ จะ ใ้ ไป
 พยาน แก่ กัน

ข้อ ๓๑ เรือ ที่ เข้า ออก นั้น จะ ต้อง มี ภาณูจิ ไว้ อย่าง ละ ภาณู
 ว่า เรือ อย่าง นั้น ของ ชาติ นั้น ไป ฤ มา จาก เมือง นั้น กำลั ประมาณ
 เท่า นั้น นายเรือ ชื่อ นั้น ลูก เรือ กระลาตี เท่า นั้น ขึ้น ห้าง นั้น
 มี คน โคย สาน เท่า นั้น วัน นั้น คืน นั้น ที่ มา ถึง แล ออก ใ้
 กรอก ลง ทราบ ไว้ ภาณู ห้าง พอสัน ยี่ จะ ใ้ คง จำนวน เรือ ส่ง เจ้า

หน้า ๑๒๖๔ ลักษณะเก็บภาษี รัชชกาลสินคำชาออก เล่ม ๔
มากรุ่งเทพฯ พรหมกับราชงานสินคำ มาภาษีให้เสมอไป
แก่เครื่องยาต่าง ๆ ที่เข้าออกในทางบก ได้ยกขานดูไว้
เช่นอย่างเรือ เข้าออกเหมือนกัน

ข้อ ๒๒ คนโคยสานในเรือ ๆ ในเครื่องยานทางบก ทั้ง
เข้าทั้งออกนั้น พนักงานผู้กำกับต้อง ตรวจ คีบตรวจ ห่อ เลื่อน
ของคนโคยสานทั้งเข้าทั้งออก ถ้าของสิ่งของ ต้องห้าม ๆ
สินคำที่ ต้องพิทักษ์ ภาษี ยังมีไว้เสีย ภาษี แล้ว ก็ต้อง วิชเอา ไว้
เป็นหลวงทั้งสิ้น แต่คนโคยสานที่ เป็น ผู้คน ภาษี นั้น ถ้าสิ่ง
ของเล็กน้อยก็อย่าเอาตัว ไว้เลย ห่อ ของ มาก จึงเอาตัว มา
ส่งยังเจ้าพนักงาน

ข้อ ๒๓ เมื่อเรือขึ้นทุกสินคำเต็มแล้ว แลไว้เสีย ภาษี
เสร็จแล้ว ไม่มี เหตุ การ สิ่งใด เกือบ ข้อง ที่ จะ ยัก ท่วงเอาเรือ
ไว้แล้ว เจ้าพนักงานต้องให้ใบนำ ว่าไม่มี เหตุ การ สิ่งใด
เกือบ ข้อง ภาษี แล้วเรือ จึงจะ ออก จาก ท่าได้

ข้อ ๒๔ สมุคขานดูที่ เจ้าพนักงาน ตรวจ ภาษี ต้องเก็บ
แก่ ขานดูนี้ สมุค ราย วัน ราย เดือน ราย ปี ภาษี ขาเข้า
ขาออก อย่าง ละ เล่ม แล สมุค ราย รวม สินคำเข้าเล่มหนึ่ง ออก
เล่มหนึ่ง สมุครวม ขานดู เรือ แล เครื่อง ยาน ทาง บก ตาม จำนวน
ที่เข้าหนึ่ง ที่ ออกหนึ่ง สมุคที่ เก็บ ขานดู พิเศษ เป็นกัน ว่า จำนวน
เครื่อง ยาน แล ผืน ที่ เข้ามา นั้น เล่ม หนึ่ง ซึ่งมีแบบตาราง

เล่ม ๔ ลักษณะเกษมภาณี ร้อยชุกสาม สิ้นคำชาออก หน้า ๑๒๖๕
ส่งให้มาเปน ตัวอย่างด้วย แล้ว ทั้งนายโย อนุญาต ตัววิภา
โย เสรีจ ทราย สิ้นคำเข้า ออก ขบราย เกษม ราย กับ สารบาญชี
ต่าง ๆ ซึ่งหมาย ตัวอักษร ที่ อยู่ข้างท้าย นี้ ทุกสิ่ง แล้ว ให้
เจ้าพนักงาน ทำ ให้ถูกต้อง ตาม อย่าง ของ ทุก ประการ

ข้อ ๒๔ จะทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงานทุก
สถาน ใน กรุงเทพฯ ออกไปตรวจ การภาษี ตามหัวเมือง เปน
ครั้ง เปน คราว นั้น เมื่อ เจ้าพนักงาน ผู้ตรวจภาษี ใน หัวเมือง นั้น
มีความ สงสัย ข้อ ไก่ กึ่ง ไก่ ตาม เจ้าพนักงาน ภาษี กรุงเทพฯ จะ
ไต่ถาม ชี้แจง ให้ตาม ขรรณเนียม ที่ จัก ใน โรงภาษี ทดวง
กรุงเทพฯ ทุก ประการ

ข้อ ๒๕ ที่ ว่า การ สำหรับ เจ้าพนักงาน ผู้ตรวจ ภาษี จะ ต้อง
มี หนังสือ สำนวนทาง พระราชไมตรี กับ นานา ประเทศ ซึ่ง ไก่
ลงพิมพ์ ไว้ร่วมกัน ด้วย การ ค้า ขาย มี พิภัก ที่ จะ ไก่ กับ ภาษี
ฝ่าย ชาเข้าชาออก แจ้ง อยู่ใน หนังสือ สำนวน นั้น แล้ว เจ้าพนักงาน
ผู้ตรวจ รักษาการ ภาษี ต้อง ระวัง รักษา ประพฤติ ให้ถูกต้อง
ตาม ข้อ หนังสือ สำนวนทาง พระราชไมตรี แด การ ค้า ขาย
กับ นานา ประเทศ ซึ่งมี ข้อ ความ แจ้ง อยู่ แล้ว นี้ จึง ทุก ข้อ ทุก
ประการ เทอญ

ศุภกสถานกรุงเทพฯ วัน คำ ยี่ ๑๒๔๗

ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ

ในการภาษี ข้าง ฝ่าย สิ้นค้าเข้า แล สิ้นค้า ออก

ซึ่งใช้อยู่ใน กรุงเทพฯ ควร ที่ หัก เมือง จะ เก็บ

เปน ทลวง กวับ เหมือน กัน กับ อย่าง ใน กรุงเทพฯ

ฝ่าย ขา เข้า ค่า เฝ้า ชั่ง ละ ๖ สตึง

„ ฎีกา รวย ละ ๖ สตึง

„ ขน ถ่าน สิ้นค้า ขึ้น ทำงาน กลางคืน ๆ ละ ๑๐ เหวียญ

ฝ่าย ขา ออก ค่า เฝ้า ชั่ง ละ ๒ สตึง

„ ฎีกา รวย ละ ๖ สตึง

„ ท้าย ชั่ง ฝาง รวย ละ ๖ สตึง

„ กำกับ เวื่อ ฝาง ๔ บาท

„ ใบ นำ ปล่อย เวื่อ ออก ๒ สตึง

„ คีละ เวื่อ มั่นทุกฝาง รวย ละ ๒ สตึง

• มั่นทุก สิ้นค้า ลง ว่าง ทำงาน กลางคืน ๆ ละ สิบ เหวียญ

ก แขนย อย่าง ตราง ขาวญชี แมน แพลส สิ้นค้า เข้า ที่ นาย เวื่อ จะ
อื่น จำนวน สิ้นค้า ยัง เจ้า พนักงาน

ข แขนย ตราง ใบ อนุญาต เบิก ว่าง

ช แขนย ตราง ใบ นอก ก่าน ซึ่ง ลูก ค้า จะ ขอ รั้ง สิ่ง ของ ไป

ค แขนย ใบ อนุญาต ที่ เจ้า พนักงาน จะ ให้ แก่ ลูก ค้า รั้ง สิ่ง ของ ไป

ท แขนย ค้า ฎีกา ใบ เสรี รั้ง เงิน ภาษี ร้อยชักสาม ให้ แก่ ลูก ค้า

เล่ม ๔ ลักษณะเก็บภาษีร้อยละสามสินค้าขาเข้า หน้า ๑๒๖๗

ข แบบ ตราง บัญชีภาษีขาเข้า รายวัน รายเดือน รายปี

ง แบบ ตราง บัญชีเครื่องอาวุธแล่น

จ แบบ ตราง สินค้าบอกเป็น ของใช้เอง ที่ผูกภาษี

ฉ แบบ ตราง รวม สินค้า ขา เข้า ที่ จะ ส่ง กรุง เทพ ๑

ช แบบ ตราง จำนวนเรือเข้า

ฌ แบบ ตราง สินค้า ที่เป็น ของ มา ทาง บก

ฉ แบบ ตราง ใบ เต็ม ชั่ง ตวง สินค้า ขา ออก

ญ แบบ ตราง ใบ บอก สินค้า ที่ ลูกค้า จะ เอา มัน ทุก ลง กำมัน

ฎ แบบ ตราง ใบ อนุญาต ให้ มัน ทุก สินค้า ลง ระวัง

ฏ แบบ ตราง ตัว ฎีกา ใบ เสรี ภาษี ขา ออก

ฐ แบบ รายวัน รายเดือน รายปี ภาษี ขา ออก

ฑ แบบ ตราง บัญชี สินค้า ออก นอก พิภัก

ฒ แบบ ตราง บัญชี สินค้า ใน ลำเรือ ที่ นาย เรือ จะ ยื่น ยัง เจ้าพนักงาน

ณ แบบ ตราง งบ บัญชี สินค้า ออก ทั้งปวง ที่ จะ ส่ง กรุง เทพ ๑

ด แบบ ใบ นำ บอก เบ็ด เรือ ชำระ ภาษี เสรี

ค แบบ ตราง เรือ ออก

ก แบบ ตราง บัญชี สินค้า ออก ไป ทาง บก

หน้า ๑๒๖๘ ลักษณะ สมโภชในงาน รับ พระสุพรรณบัตร เล่ม ๔

ประกาศการสมโภชในงานรับพระสุพรรณบัตร

มี พระบรมราชโองการ มาร พระ บัณฑูร สุรสิงหนาท ให้
ประกาศแก่พระบรมวงศานุวงศ์ แด่ ข้า ราชการ ฝ่าย น้า ฝ่ายใน
ให้ทราบ ทักกัน ว่า ราช ประเพณีแต่ ก่อน มา ถ้า เป็น สมเด็จพระเจ้า
ลูกเธอ เจ้า พ้า ยัง มิได้ มี พระนาม จน พระชนมายุ ถ่วงได้ ๘ พรรษา
๘ พรรษา จึง ได้ พระราชทาน พระนาม แด่ เมื่อ จะ พระราชทาน
พระนาม นั้น ย่อม พระราชทานโดย พระสุพรรณบัตร ในเวลา
ลง ทรง สนิทาน บ้าง มี การ แห่ ซึ่ง เรียก ว่า การ เฉลิม พระสุพรรณบัตร
บ้าง พระราชทานโดย การ ตาม ธรรมเนียม คือ มี สวด มนต์
เลียบ พระสงฆ์ อย่าง ทั้ง กรม บ้าง มี ตัว อย่าง ต่าง ๆ สืบ มา เปน
อัน มาก แต่ใน การ บาง ครั้ง บาง คราว ซึ่งมี เหตุ ขัด ข้อง
เว็ด ค้างไป มิได้ รับ พระสุพรรณบัตร เฉลิม พระนาม จะ เปน
เจ้า พ้า มิได้ มี พระนาม เรียก กัน แต่ตาม ชน สามัญ เรียก จน พระชน
มายุ มาก จึงได้ รับ พระสุพรรณ บัตร เปน ต่าง กรม ที่ เดียว ก็มี
ที่ ได้ รับ พระสุพรรณบัตร พระนาม เจ้า พ้า ก็มี ที่ เลย มิได้ รับ
จน สิ้น พระชนม์ ไป เสีย ที่ เดียว ก็มี ถ้า จะนับ เจ้า พ้า แต่ ที่ มี ใน
กรุง เทพ ๑ นั้น ยก ที่ สิ้น พระชนม์ เสีย แต่ ยัง ทรง พระเยาว์ ยัง มิ
ทัน ถึง กำหนด ซึ่ง สมควร จะ รับ พระสุพรรณบัตร ออก เสีย ก็มี
ที่ มิได้ รับ พระสุพรรณบัตร อยู่ พระองค์ เดียว แต่ พระเจ้า บรมวงษ์
เธอ ซึ่ง เรียก พระนาม ตาม ชน สามัญ เรียก ว่า เจ้า พ้า บัว แต่ ถึง

เล่ม ๔ ลักษณะ สบโภชในงาน รับ พระสุพรรณบัฏร หน้า ๑๒๖๙
 ดังนั้น ถ้ายัง ดำรงตำแหน่งอยู่จนถึง มัชฌิมวายุ ก็คง จะได้รับ
 พระสุพรรณบัฏใน รัชกาล ที่ ๔ เป็นแน่ ซึ่งนับ มาว่า เจ้าฟ้าไม
 มี พระสุพรรณบัฏ มี พระองค์เดียว แต่ เจ้าฟ้าบัว นี้ นับ แต่ ที่
 เป็น สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอ แล ที่ เป็น พระราชกุมาร ส่วน เจ้า
 ฟ้าหญิง ซึ่ง เป็น สมเด็จพระเจ้า หลาน เธอใน รัชกาล ที่ ๑ สอง
 พระองค์ มิได้นับ เพราะ ไม่ควร จะ ต้อง ยก มากล่าว ส่วน เจ้า
 ฟ้า ซึ่ง ได้รับ พระสุพรรณบัฏ นั้น ได้รับ ในคราว สมัย ต่าง ๆ กัน
 ใน รัชกาล ที่ ๑ พระราชทาน พระสุพรรณบัฏ เป็น สมเด็จพระ
 พระเจ้า ลูกเธอ แล สมเด็จพระเจ้า หลาน เธอ เจ้าฟ้า ต่าง กรม
 เสียบ ที่ เดียวโดย มาก ด้วย เหตุ ว่า ใน เวลา เมื่อ เสด็จ เถลิง ถวัลย์
 ราชสมบัติ ปรายดา พิเศก นั้น สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอ แล สมเด็จพระ
 พระเจ้า หลาน เธอ หล่านั้น ทรง พระ เจริญ วาย เป็น ผู้ ใหญ่ แล้ว
 โดย มาก ไม่ควร ที่ จะ ต้อง เปลี่ยน พระนาม อีก ขึ้น หนึ่ง ได้
 พระราชทาน พระสุพรรณบัฏ เถลิง พระนาม แต่ สมเด็จพระเจ้า
 ลูกเธอ เจ้า ฟ้า หญิง ซึ่ง ยัง ทรง พระเยาว์ อยู่ พระองค์ หนึ่ง กับ ยก
 พระองค์ เจ้า ขึ้น เป็น สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอ เจ้า ฟ้า พระองค์ หนึ่ง
 ครั้น มาถึง ใน รัชกาล ที่ ๒ ได้ ทวง พระราชทาน พระสุพรรณบัฏ แต่
 พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า เจ้า อยู่หัว พระองค์ เดียว สมเด็จพระเจ้า
 ลูกเธอ ซึ่ง ยัง เหลือ อยู่ อีก มี เหตุ ขัด ข้อง บ้าง ยัง ทรง พระเยาว์ อยู่
 บ้าง หา ได้ พระราชทาน พระสุพรรณบัฏ ไม่ ก็ พอ เสด็จ สวรรคต

หน้า ๑๒๗๐ ลักษณะสมโภชในงานรับพระสุพรรณบัฏ เริ่ม ๔
 เดือนก่อนมาในรัชกาลที่ ๓ จึงได้พระราชทานพระสุพรรณบัฏ
 พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวเลื่อนขึ้นเป็นเจ้าฟ้าต่าง
 กรมเสี้ยวเดียวตามแบบอย่างรัชกาลที่ ๑ ด้วย ทรงเห็นว่า
 ทรงเจริญพระชนมายุมากแล้ว คงได้รับพระสุพรรณบัฏ
 พระนามเจ้าฟ้า แต่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าอาภรณ์
 ยังเหลือไม่มีพระนามอีกสองพระองค์ เมื่อมาถึงในรัชกาลที่ ๔
 ทรงพระราชดำริห์ว่า พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ไม่ได้ได้รับพระสุพรรณบัฏ ตั้งพระนามเป็นอันไม่มีพระนาม
 เติมคู่เป็นการต่ำทรามไป จึงได้พระราชทานพระสุพรรณบัฏ
 ตั้งพระนามเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอิศเรศ
 จุฑามณีเสี้ยวชั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงได้พระราชทานพระสุพรรณบัฏ
 เป็นพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวอีกชั้นหนึ่งแล้ว แล
 พระราชทานพระสุพรรณบัฏ ตั้งพระนามสมเด็จพระเจ้าบรม
 วงศ์เธอ กรมสมเด็จพระบวรราชปรมังคกุล อย่างตั้งพระนามเจ้า
 ฟ้ายาตรแล้ว จึงได้เลื่อนขึ้นเป็นกรมขุน แล้วได้มีการแห่
 เสด็จพระสุพรรณบัฏ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอีกครั้ง
 หนึ่ง สมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์
 อัครราชกุมารี กรมหลวงวิสุทธิกระษัตริย์ อีกครั้งหนึ่ง แต่สมเด็จพระ
 เจ้าน้องยาเธออีก ๒ พระองค์นั้นยังทรงพระเยาว์อยู่ จึงได้
 ตกค้างมาจนถึงแผ่นดินปัจจุบันนี้ จึงได้พระราชทานพระสุพรรณ

เล่ม ๔ ลักษณะ สมโภชในงาน รับ พระสุพรรณบัตร หน้า ๑๒๗๑
 บัตร เกลิม พระนาม โดย มีกระบวน แท้ ตาม แบบ อย่าง เหตุ นั้น
 จึง มี สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอ เจ้าฟ้า ซึ่ง มี ได้รับ พระสุพรรณบัตร
 เกลิม พระนาม แต่พระองค์ เดียว ดัง เช่น กล่าว มา แล้ว ใน ส่วน
 สมเด็จพระเจ้า ลูกเธอ ใน รัชกาล ปัจจุบันนี้ ได้ พระราชทาน
 พระสุพรรณบัตร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แล สมเด็จพระ
 เจ้าลูกเธอ ทั้ง ฝ่าย หน้า ฝ่ายใน แล้ว ๔ พระองค์ บัดนี้ ทรง
 พระราชดำริห์ ว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุม
 พันธุ์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าสมมติวงษ์วโรทัย
 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ พระเจ้า
 ลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร มี พระชนมายุ สมควร ที่ จะ ได้
 รับ พระสุพรรณบัตร เกลิม พระนาม ตาม อย่าง แต่ ก่อน ล่วง
 กำหนด มา ด้วย เหตุ ว่า ดิการโสกันต์ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช
 เห็น ว่า ในระหว่าง นี้ มี ช่องว่าง สมควร ที่ จะ พระราชทาน พระ
 สุพรรณบัตร ได้ แต่ ครั้น จะ ทำให้ พร้อม กัน ใน ครั้ง เดียว เครื่อง
 แท้ แหน ก็ จะ ไม่มี พร้อม ได้ จึง โปรดเกล้าฯ ให้ แบ่ง ออก
 เป็น สอง คราว คือ ใน เดือน มกราคม จะ พระราชทาน พระสุพรรณ
 บัตร สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าบริพัตรสุขุมพันธุ์
 สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ ใน เดือน
 มีนาคม จะ พระราชทาน พระสุพรรณบัตร สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
 เจ้าฟ้าสมมติวงษ์วโรทัย พระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคล

หน้า ๑๒๗๒ ลักษณะสมโภชในงาน รับพระสุพรรณบัฏ เริ่ม ๕
 ทิมัมพร ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ทำการ ในปีเดียวสองคราวเช่น
 นี้ เหตุว่าปีนี้ น่าจะ พ้อง กับการโสกันต์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
 เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ การ ซึ่งเฉลิม พระนามเช่นนี้ ก็ก็เป็น ที่
 น่าสนใจ อยู่หน่อย หนึ่ง ว่าพระนาม ก็มี เรียก ร้อง กัน อยู่แล้ว
 เหตุใด จึง ต้องเฉลิม พระนามใหม่ ก็ไม่ผลัดเปลี่ยน อย่างไร จาก
 พระนามเดิม การ เรื่อง นี้ ขออธิบายให้เข้าใจ ว่า เกิด
 ขึ้น ด้วย พระราชดำริห์ ของ พระบาท สมเด็จพระ รอม เกล้าเจ้า อยู่
 หัว ทรง รั้ง เกียจ พระนามเจ้า ฟ้า ซึ่ง ข้ายไทยตั้ง ได้ทรง ยก ตัว
 อย่าง รับสั่ง อยู่ ว่ากลัวมัน จะ เรียก ว่าเจ้า ฟ้า กุ้ง ซึ่ง ภายหลัง ได้
 รับ พระสุพรรณบัฏ มีพระนาม แล้ว แด่เฉลิม พระราช มณเฑียร
 เป็น กรม พระราช วัง ก็ยัง เรียก กัน ว่า เจ้า ฟ้า กุ้ง วัง นา ทุ่ง เป็น ต้น
 จึงได้พระราชทาน พระนามไว้เสียก่อน ให้เรียกไปพลาง ๆ
 เมื่อ ถึง กำหนดจะ รับ พระสุพรรณบัฏ ในบาท หมายถึง อย่าให้ ใช้
 พระนาม ซึ่งตั้ง ไว้พลาง ๆ นั้น ให้ใช้แต่ว่าจะ พระราชทาน พระ
 สุพรรณบัฏ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้า ฟ้าชาย สมเด็จพระ
 เจ้าลูกยาเธอ เจ้า ฟ้าหญิง ให้ มีพระนามเช่นนั้น ๆ เป็นการ
 บัง กัน คำพร่ เรียก ตามชอบใจ แล้วแก่ภายหลัง ไม่ ไหว
 ดังนี้ ก็ ในการ รับ พระสุพรรณบัฏเช่นนี้ ธรรมเนียมแต่ก่อน
 เคยมีการ สมโภช พระบรมวงษานูวงศ์ ข้าราชการ จัด ถึง ของ
 มาสมโภช ทุก ครั้ง ทุกคราว ไม่แต่เฉพาะ เฉลิม พระสุพรรณ
 บัฏ เจ้า ฟ้า การ รับ พระสุพรรณบัฏ ของ พระ องค์เจ้า เป็น พระ

เล่ม ๔ ลักษณะ สมโภช ในงาน รับ พระสุพรรณบัตร หน้า ๑๒๗๓
 องค์เจ้ามี สร้อย พระนาม ฤๅ หม่อมเจ้า ยกขึ้น เป็น พระองค์เจ้า
 ซึ่ง เป็น ที่ สดก สำคัญ ดัง เช่น พระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้า
 โสมนัส วัฒนาวดี ในรัชกาลที่ ๓ ก็มี เจ้านาย ข้าราชการ
 สมโภช ด้วยเหมือนกัน การ สมโภช เป็น การ สำหรับ เจ้านาย
 ซึ่งรับ พระสุพรรณบัตร นั้น ยัง ทรง พระเยาว์ ส่วน ซึ่ง ทรง พระ
 เจริญแล้ว รับ พระสุพรรณบัตร ก็ เป็น การ ถวาย ของ ช่วย เหลือ กัน
 ตาม อย่าง ดัง กรม ตามใจ ผู้ใด จะ ถวาย ฤๅ มิถวาย เป็น ขวมนิยม
 มี มา ดังนี้ แต่ใน ครั้งนี้ ทรง พระราชดำริห์ว่า สมเด็จพระ
 พระเจ้าลูกเธอ ซึ่ง จะ ได้รับ พระสุพรรณบัตร ใน ปี เดียว กัน
 ถึง ๔ พระองค์ พระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการ จะ ต้อง สมโภช
 ตาม ขวมนิยม ราย พระองค์ ไป ไม่เหมือน อย่าง ช่วย งาน ครั้ง
 การ ดัง กรม ใน พระ อรรคชายาแล้ว รับ พระสุพรรณบัตร ของ สมเด็จพระ
 พระเจ้าลูกเธอ ของ พระองค์ ครั้ง ก่อน ซึ่ง พอ รวม เป็น การ เหม
 ได้ ไม่ ต้อง ราย สิ่ง ราย พระองค์ เมื่อ จะ ต้อง สมโภช ราย พระองค์
 เช่นนี้ ก็ จะ ต้อง เสีย ทรัพย์สิน เงิน ทอง เป็น อัน มาก ในการ
 ครั้งนี้ จึง ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศ ให้ ทราบ
 ทั่ว กัน ว่า อย่า ให้ พระบรมวงษานุวงศ์ แล ข้าราชการ ทั้งปวง
 ต้อง สมโภช ตาม อย่าง แต่ ก่อน นั้น เลย ถ้า ผู้ใด มี น้ำใจ จะ ใ
 สมโภช ก็ ให้ รอ ไว้ ต่อ เวลา สิ้น ศึก จึง ค่อย สมโภช ให้ เป็น ครั้ง
 หนึ่ง คราวเดียว ที่ เดียว เกิด การ ซึ่ง จะ พระราชทาน พระสุพรรณบัตร

หน้า ๑๒๗๔ ลักษณะ สมโภช ในงาน รับ พระศุภพรณมัตถ์ เล่ม ๔
 แต่สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ครั้งนี้ ด้วย มี พระราชประสงค์
 แต่จะให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ ได้รับ พระเกียรติยศตาม ซึ่ง
 สมควร จะได้ เพราะเหตุว่า ถ้ามิได้พระเกียรติยศตาม แบบ
 อย่างเช่นนี้ ไม่เป็น แต่เฉพาะส่วน ที่ ไม่ได้กลับ จะเจียไปข้าง
 เป็นการเสียคิดอยู่ ใน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เหมือนหนึ่ง มี
 เหตุอย่างหนึ่ง อย่างใด ซึ่งเป็น การ ไม่สมควรที่จะ ได้รับ จึง
 ต้อง ถดหย่อน เสียตาม ตัว อย่าง ซึ่งพระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว เคย ทรง รังเกียจ ถิ่นมาแต่ก่อนเช่น ได้กล่าวแล้ว
 ในเรื่อง พระบาท สมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น มิได้ มี พระ
 ราชดำริห์ประสงค์ จะให้เกิดผล ประโยชน์ แต่สมเด็จพระเจ้า
 ลูกเธอ ใน ทาง ทรมณ์สมบัติ ซึ่ง จะได้มาจาก ของ สมโภช นั้น
 อย่างหนึ่ง อย่างใดเลย ส่วน ผล ประโยชน์ ซึ่ง สมเด็จพระเจ้า
 ลูกเธอแต่ก่อน ๆ เคยได้รับ มาในเวลาเช่นนี้ ก็จะมี พระราชทาน
 เงิน พระคลัง ข้างที่แทนมิให้เสื่อม ประโยชน์ แลส่วน ซึ่ง สมโภช
 ใช้แรง เน้น ใน ส่วนเฉพาะ พระองค์ ๆ ก็คง จะมี กันอยู่ได้เป็น
 การ เหมือนดัง แยกลง ชันกัน ใน ส่วน พระองค์ ๆ ของ พระ มารดา
 แห่ง สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ นั้น คง ที่ อยู่ เป็น การ นอก จาก การ
 หลวง เพราะฉะนั้น อย่าให้ผู้ใด คิดวิตกสงสัยว่า การ ซึ่ง โปรด
 เกล้าฯ ห้าม มามิให้สมโภชนี้ จะ เป็น แต่การ ลงใจ พระบรม
 ราชโองบาย อย่างหนึ่ง อย่างใดเลย ให้เข้าใจ ตาม ความจริง ๆ ว่า
 มี พระราชประสงค์ แต่จะให้เป็นที่ชื่นชมยินดี ใน พระราชฤทธิไทย

เล่ม ๔

ลักษณะเล่นการพนัน

หน้า ๑๒๗๕

แต่ไม่เป็นที่เดือดร้อนทั่วไปนั้นขย่งเดียว

ประกาศมาณวันที่ ๒๒ ธันวาคมรัตนโกสินทรศก ๑๑๐
เป็นวันที่ ๑๔๔๒ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ข้อบังคับสำหรับนายอากรบ่อนเบี้ย

เจ้าพนักงานกรมสรรพากร รับสั่งพระเจ้านั่งมาเธอ
กรมหมื่นนราธิประพันธุ์พงษ์ ทรงเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหา
สมบัติ ให้ประกาศแก่บันดานายอากรบ่อนเบี้ย ผู้ได้รับอนุญาต
เข้าตั้งเล่นการพนันในโรงบ่อนแขวงกรุงเทพฯ และเมืองนนทบุรี
ทุกตำบลให้ทราบทั่วกันว่า เดิมบ่อนเบี้ยตำบลในแขวง
กรุงเทพฯ และเมืองนนทบุรีมีอยู่ถึง ๔๐๓ ตำบล ในมี
ชาวสัมฤทธิ์ศก ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิก
เสีย ๓๓๖ ตำบล คงตั้งเล่นอยู่ ๖๗ ตำบล และใน
รัตนโกสินทรศก ๑๐๘ ได้เลิกอีก ๑๐ ตำบล รัตนโก
สินทรศก ๑๐๙ ได้เลิกอีก ๑๐ ตำบล คงเล่นอยู่ ๔๗
ตำบล และในรัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นี้ ทรงพระมหากรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้เลิกอีก ๓๑ ตำบล คงตั้งเล่นในแขวง
กรุงเทพฯ แต่ ๑๔ ตำบล คือบ้านทวาย ๑ บางรัก ๑
โรงกะทะ ๑ ตลาดน้อย ๑ วัดสามจีน ๑ เล่งบัวเย็บ ๑

๑๖๑

หน้า ๑๒๗๖

ลักษณะเล่น การพนัน

เล่ม ๔

ลำเพง ๑ สะพานหัน ๑ สะพานเหล็ก ๑ วัดพรหมสุริยาร ๑
บ้านขมิ้น ๑ บางกอกใหญ่ ๑ บางระมาด ๑ สามเสน ๑ ใน
แขวงเมืองนนทบุรี ๒ ตำบล คือตลาดขวัญ ๑ ปากคลองเกตุ
๑ รวม ๑๖ ตำบลเท่านั้น แลโรงบ่อนที่ยังคงให้ตั้งเล่น
๑๖ ตำบลนี้ เจ้าพนักงานได้จัดสร้างขึ้นในที่ลับ การแล้ว
ลำเพ็งบริบูรณ์ นายอากรบ่อนเบี้ยได้เข้าตั้งเล่นแต่ในวันที่ ๑
ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นี้แล้ว การที่จัดบ่อนละคร
บ่อนเบี้ยให้น้อยลงนี้ ก็เพราะพระราชดำริห์ ทรงพระมหา
กรุณาแก่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน เพื่อจะห้ามกันมิให้ประพฤติก
การเล่นเสียเวลาเสียประโยชน์ แลทั้งมิให้เป็นที่
เดือดร้อนแก่พวกจีน ซึ่งเคยชอบเล่นติดสินมาเสียแล้ว แต่
ข้อบังคับสำหรับรักษาความเรียบร้อย ในการบ่อนเบี้ยโดย
ละเอียด ที่มีอยู่เดิมยังไม่สู้ดีนัก แลยังไม่เห็นเคย
จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต
ให้เสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ตั้งข้อบังคับขึ้นแจ้ง
พระราชบัญญัติพิทักษ์ตราบเป็นต้นเรียบเรียงขึ้นไว้ ให้เป็น
การเรียบร้อยสมควรแก่ประโยชน์ต่อไป เพราะฉะนั้น ตั้งแต่
ต่อไปเมื่อนำ ให้ผู้ที่เปนนายอากรบ่อนเบี้ยได้รับอนุญาตเล่น
เบี้ย การพนันในโรงบ่อน แลผู้ซึ่งเกี่ยวข้องในการเล่นเบี้ย
พนันทั้งหลายทั้งปวง ประพฤติตามข้อบังคับดังที่จะกล่าวต่อ
ไปนี้ทุกประการ

เล่ม ๔ ลักษณะ เล่น การพนัน หน้า ๑๒๗๗

ข้อ ๑ ห้ามมิให้นายอากรบ่อนเบี้ย แลราษฎร ทั้ง เล่น ไป
บัน ไปกำ ถั่วแลกำดัด ใน ที่อื่น นอกจาก ใน โรง บ่อน ซึ่ง นาย
อากรบ่อนเบี้ย ได้รับอนุญาตจากกรมพระคลังมหาสมบัติ แลห้าม
มิให้ราษฎร เล่น ๑ แปรเก้ ๒ ข้างงา ๓ ต่อแต้ม ๔
ชนนกชนไก่ ๕ ชนปลากัดปลาเข็ม ๖ แข่งเรือฟ่งเรือล้อ ๗
แข่งเรือแจวเรือพายในน้ำ ๘ วิ่งวัวคน ๙ วิ่งวัวกระแทะ
๑๐ วิ่งโค วิ่งกระบือวิ่งม้า ๑๑ สะแกสะกา ๑๒ ทวด ๑๓
หมากรุก ๑๔ ไฟ่ต่าง ๆ โดยแข่ง ชัน พนัน กัน ด้วยทรัพย์สินเงิน
ทอง ฤๅสิ่งของ ต่าง ๆ ใน ที่ต่าง ๆ ก่อนได้รับ ใบอนุญาต ของ
นายอากรบ่อนเบี้ย ในเขตแขวงนั้น ๆ อนึ่ง อนุญาตให้นาย
อากรบ่อนเบี้ย ออก ใบอนุญาต ให้ราษฎร เล่น การพนัน เหล่านี้
นอกจากไปบัน ไปกำ ถั่วแล กำดัด ไปเล่น ณ ที่ต่าง ๆ อันสมควร
ในเขตแขวง ซึ่ง นายอากรบ่อนเบี้ย ได้รับอนุญาต ได้แล ห้าม
มิให้นายอากรบ่อนเบี้ย แล ราษฎร เล่น หวยจี่ ยี่เก้ ไม่น้ำ ไม่น้ำแดง
ไม้หมุน ไม้สามอัน ไฟ่สามใบ เล่นชนไก่ มีตมูก เข็ม ตมูก มีตมูก ทนหม
ใน ปักนกเดี๋ยย ไก่ที่ชน ลัก วงยา เบื้อยา เมารักว ที่แข่ง ที่ชน
แล วิ่ง แข่ง ต่าง เพลิง ใน ที่หนึ่ง ที่ ไตเป็น อันขาด

ข้อ ๒ ให้นายอากรบ่อนเบี้ย ชักหัวเบี้ยแก่ราษฎรผู้มาเล่น
ตามพิภรดังนี้ ไปกำ ไปบัน แล กำดัด ชักจาก นักเลง ผู้แทง
๑๑ ชัก ๑ ถั่วใหญ่ ชักจาก นักเลง ผู้แทงเป็น ชนิด ดังนี้ คือ

หน้า ๑๒๗๘

ลักษณะการเล่นการพนัน

เล่ม ๔

๑ แทงแต่ ๒ บาท ลงมา ชัก คนละ ๑๖ อัฐ ๒ แทงแต่ ๔ บาท ลงมาถึง ๒ บาท คนละ ๓๒ อัฐ ๓ แทงแต่ ๒๐ บาท ลงมาถึง ๔ บาท ชัก คนละ ๑ บาท ๔ แทงแต่ ๔๐ บาท ลงมาถึง ๒๐ บาท ชัก คนละ ๒ บาท ๕ แทงแต่ ๖๐ บาท ลงมา ๔๐ บาท ชัก คนละ ๓ บาท ๖ แทงตั้งแต่ ๘๐ บาท ลงมาถึง ๒๐ บาท ชัก คนละ ๔ บาท ๗ ถ้า แทง มากกว่า ๘๐ บาท ขึ้น ไป ให้ชักเพียง คนละ ๕ บาท ค่า ใบ อนุญาต ให้เล่น ไฟท่า ง ๗ รวง หนึ่ง กลาง วัน หนึ่ง บาท กลาง คืน หนึ่ง บาท ค่า ใบ อนุญาต ให้เล่น การพนัน คือ ๑ แปะเก้ ๒ ข้างงา ๓ ต่อแต้ม ๔ ชน นก ชน ไก่ ๕ ชน ปลา กัด ชน ปลา เข้ม ๖ แข่งเรือ ฟ่ง แข่งเรือ ล้อ ๗ แข่งเรือ พาย เรือแจว ในน้ำ ๘ วิ่งวัว คน ๙ วิ่งวัว กระแทะ ๑๐ วิ่งโค กระบือม้า ๑๑ สะแก สะกา ๑๒ ทวด ๑๓ หมาก รุก คีต ๑๐ ชัก ๑ ตามเดิม พัน ที่ ขก อนุญาต ไปเล่น

ข้อ ๓ ถ้านาย อากร บ่อน เบี้ย ฤา ราษฎร ตั้ง เล่น ไป บ้น ไป กำ ถั่ว แด กำ ตัด ใน ที่ อื่น นอก จาก ใน ที่ โรง บ่อน ซึ่ง เจ้า พนักงาน กรม พระ คลัง มหาสม บติ อนุญาต จับ ได้ พิจารณา เป็น สัตย์ จะ ปรับ ไหม เจ้า ลำ นกนี้ แด เจ้า มือ คน ละ ๓๐ ซึ่ง ผู้ แทง คน ละ ๕ ซึ่ง เงิน ค่า ปรับ นั้น ให้ แก่ โจทก์ กึ่ง หนึ่ง เป็น พิ ใน หลวง กึ่ง หนึ่ง ถ้านาย อากร บ่อน เบี้ย ฤา ราษฎร ตั้ง เล่น หวย จับ ยี่ กี่ ใน ที่ คำ บล

โต ๆ ก็ดี จับ ได้ พิจารณา เปน สัตย์ ปรับ ไหม เจ้า ลำ นักนิ แด เจ้า
มือคน ละ ๖๐ ซึ่ง ผู้แทง คน ละ ๑๐ ซึ่ง เงิน ค่า ปรับ นั้น ได้ แก่
โจทย กิ่ง หนึ่ง เปน พิ ไน หลวง กิ่ง หนึ่ง ถ้า นาย อากร บ่อน เบี้ย ฤา
ราษฎร จึง เล่น ไม่ ดำ ไม่ แดง ไม่ หมุน ไม่ สาม อัน ไพ่ สาม ใบ ชน ไก่
มีต ผูก เข้ม ผูก มีต ผูก ทนาม ใน บีก นก เขียว ไก่ ที่ ชน วาง ยา เบื่อ
ยา เมลา สัตว์ ที่ แข่ง ที่ ชน จับ ได้ พิจารณา เปน สัตย์ ปรับ ไหม ให้
ใช้ ทุน แก่ ผู้ คู้ พนัน แล ผู้ ที่ แทะ สอง เท่า ที่ ได้ แล้ว ฤา จะ ได้
แล้ว ลง พระ ราช อาญา ผู้ กระ ทำ ผิด นั้น ๓๐ ที่ แล ถ้า ราษฎร เล่น
นาย อากร บ่อน เบี้ย ฤ เหตุ ไม่ บอก ให้ พล ตระ เวร จับ ตัว ผู้ กระ
ทำ ผิด มา ส่ง ต่อ เจ้า พนักงาน ต้อง ปรับ ไหม นาย อากร บ่อน เบี้ย
ฐาน ละเมิด เปน พิ ไน หลวง ลา หนึ่ง ถ้า ราษฎร มิ ได้ ปรับ ใบ อนุญาต
จาก นาย อากร บ่อน เบี้ย เจ้า ของ แขวง เล่น ไพ่ พิจารณา
เปน สัตย์ ให้ ปรับ ไหม นาย บ่อน ให้ แก่ นาย อากร บ่อน เบี้ย เปน เงิน
สอง ซึ่ง ถ้า เล่น แปร แก่ ช้าง งา แล ต่อ แด้ม มี เงิน เดิม พัน
พนัน กัน พิจารณา เปน สัตย์ ให้ ปรับ ไหม นาย บ่อน ให้ แก่ นาย
อากร บ่อน เบี้ย เปน เงิน ๑ ซึ่ง ถ้า เล่น ชน นก ชน ไก่ ชน ปลา
กัก ปลา เข้ม แข่ง เรือ ฟุ้ง เรือ ล้อย แข่ง เรือ แฉว เรือ พาย ใน น้ำ
วิ่ง วัว คน วิ่ง วัว กระ แทะ วิ่ง โค วิ่ง กระ บิด วิ่ง ม้า เล่น สะ แด สะ กา
เล่น ควด แล หมาย รุก มี เงิน เดิม พัน พนัน กัน พิจารณา
เปน สัตย์ ให้ ปรับ ไหม นาย บ่อน ให้ นาย อากร บ่อน เบี้ย เปน เงิน

หน้า ๑๒๘๐

ลักษณะการเล่นการพนัน

เล่ม ๔

สอง ชั่ง หนึ่ง ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าสำนักนี้ถึง โดยจะมีได้เป็นนายบ่อน
ถ้านายบ่อนหนีไป เจ้าสำนักนี้ต้องให้เงินค่าปรับใหม่ให้แก่
นายอากร

ข้อ ๔ ห้ามมิให้นายอากรบ่อนเบี้ยเล่นเอง ภายหลังให้
นักเลงมาเล่น เล่นเป็นคะแนน ค้างเกินเกิดวิวาทแก่กัน ถ้าจะ
เล่นทั้งเจ้ามือและผู้แทงต้องให้แลแทงด้วยเงิน ภายหลังทอง
แดง แลเงินกระดาศที่ราชาธิปไตยอนุญาต ถ้าขึ้นเล่นเป็นคะแนน
เกิดวิวาทหากันว่าได้เสียกันเท่าใดก็ดี เจ้าพนักงานจะตัดสิน
ให้ได้เสียกันแต่เพียง ๑๑ บาทเท่านั้น

ข้อ ๕ ห้ามมิให้นายอากรบ่อนเบี้ย ตั้งเล่นตัวไปกำด้วย
ข้อแปะ แทะกว่าไฟทรายไฟเป็นอันขาด ถ้าขึ้นตั้งเล่นจับได้
พิจารณาเป็นลัทธิ จะลงพระราชอาญาเข็มนายอากรบ่อน
เบี้ย ๓๐ ที่

ข้อ ๖ ห้ามมิให้นายอากรบ่อนเบี้ย เอาสิ่งของซึ่งทำ
ขึ้นต่าง ๆ เรียกว่าปี่มาใช้แทนเงินแลเบี้ยทองแดง ภายหลังเงิน
กระดาศที่ราชาธิปไตยอนุญาต ให้นำเลขผู้เล่นการพนันไว้
ในบ่อนแลนอกบ่อน ภายหลังใช้ซื้อขายสิ่งของต่าง ๆ แม้ครั้งหนึ่ง
ขณะเดียวเป็นอันขาด ถ้ามีฟังขึ้นใช้จับได้พิจารณาเป็นลัทธิ
จะปรับใหม่ นายอากรบ่อนเบี้ย โดยโทษานุโทษตามพระราชบัญญัติ

ข้อ ๗ ถ้านักเลงเอาเงินแดงเบี้ยทองแดงปลอม เงิน

เล่ม ๔ ลักษณะ เล่น การ พนัน หน้า ๑๒๘๑
กระต๊อ ปลอม ๆ มา เล่น เบี้ย ใน โรง บ่อน นาย อากร บ่อน เบี้ย
พบ เข้า ให้ ผ่า ทำ ลาย เสีย แล้ว ส่ง เงิน แดง เบี้ย ทองแดง แด เงิน
กระต๊อ ปลอม ๆ ที่ ทำ ลาย แล้ว นั้น มา ยัง กรม สรรพากร
จง ทุก จวด

ข้อ ๘ ให้นาย อากร บ่อน เบี้ย เปิด บ่อน ให้ นักเลง เล่น ตั้ง
แต่ เวลา เข้า ย่ำ รุ่ง ครึ่ง ใต้ บ่อน เลิก ไม่ ตึก กว่า เวลา สาม ยาม

ข้อ ๙ ห้าม มิ ให้นาย อากร บ่อน เบี้ย ยอม ให้ พระภิกษุ
สงฆ์ สาม เณร แล ทหาร พล ตระ เวร ซึ่ง สรรว เสีย ยศ ไม่มี หน้า ที่
เข้า ไป เล่น เบี้ย ๆ เข้า ไป นั่ง ยืน แด เงิน นอน เล่น ใน บ่อน เวลา เปิด
เล่น อยู่ เปน อัน ขาด

ข้อ ๑๐ เจ้า พนักงาน จะ จัด ให้ มี พล ตระ เวร ไป ประ จำ รักษา
บ่อน เบี้ย อยู่ ทุก ตำ บล ถ้า นักเลง มา เล่น เบี้ย ถู สาตรา รุช
เข้ามา ใน บ่อน ให้นาย อากร บ่อน เบี้ย บอก ให้ พล ตระ เวร วิบ
เครื่อง ลำตรา รุช ส่ง ยัง เจ้า พนักงาน กอง ตระ เวร ถ้า นักเลง มา
เล่น เบี้ย เวลา กลาง ค่ำ ให้ มี ไต้ โคม เพลิง ถู ไป มา ถ้า มี นักเลง
ยัง อาจ เกะ กะ โดย เม้า สุรา ๆ ประ พฤติ พาล อย่าง อื่น นาย อากร
บ่อน เบี้ย เกรง จะ เปน ข้อ เกิด วิวาท ชื่น ๆ เกิด วิวาท ชื่น แล้ว จง แคว
เงิน บั ขา กลื่อน หาย ๆ เกิด คดี อย่าง ไต ชื่น ใน บ่อน ก็ ให้นาย
อากร บ่อน เบี้ย จับ ตัว ผู้ นั้น ส่ง ให้ พล ตระ เวร ๆ บอก ให้ พล
ตระ เวร จับ ตัว ส่ง ไป ยัง เจ้า พนักงาน กอง ตระ เวร ถ้า เปน คดี มี

หน้า ๑๒๘๒

ลักษณะการเล่นการพนัน

เล่ม ๔

โจทยให้ส่งตัวโจทยไปด้วย ถ้านายอากรมีข้อหาจะว่า เป็น
คดีต่อไป ก็ให้ตามไปร้องต่อศาลของตระเวร ถ้าศาล
ของตระเวรขัดข้องตัดสินยังไม่สำเร็จเด็ดขาดไป ฤๅตัดสิน
แล้ว นายอากร บ่อนเบี้ยเห็นไม่เป็นยุติธรรม ก็ให้นายอากร
บ่อนเบี้ยทำเรื่อง รวบรวมมาขึ้น ต่อกรมพระคลังมหาสมบัติตาม
ธรรมเนียม ห้ามมิให้นายอากร บ่อนเบี้ย ทบตี แลจำชื่อจำ
ไซ้รวมนักเลงผู้เข้ามาเล่น การพนันในบ่อนตามพลະการ
ตนเองเป็นอันขาด

ข้อ ๑๑ ถ้านายอากร บ่อนเบี้ย เจ้าของแขวง จะไปจับผู้
ลักใส่บ่อนในแขวงของตน ค่ำบดใดครั้งใด ก็ให้มีนายอำเภอ
ฤๅพวกของตระเวร กำกับไปด้วย ให้รู้เห็นเป็นพยานการผิดชอบ
ด้วยทุกครั้ง ถ้าเห็นจะไปจับที่สำคัญ ถ้ากลัวจะเกิดวิวาทก็ให้
มาแจ้งความต่อกรมสรรพากร ขอเจ้าพนักงาน กำกับไปด้วย

ข้อ ๑๒ ถ้ามีเหตุการณ์อันใดขึ้นในบ่อนก็ดี ฤๅไปจับ
ผู้ลักใส่บ่อนรายใดก็ดี บันทึกลงเหตุการณ์ในการบ่อนเบี้ย
แขวงของนายอากร บ่อนเบี้ยคนใด ให้นายอากร บ่อนเบี้ยรีบ
ทำรายงานมาแจ้งต่อกรมสรรพากร โดยเร็ว ไม่ช้ากว่า ๑๒
ชั่วโมง ถ้าพนักงานหนนี้ เจ้าพนักงานสืบทราบความได้ด้วยประ
การใด พิจารณาเป็นสัจว่า นายอากร บ่อนเบี้ยมิได้ยื่นรายงาน
จะปรับไหม นายอากร บ่อนเบี้ยเป็นละเมิดตา ๑

ข้อ ๑๓ ก่อน เมื่อนาย อากร บ่อนเบี้ย จะ ได้รับ อนุญาต ตั้ง
เปิด น ย อากร บ่อน เบี้ย นั้น ต้อง ส่ง เงิน ล่วง นำ เค้กระทรวง สรรพากร
๒ เดือน พร้อม กับ เงิน ค่า ตรา แด ต่อ ไป ต้อง ส่ง เงิน งวด เดือน
แล เงิน ค่า เสา เสมอ ทุก เดือน ไม่ ช้า กว่า วันที่ ๒๕ ถ้า นาย
อากร บ่อน เบี้ย ต้อง ปรับ โทษ ไม่ ส่ง เงิน ค่า ปรับ ใน ๓ วัน
กรม สรรพากร จะ หัก เงิน ล่วง นำ ใช้ ถ้า เงิน ล่วง นำ หรือ เงิน งวด
ขาด ล่วง พ้น วันที่ ๒๕ เดือน ไท ไป กรม พระ คลัง มหา สมบัติ
จะ ถอด นาย อากร บ่อน เบี้ย ผู้ นั้น ใน เดือน นั้น แล อากร บ่อน
เบี้ย ราย นั้น จะ ขาย พดต ตลาด เงิน ขาด จาก ราย รับ ผูก ขาด เดิม
เท่า ไท นาย อากร บ่อน เบี้ย ผู้ รับ ผูก ขาด เดิม ต้อง ใช้ จง เติม

ข้อ ๑๔ เมื่อ สิ้น เดือน หนึ่ง ให้ นาย อากร บ่อน เบี้ย เขียน บัญชี
เงิน ที่ เก็บ ไว้ แล ต้อง จ่าบ แล ด้ คง เปน กำไร ฎา ขาดทุน
เท่า ไท นั้น ลง ชื่อ นาย อากร บ่อน เบี้ย ยื่น คอ กรม สรรพากร ทุก
เดือน ไม่ ช้า กว่า วันที่ ๑๕ เดือน ที่ ๒ แล ถ้า กรม สรรพากร
แต่ง เจ้าพนักงาน สารวัตร ผู้ ไท ถือ หนังสือ อนุญาต ของ อธิบดี
ฎา รอง อธิบดี ของ กรม สรรพากร มา ตรวจ การ ฎา ตรวจ บัญชี
นาย อากร บ่อน เบี้ย ต้อง ยอม ให้ ตรวจ โดย ดี ถ้า นาย อากร บ่อน
เบี้ย ยื่น บัญชี เท็จ ฎา ขัด ขึ้น มิ ให้ ตรวจ จะ ปรับ โทษ เปน ฐาน สละเมิด
ทุก คราว

ข้อ ๑๕ ให้ นาย อากร บ่อน เบี้ย ส่ง เงิน ค่า เข้า โรง บ่อน ทลวง

ซึ่ง ตน เข้า ตั้ง เล่น อยู่ แก่ กรม สรรพากร ตาม ตก ลง สัญญา รับ
 เช่น นั้น ล่วง นำ เดือน หนึ่ง เสมอ ทุก เดือน ถ้า มิ ได้ ส่ง จน ล่วง
 เดือน ไป กรม สรรพากร จะ หัก เงิน ล่วง นำ ใช้ แทน

ข้อ ๑๖ เวลา กลางคืน ให้นายอากร บ่อนเบี้ย รูด โคม ไฟ ใน
 โรง บ่อน แล นำ บ่อน ให้ ล้าง ไสว โคม ที่ จะ ใช้ นั้น เฉพาะ ให้ ใช้
 ได้ แต่ โคม ซึ่ง มิ มี เขม่า ควน ทำให้ คัก โรง บ่อน เสร้า หมอง แล
 ให้ เขา ธุระ การ รักษา ใน โรง บ่อน แล บริเวร กวาด แฉ้ว ให้ หมด
 จด มิ ให้ ชีด เขียน แล เชื้อ ทา ปิด กระดาษ ที่ รุง รัง แล ห้าม
 มิ ให้ ทุบ ต่อย ให้ อีฐ ปูน ฤา ไม้ แดก กระเทาะ หัก พัง ถ้า ที่ ใด
 ชำรุด หัก พัง กระเทาะ ฤา เสร้า หมอง ให้นาย อากร บ่อน เบี้ย
 ซ่อม แฉม แล ทา ปูน ทาสี ด้วย เงิน ทอง ของ ตัว เอง จะมี เจ้าพนักงาน
 สรรวัด กรม สรรพากร ไป ตรวจ การ โรง บ่อน นั้น ๆ เสมอ ทุก
 เดือน ถ้า เห็น ที่ ใด เปราะ เบื้อน ชำรุด หัก พัง แล โสโครก เจ้า
 พนักงาน จะ บังคับ ให้นาย อากร บ่อน เบี้ย ทำ ใช้ ให้ สอด ดง ดงาม
 เหมือน อย่าง เดิม ให้ แล้ว ให้ เสร็จ มิ ช้า กว่า ๑๕ วัน ถ้า พ้น
 กำหนด นายอากร เพิกเฉย เสีย มิ ได้ ทำ ฤา ทำ ไม่ แล้ว ตาม ที่ บังคับ
 ไว้ เจ้าพนักงาน กรม สรรพากร จะ ไป จ้าง นาย ช่าง ซ่อม แฉม ทำ เอง
 เงิน ค่าจ้าง ที่ ต้อง เสีย ไป เท่า ใด จะ คิด เอา แก่ นาย อากร บ่อน เบี้ย
 ผู้ เข้า ทั้ง สิ้น แล ให้นายอากร บ่อนเบี้ย ผู้ กระทำ ผิด ข้อ บังคับ นั้น
 ยัง จะ ตก ฎ ถูก ปรับ โทษ ฐาน เดมีต อีก ลา หนึ่ง

ข้อ ๑๗ ห้ามมิให้นายอากร บ่อนเบี้ย เอง ที่ดี ฤา นายอากร

เล่ม ๔

ลักษณะเล่นการพนัน

หน้า ๑๒๘๕

บ่อนเบี้ย ยอมให้ ผู้หนึ่งผู้ใด ก็ดี เอา จาก กันแซง ฤๅ สิ่ง อันใด
เข้าไป ทำเป็น โรง รัน พะเพิง ขึ้น ใน โรง บ่อน แล บริเวณ ของ โรง
บ่อน เป็น สถานที่ ที่จะ ให้ ก่อเกิดเป็น เชื้อเพลิง ใหม่ โรง บ่อน ขึ้น
แล เป็น ที่ รุ่งรัง ทำให้ เสีย ความ สะอาด เป็น อัน ชาด แล ห้าม
มิ ให้ เลี้ยง สุนัข เปด ไก่ ฤๅ สัตว์ ใด ๆ ที่ ไม่ควร เลี้ยง ไว้ ใน บริเวณ
โรง บ่อน นั้น บรรดา จะ เป็น เหตุ ให้ เกิด ของ โสโครก เปราะ เบื้อน
ถ้า ขึ้น ทำ พะเพิง ฤๅ เลี้ยง สัตว์ ที่ ห้าม เจ้าพนักงาน สารวัตร กรม
สรรพากร ไป ตรวจ พบ จะ จำ คน ให้ รั้อ ถอน เสีย แล ให้ สัตว์ เหล่า
นั้น ปล่อย เสีย ให้ พัน บริเวณ โรง บ่อน นายอากร บ่อนเบี้ย ต้อง
ใช้ ค่าจ้าง แล เสีย สัตว์ เครื่อง เลี้ยง เหล่า นั้น

ข้อ ๑๘ นายอากรบ่อนเบี้ย ต้อง ทำ ประกัน อักคีไทย สำหรับ
โรง บ่อน ตำบล นั้น ๆ เป็น ราคา โรง บ่อนหนึ่ง ไม่เกิน กว่า ๕๐๐ ซึ่ง
ไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ซึ่ง สุดแต่ เจ้าพนักงาน กรม สรรพากร จะ กะ
ราคา โรงบ่อน นั้น ๆ เว้น อื่น ชู รัน กรม ปนี้ พวกใด พวกหนึ่ง กรม
สรรพากร จะ เห็น ด้วย แล มอบ ใบรับ ประกัน อักคีไทย นั้น ให้
กรม ส. พากร รักษา ไว้ เป็น สำคัญ เงิน ดอกเบี้ย ที่ จะ เสีย ค่า รับ
ประกัน อักคีไทย นั้น นายอากร บ่อน เบี้ย ต้อง เสียเอง

ข้อ ๑๙ เมื่อ ถึง เวลา กำหนด ถือน้ำพระพิพัฒน์ สัตยา นาย
อากร บ่อนเบี้ย ต้อง มา ถือน้ำพระพิพัฒน์ สัตยา จนทอรัษฎา
กรมพิพัฒน์ ทุก คราว ทอรัษฎา กรมพิพัฒน์

วันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

หม่อมเจ้าสวาท อธิบดี กรม สรรพากร

ประกาศ กรมโยธาธิการ

มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ

ให้กรม โยธาธิการ

ประกาศให้ทราบทั่วกัน ว่า

การจัดที่ แผ่นดิน ทำทาง รด ไฟ

หลวง ซึ่ง ได้ มี อยู่ใน ประกาศ เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ค.ศ. ๑๐๙๙

นั้น ไม่ได้กล่าวถึง ข้อ บัร คับ

ในการ จัด ที่ดิน นั้น โดย ชัก เจน

จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ

ให้ ประกาศ ข้อ บัร คับ สำหรับ การ

จัดที่ แผ่นดิน ทำทาง รด ไฟหลวง นั้น มา ให้ทราบ โดย ชัด ทั่วกัน ดังนี้

ข้อ ๑ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ

ให้ ข้าราชการหลวง ผู้หนึ่ง

พร้อมด้วย เจ้าพนักงาน ในกรม รด ไฟหลวง

ออก ตรวจ จัด ที่ แผ่นดิน

ซึ่ง ต้องการ ใช้ทำ ทาง รด ไฟ

ข้อ ๒ ข้าราชการหลวง ผู้ตรวจ จัด ที่ แผ่นดิน

กับ เอนยิเนีย ตรว

ทาง รด ไฟหลวง

ญาติ แทน เอนยิเนีย นั้น จะ พร้อม กัน เป็น ผู้ ไป

กำหนด จัด ที่ แผ่นดิน ที่ ต้องการ มี น้ำที่

ที่จะ ต้อง เป็น ผู้ จัดการ

ทั้งปวง ให้ตกลง กับ เจ้า ของ ที่ดิน

แล กับ เจ้าพนักงาน ผู้ รักษา

ท้องที่ นั้น

แต่ฝ่าย การ ที่ จะ ต้อง ใช้ เอนยิเนีย แล้ว เอนยิเนีย ผู้

ที่ได้รับ ตำแหน่ง น้ำที่ อยู่ นั้น

จะ ต้อง ทำการ นั้น ๆ ให้ สิ้น ระเบียบ

แล้ว แล ข้าราชการ กับ เอนยิเนีย ทั้งสอง ฝ่าย

จะ ต้อง พร้อม กัน

จดหมาย ความ เห็น ใน ส่วน ราคา ค่า ถ้าย ที่

ซึ่ง เป็น ราคา สมควร จะ

ใช้ทดแทน ให้แก่ เจ้าของ ที่ นั้น

ข้อ ๓ ในการ ที่จะตกลง กับ เจ้าของ ที่ แผ่นดิน นั้น จะ ต้อง

เล่ม ๔ ลักษณะข้อที่ดิน ทำทาง รดไฟ หน้า ๑๒๘๗
จัดแลทำการ โดยสุขุมเต็มสติปัญญา ให้การ นั้น เปน ไป โดย
เรียบ ร้อย อย่า ให้ เสื่อม เสีย พระเกียรติยศ แล ผล ประโยชน์
แผ่นดิน อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ได้ ต่อ เมื่อ จะ ตก ลง กัน ไม่ ได้ โดย
เรียบ ร้อย แน่ แล้ว จึง ควร ใช้ อำนาจ ขบ ไล่ เจ้า ของ ที่ ให้ อร
เสีย จาก ที่ นั้น

ข้อ ๔ ธรรมเนียม ที่ จะ ต้อง รักษา ใน การ ที่ จะ จัด เขา ที่ แผ่น
ดิน นั้น มี ต่อ ไป ดัง นี้ คือ ถ้า เขต รแดน ที่ แผ่นดิน ก็ ต้อง การ นั้น
ยัง ไม่ ได้ กำหนด ทหมาย ลง ไว้ โดย ชัด เจน แล้ว จะ ต้อง เรียก เอนย
เนีย ส่วน ทาง รดไฟ มา กำหนด เขต รแดน ให้ เปน การ แน่ ลง ไว้
แล้ว ข้าราชการ ผู้ ตรวจ จัด ที่ดิน กับ เอนยเนีย ส่วน ทาง รดไฟ
จะ ตรวจ สอบ ที่ดิน ซึ่ง ต้อง การ นั้น ต่อ หน้า เจ้า ของ ที่ แด แจ้ง
ความ ให้ เจ้า ของ ที่ ทราบ เขต รแดน ที่ ได้ กำหนด ลง ไว้ ฝ่าย การ ที่
จะ นัด เจ้า ของ ที่ ให้ อยู่ พร้อม กัน ด้วย ใน เวลา ไป ตรวจ สอบ ที่
นั้น จะ แจ้ง ความ ด้วย วาจา แก่ เจ้า ของ ที่ เอง ถ้า จะ มี หนังสือ
นัด ไป ยัง เจ้า ของ ที่ นั้น ก็ ได้ แต่ ให้ มี พยาน รู้ เห็น ด้วย แล้ว
ให้ แจ้ง ความ ต่อ ไป ให้ เจ้า ของ ที่ ทราบ ว่า ถ้า แม้น เจ้า ของ ที่
นั้น ไม่ มา อยู่ ใน เวลา เจ้า พนักงาน ไป ตรวจ สอบ ที่ แล้ว เจ้า ของ
ที่ จะ ต้อง เปน ผู้ รับ ผิด ชอบ ใน สรรพ สิ่ง ของ ของ คน ซึ่ง มี อยู่ ใน ที่ นั้น
เมื่อ จำ เปน จะ ต้อง ขบ ไล่ ให้ พ้น ไป เสีย จาก ที่ เมื่อ ได้ ตรวจ สอบ
ส่วน ที่ แผ่นดิน เสร็จ แล้ว ให้ ปฎิภา พุดา ตก ลง กับ เจ้า ของ ที่

เสีย ให้เสร็จ แล้ว ให้เจ้าพนักงาน ทั้งสอง กำหนด ราคา ค่า ที่
 ซึ่ง เป็น ราคา ควร จะ ใช้ ให้แก่ เจ้า ของ ที่ นั้น เมื่อ ได้ตกลง กัน
 เสร็จ เป็น ประการ ใด ก็ ให้จัด รายงาน ลง ไว้ ใน สมุด สารบบ ซึ่ง มี
 ไว้ สำหรับ จด ข้อ ความ แล้ว ให้ นำ ความ ขึ้น แจ้ง ต่อ ผู้ บังคับ การ
 กรม รถไฟ ให้ทราบ การ โดย เลี้ยยด ใน สมุด สารบบ นี้ ให้ จัด กำหนด
 วัน ซึ่ง เจ้า ของ ที่ จะ ควร ขอ ผิด ได้ โดย ชอบ ธรรม ใน การ ที่ ยก
 มอข ที่ นั้น ๆ ให้ เป็น การ เสร็จ กัน นั้น ด้วย เมื่อ มี กำหนด ยก มอข
 ที่ นั้น แล้ว จึง เขียน ตรอก เพิ่ม เต็ม ลง ไว้ ใน หนังสือ ใบ ที่ หมายเลข
 ๑ แล้ว เอา หนังสือ นี้ ติด ต่อ ไว้ กับ ข้อ ความ นั้น ๆ ซึ่งมี
 แจ้ง อยู่ ใน สมุด สารบบ ถ้า แม้น ว่า เจ้า ของ ที่ ไม่ ยอม รับ เงิน
 ตาม จำนวน ที่ คิด ให้ เป็น ค่า ถ้าย ที่ ของ ตน แล้ว ก็ ให้ จัด จำนวน
 เงิน ราย ซึ่ง ผู้ เจ้า ของ ที่ จะ ต้อง การ นั้น ลง ไว้ ใน ตาราง ที่ มี อยู่
 สำหรับ จด ความ เห็น นั้น แล ใน ตาราง นี้ ได้ จด ความ เห็น ใน ส่วน
 เนื้อ ที่ ดิน ที่ แล เลว เปน ประการ ใด มี สิ่ง ที่ ปลูก สร้าง ลง ไว้ อย่าง
 ใด แล ความ ขั้ อื่น ๆ ที่ จะ น่า ให้ เสนาบดี กระทรวง โยธา
 ธิการ กำหนด ราคา ค่า ถ้าย ให้ ได้ แล เมื่อ มี กำหนด แล้ว เมื่อ
 ใด จะ ต้อง แจ้ง ความ ให้ เจ้า ของ ที่ นั้น ทราบ โดย ทัน ที่ ด้วย

ข้อ ๕ เมื่อ ได้ ตรวจ ข้อ ความ ใน สารบบ นั้น เห็น ว่า ยัง เป็น
 ที่ ยก พร่อง ที่ จะ กำหนด ราคา ที่ นั้น ยัง ไม่ได้ แล้ว เจ้า กรม รถไฟ
 จะ ไป ตรวจ ดู ที่ นั้น เอง แล้ว จะ ทำ ตาม ความ เห็น ประมาณ เงิน ที่ ควร

เล่ม ๔ ลักษณะซื้อที่ดิน ทำทาง รถไฟ หน้า ๑๒๘๙
ถ่าย ที่ นั้น ขึ้น ต่อ เสนาบดี กระทรวง โยธาธิการ ๗ จะได้ ตัดสิน
กำหนดเงิน ให้ตาม ควร แลบังคับ การ ที่ จะเอา ที่ดิน นั้น ต่อ ไป
เมื่อ ท่าน เสนาบดี กระทรวง โยธา ธิการ ตก ลง แน่ อย่าง ใด แล้ว
กรมรถไฟ จะ ใช้เงิน ค่าที่ ให้แก่ เจ้า ของ ที่ แล รับ หนังสือ ไป
เสร็จ ไว้เป็น คู่ มือ ตาม แะบ อย่าง หมายเลข ๒ นั้น

ข้อ ๖ แล ถ้า เจ้า ของ ที่ ไม่ยอม ตาม คำ ที่ ท่าน เสนาบดี กระทรวงโยธาธิการ ให้ ตาลง ตัดสิน ไว้ นั้น แล้ว ก็ ให้ เจ้า ของ
ที่ ไป พัง ศาล ตาม เหตุ ที่ ถูก ต้อง ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย ได้
แต่ ๑ รถม รถไฟ จะ ยึด เอา ที่ดิน แห่ง นั้น ไว้ ก่อน แล จะ คง จด
สรรพสิ่ง ของ ที่มี อยู่ ใน บริเวณ ที่ นั้น โดย ละเอียด ให้ถูก ต้อง แล
ต้อง ให้ เจ้า ของ ที่ ลง ชื่อ ไว้เป็น สำคัญ ด้วย เพื่อ ที่ นั้น จะ เปลี่ยน
แปลง เป็น ประการ ใด ต่อ ไป จะ ได้ เก็บ ไว้เป็น ลักชี พยาน ศาล
จะ ได้ สืบ มา ถู ราคา ตัดสิน ให้สมควร แก่ค่า ที่นั้น ได้

ข้อ ๗ ใน การ ที่ จะ ตี ราคา ค่าที่ นั้น จะ ต้อง ประพฤติ ตาม
แบบ อย่าง ที่ มี ต่อ ไป ดัง นี้ คือ ที่ แผ่นดิน ทั้งสิ้น ที่ ไม่มี ใน โฉนด
ตราแดง แล หนังสือ ฎา ข้อความ อัน หนึ่ง อัน ใด ที่ จะเป็น พยาน
ได้ว่า ที่ นั้น เป็น ของ ๗ ผู้ ที่ อยู่ นั้น แล้ว จะ ต้อง คิด เอา ว่า เป็น ที่ ของ
หลวง แล จะ ไม่ คิด เงิน ค่าที่ นั้น ให้ แต่ ถ้า แล ใน ที่ นั้น มีการ
ก่อสร้าง ลง ไว้ ฎามี ต้น ไม้ ผล ไม้ แล สิ่ง อื่น ๆ ที่มี ราคา แล้ว
จะ คิด ค่า บัวยการ รื้อ ถอน แล ค่า ปลุก สร้าง ที่ จะ ทำ ขึ้น ใหม่ ให้

แต่เงินค่าสิ่งของต่าง ๆ ที่ จะ คิด ให้ นี้ มิ ให้ เกิน กว่า ราคา ค่า
 ปลุกสร้างต้นผลไม้ แล สิ่ง อื่น ๆ ที่มี อยู่ แล้ว นั้น เจ้า ของ ที่
 ซึ่ง มี สิ่ง ที่เป็น พยาน ตาม กฎหมาย ได้ ว่า ที่ ซึ่ง ต้อง การ นั้น เป็น
 ของ ตน แล้ว จะ ได้รับ เงิน ค่า ถ้าย ที่ ไม่ เกิน กว่า ๒๐ เท่า เงิน
 ที่ ได้ มา โดย ที่ มี นั้น เป็น ผล ประโยชน์ อัน แท้ ทุก ปี ผล ประโยชน์
 อัน แท้ ที่ ได้ ทุก ๆ ปี นั้น จะ ต้อง พึง เข้า ใจ ว่า เป็น เงิน ยัง คง เหลือ
 อยู่ จาก ค่าจ้าง ค่าทำงาน ค่าภาษีอากร แล ค่า ธรรมเนียม อื่น ๆ
 การ ปลุกสร้าง ที่ ได้ กะ ทำ ลง ไว้ โดย มัน คง ใน ที่ แผ่นดิน แห่ง นั้น
 จะ ต้อง ดี ราคา ตาม ราคา ก่อสร้าง เช่น นั้น ใน เวลา สมัย เมื่อ
 ไป ตรวจ ดู แล ที่ จะ รับ ถนอม การ ปลุกสร้าง นั้น ก็ จะ คิด ให้
 ตาม ราคา ที่ ได้ ดี ไว้ นั้น แต่ ต้อง หัก เงิน ค่า สิ่ง ของ ที่ ได้ รับ
 ถอน เหลือ อยู่ ซึ่ง เจ้า ของ จะ ต้อง รับ เอา ไว้ นั้น ออก เสีย ก่อน
 แล สิ่ง ของ ที่ เหลือ อยู่ เหล่า นี้ จะ ดี ราคา ใ้ ตาม ราคา ซื้อ ขาย
 กัน ใน เวลา นั้น ตาม หมาย ประกาศ ทาง รดไฟ หลวง ลง วันที่ ๑
 มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙ นั้น มี กำหนด อยู่ ว่า ให้ ใช้ เงิน
 ค่า ถ้าย ที่ แผ่นดิน ให้ แก่ เจ้า ของ ที่ นั้น แต่ พอ คำนวณ ค่า ผล ประ
 โยชน์ ที่ เจ้า ของ ที่ ต้อง เสีย ไป เท่า นั้น แล เจ้า ของ ที่ นั้น ไม่มี อำนาจ
 ที่ จะ รับ ขอบ เงิน เกิน ขึ้น ไป อีก ได้ อนึ่ง ต้อง พึง เข้า ใจ กัน ว่า
 ที่ แผ่นดิน ทั้ง สิ้น เป็น ของ พระบาท สมเด็จพระเจ้า อยู่ หัว เมื่อ ต้อง
 พระราช ประสงค์ แล้ว จะ ถ้าย ถอน คืน เอา ใน เวลา หนึ่ง เวลาใด ก็ได้

เล่ม ๔ ลักษณะแต่งและเขียนเรื่อง รว พ้องและฎีกา หน้า ๑๒๙๑
 ผู้ซึ่ง อาศัยอยู่ ใน ที่ นั้น จะ ควร ได้ ก็ แต่ คำ ซึ่ง ตัว ไป ปลุก
 สร้าง ลงไว้ ให้เป็น ประโยชน์ ขึ้น เท่านั้น ซึ่ง จะ เอา ข้อความ เหตุ
 อื่น ๆ มา เปรียบ เทียบ เถียง ค่อย ไป นั้น ก็ ไม่ ควร เมื่อ การ
 เป็น เช่น นี้ อยู่ แล้ว ที่ จะ เอา เหตุ การ อื่น มา คิด ก็ ไม่ ควร แล
 ที่ จะ กล่าว ว่า ที่ หนึ่ง ที่ ใด คือ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด นั้น ไม่ได้ แต่ จะ
 อนุญาต ให้ ร้อง ขึ้น ได้ ก็ แต่ บาง เรื่อง แต่ ข้อ ความ ที่ ร้อง กล่าว
 ขึ้น นั้น จะ ต้อง เป็น ข้อ ความ มี หลักฐาน ชัด เจน

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๓ มกราคม วันโกสินทรศก ๑๑๐

(เซ็น พระนาม) นริศรานุวัดติวงศ์

ประกาศ ว่า ด้วย ลง ชื่อ

ผู้แต่ง ผู้ เขียน หนังสือ พ้อง เรื่อง รว แล ฎีกา

มี พระบรม ราชโองการ ดำรัส เหนือเกล้าฯ สั่ง ว่า บรรดา คดี
 ความ ทุก วัน นี้ ย่อม มี ผู้ แต่ง พ้อง แต่ง เรื่อง รว แล ฎีกา ให้
 แก่ ผู้ ที่ เป็น ความ นั้น แล แต่ ยัง หา มี ชื่อ ปรากฏ ชัด เจน ไม่ ใน
 หนังสือ เรื่อง รว แล ฎีกา บาง ฉบับ ก็ กล่าว ความ แจ่มใส เข้าใจ
 ความ ได้ ง่าย ดี แล เป็น ผู้ รู้ จัก กฎหมาย ขนบ ธรรมเนียม กล่าว
 ความ แล ค่อย คำ แจ้ ที่ สมควร นำ ที่ จะ ให้ มี ชื่อ ถึง ดี ปรากฏ
 ได้ ก็ ไม่ ปรากฏ ขึ้น เพราะ ไม่ มี โอกาส ที่ จะ ได้ พิจารณา ว่า ผู้ใด

หน้า ๑๒๙๒ ลักษณะ แต่ง และ เขียน เรื่อง รว พ้อง และ ฎีกา เล่ม ๔
 เปน ผู้แต่ง ผู้เขียน แต่บาง ฉบับ แต่ง ความ ไม่ดี ไม่รู้ จักผิด
 แล ชอบ กล่าว ด้วย คำ เหลือ เกิน จน มี เหตุ ที่ ต้อง พิจารณา หา
 ตัว ผู้แต่ง มา รับโทษ นั้น ก็มี แต่ จะ ได้ ปรากฏ ก็ น้อย ตัว แล
 ปรากฏ แต่ ผู้แต่ง ชั่ว ไม่มี ดี เพราะ เหตุ นั้น ตั้ง มัด นี้ สืบ ไป
 ถ้า ผู้ใด ผู้หนึ่ง ซึ่ง จะ ยื่น หนังสือ พ้อง ฎีกา เรื่อง รว ฎีกา นั้น แล้ว
 ก็ ให้ มี ชื่อ ตัว ชื่อ ยศ ชื่อ ตำแหน่ง ใน ราชการ กรม ต่าง ๆ แล ที่
 อยู่ ของ ผู้แต่ง แล ผู้เขียน หนังสือ ที่ กล่าว นี้ จง ลง ไว้ ด้วย
 ลายมือ ผู้แต่ง ผู้เขียน เอง นั้น ข้าง ท้าย นำ กระดาษ ที่ สด ข้าง
 ล่าง เฉพาะ นำ กระดาษ ที่ จบ ความ ใน หนังสือ นั้น ๆ ด้วย ทุก ฉบับ
 จึง ให้ เจ้าพนักงาน รับ หนังสือ นั้น ๆ พิจารณา ตาม ธรรมเนียม ถ้า ไม่
 มี ดัง กล่าว มา นี้ แล้วก็ อย่า ให้ รับ ไว้ พิจารณา ให้ คิน แก่ ผู้ยื่น
 ไป จด เลียบ ใหม่ ให้ ถูก ต้อง ถ้า แล ชื่อ แล ที่ อยู่ ของ ผู้แต่ง ผู้เขียน
 ที่ จด ไว้ ใน หนังสือ พ้อง เรื่อง รว ฎีกา นั้น เปน การ ที่ มี เหตุ
 เกิด ขึ้น พิจารณา ได้ ความ สัตย์ ว่า เปน ความ แท้จริง จะมีโทษ
 ระวัง คำพราง แก่ ผู้ผิด อย่า ให้ ผู้แต่ง ผู้เขียน มีความ ตื่น ตกใจ
 ไป อย่าง อื่น เลย ธรรมดา ที่ เคย เปน อยู่ ทุก วัน นี้ ใน การ
 ที่ ผู้แต่ง ผู้เขียน ไม่ได้ รับ ผิด ผิด ชอบ ใน คดี ความ ที่ มี เจ้า
 ของ ว่า กล่าว อยู่ คง จะมี ผิด แล ชอบ เพียง แต่ ด้วย คำ ที่ ใช้หนัก
 เหลือ เกิน ไป แล ได้ ชื่อ เลียง ที่ แต่ง ดี ใช้ คำ ถูก ต้อง ขนบ
 ธรรมเนียม เท่า นั้น

ประกาศ มา ณ วัน พุธ ที่ ๓ เดือน กุมภาพันธ์ รตนโกสินทร
ศก ๑๑๐ เป็นวันที่ ๙๔๙๕ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศ กรมโยธาธิการ

มีพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้าฯ ๑ สั่งให้กรมโยธา
ธิการ สร้าง ถนน ขึ้นใหม่ สายหนึ่ง แทรก ลง ใน ระหว่าง กลาง แห่ง
ถนนเจริญกรุง แล ถนน สำเพ็ง ตั้ง ตั้งแต่ บั๊ม มหาไชย คัด ไป
ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ เข้าบรรจบ ถนนเจริญกรุง ตรง ตะพาน
วัดสามจีน โดยยาว ๑๔๓๐ เมตร (หรือ ๓๕ เส้น ๑๕ วา
โดยกว้าง ๒๐ เมตร หรือ ๑๐ วา) เป็นทางรถกว้าง ๗ วา
ทางคนเดินกว้างข้างละ ๖ ศอก พระราชทานชื่อว่า ถนน
เขาวราช การตัดถนนใหม่เช่นนี้ มักมีคำเล่าลือว่า ที่ข้าง
ถนนจะต้องเป็นของหลวงบ้าง จะสร้างตึกหลวงบ้าง ราษฎรซึ่ง
ใจเบา ก็มักพากันตกใจขายที่เสียโดยเร็วแลราคาอย่างถูก โดย
เข้าใจว่าจะซื้อเป็นของหลวงบ้าง หรือบางทีเข้าใจว่า ซึ่งขาย
เสียก่อน ถึงจะได้ราคาน้อย ไม่สมควรก็ยิ่งดีกว่า ที่จะต้อง
สูญเสียเปล่า คราวต้องพระราชประสงค์บ้าง . การเป็นเช่นนี้ จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ๑ ให้ประกาศมา ให้ทราบทั่วกัน ว่า การ
ตัดถนนสายนี้ พระราชประสงค์จะทรงอุดหนุนให้เป็น การ
เจริญแก่น้ำเมือง แลเป็นประโยชน์แก่ชนทั้งหลายฝ่ายเดียว

ไม่ได้ตัดถนน เพราะ จะ ต้อง พระราช ประสงค์ ที่ สอง ข้าง อย่าให้ชน
 ทั้งหลาย ตื่น ตกใจ เหตุ ที่ จะ ตัด ถนน สาย นี้ โดย ทรง พระ
 ราช คำไว้ เห็น ว่า พื้น ที่ แหว่ง สามะ พัง เป็น ท่าเล ที่ ประชุม ชน
 ไป มา ค้า ขาย มาก แต่ทาง ไป มา ลำบาก เพราะ แคว เล็ก ไม่ สม
 กับ ประโยชน์ ซึ่ง จะ เกิด ขึ้น ได้ ใน ที่ นั้น อีก เป็น อัน มาก แต่
 การ ที่ จะ ตัด ถนน ใหญ่ ไป ใน ที่ อัน ชน ทั้งหลาย ได้ ตั้ง บ้าน เรือน
 ตึก ร้าน เป็น อัน มาก แล้ว นี้ ย่อม เป็น ทาง ที่ เคียด ร้อน อยู่ บ้าง
 เพราะ จะ ต้อง รื้อ ตึก แล เรือน ที่มี ราคา มาก จึง ทรง พระกรุณา
 โปรดเกล้า ฯ ให้ กรมโยธาธิการ ตรวจ ทำ แผน ที่ โดย ละ เลียด
 แล้ว กะ ทาง ที่ จะ ตัด ถนน นั้น ลง โดย หลบ หลีก ไม่ ให้ ถูก ตึก แล
 เรือน ซึ่งมี ราคา มาก ยก เสีย แต่ เป็น การ จำ เปน ที่ ไม่มี ทาง หลบ
 หลีก แล ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ แก่ ชน ทั้งหลาย ให้ ยก
 เว้น พระราชทาน อีก ชัน หนึ่ง ว่า ตึก ทั้งหลาย ซึ่ง ต้อง ใน กรุยก
 แนว ถนน นั้น ถ้า ตึก หลัง ไฉยี่น ถ้า เข้า มา ใน แนว กรุยก ถนน ไม่
 กว่า วา หนึ่ง แล้ว พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ให้ ยื่น อยู่
 ใน ถนน ได้ ไม่ ต้อง รื้อ พระบรม ราชานุญาต อัน นี้ สำหรับ แต่ ตึก
 เก่า ซึ่ง ได้ สร้าง ไว้ แล้ว ก่อน ประการนี้ ตึก ซึ่ง สร้าง ภายหลัง
 ประการนี้ จะ ทำ ถ้า ออก มา ไม่ได้ เป็น อัน ขาด การ นี้ อาศัย พระ
 กรุณาคุณ เพื่อ จะ ให้ เปน ประโยชน์ ทั่ว ไป ขอให้ เปน ที่ เข้าใจ
 ทั่ว กัน ว่า ทรง พระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้ ตัด ทาง ไป ใน ที่ ของ ชน

เล่ม ๔

ลักษณะห้ามไม่ให้ทรงเจ้า

หน้า ๑๒๙๕

ทั้งหลาย แต่จำเพาะแนวถนน ไม่ต้อง พระราชประสงค์ที่ใดใน
ข้างถนนนี้ และตกของผูใดซึ่งยื่นล้ำกรุยถนนเข้ามา ไม่กว่า
ว่าหนึ่งนั้น ไม่ต้องร้อง

ถนนสายนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตัดไปที่ใดมี
แผนที่แจ้งอยู่ที่ออฟฟิศกรมโยธา โกลัศพานเหล็กวัดมหา
พุทธารามนั้นแล้ว ถ้าผูใดจะต้องการแผนที่นั้น เพื่อจะได้
ทราบก็เชิญไปยังออฟฟิศกรมโยธา ใช้ราคาค่ากระดาษแล
ค่าแรงเขียนตามสมควรแล้ว คงจะได้แผนที่นั้นดังประสงค์

ประกาศมา ณ วันที่ ๓๐ มกราคม รัตนโกสินทร คก ๑๑๐

นริศรานุวัดติวงศ์

ประกาศกรมพระนครบาล

กอมิตีกรมพระนครบาล รับพระบรมราชโองการไล่เกล้าฯ
ให้ประกาศแต่บรรดาราษฎรไทยจีนให้ทราบทั่วกันว่า ด้วยมี
พระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ประกาศห้ามมิให้คนเข้าทรง
ลงเจ้าบวชเหตุการเพลิงไหม้ แลบอกเหตุให้เกิดความเข้าใจ
ด้วยอุบายต่าง ๆ ถ้าผูใดมิฟังขึ้นเข้าทรงลงเจ้า เจ้าพนักงาน
งานสืบจับได้พิจารณาเป็นสำคัญ ว่าได้เข้าทรงลงเจ้าจริงให้ส่ง
พระราชอาญาผู้ที่มีอำนาจ พระราชบัญญัติ ตามโทษานุโทษ
ความผิดอยู่ในประกาศเดิม ซึ่งออกห้ามไว้เมื่อวันที่ ๑๒

หน้า ๑๒๙๖ ลักษณะห้ามไม่ให้ทรงเจ้า เล่ม ๔
 มกราคมรัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙ นั้นแล้ว ตั้งแต่ได้ออก ประ
 กาศ ไปแล้ว เหตุซึ่ง เลื่องลือ ทำให้ราษฎรตื่น ตกใจ ในเรื่อง
 จะเกิดเพลิง นั้นสงบ ไป ครั้นเกิดเพลิงไหม้ขึ้น ในวังนี้ กลับมี
 เหตุเลื่องลือกัน อย่างเช่น ครั้งก่อน กระทำให้ราษฎรหวาดหวั่น
 อีก จึงได้สอบสวน เหตุที่เกิดขึ้น ได้ความว่า มีราษฎรไทย
 จีนที่ยังคบคิดกันลอบลัก เข้าทรงลงเจ้าในหลังบ้านเรือนมี
 อยู่เนื่อง ๆ คนทรงนั้นแจ้งเหตุล่อลวงทำให้คนตื่นอย่างเช่น
 ครั้งก่อนนั้นอีก แลการที่ราษฎรบางคนยังขึ้นประพฤติล่วง
 ประกาศนี้ ก็เป็นไปด้วยมีสันตราชเลขาเบาคความคิดหลงเชื่อ
 ถือคนทรงมีอยู่มาก แลทั้งผู้ที่เป็นเจ้าของตึกเจ้าของเรือน
 เจ้าของโรง ก็ยอมภากันช่วยอุดหนุนรู้เห็นเป็นใจให้ผู้เป็น
 คนทรงเข้าลงเจ้า เพื่อคิดหาผลประโยชน์ด้วยกัน จึงปิด
 บังไว้มิให้ผู้ขึ้นนอกจากพวกของตัวรู้เห็น บางทีมีผู้รู้เห็น
 บ้างว่าตึกว่าโรงว่าเรือนนั้น มีผู้เข้าทรงลงเจ้ากระทำผิดต่อ
 ประกาศ ก็พากันละเลยเสียไม่นำความมาแจ้งต่อเจ้าพนักงาน
 ด้วยคิดเห็นเสียว่าไม่มีบาเหน็ดรางวัลอันใด โดยเหตุนี้จึง
 ได้มีผู้ลอบลักเข้าทรงเจ้าอยู่รำไป กระทำให้ราษฎรตื่น
 ตกใจเรื่องจะเกิดเพลิงไหม้มีอยู่เนื่อง ๆ ตั้งแต่นั้นต่อไปถ้าราษฎร
 ไทยจีนคนใดคนหนึ่ง ยังขึ้นลอบลักเข้าทรงลงเจ้า ณที่ตึก
 เรือนโรงผู้ใดก็ตาม มีผู้นำเหตุมาแจ้งต่อเจ้าพนักงานกรม

เล่ม ๔ ลักษณะหนี้สินอันพันตัว พ้อง ล้ม ละลาย หน้า ๑๒๙๗
 พระ นครบาล พิจารณา สอบ ส่วน ได้ความ สมจริง แล้วผู้เป็น คน
 ทรง ลง เจ้า นั้น จะลง พระราชอาญา ตาม ประกาศ ห้าม เมื่อ วัน
 ที่ ๑๒ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙ แล จะ ปรับ เจ้า ของ
 ตึก เจ้า ของ เรือน เจ้าของโรง ผู้เป็นเจ้า ของ ที่ ให้ทรง เจ้า เป็น
 เงิน ๒๐ บาท พระราชทาน เป็น รางวัล แก่ผู้ มา แจ้ง เหตุ กิ่ง
 ห้าง เป็น พิไพบย หลวง กิ่ง ห้าง ถ้าผู้ ที่ แจ้ง เหตุ นำเจ้า พนักงาน
 เกาะ ตัวผู้ เข้าทรง เจ้า ได้ ใน ขณะ เข้าทรงลงเจ้า นั้น จะ พระ ราช
 ทาน เงิน ที่ปรับ เจ้า ของ ตึก เจ้า ของ เรือน เจ้าของ โรง ๒๐ บาท เป็น
 รางวัล จึง เต็ม

ประกาศมาณวันที่ ๒๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

พระราชบัญญัติ แก้ไขเพิ่มเติม ลักษณะ กู้หนี้ยืมสิน
 รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

มี พระบรมราชโองการ จารัสเห็นเถิด สั่ง ให้ประกาศ
 ให้ทราบทั่วกันว่า พระเจ้า น้อง ยาเฮอ กรมหลวง เทววงษ
 วโร ประการ เสนาบดี ว่า การ ต่าง ประเทศ นำ ขี้ความ ขัด ข้อง
 ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ว่า ทุก วัน นี้ การ ค้า ขาย เจริญ รุ่ง
 เรือง ขึ้นกว่าเก่า ก่อน โดย การ ที่ มี เกี่ยว ข้อง กับ นานา ประเทศ
 แล้ว แต่ มีวิธี เข้า หุ่น ส่วน กัน เป็น พวกเป็น เหล่า แล เจ้า ทรัพย์
 สิน ทด รอง หุ่น ให้คน ที่ มีแรง ทำการ ค้า ขาย ขนากปรียาย

นำ ๑๒๙๙ ลักษณะ หั้น สิ้น สิ้น พัน ตัว พ้อง ล้มละลาย เล่ม ๔
 มาแล้ว แล ธรรมดาการ คำขาย ก็ ย่อม มี เวลา วัฒนธรรม แล หายณะ
 ตาม การ ไสย เหมือน การ งาน อื่น ๆ บาง คน บาง พวก ที่ เคารวะ
 ร้าย ทำการ คำขาย ไป ก็ ขาดทุน โดย ไม่ได้ คิด ข้อ คน ผู้ใด
 เจ้าหนี้ ผู้ที่ ให้กู้ ให้ยืม ทรัพย์สิน ไป เหนใจจริง ของ ลูกหนี้ ว่า
 เคารวะ ร้าย แล้ว ก็ กรุณา ลด หย่อน ผ่อน เอา ส่วน ทรัพย์สิน แต่
 น้อย พอ ควร แก่ กฎหมาย แล ธรรมเนียม ยุติธรรม ที่ เป็น อยู่
 ทั่วไป ใน ประเทศ อื่น ๆ เป็น อัน มาก แล้ว ก็ ที่ แต่ เจ้าหนี้ บาง คน
 มีใจ โกรธ เหลือ เกิน เหนช่อง ที่ กฎหมาย เก่า มี อยู่ ตาม ธรรมเนียม
 ใน โบราณกาล ก็ คิด ขัดขวาง ไม่ยอม ลด หย่อน ผ่อน ผัน แก่ ลูก
 หนี้ จะ ขึ้น เอา ตาม ความ ใน กฎหมาย เก่านั้น ทำให้ เกิด คดี
 มี ด้วย ความ ค้าง โรง ศาล อยู่ เป็น อัน มาก ทั้ง เป็น ที่เดือดร้อน
 แก่ ลูกหนี้ ผู้มีความ ยากไร้ ยิ่งนัก ฉะนั้น ใด จะ เป็น การ ดี ที่ เรียบ
 ร้อย ต่อ ไป ได้ ขอ พระราชทาน พระบรมราช วินิจฉัย ไว้ เป็น แบบ
 อย่าง ด้วย จึง ทรง พระราช คำริห์ เหน โดย ทรง เมตตา พระ กรุณา
 แก่ ชาณา ประชาชน ทั่วไป เพื่อให้ ได้ ทำมาหากิน กัน โดย สุจริต
 แล ไม่ ให้ คิด ข้อ โกง ซึ่ง กัน แล กัน นั้น ว่า ควร จะ แก่ ไข กฎหมาย
 เก่า ที่ หนักแรง อยู่ เหลือ เกิน นั้น ให้ เป็น การ ยุติธรรม สมควร
 แก่ การ แล เวลา จึง มี พระบรม ราชโองการ ให้ ตรว พระราช
 บัญญัติ นี้ ไว้ สืบ ไป ว่า

มาตรา ๑ บรรดา ข้อ ความ ทั้งปวง ที่กล่าว ไว้ ใน กฎหมาย

เล่ม ๔ ลักษณะ หนี้สิน พันตัว พ้องเดิม ละลาย หน้า ๑๒๙๙
อัน ประกอบ กับ ความใน ลักษณะ กู้หนี้ ถือสิน หลาย แห่ง สินสิน
พันตัว แล้วให้ขาย ขาย ค่า ก็ดี ขาย ทอด ตลาด ก็ดี ดังนี้
อยู่ใน สาม มาตรา (หน้า ๒๑๘ หน้า ๒๑๙ เล่ม ๑ ลงพิมพ์

ปี จอมศก ๑๒๓๖) นั้น ให้ยกเลิกเสีย อย่า ให้ ใช้ อีก ต่อ ไป
มาตรา ๒ บุคคล หลาย คน เข้า หุ่น เข้า ส่วน กัน มีชื่อเป็น วิ
ษัต หนึ่ง ซึ่ง คิด ทำ การ ค้ำขาย อัน ได้เปิด เผย ประกาศ
โฆษณา ให้คน รู้ ทัว แล้วว่า มี กำหนด หุ่น ส่วน ราคา เท่า นั้น
วางเงิน ไว้เป็น กลาง เป็น ทุน ทำการ ของ บริษัท นั้น และมี ราคา
หุ่นส่วน ชื่อ ขาย กัน ได้ ต่อ ไป ฉนี้ ผู้ ถือ หุ่น ส่วน นั้น ไม่ ต้อง ใช้
หนี้ ของ บริษัท เช่น นี้ อีก นอกจาก จำนวน เงิน หุ่นส่วน ที่ ต้อง
วาง ไว้เป็น ทุน ของ บริษัท นั้น

มาตรา ๓ บริษัท เช่น กล่าว นี้ ก็ ดี ถ้า บุคคล ผู้เป็น ลูก
หนี้ ก็ ดี ถ้า สินสิน พันตัว ถ้า ทำการ ไปไม่ มี ทำไร ก็ ดี จะ ร้อง
ขอ ต่อ ศาล ให้ตั้ง เจ้าพนักงาน ไป ตรวจ จัดการ เพื่อ ที่ จะ ให้ บริษัท
ถ้า บุคคล นั้น ได้ ล้ม ละลาย ชวาระ หนี้สิน กัน เสีย ให้ เสร็จ สิ้น แล้ว
ก็ ให้ ผู้ พิพากษา ตระลาการ มี อำนาจ ตั้ง เจ้าพนักงาน ไป ตรวจ
ตรา จัด การ เก็บ ทวทรัพย์ สมบัติ ทั้ง สิ้น ของ ลูกหนี้ แล บานชีนั้น ได้
เพื่อ ที่ จะ ให้ ศาล ได้ พิจารณา ชวาระ หนี้ นั้น

มาตรา ๔ ใน เวลา ที่ พิจารณา ความ แด ตรวจ บานชีนี้ ถ้า

นำ ๑๓๐๐ ลักษณะหนี้สินนั้น พันตัว ต้อง ล้ม ละลาย เล่ม ๔
ผู้พิพากษา ระยะเวลาการ เหน เป็น มี เหตุ ที่สมควร จะ ต้อง เรียก ประ
กัน ตัว ลูกหนี้ ผู้ที่ ขอ ล้ม นั้น ก็ เรียก ได้แต่อย่า ให้ กักขัง จำ
ของ ไว้ ใน ระหว่าง ชำระ โดย ไม่มี เหตุ เว้น เสีย แต่มี ผู้ ร้อง ต่อ
ศาล ถ้า ศาล มี เหตุสมควร ที่ จะ สั่ง เสีย ว่า ลูกหนี้ นั้น จะ คิด
หลบหนี ไป ก็ดี ถ้า จะ คิด ยักยอกทรัพย์ สมบัติ อย่างไร ก็ ดี
จึง ให้ กักขัง ไว้ ได้

มาตรา ๕ เมื่อเจ้าพนักงานผู้จัดการล้มละลาย ที่ ศาล ตั้ง ไป นั้น
ได้นำ ความ เสนอ ต่อ ศาล เป็น ประการ ใด แล้ว ให้ ผู้พิพากษา
ระยะเวลา คัดสิน แบ่งส่วนหนี้สิน ที่ ชำระ ได้นั้น ใช้ ให้ แก่ เจ้า
หนี้ ผู้ที่ พ้อง ร้อง แล มี บัญชี ถูกต้อง กัน นั้น ตาม ส่วน จำนวน
เงินหนี้ ที่ มาก แล น้อย นั้น

มาตรา ๖ เมื่อศาล ได้ พิจารณา ความ แล เห็น ว่า
เป็นการ สุจริต ของ ลูกหนี้ ไม่มี เหตุ ที่ จะ เหน ว่า เป็น การ ฉ้อ โกง
แต่ ยักยอก บิดบัง ทรัพย์ ไว้ แล ได้ ทรัพย์ มา ใช้หนี้ สิ้น เชนง แล้ว
ก็ ให้ ทำ คำ คัดสินว่า บริษัท ญาติ บุคคล ผู้ เป็น ลูกหนี้ นั้น ได้ ล้ม
ละลาย ใช้หนี้ สิ้น เป็น เสร็จ ชัน หนึ่ง แล้ว ให้ คดี อัน นั้น เป็น อัน
เล็ก แล้ว แก่ กัน ไป คำ คัดสิน นี้ ให้ ลง พิมพ์ ใน ราชกิจจานุเบกษา
ให้ ปรากฏ ชื่อ ผู้ ล้ม ไว้ ด้วย

มาตรา ๗ แม้ว่า ลูกหนี้ จะ ได้รับ คำ คัดสิน ดังกล่าว มา
แล้ว นี้ ก็ ดี ถ้า การ ต่อ ไป ภายหน้า เจ้าหนี้ สืบ ทราบ ว่า ลูกหนี้

ทำการ ทุงวิต บัดบัง ทรัพย์สินไว้ ถ้าคิด ข้อโกง อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด
ที่เจ้าหน้าที่ ยัง ไม่ทราบใน เวลา ชำระ แลยัง ไม่ได้ มีผู้ ร้อง ให้ศาล ได้
พิจารณา แต่ก่อน แล้ว ถ้า ลูกหนี้ มีทรัพย์สิน ขึ้น อีก ภายหลัง เจ้า
หนี้ นั้น จะฟ้อง ร้อง ให้ เรียก ลูกหนี้ นั้น มา พิจารณา อีก ต่อ ไป ก็
ได้ ไม่เป็น คดี ที่ ชัดขวาง ต่อ ลักษณะ รบ ฟ้อง ซึ่ง ว่า คดี เดียว กัน
ก็ดี ถ้า คดี ที่มี คำ ตัดสิน แล้ว ก็ดี ไม่ ให้ พิจารณา นั้น แล้ว ให้
ศาล พิจารณา ความ เช่น นี้ ได้ อีก ต่อ ไป

ประกาศ มา ณ วันที่ ๖ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ เป็น
วันที่ ๒๔๑๗ ใน รัชกาล บัณฑิตนี้

ประกาศ ตั้งกรรมราชโลหกิจ แล ภูมิวิทยา

มี พระบรมราชโองการ โปรดเกล้า ให้ ประกาศให้ทราบ
ทั่วกัน ว่า ได้ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ให้ตั้ง กรรมราช
โลหกิจ แล ภูมิ วิทยา ขึ้น ใน กระทรวง เกษตรฯ อธิการ จะเป็น
กรม ที่ตรวจ ตรา บันดา การ ที่ เกี่ยว ข้อง ด้วย แร่ โลหะ ธาตุ ทั้ง
ประทานบัตร แล สัญญา อาทาน ในการ แร่ โลหะธาตุ แล ภูมิ
วิทยา ทั้ง ปวงใน พระราช อาณาจักร สยาม ศาลา ที่ ว่า การ สำหรับ
กรม จะ ได้ตั้ง อยู่ ณ กรุงเทพฯ ที่ ตึก ใหญ่ สุดละสถานที่ บน
บรรดา ชน ทั้งหลาย ที่มี ธุระการ เกี่ยว ข้อง กับ กรม นี้ จง มา ยัง
ที่ ว่า การ ในระหว่าง เวลา ๔ โมง เข้า จนถึงเที่ยง แล เวลา บ่าย

หน้า ๑๓๐๒

ลักษณะ ศาล สถิตย์ ยุติธรรม

เล่ม ๔

๒ โมง จน บ่าย ๔ โมง ตาม เวลา ที่ ว่าการ เบ็ด

แล บรรดา

หนังสือ ไป มา กับ กรมนี้ ให้ เขียน

ถึง เจ้าพนักงาน กรม ราช โทท

กิจ แล ภูมิ วิทยา แล ทนาย มุม ซอง ว่าใน ราชการ เทอญ

กระทรวง เกษตร ราชการ วันที่ ๑ มกราคม รศ. ๑๑๐

พระยาภาคกรรวงษ ที่ เกษตร ธิบดี

ผู้ รับ พระ บรมราชโองการ

ประกาศ ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม

มี พระ บรมราชโองการ มาร พระ บัณฑูร สุนิหนาท

ดำรง

เหนือเกล้าฯ สั่งว่า

ทุกวันนี้ คดี ของ ราษฎร ซึ่ง เกี่ยว ข้อง ซึ่ง

กัน แล กัน

อยู่ ตาม โรง ศาล ต่าง ๆ ทั้ง ปวง นั้น มี มากขึ้น ทุก วัน

เพราะ อาไศรย ราษฎร พลเมือง

มี การ ค้าขาย เกี่ยว ข้อง พัวพัน

ถึง กัน มากขึ้น

ประการ หนึ่ง ศาล ที่ จะ พิจารณา คดี ของ ราษฎร นั้น

ก็ แยกย้าย อยู่ หลาย กระทรวง ทั้ง ผู้ พิจารณา

แล ผู้ พิพากษา

ก็ อยู่ ใน ที่ ต่าง กัน

ผู้ พิพากษา จะ บังคับ ความ ชั่วช้า ปรับ สัตย

คดีสิน ก็ อาไศรย แต่ ใน ถ้อยคำ สำนวน ที่ ใน กระดาษ สมุด ไม่

ได้ เห็น ด้วย จัก ขู่ ในการ พิจารณา เลย

จึง เป็น ช่อง อูบาย ทาง

ทุจริต ของ กระดากการ แล คู่ ความ

แม้ แต่ อย่าง คำ ก็ เป็น ทาง ที่

จะ ชัก ประวิง ให้ ความ ช้า ไป ต่าง ๆ

คดี ของ ราษฎร จึง ได้ ค้าง

ค้าง ทับถม อยู่ ตาม กระทรวง โรง ศาล นั้น ๆ มากขึ้น ทุก ที่

กว่า

จะแล้ว ได้แต่ละเรื่อง ก็ช้านาน เป็นการเสีย เวลา ทำมาหากิน ของ
ราษฎร ได้ความลำบาก ใน เรื่อง นี้ เป็น อัน มาก

ได้ทรง พระราชดำริห์ จะแก้ไขเหตุการณ์เหล่านี้ ให้เรียบร้อย
ดีขึ้น เพื่อเป็น ประโยชน์แก่อาณา ประชาราษฎร ทั้งพระราช อาณา
จักร จึงทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ตั้งกระทรวง ยุติธรรม
ขึ้น ได้บังคับ บัญชา คดี ความ ทั้ง ปวง ตาม ที่ จะ กล่าว ต่อ ไป นี้

ข้อ ๑ กระทรวง ยุติธรรม นี้ มีเส้นาบดี เป็น ประธาน เพื่อ
จะ ได้บังคับ แล แก้ไข การ ขัด ข้อง ใน คดี แล รับ ผิดรับ ชอบ
ให้การ พิพากษา แล พิจารณา เป็น ไป โดย สดวก แล เป็น
ยุติธรรม มี นาคีแผนก หนึ่ง ต่าง หาก จาก การ พิพากษา แล พิจารณา
คดี นั้น แล มี เจ้าพนักงาน สำหรับ กระทรวง ตาม สสมควร

ข้อ ๒ สรรพ คดี ทั้ง ปวง ที่ ได้ พิจารณา อยู่ ใน กระทรวง ต่าง ๆ
คือ ศาล นครบาล ๑ ศาลแพ่ง กระเซม ๑ ศาลแพ่ง กล้าง ๑
ศาล กรมวัง ๑ ศาล อาญา นอก ๑ ศาล อุทธรณ์ กรมมหาดไทย ๑
ศาล กรมนา ๑ ศาล กรมท่ากลาง ๑ ศาล กรมท่าซ้าย ๑ ศาล กรมท่า ขวา ๑
ศาล ต่าง ประเทศ ๑ ศาล ราชตระกูล ๑ ศาล มรฎก ๑
ศาล สรรพากร ๑ ศาล ธรรมการ ๑ รวมทั้ง ศาลฎีกา ด้วย
เป็น ๑๖ ศาล กับ ศาล ฝ่าย พระราชวังบวร ที่ ตั้ง อยู่ ใน กรุง
เทพา ได้ พิจารณา คดี ทั้ง ปวง แล ที่ ขึ้น อยู่ แก่ อธิบดี กรม
ต่าง ๆ นั้น ให้ ยก คดี เหล่านี้ กับ ผู้ พิจารณา ระยะเวลา ใน กระ

หน้า ๑๓๐๔

ลักษณะ ศาล สถิติยยุคธรรม

เล่ม ๔

ทรง ศาล ทั้ง ปวง มารวม ใน ศาล สถิติยยุคธรรม ที่ตั้ง ขึ้น เป็น กระ
ทรงใหญ่ ได้บังคับบัญชาคดี ทั้ง ปวง เป็นแห่ง เดียว กัน

ข้อ ๓ ศาล ทั้งปวง ที่ได้พิจารณา คดี มาแต่เดิม นั้น มากกว่า
ที่สมควร แก่กาล บัจุบัน นี้ไป ให้แบ่ง ตัดศาล เหล่านี้ เสีย บ้าง
รวม กัน บ้าง ให้คง มี เป็น ศาล ใหญ่ อยู่ ๗ แต่ศาล คือ ยก
ศาล ฎีกา เรียก เป็น ศาล อุทธรณ์คดี ทลง ๑ ศาล อุทธรณ์มหาดไทย
เป็น ศาล อุทธรณ์คดี ราษฎร ๑ ศาล นครบาล กับ ศาล ขาญา นอก รวม
กัน เรียกว่า ศาล พระราชอาณา ๑ ศาล แพ่ง กระเซม ศาล กรมวัง
ศาล กรมนา รวมกัน เรียกว่า ศาล แพ่ง กระเซม ๑ ศาล แพ่ง
กลาง ศาล กรมท่ากลาง ศาล กรมท่าซ้าย ศาล กรมท่าขวา
ศาล ธรรมการ ศาล ราช ตระกูล รวมกัน เรียกว่า ศาล แพ่ง
กลาง ๑ ศาล สรรพากร ศาล มรฎก รวมกัน เรียกว่า ศาล
สรรพากร ๑ ศาล ต่าง ประเทศ คง ตามเดิม ๑ รวม เป็น ๗ ศาล
เท่านี้

ข้อ ๔ จะโปรดเกล้าฯ ให้มี อธิบดี สำหรับ พิพากษา บังคับ
บัญชา ใน การ พิจารณา คดี ใน ศาล นั้น ๆ เฉพาะ ศาล แล มี
ผู้ พิจารณา สำหรับ ศาล โดย ละเอียด มาก และ น้อย ตามสมควร ส่วน คดี
เก่า ที่ ก้าว ก่าย ไหว้ กระทรง กัน (เป็น ต้น ว่า ความ ใน ศาล
ธรรมการ ที่เป็น นคร บาล) นั้น ก็ ให้ จัดยก ไป ว่า ตาม ศาล
ที่เป็น เจ้า หน้า ที่ นั้น ๆ ให้ เรียบ ร้อย ตาม รูป ความ

เล่ม ๔

ลักษณะ คาล สติชัยยุติธรรม

หน้า ๑๓๐๕

ข้อ ๕ ราษฎร ที่มี อัดดคติ ทุกวัน นี้ บางคนก็ ไป พ้อง
ณคาล หลวง บางคน ก็ ทำ เรื่องราว ยื่น คอ อธิบดี เจ้า กระทรวง
คาล ต่าง ๆ เปน การ ยุ่ง ก้าว ก่าย มี เหตุ ที่ แย่ง กระทรวง กัน เปน
ต้น เพราะ ฉนั้น จึง โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง กรม รับ พ้อง ขึ้น ใน กระทรวง
ยุติธรรม อีก กรม ๑ สำหรับ รับ พ้อง แล เรื่องราว ทั้ง ปวง
ของ ราษฎร ที่ จะ เกิด ขึ้น ใหม่ ให้ผู้ ประทับ พ้อง ประทับ ไป ยังคาล
ทั้ง ๗ นั้น ให้ถูกต้อง ด้วย พระ ธรรมนูญ แล ตาม รูป ความ
ที่ เปน แห่ง ฎา ธานยา มิ ให้ ประทับตรา ตาม ความ เปน พิเศษ แห่ง บุคคล
ดัง เปน มา แล้วแต่เดิม แลห้าม มิ ให้ ราษฎร ที่มี อัดดคติ ไป
ทำ เรื่องราว ยื่น อธิบดี เจ้ากระทรวง แล กรม อื่น ๆ เว้นไว้แต่ เรื่อง
ราว ร้อง ทุกข ฎา ร้อง กล่าว ด้วย เรื่อง ใน กระทรวง นั้น ๆ

ข้อ ๖ เมื่อ ยก คาล ฎีกา ไป เปน คาล อุทธรณ์คดี หลวง เน กระทรวง
ยุติธรรม สำหรับ พิจารณา ความ อุทธรณ์ คำพิพากษา ตัดสิน
ของ คาล ตำแหน่ง แล้ว ให้ ยก ฎีกา ทั้งปวง ที่ ยัง คงค้าง อยู่ ไป
พิจารณา ทั้ง สิ้น ด้วย ส่วน ความ ที่ จะ เปน ฎีกา ต่อ ไป นั้น ให้
ราษฎร ทูลเกล้าฯ ถวาย ฎีกา ได้แต่ ใน การ กล่าว โทษ คำ พิพากษา
คาล อุทธรณ์คดี หลวง แล คาล อุทธรณ์คดี ราษฎร แล กล่าว
โทษ เสนาบดี เจ้ากระทรวง ทั้งปวง ฎา ใน ข้อ ความ ร้อง ทุกข ที่
ไม่ เกี่ยว ใน เรื่อง เปน ความ ฎีกา ชนิด นี้ เปน อย่าง สูงสุด ที่ ควร จะ
ได้รับ พระบรมราช วินิจฉัย ใน คดี นั้น ถ้า มี เหตุ ต้อง พิพากษา

พิจารณา ใต้สวน ต่อไป จะได้โปรดเกล้าฯ ทรงตั้ง องค์มนตรี
เป็นครึ่ง เป็น ท้าว ให้ชำระใต้สวน ฤ เวียง ความ เหน้ ทูล เกล้าฯ
ถวาย เป็น การพิเศษ ฤ จะ โปรด เกล้าฯ ให้ที่ ประชุม เสนาบดี
ปฤชาตัดสิน ความ อื่นนอก จากนี้ ห้าม มิ ให้ราษฎร ทำฎีกา ทูล
เกล้าฯ ถวาย

ข้อ ๗ วิธี เก็บ ค่า ธรรมเนียม แล ค่า สิบลด ความ ซึ่ง ใช้
อยู่ ใน โรง ศาล ทั้งปวง มาแต่ก่อนนั้น ให้เลิก เสีย ให้คง อยู่
แต่ ๑๐ ลด ความ มรรฎก นอกนั้น ให้เก็บ ตามอัตรา ที่ได้
ตั้ง พิภัท ไว้ใหม่ ใน ทรง นี้

พิกัดค่าธรรมเนียมศาล

ข้อ ค่าธรรมเนียม	ศาลหัวเมือง ทั้งปวง	ศาลกอง ตระเวน	ศาลในกระทรวง ยุติธรรมแล ศาลข้าหลวง	ศาลอุทธรณ์ในกระ ทรวงยุติธรรม	ศาลฎีกา
ฟ้อง	๔ บาท	๔ บาท	๑๐๐ ลง ๒ กิ่งตาม รูปความ	๑๐๐ ลง ๔ ตาม รูปความ	๑๐๐ ลง ๒ ตาม รูปความ
ประกัน	๒ บาท	๒ บาท	๒ บาท	๒ บาท	๒ บาท
สืบ	๖ บาท	๖ บาท	๖ บาท	๖ บาท	๖ บาท
ตัดสิน	๔ บาท	๔ บาท	๒๐ บาท	๔๐ บาท	๔๐ บาท
ทูลเกล้ามีคำ	๔ บาท	๔ บาท	๔ บาท	๔ บาท	๔ บาท
ยอม	๖ บาท	๖ บาท	๑๐ บาท	๒๐ บาท	—
คดีสำนวน	๔ บาท	๔ บาท	๔ บาท	๔ บาท	๔ บาท

ข้อ ๘ ค่าธรรมเนียม ความ ซึ่ง ฝ่าย โจทย์ฝ่าย จำเลย ต้อง
เสีย นั้น แต่นี้ต่อไป ให้ผู้ แพ้ ต้อง เสีย ฝ่าย เดียว

ประกาศ มา ณ วันที่ ๒๕ เดือน มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐
เป็น วันที่ ๘๕๓๖ ในรัชกาล บัณฑิตนี้

ประกาศ เรื่อง การ ค้า แล เก็บ ภาษี ปลา

ด้วย มีรับสั่ง พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น นวราชิประพันธ์พงษ
รองเสนาบดีกระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ให้ ประกาศ แก่เจ้า
ภาษีปลา แล ราษฎร ผู้ ค้า ปลาให้ทราบ ทัว กัน ว่า

อย่าง ธรรมเนียม เดิม ที่ เคย เป็น มา จนบัด นี้ เจ้าภาษี ปลา
เป็นผู้ ช่วย ออกหนุน การ ค้า ปลา คือเจ้าภาษี เข้า ที่ เปน ทพาน ให้
ราษฎร ผู้ ค้า ปลา ขน ปลา ขึ้น แล จัด ที่ ให้เรือปลา จอด ทั้ง มี คน ช่วย
ขน ปลา ของ ราษฎร ขึ้น ชั่ง ชัก ภาษี ตาม พิกัด แล บาง ที่ ผู้ ขาย
ปลา ไม่รู้ จัก ผู้ ชื้อ เจ้าภาษี รู้ จัก ก็ ช่วย เปน ธุระ ทด รอง เงิน
ให้แก่ผู้ ขาย ไป เจ้าภาษี เรียก ค่า ธรรมเนียม แก่ราษฎร ผู้ ค้า ปลา

๑

ใน การ ที่ ได้ออกเคราะห์ ตั้ง นี้ ตาม สมควร คือ ชัก ๑๖ ฎา บาท
ละ ๔ อัฐ ตาม ราคา ปลา แต่ บางที่ เจ้าภาษี เรียก ค่า ธรรมเนียม
แก่ราษฎร ผู้ ค้า ปลา มากกว่า นี้ บ้าง แล บางที่ ราษฎร ให้

เล่ม ๔

ลักษณะภาษี ปลา

หน้า ๑๓๐๙

ปลา เปน ของ กำนัน แก่ เจ้าภาษี เดิม อีก บ้าง เจ้าภาษี เรียก เปน
ของ กำนัน เอง บ้าง เปน เหตุ ให้ ราษฎร กับ เจ้าภาษี วิวาท กัน เนื่อง ๆ

หนึ่ง ราษฎร ผู้ ค้า ปลา ภาเรือ บันทุกปลา มา จอด ที่ ตพาน ของ
เจ้า ภาษี จัด ไว้ สำหรับ ให้ จอด แล ได้ เสีย ภาษี ตาม ธรรมเนียม นั้น
มี มาก แต่ ราษฎร บาง คน ภาเรือ ปลา ไป จอด ขน ปลา ขึ้น ใน ที่ อื่น เจ้า
ภาษี ตาม ไป พบ ก็ มัก ทา ว่า หนี ภาษี เกิด เปน ถ้อย ความ กัน มี
เหมือน กัน

การ ที่ เปน ทั้ง นี้ เพราะ ยังมี ได้ ปรากฏ ข้อ ทัก คับ ให้ ราษฎร
ทราบ ทั่ว กัน เพราะ ฉนั้น จึง ได้ แสดง ข้อ บังคับ มา ให้ ราษฎร ทราบ
คือ ให้ เจ้าภาษี จัด ตพาน ให้ ราษฎร ขน ปลา ขึ้น ชั่ง เสีย ภาษี

แล จัด ที่ ให้ ราษฎร จอด เรือ ปลา ให้ เพียง พอ แล ให้ จัด คน คอย
ช่วย ราษฎร ขน ปลา ขึ้น ชั่ง แล ถ้า ราษฎร ผู้ ขาย ปลา ไม่ รู้ จัก ผู้

ซื้อ เจ้า ภาษี รู้ จัก ให้ ช่วย ทด รอง เงิน ให้ แก่ ราษฎร ผู้ ขาย ปลา
ตาม อย่าง ธรรมเนียม ซึ่ง เจ้า ภาษี ปลา เคย ดู หนุณ แก่ ราษฎร
ผู้ ค้า ปลา มา แต่ ก่อน แล ห้าม มิ ให้ เจ้า ภาษี ปลา เรียก ปลา

ของ กำนัน แก่ ราษฎร เจ้า ของ ปลา แล ห้าม มิ ให้ เจ้า ภาษี ปลา

เรียก ค่า ธรรมเนียม มากกว่า ๑๖ ชัก ๑ ฎาบท ละ ๔ อัฐ

เปน อัน ขาด ถ้า เจ้า ภาษี ปลา กระทำ ถูก ต้อง แล้ว ให้ ราษฎร ผู้

ค้า ปลา ยอม ตาม ห้าม มิ ให้ ชัด ขึ้น ก่อ วิวาท เปน อัน ขาด

หนึ่ง ห้าม มิ ให้ เจ้า ภาษี ปลา ไป ตั้ง ตพาน ที่ ปลา ขึ้น ตาม ชอบ ใจ

หน้า ๑๓๑๐

ลักษณะเสนาบดีสภา

เล่ม ๔

ที่ใดควรจะเป็นที่ตพานปลาให้เป็นการสะดวก แก่การค้าขาย
เจ้าพนักงานกรมสรรพภาษีจะกะให้ เจ้าภาษีปลาตั้งตพานที่
ปลาขึ้นแต่ในที่ ซึ่งเจ้าพนักงานกรมสรรพภาษีกะให้ แด
ถ้าที่ใดเจ้าพนักงานกรมสรรพภาษีจะกะให้เป็นที่ตพานปลา จะ
ได้ปิดประกาศให้ราษฎรทราบก่อน ๑๕ วัน ห้ามมิให้ราษฎรไป
จอดเรือชนปลาขึ้นในที่อื่น นอกจากตพานปลาเป็นอันขาด
ถ้าราษฎรผู้ใดขึ้นพาเรือไปลอบชนปลาขึ้นในที่อื่น นอกจาก
ตพานปลา จับได้เจ้าพนักงานจะต้องตัดสินว่า ราษฎรผู้นั้น
ลักหนีภาษีปลา

ประกาศมา ณ วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

เจ้ากรมสรรพภาษี

ประกาศตั้งตำแหน่งเสนาบดี

มีพระบรมราชโองการ มาว่า พระยาศรีสุริยราชเสนาบดี ในพระบาท
สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพมทามงกุฎ
บุรุษย์รัตนราชวิวงษ์ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชติยราชนิกรโธม
จาศรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชา
อิริราชบรมนาถบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้ากรุงสยาม ทั้งฝ่ายเหนือ
ฝ่ายใต้ แลดินแดนทั้งหลายที่ใกล้เคียง คือลาว มลายู

เล่ม ๔

ลักษณะเสนาบดีสภา

หน้า ๑๓๑๑

กะเรียง ๑๑ ๑๑๑ คำวิธเหนือเกล้า ๑ สั่ง ให้ประกาศให้ทราบทั่วกัน
ว่า มีพระราชหฤทัย หวัง จะ ทำนุบำรุง แผ่นดิน ให้
เจริญ ยิ่ง ขึ้น ไป ทุกเวลา แล จะ รักษา ขนบ ธรรมเนียม ที่ดี ให้
คง มี อยู่ แล จะ ฝ่อแผ่น แก่ ไซ้การ ที่ เสีย ให้หมดสิ้น ไป เพื่อ
ประโยชน์ ที่ อาณา ประชา ราษฎร จะได้ อยู่ เย็น เปน สุข ได้ ทำมา
หากิน โดย ชอบ บ้าน เมือง จะ ได้ รุ่งเรือง เจริญ ท้น กับ กาล สมัย
ที่ เปน ทั่ว ไป ใน โลกนี้ ทรง พระราช คำวิธ เหนือ ว่า ราชการ
บ้าน เมือง ย่อม จะ เปน ที่ เรียบ ร้อย ได้ ด้วย จัดการ แบ่ง กระทรวง
หน้าที่ พนักงาน ให้ ทำการ เปน หมวด เปน หมู่ ให้ สมควร แก่
กำลัง สติ ปัญญา สามารถ ของ ผู้ ที่ จะ รับ ราชการ ตลอด พระเดช
พระคุณ ใน ตำแหน่ง นั้น ๆ แล ต้อง แบ่ง หน้าที่ ราชการ ให้ เปน ส่วน
เป้น แผนก ตาม กระทรวง ราชการ ทั้ง ปวง จึง จะ สำเร็จ ไป ได้
ทัน กาล สมัย ที่ ควร จะ เปน เพื่อ ว่า ถ้า ทรง พระราช คำวิธ จะ ให้
จัดการ สิ่ง ใด ก็ จะ ได้ มี หน้าที่ ทำการ สิ่ง นั้น ทัน ท่วง ที่ ไม่มี
ที่ ติดขัด ข้อง ด้วย การดี การ เจริญ ทั้ง ปวง อัน เปน ที่ พระบรมราช
ประสงค์ ให้ มี เพื่อ ประโยชน์ แล ความ สุข แก่ ประชาชน นั้น
จึง จะ เปน ผล สำเร็จ บริบูรณ์ ได้ เพราะ เหตุ นั้น จึง ได้ ทรง พระ ราช
คำวิธ แก่ ไซ้ ธรรมเนียม กระทรวง ของ การ ที่ เสีย อยู่ ให้ ดี ขึ้น ใหม่
มา เปน ชั้น ๆ ตาม กาล แล สมัย ที่ มี ราชการ หน้าที่ นั้น เกิด ขึ้น ใหม่
เพื่อ การ เจริญ แก่ บ้าน เมือง ดัง กล่าว มา แล้ว แล เจ้า กระทรวง

ใหญ่ ใน พระราชกำหนดกฎหมายเดิมมีอย่างไร ไม่ต้องกล่าว
ด้วยย่อมน ทราบ ไป อยู่ ทัว กัน แล้ว แต่ตำแหน่ง นั้น ๆ ได้ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ทั้ง เต็ม บ้าง บาง คราว แลงด เว้น เสีย
บ้าง ตาม เวลา สมัย ที่ ควร จะ มี จะ เป็น จะ กล่าว ตั้งแต่เสนาบดี ๖
ตำแหน่ง ที่ มี อยู่แต่แรกได้เสด็จ เถลิง ถวัลย์ ราช สมบัติ มา
มี อรรถมหาเสนาบดี ๒ คือ (๑) เสนาบดีกรม มหาดไทย ที่ สมุห
นายก ได้บังคับบัญชา การ ทัว เมือง ฝ่าย เหนือ ทั้ง ปวง (๒) เสนา
บดีกรม พระกระลาโหม ที่ สมุห พระ กระลา โหม ได้บังคับ
บัญชา การ ทัว เมือง มักระด้วย ทั้ง ปวง แล การ ทหาร บก ทหาร เรือ
จัด สดม ๔ คือ (๑) เสนาบดี ที่ พระคลัง ได้บังคับบัญชา
การ ต่าง ประเทศ แล กรม พระคลัง (๒) เสนาบดี กรม เมือง
ได้บังคับบัญชา การ รักษา พระ นคร แล ความ นคร ขาล (๓)
เสนาบดีกรม วัง ได้บังคับบัญชา การ ใน พระ บรมหา ราช วัง แล
(๔) เสนา บดีกรม นา ที่ เกษตรา อธิบดี ได้บังคับบัญชา การ
ไรรนา รวม เป็น ๖ ตำแหน่ง นับ ว่า เป็น ตำแหน่ง ประจำ ใน ที่ ประ
ชุม เสนาบดี ฤา ลูกขุน ณ ศาลา แล ใน ประชุม นั้น บาง ที่ มี พระ
บรมวงษานุวงษ บาง พระองค์ แล ขุนนาง ผู้ใหญ่ บาง ท่าน อย่าง
เช่น สมเด็จ เจ้าพระยา บรมมหาศรี ศรียวงษ แล เจ้าพระยา ทิพาการวงษ
นั้น เป็นต้น อยู่ ใน ที่ ประชุม นั้น ด้วย ครั้น ต่อ มา ใน ปี กุน สัปตศก
จุลศักราช ๑๒๓๗ ร ศ ๒๔๕) ได้ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้าฯ

หน้า ๑๓๑๔

ลักษณะ เสนาบดี สภา

เล่ม ๔

แลกระทรวง ยุติธรรม

ที่จะได้รวบรวม ผู้พิพากษา

แล กระทรวง

ลาการพิจารณา คดี ความ นั้น

ก็ ให้จัดการ ชั้น ตัน พอ จะ ให้

ราชการ เป็น ไป ได้ ใน แห่ง เดียว แล้ว จึง ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้าฯ

ให้ ตั้ง เป็น กระทรวง ใหญ่ขึ้น

แล กรม พระอาลักษณ์ มี ราชการ

หน้าที่ มาก ยิ่ง ขึ้น กว่าแต่ก่อน หลาย เท่า

จึง ทรง พระ กรุณา โปรด

เกล้าฯ

ให้ ยก ขึ้น เป็น กระทรวง ใหญ่ เรียก ว่า กระทรวง มุรธาธร

แล กระทรวง ยุทธนาธิการ นั้น

ทรง พระราช คำวิเทโธ ว่า ราชการ

จัด ลง เป็น แบบแผน

แล ควร ให้ แก่ กระทรวง เป็น กรม ยุทธนา ธิการ

บังคับบัญชา กรม ทหาร บก บัง ปวง

มี ผู้บัญชาการ ให้ มี ยศเสมอ

เสนาบดี

แล ให้ เข้า ใน ที่ ประชุม เสนาบดี ด้วย แต่การ บาดหมาย

ราชการ ทั้ง ปวง นั้น

ให้ กรม พระ กระลาโหม เป็น เจ้า หน้า ที่ ไป ตาม

ธรรมเนียม เดิม

แล กรม ทหาร เวือ กรม ช้าง กรม แสง ซึ่ง ยก

ไป กระทรวง ยุทธนาธิการ นั้น

ให้ ยก มา ขึ้น กรม พระ กระลา โหม

เมื่อ ได้ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้าฯ

ให้ จัดการ มี กระทรวง ใหญ่

ให้ ประชุม กัน ปฤจฉา ราชการ ตาม หน้า ที่

ซึ่ง เกี่ยว ข้อง กัน เป็น

ที่ ประชุม เสนาบดี ๑๒ ตำแหน่ง

เรียกว่า เสนาบดีสภา ฤๅ ลูก

ขุน ณ ศาลา อัน จะมี หน้า ที่ รวม กัน แล ต่าง กัน โดย แขนง

ซึ่ง มี

พระราชบัญญัติ ต่าง หาก

จะ ประกาศ ต่อ ไป ภาย หลัง แล้ว ดัง นั้น

จึง ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้าฯ สั่ง ว่า ให้ บัณฑิต เสนาบดี ทั้ง ปวง นั้น

ให้มี ยศเสมอ เหมือน กัน ทั้ง สิ้น ไม่ ให้ ถือ ว่า เป็น ขวคมหา เสนาบดี

เล่ม ๔

ลักษณะเสนาบดีสภา

หน้า ๑๓๑๕

ฎา เปน จัดตุ้ตมรฎา ฎา เปน เสนาบดี ตำแหน่ง ใหม่ แล พนักงาน
นำ ที่ ของ กระ ทรวง ต่าง ๆ ทั้ง ปวง นี้ จะ ได้ มี พระ ราช บัญญัติ
ออก ต่อ ไป ใน ภาย หลัง ด้วย

เมื่อ ได้ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้ง ตำแหน่ง ขึ้น ใหม่ นั้น
แล้ว จึง ทรง พระ ราช คำ วิห์ เหน ว่า ราช การ กรม มหาด ไทย ทุก วัน นี้
มี มาก ขึ้น แล ต้อง การ เร็ว จะ ทชด ตั้ง ให้ เปน ไป เหมือน แต่ ก่อน ไม่
ได้ เจ้า พระ ยารัตน บดินทร ที่ สมุห หนา ยก นั้น ก็ ชว ร่วง ภาย ทุพล
ภาพ มาก จะ เข้า มารับ ราช การ ประ จำ ตาม นำ ที่ ซึ่ง ต้อง เปน
ไป ใน มัตย บัน นี้ ก็ ไม่ ไหว แต่ เจ้า พระ ยารัตน บดินทร ได้รับ
ราชการ มีความ ชอบ มา หา ได้ มี ความ ผิด ร้าย ใน ราชการ อย่าง
หนึ่ง อย่าง ไต ไม่ จึง โปรดเกล้าฯ ให้ ยก ขึ้น เปน เสนาบดี ผู้
ใหญ่ ไม่ ประ จำ กระ ทรวง ตาม อย่าง เช่น เคย มี มา แต่ ก่อน แล ให้
เข้า ใน ที่ ประ มุม เสนา บดี สภา ได้ เบน ครั้ง เปน คราว ตาม เวลา
ที่ สามารถ ทำ ได้ คง ให้ มี บันดา คักติ นาม สมุห หนา ยก อยู่ ตาม
เดิม แล โปรดเกล้าฯ พระ ราช ทาน เงิน ประ จำ ปี สำหรับ รักษา
เกียรติยศ ด้วย ส่วน ราช การ กรม มหาด ไทย นั้น ทรง พระ กรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ พระ เจ้า น้อย ยา เชย กรม หมื่น ดำรง
ราชานุภาพ รับ ตำแหน่ง ที่ เสนาบดี บังคับ บัญชา การ ใน กระ
ทรวง นั้น ทัว ไป ฉะนี้ กระ ทรวง เมือง นั้น ทรง พระ กรุณา โปรด

หน้า ๑๓๑๖

ลักษณะเสนาบดีสภา

เล่ม ๔

เกล้าฯ ให้พระเจ้า น้อย ยาเฮอ กรมหมื่น นเรศวร วรฤทธิ ซึ่งได้
เป็นคอมมิสผู้หนึ่งแต่ก่อนนั้น เป็นเสนาบดีว่าการ กรมพระ
นครบาล หนึ่ง กระทรวงโยธาธิการที่โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า
น้อย ยาเฮอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครศรีธรรมราช หนึ่ง เป็นอธิบดีอยู่
แต่ก่อนแล้วนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเป็นเสนาบดี
ชั้น หนึ่ง กระทรวงธรรมการแลศึกษาธิการ ที่ว่างอยู่ด้วย
โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า น้อย ยาเฮอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ
ไปเป็นเสนาบดีกรมมหาดไทยแล้วนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ย้ายพระยาภาคกรวงษ์ เสนาบดีกระเชตรพานิชการ มาเป็น
เสนาบดีกระทรวงธรรมการแลศึกษาธิการ หนึ่ง กระทรวงกระ
เชตรพานิชการ ที่ว่างอยู่ ด้วยพระยาภาคกรวงษ์ไปเป็นเสนาบดี
กระทรวงธรรมการแลศึกษาธิการนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้พระยาสุรศักดิ์มนตรี เป็นเสนาบดีกระเชตรพานิชการ หนึ่ง
กระทรวงยุติธรรม แลกระทรวงมุขามหาสารที่โปรดเกล้าฯ ให้
ตั้งขึ้นใหญ่ นั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้า น้อย
ยาเฮอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ เป็นเสนาบดีว่าการยุติ
ธรรม แลพระเจ้า น้อย ยาเฮอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยาจก
เป็นเสนาบดีกระทรวงมุขามหาสาร หนึ่ง กรมยุทธานธิการนั้น ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้า น้อย ยาเฮอ เจ้าฟ้า
ภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นผู้บัญชาการ

เล่ม ๔

ลักษณะสัตว์พาหนะ

หน้า ๑๓๑๗

หนึ่ง ตำแหน่งเสนาบดีอีก ๔ กระทรงที่ไม่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงมานี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงอยู่ตามเดิมให้ผู้ที่ได้รับตำแหน่งแลยศเสนาบดีทั้งปวงนี้ อุตสาหะทำการตามหน้าที่ให้สำเร็จโดยพระบรมราชประสงค์ ความงามความดีจะได้มีแก่ราชการแลบ้านเมืองจะได้เจริญยิ่งขึ้นสืบไป

ประกาศมาแต่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ เป็นวันที่ ๘๕๔๓ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเลื่อนกำหนดใช้พระราชบัญญัติ

สัตว์พาหนะ ร ศ ๑๑๐

ด้วยพระยาภาศกรวงษา ที่เกษตรราธิบดีรับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า พระราชบัญญัติสัตว์พาหนะ รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ ตามความในมาตรา ๒ กำหนดให้ใช้ในวันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ สืบไปนั้น ยกแต่มาตรา ๑๔ แลมาตรา ๕ แล้วออกนั้นไปเลื่อนเวลากำหนดใช้ พระราชบัญญัตินั้น ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคมรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ สืบไป

ประกาศมาเมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐

ประกาศเรื่องดาวหาง

มีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบ
ว่าในเดือนเมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ นี้ มีดาวหางดวงหนึ่ง
โคจรมาให้เห็นได้ในเวลา ๑๐ ทุ่ม ในเดือนพฤษภาคม
ข้างต้นเดือนนี้ เห็นอยู่หว่างกลางฤกษ์บุพฤทรวาทันตรง
มาทิศวันออกตามประเภทของดาวชนิดนี้ แต่แสงดาวนั้น
มัวพอสังเกตเห็นได้ด้วยตาว่าเป็นดาวหาง ถ้าไม่สังเกตเห็นให้ชัดเจน
ก็จะไม่เห็นแปลกปลาดกว่าดาวอื่นได้ เมื่อผู้ใดเห็นแล้ว
อย่าให้ตื่นตกใจอันใดไปเลย ดาวเช่นนี้วิธีโคจรชัดไป
ทางหนึ่ง เมื่อใกล้ชีวิตโลกย์เมื่อใดก็เห็นได้เมื่อนั้น เป็นการไม่
อัศจรรย์อันใด มีแทบทุกปีก็ว่าได้ บางปีเห็นในประเทศหนึ่ง
ไม่เห็นอีกประเทศหนึ่ง บางทีเห็นได้ด้วยตา บางทีไม่เห็นด้วย
ตา ต้องเห็นด้วยกล้องส่อง ถ้าจะเที่ยวตามดูดาวหางแล้ว
คงจะหาที่ดูได้ไม่เว้นปี อย่าให้ผู้ใดมีความหวั่นหวาดตกใจ
ว่าจะมีภัยอันตราย บังเกิดมีขึ้นเพราะดาวหางนี้เลย

ประกาศมาณวันที่ ๙ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
เป็นวันที่ ๘๕๘๑ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศกรมพระคลังมหาสมบัติ

ด้วยมีรับสั่งพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ กรมหมื่นนราธิประพันธ์พงษ์

รองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ให้แจ้งความมาให้ทราบ
ทั่วกันว่า สิ่งของซึ่งกรมต่าง ๆ ส่งเข้ามาใช้ราชการที่ไม่
ต้องชักภาษีเข้าเข้า อรรถนิยมที่จะรับสิ่งของเหล่านั้น ยังหา
มีหลักฐานที่สมควรไม่ ชั้นที่สุดจนขุนนางที่ตำแหน่งต่ำ ๆ
ก็มีหนังสือไปอ้างว่า เป็นสิ่งของที่ส่งมาใช้ราชการกระทรวง
ใดกรมนั้น ๆ ได้ต่อไปภายหน้าบันดาของที่กระทรวงต่าง ๆ
ส่งมาใช้ในราชการควรให้เสนาบดีเจ้ากระทรวง ฤๅอธิบดีแล
เจ้ากรมของกรมนั้น ลงชื่อในใบขออนุญาตจากกรมศุลกากร
จึงให้เจ้าพนักงานกรมศุลกากรถือเป็นที่เชื่อฟังได้

เพราะฉะนั้นต่อไปถ้ากระทรวงใดกรมใด จะส่งสิ่งของมา
จากต่างประเทศสำหรับใช้ในราชการต่าง ๆ จะเบิกระวางจาก
กรมศุลกากรไม่เสียภาษีแล้ว ขอให้เสนาบดี ฤๅอธิบดีแลเจ้า
กรมผู้ใหญ่ในกรมนั้นเซ็นใบรับขออนุญาต ถ้าแลไม่อยู่ ฤๅบ่วย
ผู้ใดที่เป็นผู้สมควรจะเซ็นแทนก็ว่าให้ชัดเจน เพราะจะกันไม่
ให้มีผู้อ้างว่าเป็นของหลวงมากมายได้ แต่เจ้าพนักงานกรม
ศุลกากรจำต้องเปิดทึบตรวจก่อนแล้ว จะส่งใบอนุญาตไปสอบเมื่อ
เป็นการถูกต้องแล้ว จึงจะมอบสิ่งของให้ตามขอ

หอรัษฎากรพิพัฒน์ วันที่ ๑ พฤษภาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๑

พระศิริไวยสรวรย์

เจ้ากรมสารบรรณ

ประกาศกำหนดการ ข่า สัตว์พาหนะ

พระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จฯ กรมหมื่นนเรศ วรฤทธิ์ เสด็จฯ ว่า
การกรม พระนครบาล ประกาศให้ทราบทั่วกัน ว่า

ตาม ข้อความ ใน พระราชบัญญัติ สัตว์พาหนะ รัตน โก
สินทรศก ๑๑๐ ซึ่งได้ตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๑๕ กรกฎาคม รัตน โก
สินทรศก ๑๑๐ เพื่อเป็นการระงับ บังคับ โจรผู้ร้ายลักข้างม้าโค
กระบือ ซึ่งเป็นสัตว์พาหนะของราษฎร ในมาตรา ๑๕ นั้น

ตั้งแต่วันที่ ๑ กรกฎาคม รัตน โกสินทรศก ๑๑๑ สืบไป
จะได้ใช้พระราชบัญญัติ มาตรา นี้ บังคับผู้ที่ ข่า สัตว์พาหนะ
เป็นต้นว่า โคกระบือในแขวงกรุงเทพฯ กำหนดจะ ข่า เวลาใด
ต้องมาแจ้งความขอ ใบอนุญาต แต่เจ้าพนักงานกองตระเวน
คือสารวัตรแขวง กรมกองตระเวน ถ้าอำเภอแลกำนันท้องที่
ซึ่งอยู่ใกล้ในตำบลที่ ข่า สัตว์นั้น ในก่อนเวลา ๒๔ ชั่วโมง
เจ้าพนักงาน จะได้ไปตรวจดูรูปพรรณ โคกระบือที่จะ ข่า กับ
หนังสือสำตรา สำหรับ สัตว์พาหนะ ถ้าคำนิรूपพรรณถูกต้อง
แล้ว เจ้าพนักงานจะได้ให้ใบอาชญาบัตร คือ ใบอนุญาตยอม
ให้ ข่า สัตว์นั้น ให้เป็นหลักฐานในการ ข้าง นำต่อไป ผู้ที่รับ
ใบอาชญาบัตรนั้น ต้องเสียเงินค่าอนุญาตตัวละ ๒ บาท
ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดลักข่า สัตว์พาหนะ โดยมิได้รับ ใบอาชญาบัตร
พิจารณาเป็นสัจแล้ว จะปรับโทษผู้นั้น เป็นเงินตราไม่เกิน

เล่ม ๔

ลักษณะ พ้อง ความ อาญา

หน้า ๑๓๒๑

กว่า ๔๐ บาท เป็นพิไคนัย ตาม พระราชบัญญัติ

ประกาศมาณวันที่ ๓๑ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

พระราชบัญญัติ ว่าด้วย บังคับ โภทย์ ให้สาบาลก่อน พ้องความ อาญา

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว คำนวณเหนือเกล้าฯ
สั่งให้ประกาศ ให้ทราบทั่วกันว่า

มีพระราชกำหนดกฎหมาย อันโบราณราชกระษัตริย์ได้บัญญัติ
ไว้สืบมาว่า โภทย์จำเลยจะหาจะแก้ ให้กล่าวแต่ที่คดีอันจริง
มิให้เอาเท็จมาหาว่าแก้ ถ้าผู้ใดฝ่าฝืนขึ้น พระราชบัญญัตินี้
จะให้เอาตัวเป็นโทษ ประการหนึ่งบังคับไว้ว่า ทูลทรมาน
ทักสุญหาหยมีโจรฉลักไป ด้วยประการใด ๆ ให้เจ้าสินสาบาล
ตัว ทำคำกฎหมายตราสินไว้เป็นพยาน ถ้าจะฟ้องคดีของตน
ตน คำกฎหมายตราสิน กับคำฟ้องไม่ตรงกัน มิให้รับไว้
พิจารณาเป็นอันขาด แต่ชนทุกวันนี้กระทำอุบายเจ้าเล่ห์หลีก
เลี่ยง พระราชบัญญัติ แกล้งกล่าวหาคดีของตน ให้เรื้อรัง
เกินไปกว่าความจริงนั้น ก็มีมากชุกชุมเป็นต้นว่า ยืมพดลกัน
ไป เจ้าของทองถามบิดพลัวเสีย ก็กลับแกล้งกล่าวว่า ลักบัง

หน้า ๑๓๒๒

ลักษณะ พ้อง ความ อาญา

เล่ม ๔

วิวาท ทุ่งเถียง กัน ตัว ต่อตัว

ภายหลัง มา แกล้ง กล่าวหา ว่าผู้

ร้าย ลอบตีสอบ พัน ถึง ปล้น สดมภ์ ก็มี อยู่ ชุก ชุม

คดี ที่ ผู้ ประ

ทับ พ้อง ต้อง ประ ทับ ไป ยัง กระ ทรวง อาญา นคร บาล นั้น

จึง ได้

มากกว่า พัน ความ ที่ เป็น จริง อยู่

ประ การ หนึ่ง ทรง พระ ราช คำ ธิว่า คดี ของ ราษฎร ที่ เป็น อาญา

นคร บาล ที่ ควรมิ โทษ หลวง นั้น ถ้า ผู้ หา คดี ประ ปน ไป ด้วย เท็จ

สิ่ง เสริม ให้ แวง ขึ้น ก็ เป็น เหตุ ให้ ผู้ พิ พากษา ตระ ดา การ พิจารณา

เอา ความ จริง ได้ โดย ยาก

และ บาง ที่ เมื่อ พิจารณา เสร็จ แล้ว

โทษ ก็ ต้อง ปรับ ใน ข้อ ที่ กล่าว เท็จ เหลือ เงิน นั้น ให้ แก่ จำ เหย

ก็มี อยู่ ชุก ชุม อา ไครย เหตุ ทั้ง ปวง นี้ แล ทรง พระ มหา กรุณา

คุณ เพื่อ จะ ทนุ บำ รุง ให้ อา ณา ประ ชา ราษฎร ได้ ความ สุข เกษม

ร่วม เย็น อยู่ โดย พระ บาร มี นั้น จึง ได้ มี พระ บรม ราช โอง การ ให้ ตรา

เป็น พระ ราช บัญญัติ ไว้ สืบ ไป ดังนี้ ว่า

ข้อ ๑ ถ้า ราษฎร มี อรรถ คดี คน ไต จะ พ้อง หา ด้วย ข้อ ความ

เป็น นคร บาล ก็ ดี เป็น อา ญา ก็ ดี เป็น ความ ชุก ชุม กระทบ มี โทษ

หลวง ก็ ดี มา ยัง ผู้ รับ พ้อง ใน กรุง เทพ ๑ ฤ มา ยัง ศาลากลาง

ใน หัว เมือง จะ ขอ พ้อง ร้อง ด้วย ความ เหล่า นี้ ให้ ผู้ รับ พ้อง ใน

กรุง เทพ ๑ และ จำ ศาล ใน หัว เมือง เ่ง คับ ให้ ผู้ นั้น ปฏิญาณ สาบาล

ตน ว่า จะ ให้ การ พ้อง แต่ ที่ อัน จริง แล้ว จึง ให้ ผู้ รับ พ้อง จด

ถ้อย คำ ไว้ ประ ทับ ส่ง ไป ตาม กระ ทรวง ถ้า ผู้ มี อรรถ คดี มา พ้อง

เล่ม ๔

ลักษณะเงินพดด้วง

หน้า ๑๓๒๓

คนใด ขัดขืน ไม่ยอม สำนาน ก่อน ให้การ พ้อง

อย่า ให้ผู้รับ พ้อง

ฤๅ จำศาล รับ ถ้อยคำ ไว้เป็น อันขาด

ข้อ ๒ เจ้าพนักงาน ผู้รับ พ้อง ฤๅ จำศาล ณ หัวเมือง คนใด
รับ พ้อง ใน คดี ที่ กล่าว หา อาญา นครบาล ความ มี โทษหลวง ละเลย
เสียมิ ได้บังคับ ให้ผู้มา พ้อง ปฏิญาณ สำนาน ตัว ก่อน ก็ ดี ฤๅ บังคับ
ให้ผู้มา พ้อง ความ แพ่ง ทั้ง ปวง สำนาน ตัว ก็ ดี เป็น การ ทำ ขาด
ทำ เหนือ พระราชบัญญัติ นี้ พิจารณา เป็น สัตย์ ให้ลงโทษ ๓ สฐาน
ฐาน ๑ จะให้ โหม เติมด โดย ยศถาศักดิ์ ฐาน ๑ ให้ โหม
ทวิคูณ ฐาน ๑ ให้ จำ ตาม โทษานุโทษ

ประกาศ มา ณ วันที่ ๓ เดือน มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
เป็น วันที่ ๘๖๐๖ ใน รัชกาล บัณฑิตนี้

พระราชบัญญัติว่า ด้วย พินัย หลวง

มี พระบรมราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ
ให้ ประกาศ แก่ อธิบดี ศาล ทั้ง ปวง บันดา ได้ชำระ ความ ของ
ราษฎร ให้ทราบ ทั้ง กัน ว่า แต่ ก่อน ได้ มี พระบรมราชโองการ
โปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศ เป็น พระราชบัญญัติ ไว้ แต่ ณ วันที่ ๒๐
พฤศจิกายน ร, ศ, ๑๐๘ ครั้งหนึ่ง แล ให้ ประกาศ เพิ่ม เต็ม

๑๖๓

หน้า ๑๓๒๔

ลักษณะเงินพินัย

เล่ม ๔

พระราชบัญญัติ อีกครั้ง หนึ่ง ลง วันที่ ๗ สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๐
ใจความ รวม กัน ว่า ถ้า ธนบดี เจ้ากระทรวง คาล บันดา ที่
ได้ชำระ ความ ทั้งปวง จะ ปรับ สัก คัดสิน คดี ของ ราษฎร ที่มีเงิน
พิไอยหลวง นั้น ให้นำ ไป สักคำตัดสิน ไป ยื่น ต่อ กรม ส่วย ณ กระ
ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ให้ ประทับ ตรารตรวจ ลง บัญชีเงิน
พิไอยหลวง ไว้ เป็น เครื่อง สอด ส่วน กับ ทาง ว่าว ครั้น ถึง กำหนด
สาม เดือน ให้ ธนบดี เจ้า กระทรวง คาล ทำ ทาง ว่าว แล นำ เงิน
พิไอยหลวง ที่ เรียก ได้นั้น ส่ง ต่อ กรม ส่วย ให้ นำ ส่ง พระ คลัง
มหาสมบัติ ถ้า คู่ ความ ราย ใด ไม่มี เงิน พิไอย เสีย ตระ ลากการ
เร่ง พิไอย ยัง ค้าง อยู่ ก็ ให้ ส่ง ตัว ผู้ ที่ ต้อง เร่ง พิไอย นั้น ไป ยัง กรม
ส่วย ให้ จำ ถ่าย โทษ ตาม อัดรา ใน พระราช บัญญัติ อากร ชัน ใน
บิ จุลนักราช ๑๒๔๘ นั้น

บัดนี้ ทรง พระราชดำริห์ ว่า ได้ทรง พระมหากรุณา โปรด
เกล้าฯ ให้ ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม แล ให้ รวม คาล บันดา ที่ ได้
พิจารณา คดี ของ ราษฎร ทั้ง ปวง มา ชำระ ที่ แห่ง เดียว กัน มี ธนบดี
ผู้ พิพากษา แล เสนาบดี เจ้ากระทรวง ยุติธรรม เป็น นำ ที่ รับ
ผิด ชอบ เรื่อง เงิน พิไอย ความนี้ แล้วย ความ ก้าว ก่าย หลาย โรง
คาล ซึ่ง เป็น เหตุ ขัด ข้อง ที่ จะ ให้ เจ้า พนักงาน พระคลัง มหา สมบัติ
เรียกเงิน พิไอย แต่ตระ ลากการ ต่าง ๆ ได้ โดย ยาก นั้น ย่อม ไม่มี
ควร เลิก พระราช บัญญัติ ว่า ด้วย เรื่อง เงิน พิไอยหลวง นั้น เสีย

ทั้ง ๒ ฉบับ

จึง มีพระบรม ราชโองการ ให้ตราเป็น พระราชบัญญัติ เปลี่ยนแปลงแก้ไขให้สมแก่การ สมัย เพื่อให้กระบวน พิจารณาเป็นไปโดย เรียบ ร้อย ต่อ ไป ดังนี้

ข้อ ๑ ถ้า อธิบดีผู้พิพากษา กระทรวง ใด จะปรับ สัก ตัดสินคดีของ ราษฎร มีพิณัย หลวง มาก น้อย เท่า ใด ก็ ให้บังคับ เรียกเร่งแก่คู่ ความ ที่ จะ ต้อง เสีย ตาม คำ ตัดสิน นั้น แล้ว ให้ นำ เงิน พิณัยส่ง ต่อ เจ้ากระทรวง กลาง แล้ว ทำบาญชี ทางว่าวไว้ ให้ แน่นนอน แล้ว ให้ เสนาบดี เจ้ากระทรวง นั้น นำ เงิน พิณัย แล ทางว่าว ส่ง ต่อ พระคลัง มหาสมบัติ ตาม อย่าง เงินงวด ทั้งปวง

ข้อ ๒ ใน คดี ที่ อธิบดีผู้พิพากษา ปรับ สัก ตัดสิน มีเงิน พิณัย หลวง แล้ว ฝ่าย คู่ ความ ไม่มี เงิน พิณัย จะ เสีย ให้ อธิบดีผู้พิพากษา หมาย ส่ง ตัว ผู้ ที่ เงิน พิณัย หลวง ค้าง นั้น ไป ยัง กระทรวง นครบาล ให้ กอง ละหุโทษ จำ ผู้ นั้น ถ่าย โทษ ตาม อัตรา ใน พระราชบัญญัติ อากร ชัน ใน ปี จุล ศักราช ๑๒๔๘

ข้อ ๓ ให้ เจ้าพนักงาน กอง ละหุโทษ ใน กระทรวง นครบาล รับ ตัว ผู้ ที่ ต้อง เร่ง เงิน พิณัย หลวง นั้น แล ให้ จำ ใช้ ถ่าย โทษ ตาม หมาย ของ ผู้พิพากษา ทุกประการ ถ้า ใน ระหว่าง จำ ถ่าย โทษ นั้น ผู้ ที่ จะ ต้อง เสีย พิณัย มี เงิน จะ เสีย ทำ คำ ร้อง ต่อ เจ้าพนักงาน กอง ละหุโทษ ก็ ให้ พา ตัว ผู้ นั้น แล นำ เงิน พิณัย มา ส่ง ให้ แก่

หน้า ๑๓๒๖

ลักษณะถวายฎีกา

เล่ม ๔

ผู้พิพากษาศาลที่ออกหมายไปนั้น

ข้อ ๔ ถ้าเจ้าพนักงาน พระคลัง มหาสมบัติ มีเหตุควร
สงสัย ใน เรื่องเงิน พิไฉน หลวง นี้ ด้วย ประการ ไต่ ๆ ก็ ให้กรม
ตรวจ ใน กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ เรียก ค้น คำตัดสิน มา ตรวจ
สอบ กับ บัญชี ทางว่า ได้ตาม เหตุ ที่ สมควร นั้น

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๑ เดือน มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
เป็น วันที่ ๘๖๑๔ ในรัชกาล บัณฑิตนี้

ประกาศ เรื่อง ตลาตบางรัก

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ชนผู้มีชื่อ ซึ่ง
ได้ทำเรื่อง รวฎีกา ทูลเกล้า ถวาย ฎา ท่าน ทั้ง หลาย ทั้ง ปวง
ผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งจะได้เกี่ยว ข้อง ในการ เรื่องนี้ ให้ทราบ ทัว กัน ว่า
เมื่อ วันที่ ๒๘ เดือน มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ได้
ทรง รับ ฎีกา โดยทาง ไปรษณีย์ฉบับหนึ่ง ลง ชื่อ ด้วย ลาย มือเดียว
ว่าเป็นเงินมีชื่อ ๘๕ คน แยก ๔ คน มีข้อความ ว่า ได้ตั้ง
ทำมาหากิน ในตำบล ตลาตบางรัก มาประมาณ ๑๐ ปีบ้าง ๒๕ ปีบ้าง
๒๐ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ได้เคย เข้า ตัก คำขาย หาเลี้ยง
ชีวิต บางเดือนก็ ขาดทุน ผู้เก็บเงินค่า เข้า ตัก หลวงแต่
ก่อน มีความเย็น ไม่ร้อน ร้าย เหมือน พวกจีน ชก แซ่ ทุกวัน นั้น
คือ ๓ วัน ๔ วัน ขึ้นเงินค่าเข้าตัก ๒ ครั้ง ครั้ง ละ ๒ บาท

บ้าง ๓ บาท บ้าง ๔ บาท บ้าง ถ้าขัดขึ้นก็ตำยาบช้าต่าง ๆ
จะกดขี่ ช่มเหง โดยอำนาจ เงินมักกัง เงินเหมง อำแดงจ้อย
พวกจีน สกแซ่ง ผู้เก็บเงิน ค่าเช่าตึกหลวง บางรัก นั้น อ้างอำ
นาจจีน สกแซ่ง มาข่มขี่ ที่ขอทุเลาเงิน ค่าเช่าตึก ก็ต้องไป
ถึงหอ รัชฎาภิเศกพัฒน์ ทำให้ป่วยการ เสียเวลา ค้าขาย หลาย ครั้ง
จีน แล แหมมีชื่อเหล่านี้ ได้ความเดือดร้อน เพราะ พวกจีน สก
แซ่ง จึงได้ ทำเรื่อง รว ร้องทุกข์ถวาย รองเสนาบดีหอรัชฎา
ภิเศกพัฒน์ ก็หาโปรดประการใดไม่ จึงได้ไปร้องทุกข์ต่อท่าน
เสนาบดีกระทรวง ศาสตึกยุดิธรรม มีรับสั่งว่า ผู้ใดกดขี่ ช่ม
เหง ให้ ได้ความเดือดร้อน ก็ควรทำฎีกา ทูลเกล้าฯ ถวาย เพราะ
เป็น ตึกหลวง ผู้มีชื่อ ทั้งนี้ ทำมาหากิน คับแค้น ในจำนวน คก ๑๑๑
นี้ จะ ขอถวาย ค่าเช่า ตึกหลวง ตามเดิม มีข้อความ ใน ฎีกา ดังนี้
จึงทรง พระราชดำริห์ว่า ที่ตลาด ตำบล บางรัก นี้ เดิมเป็น
ทรัพย์สินสมบัติ บริบูรณ์ในภายหลัง ได้ปลุกสร้าง โรงแถว ให้
เช่าเป็น ตลาด ภายหลังได้ทรง ซื้อ ที่นี้ จาก หลวง นาวา เณนิกร
ด้วยเงิน พระคลัง ข้าง ที่ คือเงิน ซึ่ง ยกเป็นแผนกหนึ่ง ส่วน ไข
จ่ายในการ พระองค์แล้ว ได้โปรดเกล้าฯ ให้ รื้อ โรงแถว เปลี่ยน
ทำเป็น ตึกตลาด พระราชทาน หนังสือ สำคัญ ประทับพระราชลัญจกร
มอบให้เป็น สิทธิ ขาด แก่ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคล

หน้า ๑๓๒๘

ลักษณะ ฉาย ฎีกา

เล่ม ๔

ทิมมพร เพื่อ ให้เป็น นิพัทธ ผล ซึ่ง จะ ได้ใช้สอย ใน พระองค์สืบ
ไปภาย หน้า เป็น อัน พัน อัน ขาด จาก เป็น ของ หลวง โดย ทาง ที่ เป็น
พระราชทรัพย์ สำหรับ แผ่นดิน กิติ สำหรับ พระคลัง ข้าง ที่
กิติ มิ ได้เกี่ยว ข้อง สืบ ไป แล้ว การ ก็ ล่วง มา ช้า นาน ประมาณ
๘ ปี ๙ ปี ผล ประโยชน์ ค่าเช่า ซึ่ง เก็บ มา ได้ ก็ ตก เป็น ของ
สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ แต่ แรก มา มิ ได้เกี่ยว ข้อง ต้อง ส่ง
ต่อ พระคลัง มหาสมบัติ พระคลัง ข้าง ที่ แห่ง ไค แห่ง หนึ่ง แต่ ด้วย
เหตุ ว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ยัง ทรง พระเยาว์ อยู่ จึง ได้ ทรง
มอบ หมาย ให้ พระวรวงษ์เธอ พระองค์ เจ้า สาย สนิทวงศ์ เป็น ผู้
ช่วย เก็บ เงิน ค่าเช่า ดัง รายนี้ ส่ง ทรง ฉายา ต่อ สมเด็จพระเจ้า
ลูกยาเธอ พระองค์ เจ้า สาย สนิทวงศ์ เก็บ เงิน ส่ง มา แต่ แรก
ปี หนึ่ง ได้ มากกว่า กัน บ้าง น้อย กว่า กัน บ้าง จน ถึง รัตนโกสินทร
ศก ๑๐๙ มี ราชการ ต้อง เสด็จ ไป เมือง มลายู ผู้ ซึ่ง เก็บ เงิน
ค่าเช่า ทำให้ เงิน ค้าง สะสม ส่ง ทอย กัน เป็น ลำดับ มา จน ถึง
รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นี้ เงิน ค่าเช่า เป็น อัน ค้าง อยู่ ได้ มี
มิ ได้รับ เลย จึง ทรง พระราช คำริห์ ว่า พระวรวงษ์เธอ พระ
องค์ เจ้า สาย สนิท วงษ์ เสด็จ ไม่ อยู่ ถ้า จะ ตั้ง ไว้ เงิน ค่าเช่า ก็ จะ
ค้าง สะสม กัน ต่อ ไป จึง ได้ โปรดเกล้า ให้ ถอน มา มอบ ให้
เจ้าพนักงาน พระคลัง ข้าง ที่ ซึ่ง เป็น ผู้ สำหรับ เก็บ ค่าเช่า แด่ จัด
ที่ การ รักษา ที่ ต่าง ๆ ของ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ที่ ยัง ทรง พระ

เล่ม ๔

ลักษณะถวายฎีกา

หน้า ๑๓๒๗

เยาว์เป็นผู้เก็บเงินค่าเช่ารายนี้ต่อไป ที่ตลาดรายนี้เป็นอันไป
ตกเป็นสิทธิขาด ของสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิ
ฆัมพร ชำนาญมาแล้ว ซึ่งยังต้องเป็นพระราชธูระอยู่บ้าง ก็
เพราะสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ยังทรงพระเยาว์นั้นอย่างเดี๋ยว

เมื่อพิเคราะห์ดูตามฎีกาที่เงินแดแจกมีชื่อมาร้องนี้ ถ้า
จะว่าตามพระราชกำหนดกฎหมาย ก็จะต้องแบ่งเป็นสองอย่าง
อย่างหนึ่งซึ่งผู้เก็บค่าเช่าขึ้นค่าเช่าบ่อยๆ ถ้าเรียกค่าเช่า
แรงเกินไป ผู้ที่เช่าจะเอาข้อความทั้งนี้ไปร้องฟ้องยังโรง
ศาลใดๆ ถ้าจะทำฎีกาทูลเกล้าถวาย ก็ไม่มีพระราช
กำหนดกฎหมายอันใด ซึ่งจะบังคับว่าเจ้าของที่มีที่ให้ให้เช่า
จำต้องเรียกราคาค่าเช่าเพียงเท่านั้นเท่านั้น ถ้าเรียกเกินไปจะต้อง
ปลັมไหม่ ถ้าจะต้องห้ามไม่ให้เรียก จำต้องเป็นไปตามปกติ
ของที่เช่าทั้งปวง คือเจ้าของที่เรียกค่าเช่าแรงเกินไป ผู้
เช่าไม่ชอบใจจะเช่าก็ไม่เช่า เมื่อไม่มีผู้ใดเช่าเจ้าของที่จะ
ขึ้นโกงราคาไปไม่มีผู้ใดเช่าก็จะไม่ได้ค่าเช่าเลย จำต้อง
ผ่อนผันกันหาหนทางที่เจ้าของที่แลผู้เช่าอยู่เองเป็นธรรมดา ถ้า
นางแผ่นดินไม่เคยเข้าไปว่ากล่าว แสกแสวงในการทรัพย์สิน
สมบัติของบุคคลเช่นนี้

แต่ข้อซึ่งว่าผู้เก็บค่าเช่าทำอำนาจกดขี่ต่างๆ นั้น ถ้าผู้
เก็บค่าเช่าทำอำนาจข่มขู่ เหลือเกินด้วยอาการอย่างหนึ่ง

หน้า ๑๓๓๐

ลักษณะ ถวาย ฎีกา

เล่ม ๕

อย่างใด ต้อง ด้วย พระราชกำหนด กฎหมาย ควร จะ พ้อง วัง
ว่า กล่าว ศาล มี อำนาจ ที่ จะ พิจารณา ตาม ลักษณะ ตาม วิวาท ฎีกา
เป็น โจร อย่าง หนึ่ง อย่างใด ได้

เมื่อ พิจารณา ด้ ตาม ฎีกา ที่ กล่าว หา ข้อ ซึ่ง ว่า ขึ้นเงิน ค่า
เช่า บ่อ ย ๆ นั้น ก็ ไม่มี อัน ไต ซึ่ง จะ เกี่ยว ข้อง ด้วย กฎหมาย จะ ไป
บังคับ บัญชา มิ ให้ ขึ้น ส่วน ที่ กล่าว โทษ ผู้เก็บ ค่าเช่า ว่า ทำ อ่า
นาง ช่ม ชี ต่าง ๆ ก็ ไม่ ปรากฏ ว่า ทำ อันตราย อย่างใด แก่ ผู้ที่เช่า
ตึก ซึ่ง ต้อง ด้วย พระราชกำหนด กฎหมาย ที่ จะ สั่ง ให้ พิจารณา
เป็น ความ ถึง ข้อ ที่ ว่า ต้อง มา ผัด เงิน ถึง หอ รัฐบาลกร พิพัฒน์
บ่วย การ ทำ มา หากิน ก็ เป็น ไป ตาม ลักษณะ เจ้าหนี้ ลูกหนี้ จะ ยก
เอา เป็น ความ ผิดร้าย อัน ไต แก่ ผู้ซึ่ง ไม่ ไป รับ ผัด ถึง ตลาด บาง
รัก ว่า ทำ ให้ บ่วย การ ทำ มา หากิน ก็ ไม่มี เยี่ยง อย่าง ที่ จะ ได้
บังคับ ตัดสิน มา แต่ ก่อน เพราะ ฉะนั้น จึง ทรง พระราช ดำริ หึ เหน ว่า
การ ซึ่ง ศาล ไม่ รับ พ้อง ไว้ พิจารณา นั้น เป็น การ ถูก ต้อง แล้ว
แต่ ข้อ ซึ่ง ใน ฎีกา กล่าว ว่า เสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม รับ สั่ง
ว่า ผู้ ไต กด ชี ช่ม เหว ก็ ให้ ไป ทำ ฎีกา ทูลเกล้า ฯ ถวาย
เพราะ เป็น ตัก หลวง ถ้า เป็น ความ จริง ดัง นี้ ไม่ ให้ ถูก
ถึง ว่า เป็น ตัก หลวง ถ้า มี ผู้ ไป กด ชี ช่ม เหว ราษฎร ต้อง ด้วย พระ
ราช กำหนด กฎหมาย ศาล ก็ รับ พิจารณา ได้ แล ข้อ ซึ่ง ว่า ตัก
นี้ เป็น ตัก หลวง นั้น ก็ เป็น การ สำคัญ มิใช่ ไป เป็น ตัก พระราช

ท่าน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้ายุคลทิฆัมพร เป็น ส่วน
ทรัพย์สินสมบัติ ของ บุคคลผู้หนึ่ง ตาม ซึ่ง ใ้กล่าวมาแล้ว นั้น
เพราะ เหตุ ทั้ง ปวง นี้ จึง ทรง พระ ราช คำ ริ ห์ เหน ว่า ฎีกาฉบับนี้
เมื่อ ว่า ตาม ทาง กฎหมาย ตาม ทาง ความ ผู้ที่ เข้า ชื่อ กัน ถวายนฎีกา
ตั้ง ใจ จะ ทำ ฎีกา ทูล เกล้า ถวาย ต่อ พระ บาท สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ผู้เป็น พระเจ้าแผ่นดิน ขอบ อำนาจ แผ่นดิน ปกครอง บังคับ กัน ใน เหตุ
ซึ่ง ไม่เป็น ที่ชอบ ใจ ตน ตาม เหตุผล ซึ่ง กล่าว มา นี้ แล้ว ก็ ไม่มี
ทาง ที่สมควร อันใด ซึ่ง จะ ทรง พระกรุณา ให้ สม ประสงค์ ผู้ ร้อง ฎีกา
ทั้ง ปวง นี้ ได้ เพราะ อำนาจ แผ่นดิน ไม่มี ที่ จะ เกี่ยว ข้อง ใน ทรัพย์สิน
สมบัติ ของ บุคคล นอกจาก ซึ่งมี ใน พระ ราช คำ หนดกฎหมาย ฎีกา
ฉบับนี้ เป็น อัน ต้องสลัก หลัง คืบ ไป เพราะ ถ้า จะ รับ ไว้พิจารณา ด้วย
เหตุ ว่า เกี่ยว ข้อง อยู่ ใน สมเด็จพระเจ้าลูกเธอคั้งนี้ ก็ จะ เป็น
เยี่ยง อย่าง แก่ ผู้ อื่นซึ่ง ต้อง เข้า ที่ ของ ผู้หนึ่ง ผู้ใด เมื่อเจ้า ของ
ที่จะ เรียก คำ เข้า มาก ขึ้น ไป ก็ จะ มา พ้อง ร้อง ให้พิจารณา เป็น ความ
นอกกฎ นอก หมาย เกิด ขึ้น ถ้า จะ ไปรูดเกล้า ให้ลด หย่อน ผ่อน ราค
ให้ด้วย ได้ทรง รับ ฎีกา นี้ เป็น เหตุ ก็ จะ เป็น อัน น่า จะ เป็น ที่เคลือบ
คลุม สงสัย ว่า ที่นี้ ยัง เป็น ที่หลวง มิ ได้ ตก ขาด ไป เป็น ของ สมเด็จพระ
เจ้าลูกยาเธอตามที่ พระ ราช ทาน ถ้า มิ ฉนั้น จะ เป็น ธรรมเนียม
นิยม สืบ ไป ว่า ถ้า ที่ใด เป็น ที่หลวง พระ ราชทาน อำนาจ แผ่นดิน

หน้า ๑๓๓๒

ลักษณะ ถวาย ฎีกา

เล่ม ๔

ยังมีที่จะ ไป แหก แฉง ในการ ขึ้น ลด ราค ค่าเช่า นอกจาก
กฎหมาย ได้ อยู่ ไม่มี ที่ สุด เพราะ ชน จึง ไป รด เกล้า ให้ ประ กาศ
มาให้ ผู้ ซึ่ง ร้อง ฎีกา ทราบ ทัว กัน ว่า ถ้า ผู้ใด ต้อง เสีย ค่าเช่า
มาก เหลือ เกิน จะทน ไป ไม่ ไหว ก็ ให้ ไป ว่ากล่าว ขอ ลด หล้น กัน
กับ เจ้า ของ ที่ ตาม ปกติ ประเพ ณี ของ ผู้ ให้เช่า แล ผู้เช่า ทั้ง
หลาย ทั้ง ปวง เมื่อ ไม่ ตก ลง กัน ถ้า ไม่ พอใจ ไป ว่า ก็ อย่า เช่า

ถ้า หาก ว่า ผู้ ซึ่ง ไป เกือบ ค่าเช่า นั้น กต ชี ช่ม เหว อย่าง หนึ่ง
อย่างใด ต้อง ด้วย พระ ราช กำหนด กฎ หมาย ก็ ให้ ไป พ้อง ร้อง
ยัง กระ ทรวง โรง ศาล เมื่อ มี ตลอดจน ไป ก็ ให้ ทูล เกล้า ถวาย ฎีกา
จะ ไป รด เกล้า ให้ พิจารณา ตัด สิ้น ลง โทษ แก่ ผู้ ทำ ผิด ตาม โท ษา
นุ โทษ แต่ ซึ่ง มา ร้อง ฎีกา ครั้ง นี้ ไม่ เปน ฎีกา ให้ ยก เสีย

ป ล ไป รด เกล้า ให้ เพิ่ม เติม ข้อ ความ ไว้ ข้าง ท้าย หน่อย
หนึ่ง ว่า ซึ่ง ประ กาศ มา ข้าง ต้น นั้น ตาม ทาง ความ โดย พระ ราช
ดำ รัส แห่ง พระ เจ้า แผ่น ดิน แต่ ส่วน ใน พระ องค์ นั้น ก็ ทรง พระ
มหา กรุณา แก่ พวก มี ชื่อ ใน ฎีกา ทั้ง ปวง อยู่ เมื่อ จะ ทรง ส่ง เหวาะ ให้
ได้ โดย ทาง นอกจาก อำนาจ กฎ หมาย แผ่น ดิน ได้ ประ การ ใด ี่ จะ
ทรง ส่ง เหวาะ ให้ แต่ ต้อง เข้าใจ ว่า แต่ พอ เพียง ที่ สม ควร

ประ กาศ มา ณ วันที่ ๒ กรกฎาคม รัตน โก สิ้น ทร ศก ๑๑๑
เป็น วันที่ ๘๖๓๕ ใน รัชกาล บั ตย บั น นี้

ประกาศ ตั้ง โรงเรียน มูลล้า มัญญ

ด้วยเสนาบดี กระ ทรวง ธรรม การ รับ พระ บรม ราช โอง การ
 ให้ เกล้าฯ ทรง พระ กรุณา ไป รบ เกล้าฯ ให้ ประกาศ แก่ พระ ราช ษา
 คณะ พระ ครุ ฐานา บุ กรม เปรี๊ยะ ญ เจ้า อธิการ ผู้ ใหญ่ ผู้ น้อย พระ อนุ จร
 ใน พระ ธาราม หลวง ซึ่ง ได้รับ นิคม ภัต ร แล วัด ราช ฆราวาส ทั้ง ใน กรุง แล
 หัว เมือง แล ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรม การ หรือ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ที่มี ใจ
 ศรัทธา ในการ กุศล ซึ่ง เปน การ เกื้อ กูล แก่ เพื่อน มนุช ย์ ที่ จะ
 ให้ ได้ วิชา ความ รู้ นั้น ก็ ดี หรือ ผู้ ที่ ขุ ปการ เกื้อ กูล อุด หนุน การ
 เล่า เรียน อยู่ แล้ว ณ บัด นี้ ก็ ดี หรือ บิดา มารดา ของ เด็ก นักเรียน
 หรือ ตัว เด็ก นักเรียน เอง ก็ ดี ให้ ทราบ ทัว กัน ว่า พระ บาท สม เ็จ
 พระ เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ มหา กรุณา แก่ ไพร่ พัว ประ ชากร มี พระ บรม
 ราช ประสงค์ ที่ จะ ให้ เรียน รู้ วิชา หนังสือ ไทย แล ภาษา ต่าง ประ
 เทศ ซึ่ง จะ เปน ประ โยชน์ อัน ยิ่ง ใหญ่ เพื่อ ได้ ประ กอบ กิจ ภา เลี้ยง
 ชีวิต ได้ โดย สดวก ด้วยการ ที่ รู้ หนังสือ นั้น ได้ ความ ฉลาด
 มาก ยิ่ง กว่า ที่ ไม่ รู้ หนังสือ เพราะ วิชา หนังสือ นั้น เปน ที่ ตั้ง ของ ความ
 รู้ วิชา ทั้ง ปวง ผู้ ที่ จะ ศึกษา ใน กิจ วิชา ใด ๆ เมื่อ รู้ หนังสือ
 อยู่ เปน ภาค พ้น ก่อน แล้ว อาจ ที่ จะ ทราบ ได้ ตลอด แล แม่น ย่า
 ใน วิชา นั้น ๆ ทุก ประ การ ทั้ง จะ ได้ ความ ฉลาด รอบ รู้ กิจ การ
 ต่าง ๆ ทั้ง ที่ ไกล แล ที่ ใกล้ โดย ชัด เจน เปน ความ เจริญ ของ
 ประ ชา ราช ฆราวาส ด้วย เพราะ ฉนั้น จึง ได้ ทรง พระ ราช คำ วิ หี มั่น คง อยู่

โดยพระ มหากรุณาธิคุณ ในการ เล่าเรียนนี้ จึง ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ตั้ง กรม คึกซาธิการ ขึ้น ใน กระทรวง ธรรมการ
ก็เพราะ มี พระราช ประสงค์ จะ จัดการ คึกซาเล่าเรียน ให้แพร่หลาย
ออกไป ได้ออกพระราช ทวักษ์ ในการ คึกซา นี้ เป็นเงิน เดือน
อาจารย์ตาม โรงเรียน แลเจ้าพนักงาน แลการ ก่อสร้างโรง
เรียน แลเครื่อง ใช้ต่าง ๆ สำหรับ โรงเรียน แลสมุด ตำราเรียน
ต่าง ๆ มีหนึ่งหลายพันชั่ง ใน รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นี้ มีจำ
นวน นักเรียน โดย ประมาณ ขึ้น สูงเพียง ๒๐๑ คน โรงเรียน ภาษา
อังกฤษ ๒๐๖ คน โรงเรียน สามัญ ซึ่ง ได้ตั้งขึ้น ไว้ใน
พระอารามต่าง ๆ ตั้ง ในกรุงเทพฯ แลหัวเมืองรวม ๕๑ ตำบล
มีนักเรียน ๒๓๖๐ คน โรงเรียน เชนยศักดิ์ ๔๖ โรงนักเรียน
๘๒๗ คน ยัง เป็นการ น้อยนัก ไม่สมควร แก่ พระราช ทวักษ์ ที่
จำหน่าย ไป แลยัง ไม่แพร่หลาย ไพร บุลย์ สมดัง พระราชประสงค์
ได้ด้วย มีความขัดข้อง เพราะศิษย์วัดมัก จะ ไม่ได้มาเรียน ใน โรง
เรียนหลวง อาจารย์ มักจะ สอน เสียเอง ถึงแม้ว่า จะ ให้มาเรียน
บ้าง ก็ผ่อน ให้มา โดยน้อย มีแต่เด็ก ชาวบ้าน ที่มิสามารถ
ยอม สวมัก ให้มาเรียน นั้น เสีย โดยมาก แลถึง เด็ก ชาวบ้าน นั้น
ก็ดี บาง ที่ก็มา บาง ที่ก็ไม่มา บาง ที่ก็ เลิกเรียน เสีย ที่เดียว
ก็มีดังนี้ ไม่เป็นการ แน่ นอน ลง ได้ จึงเป็น เหตุ ให้จำนวน นัก
เรียน น้อย ไป อนึ่ง ธรรมดา พระ สงฆ์ผู้เป็น อาจารย์ เมื่อมี ศิษย์

เล่ม ๔

ลักษณะ ศึกษาธิการ

หน้า ๑๓๓๕

แล้วก็ จำจะต้อง เป็น การ ส่ง สอน ศิษย์ ของ คน อยู่เอง เพราะ เหตุ
ดังกล่าวนั้น จึง เป็น การ สมควร ที่ จะ จัด การ แก้ไข ให้ การ ศึกษา
เรียน หนังสือ ไทยแพร่ หลาย ออก ไป เพื่อ จะ ให้ ประชา ราษฎร ได้
รับ ประ โยชน์ การ เล่า เรียน เต็ม บริบูรณ์ทั่ว นานี้ จึง ทรง พระ มหา
กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ เจ้าพนักงาน กระ ทรวง ธรรม การ จัด การ ศึกษา
ที่ จะ ให้ เป็น แบบแผน ใน การ เล่า เรียน สืบ ไป แบ่ง การ เล่า เรียน
เป็น ลำ คับ ชั้น ตาม สมควร แก่ อาจรรย์ ที่ จะ สอน แล กุลบุตร ที่ จะ เล่า
เรียน ให้ รู้ ดี ยิ่ง ขึ้น ไป เป็น ลำ คับ บัณฑิต การ เล่า เรียน ใน ชั้น แรก ซึ่ง
เรียกว่า มูล ศึกษา ให้ แบ่ง ออก เป็น สอง ชั้น คือ โรงเรียน มูลสามัญ
ชั้นต่ำชั้น ๑ โรงเรียน มูลสามัญ ชั้นสูงชั้น ๑ ดัง จะ แจก ต่อ ไปนี้

(๑) ใน ส่วน โรงเรียน มูลสามัญ ชั้นต่ำนั้น ให้ สอน เพียง
เขียนอ่าน คิดเลข ใน ๔ แม่บทลง คน ทาร เป็น ต้น โรงเรียน มูล สามัญ ชั้น สูง นั้น ให้ สอน ยิ่ง ขึ้น ไป คือ เขียน อ่าน แต่ง
ข้อ ความ ไว ยากรณคดีเลข พระ ราช พงษาวดร ภูมิ สารว วิทยยา
การ ตาม แบบเรียน เป็น ต้น บัณฑิต พระ อา รามหลวง แล วัด
ราษฎร ทั้ง ใน กรุง แล ทั่ว เมือง ซึ่ง มี พระ สงฆ์ อยู่ ใน พระ อา ราม
แล มี ศิษย์ ซึ่ง ชาวบ้าน มา ฝาก ไว้ ใน พระ อา ราม แล วัด นั้น แล ให้
เจ้า อา วาด แล เจ้า อธิการ เป็น ภาระ ที่ จะ จัด การ ให้ พระ สงฆ์
สอน ศิษย์ ใน วัด จะ แบ่ง ออก เป็น กี่ คณะ กี่ หมู่ กี่ กาม ถ้า อา จรรย์
สอน ศิษย์ ดัง ๑๐ คน ขึ้น ไป ถึง ๓๐ คน ให้นับ ว่า เป็น โรง

เรียน มูล สามัญ ขึ้นท่า โรงหนึ่ง จะเรียกชื่อ โรงเรียน ตามนาม
 อาจารย์ใน วัด นั้น ก็ ได้ ถ้าพระสงฆ์อนุ จร รูปหนึ่งเป็น อาจารย์
 สอน ศิษย์ ๑๐ คน ขึ้น ไป จัด ว่า เป็น โรงเรียนหนึ่ง แล้ว พระ
 สงฆ์ผู้เป็น อาจารย์ ถ้าอยู่ใน พระอารามหลวง ได้รับนิศภัตร
 สามัญ อยู่แล้ว จะขึ้น นิศภัตร ให้อีก ถ้าพระอนุจร มี ศิษย์
 เพียง ๑ คนหรือ ๒ คน ต่ำกว่า ๑๐ คน ลงมา ซึ่งไม่นับว่า
 เป็น โรงเรียน ได้แล้ว ต้องส่ง ศิษย์นั้น ไปยัง คณะที่ตั้ง เป็น โรง
 เรียน อย่าง น้อย เพียง คนหนึ่ง นอกนั้น จะสอนเอง ตามลำพังก็ ได้
 แต่ไม่นับว่า เป็น โรงเรียน แลไม่ได้รับ นิศภัตร ขึ้น ให้เจ้า
 อาวาส เจ้า อธิการ ใน วัด นั้น จดบาญชีพระ สงฆ์ผู้ ที่ จะ เป็น อาจารย์
 ได้ แลจำนวน ศิษย์ซึ่ง อยู่ ใน วัด นั้น ยื่น ยัง กระ ทรวง ธรรมการ
 เจ้าพนักงาน จะ ได้ให้ตรา ตั้ง เป็น อาจารย์ แลเจ้าพนักงาน จะ
 ให้แบบ เรียน สำหรับหนึ่ง แก่พระสงฆ์ผู้เป็น อาจารย์นั้น จะ ได้
 เป็นแบบ ส่ง สอน นักเรียน แลจะให้แบบ เรียน อ้า ไหล่ ไว้กับ
 ไวยา วังจร เมื่อ นักเรียน ที่ ต้อง การ จะ ซื้อเรียน จะได้จำ
 หน่าย ให้ตาม ประสงค์ด้วย การ เล่าเรียน นั้น ไม่ ต้อง มี กำหนด
 เวลา แล ธรรมเนียม อย่างใด สักแล้วแต่พระ สงฆ์ผู้เป็น อาจารย์
 จะสั่ง สอน ตาม เวลา ที่ สมควร ถ้า ใน แขวง กรุง เทพ ๑ จะ ได้ มี
 เจ้าพนักงาน ใน กระ ทรวง ไปตรวจการ เล่าเรียน แลแนะนำ
 วิที่ สอน ตามแบบ หลวง ที่ ให้ไว้เป็น ตัวอย่าง นั้น เดือนหนึ่ง ไม่

เล่ม ๔

ลักษณะศึกษาธิการ

หน้า ๑๓๓๗

ต่ำกว่า ๒ ครั้ง ถ้า ใน หัว เมือง ผู้ว่า ราชการ เมือง จะได้ แต่ง
กรม การ ไป ทววง การ เล่าเรียน นั้น ไม่ ต่ำกว่า เดือน ละ ๒ ครั้ง
เหมือน กัน แล ใน บั หนึ่ง จะต้อง มี การ สอบ ไล่ ความ รู้ เจ้า พนักงาน
ใน กระ ทววง ธรรม การ จะ แต่ง ขำ ทววง เป็น ผู้ สอบ ไล่ หรือ
จะ ส่ง มา ไล่ ความ รู้ ยัง โรง เรียน มูล สามัญ ขึ้น สูง ก็ ได้ ถ้า ใน หัว
เมือง ที่ ยัง ไม่ มี โรง เรียน มูล สามัญ ขึ้น สูง ตั้ง ขึ้น แล้ว เจ้า พนักงาน
กระ ทววง ธรรม การ จะ ได้ แต่ง ขำ ทววง ไป สอบ ไล่ ตาม เวลา
ที่ สม ควร การ ที่ จะ สอบ ไล่ ชั้น นี้ เรียกว่า ประ โยค ซ้อม นัก เรียน
ใน พระ อาราม ต่าง ๆ สอบ ความ รู้ ได้ แล้ว เจ้า พนักงาน จะ ให้
หนังสือ สำ คัญ ประ กาศ นัย บั ตร จำ เพาะ ตัว แก่ นัก เรียน นั้น ว่า
รู้ หนังสือ ใน มูล ศึกษา ขึ้น ต่ำ แล้ว จะ เรียน วิชา หนังสือ ขึ้น สูง
ใน โรง เรียน มูล สามัญ ขึ้น สูง สืบ ไป ก็ ตาม แต่ จะ สม กั แล
อาจารย์ ของ ศิ ศย์ ที่ ได้ วิชา ความ รู้ ใน ประ โยค ซ้อม ได้ นั้น
จะ ได้รับ ประ โยชน์ เกื้อ กุศล ใน บั จั ย ทั้ง สี่ เปน รางวัล โดย สม ควร
ให้ เจ้า อา วา ศ แล เจ้า อธิการ ใน วัด นั้น ๆ จัด การ แล ชี้แจง การ
นี้ แก่ ผู้ เปน อาจารย์ ใน วัด นั้น ๆ ให้ ศิ ศย์ ได้ ศึกษา ตาม แบบ นี้
เมื่อ ถึง เดือน ที่ สอน นั้น แล้ว ให้ เจ้า อา วา ศ แล เจ้า อธิการ เปน
ภาระ ช่วย ทำ รายงาน การ เรียน กรอก ใน ตะวาง ซึ่ง เจ้า พนักงาน
จะ จำ ย ให้ ไว้ แล้ว ให้ ส่ง ยัง กระ ทววง ธรรม การ เดือน ละ ครั้ง
ถ้า หัว เมือง ให้ ส่ง ผู้ว่า ราชการ เมือง ให้ นำ ส่ง กระ ทววง ธรรม การ

บันดา โรงเรียน ซึ่ง ตั้ง ขึ้น ในพระ อา ราม แล วัดต่าง ๆ ตาม ประ กาศ
นี้ นับ เปน โรงเรียน หลวง ทั้ง สิ้น

อนึ่ง โรงเรียน มุสธำมัญ ทั้ง ๒ ชั้น นอกจาก ที่ ตั้ง ขึ้น ในพระ
อา ราม แล วัดต่าง ๆ ที่ เปน โรงเรียน มุสธำ มัญ ดัง กล่าว มา ข้าง
บน นี้ แล้ว ผู้หนึ่ง ผู้ใด โปรดนา จะ ตั้ง โรงเรียน ใน ชนิด มุสธำ ศึกษา
เปน โรงเรียน มุสธำมัญ ชั้น ต่ำ หรือ โรงเรียน มุสธำมัญ ชั้น สูง
ขึ้น ก็ ได้ ให้นับ ว่า เปน โรงเรียน เซลย ศักดิ์ หรือ จะ เปน แต่ อาจารย์
สอน ตาม ลำ พัง ไม่ ตั้ง เปน โรงเรียน มี ศิษย์ ต่ำ กว่า ๑๐ คน ลง
มาก็ ตั้ง ได้ หรือ โรงเรียน ตาม วัด ที่ งด ไว้ แล ไม่มี อาจารย์ สอน
แล้ว แม้ จะ มี ผู้หนึ่ง ผู้ใด มี ครุฑา จะ เกื้อ กูล ให้ ตั้ง ขึ้น ใหม่ ก็ ตั้ง
ได้ ให้ มา ขอ อนุญาต ต่อ กระ ทรวง ธรรม การ เจ้า พนักงาน จะ อนุ
ญาติ ให้ ตั้ง ตาม ประสงค์ แล โรงเรียน เซลย ศักดิ์ หรือ อาจารย์
จะ สอน ตาม ลำ พัง ไม่ ตั้ง เปน โรงเรียน เช่น นี้ ถ้า จะ เรียก ค่า ธรรม
เนียม เรียน แก่ นัก เรียน เปน การ อุดหนุน เจือจาน แก่ การ เล่า
เรียน แล้ว ก็ ให้ แจ้ง ความ ต่อ เจ้า พนักงาน ให้ ทราบ พิกัด เมื่อ
เห็น สม ควร แล้ว เจ้า พนักงาน กระ ทรวง ธรรม การ จะ อนุญาต ให้

(๒) ใน ส่วน โรงเรียน มุสธำมัญ ชั้น สูง ซึ่ง จะ ได้ สอน
วิชา ชั้น สูง ขึ้น ไป แล สอบไล่ ประโยคหนึ่ง ซึ่ง เจ้า พนักงาน กรม
ศึกษา ธิการ จะ ได้ จัด ตั้ง ขึ้น ของ ราชการ แผนก หนึ่ง สำหรับ ให้
นักเรียน ที่ รู้ หนึ่ง สือ มุสธำ ศึกษา ชั้น ต่ำ แล้ว ได้ เล่า เรียน เปน ลำ

เล่ม ๔

ลักษณะ ศักษานิการ

หน้า ๑๓๓๙

ด้วยชั้นความรู้สูงขึ้นไป และจะยอมให้ผู้หนึ่งผู้ใดที่ประสงค์
จะตั้งโรงเรียนมูลตามญัตติชั้นสูงนี้ ขึ้นเป็นโรงเรียนเชลยศักดิ์ได้
แต่ต้องประพฤติเหมือนดังโรงเรียน เชลยศักดิ์มูลตามญัตติต่ำ
ดังกล่าวมาข้างบนนั้นแล้ว คือให้ขออนุญาตต่อเจ้าพนักงาน
กระทรวงธรรมการ และเจ้าพนักงานจะได้ตรวจการเรียนนั้นด้วย

อนึ่งโรงเรียนตามญัตติชั้นสูงในศก ๑๑๑ นี้ ได้ตั้งขึ้นใน
แขวงกรุงเทพฯ สามโรง คือวัดเทพศิรินทราวาศแห่ง ๑ วัด
จักรวรรดิราชาวาศแห่ง ๑ วัดประยุรวงศาหวาศแห่ง ๑ วัด
เสนาคนารามในแขวงกรุงเก่าแห่ง ๑ รวมเป็น ๔ แห่ง ตาม
หัวเมืองอื่นๆนั้นจะตั้งขึ้นเมื่อใดละแห่ง ตามเวลาที่ควรจะ
จัดตั้งขึ้นได้

(๓) บัณฑิตโรงเรียนมูลตามญัตติต่ำ หรือชั้นสูงซึ่ง
ได้ตั้งขึ้นในพระราชอาณาเขตดังกล่าวมาแล้ว ถ้าจะสอนภา
ษาไทยและหรือภาษาต่างประเทศ เป็นต้นว่าสอนภาษาบาลี และ
ภาษามอญ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาแขก ดังนี้ ให้
นับเป็นโรงเรียนพิเศษเชลยศักดิ์ตามชั้นวิชาที่สอน และผู้ที่
ตั้งโรงเรียนทั้งปวงนี้ จะต้องแจ้งรายการให้เจ้าพนักงาน กระทรวง
ธรรมการทราบ เพื่อที่จะได้ให้ขออนุญาตและตรวจการเล่า
เรียนนั้นแล้วทำสำเนาฝากเรียน และการเล่าเรียนไว้สำหรับ

หน้า ๑๓๔๐

ลักษณะ พิมพ์หนังสือ ราชการ

เล่ม ๔

กระทรวง สืบไป ให้บัณฑิตผู้ ที่ตั้ง โรงเรียน และ นักเรียน ผู้
ที่ประสงค์ จะ เรียน วิชา หนังสือ ใน โรงเรียน มุสธามัญ จัด การ
แล มา ศึกษา ตาม ประกาศ นี้ จง ทุก ประการ

ประกาศ มา ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
ตรงกับ วันที่ ๘๖๒๓ ใน รัชกาล บัณฑิตนี้

ประกาศใน ระหว่าง การ ลัญญา โรงพิมพ์ราชาธิปไตย กับ กระทรวง มุราธา

ประกาศให้เจ้าพนักงาน ใน กระทรวง ต่าง ๆ ทราบ ด้วย หนังสือ
ราชการ ใน กระทรวง ต่าง ๆ ซึ่ง เจ้ากระทรวง ทั้งปวง ได้
ให้พิมพ์ ที่ อักษรพิมพ์ การ แล ศึกษา พิมพ์ การ บ้าง ได้ จ้าง ที่ โรง
พิมพ์อื่น ๆ พิมพ์ บ้าง เป็น ธรรมเนียม มา นั้น หนังสือ มัก กระ
จักกระจาย ไม่เป็น หมวด หมู่ ได้ ข้า เป็น การ เปลื้อง พระราช
ทรัพย์ ใน ที่ ไม่ควร อยู่ มาก บัด นี้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ
ให้จัดการ พิมพ์ ที่ อักษร พิมพ์ การ แล ศึกษาพิมพ์ การ พระราช
ทาน พระบรม ราชานุญาต ให้ หม่อม เจ้า วัชรินทร์ รับ รวบรวม เครื่อง
พิมพ์ ของ หลวง ไป จัด การ พิมพ์ หนังสือ ราชการ ใน กระทรวง
ต่าง ๆ แต่ แห่ง เดียว แล ห้ามมิ ให้ กระทรวง ต่าง ๆ เอา
หนังสือ ราชการ ไป จ้าง ที่ พิมพ์ ที่ แห่งอื่น เพื่อให้ ราชการ เร็ว

เล่ม ๔ ลักษณะ พิมพ์หนังสือ ราชการ หน้า ๑๓๔๑
 แลก็ ขึ้น กว่า ก่อน ให้กระทรวงมรุธาธร ทำสัญญา ยะม อนุญาต
 การพิมพ์ ให้แก่ หม่อมเจ้า วชิรนทร เพื่อให้ราชการ นั้น ลว
 เร็จตลอด ไป ด้วย ดี บัดนี้ การ สัญญา นั้นได้ทำตกลง กัน แล้ว
 หม่อมเจ้า วชิรนทร จะได้เริ่ม ทำการ ตาม สัญญาอนุญาต ทั้ง
 แต่วันที่ ๑ สิงหาคม รัดินโกสินท.ศก ๑๑๑ ไป ถ้ากระ
 ทุจริต ต่าง ๆ จะ พิมพ์หนังสือ ราชการ อย่างใด อย่างหนึ่ง ซึ่ง ได้
 รับ พระราชทาน พระบรมราชานุญาต เบิกเงิน หลวง ในงบ ประ
 มาณ แล้วนั้น ห้ามมิให้ไป จ้าง พิมพ์ ที่แห่งอื่น ให้ว่า จ้าง
 หม่อมเจ้า วชิรนทร ซึ่ง เปน โรง พิมพ์ ของ ราชธานีไทย ตาม ข้อ
 ราชธานี ได้ตกลง กัน ใน หนังสือ อนุญาต ซึ่ง มีแจ้ง ต่อไป นี้

ข้อ สัญญา

หนังสือ อนุญาตให้เปน ผู้พิมพ์หนังสือ ราชการ ต่าง ๆ ฉบับ
 นี้ เสนาบดีกระทรวง มรุธาธร ผู้แทนในนาม ของราชธานีไทย
 โดย พระบรมราชานุญาต พระราชทาน ในที่ประชุม เสนาบดีสภา
 ซึ่งจะกล่าว ต่อ ไป ว่าผู้ จ้าง ได้ทำให้โดย ความ ยินยอม รับรอง
 ของ หม่อมเจ้า วชิรนทร ผู้บังคับ การโรง พิมพ์วชิรนทร ซึ่ง จะ
 กล่าว ต่อ ไป ว่า ผู้รับ จ้างได้ตกลง ให้ไว้แก่กัน มีข้อความ
 ดัง ต่อ ไปนี้

ข้อ ๑ บันดาเครื่อง มือสำหรับ การ ดีพิมพ์ ของ หลวง ซึ่ง

มีอยู่ในโรงพิมพ์อักษรพิมพ์การ แล คัดษา พิมพ์การ ผู้จ้าง จะจัดการ
ให้ผู้รับจ้าง ได้รับ ไปเป็นการพิมพ์ ตั้งแต่ วันที่ ๒๒ เดือน
กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ไป ให้เสร็จพอแก่ความ
ปรารถนา ที่จะทำการ ในชั้นต้น เดือน สิงหาคม รัตนโกสินทรศก
๑๑๑ นี้ แลจะจัดการ ให้ได้รับ ห่อ ไปจนครบ ทุกสิ่ง ทุกอย่าง
ในการ ที่ผู้รับจ้าง จะ รับเครื่อง พิมพ์ไปนี้ ผู้รับจ้าง ยอม ให้มี
เจ้าพนักงานตีราคา ไว้ทุกสิ่ง ทุกอย่าง ในบัญชี เครื่องพิมพ์ของ
หลวง ทุกสิ่ง นี้ เมื่อจะส่งคืนผู้รับจ้าง ขอ ส่ง จดรวม ตามบัญชี
แล ยอม ให้มี เจ้าพนักงาน ผู้ตรวจตีราคา ตั้งเมื่อรับไป ถ้าสิ่ง
ของ ขำรุต ฤทธ ราคา ลง โดยความ จำเป็น อยู่ใน ปี ๑ ร้อย ละ ๓
ผู้จ้าง จะรับ ไม่ให้ผู้รับจ้าง ตั้งใช้ราคา เมื่อ ขำรุต มากกว่า ปี
๑ ร้อย ละ ๓ ไป ถ้า ขำรุต ไม่เกิน ปี ๑ ร้อย ละ ๓ แล ผู้ตี
ราคา เห็น ว่า ขำรุต โดยความ ไม่จำเป็น ผู้รับจ้าง จะยอม ใช้
ให้จึงเต็ม ตาม ราคา เพียง ที่ผู้จ้าง รับ รอง ไม่ให้ตั้งใช้นั้น

ข้อ ๒ ผู้จ้าง จะรับ จัดการ ให้ผู้รับจ้าง ได้รับ คัดบ้าน
จีน แหยม ภายใน ยก ไว้แต่ คัดแถว ที่มี ผู้เช่า อยู่หน้าบ้าน ยัง
มีเหตุ เกี่ยวข้อง อยู่จะ ว่ากล่าว ให้ตัดภายใน หลั แล โรงสังกะสี ที่
หน้า วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ไป เป็น ที่ทำการ แล ยอม ให้ผู้รับ
จ้าง แกะไข เปลี่ยนแปลง รื้อกัน ขยาย ได้ตามสมควร ไม่ต้อง
เสียค่าเช่า แต่ผู้รับจ้าง ยอม ซ่อม ให้หมอก รก สอด เถ่ดังเดิม

เล่ม ๔

ลักษณะพิมพ์หนังสือราชการ

หน้า ๑๓๘๓

ผู้จ้าง จะ จัดเจ้าพนักงาน ไป ตรวจ ๔ เดือน ครั้ง ๑ ถ้า เห็น ที่
ใด ปัก ทัก พัง ควร จะ ซ่อม อย่างไร จะ ชี้แจง แก่ ผู้รับจ้าง ๗
จะ ซ่อม ให้ เป็น ปกติ ทั้งนี้ ใน เวลา ที่ เจ้าพนักงาน ผู้ตรวจ ไป ตรวจ
คราว นำ ค่อ ไป ถ้า เจ้าพนักงาน ผู้ตรวจ ได้ เห็น ที่ ซึ่ง ชี้แจง ไว้
ไว้ ให้ ซ่อม แล้ว ครั้ง ก่อน นั้น ยัง ซ้ำ อยู่ ผู้รับจ้าง ยอม ให้ จ้าง
ผู้อื่น ซ่อม แล ยอม เสีย ค่าจ้าง ให้ ตาม สมควร ถ้า ไม่ ตก ลง ราคา
กัน ต้อง พัง ค่าเจ้าพนักงาน กรมโยธา เป็น ประมาณ

ข้อ ๓ การ ขน เครื่อง มือ แล วัสดุ โรง สังกะสี ไป ปูลูก นั้น ผู้
รับจ้าง จะ จัด ขน ไป ตาม กำลัง ที่ จะ ขน ไป ได้ ผู้จ้าง เป็น แต่ จะ
จัด ให้ ใ้ รับ สำเร็จ ไป ตาม เวลา ที่ ผู้รับจ้าง ต้อง การ เท่านั้น

ข้อ ๔ กระดาษ แล หนังสือน้ำยา เครื่อง เติน ทอง ของ หลวง
ส หรับ การ พิมพ์ ซึ่ง ยัง มี อยู่ ผู้รับจ้าง ยอม ซื้อ เชื้อ รม ล่วง นำ ไป
ตาม ราคา ที่ สมควร เมื่อ ไม่ ตก ลง ต้อง พัง เติน เจ้า พนักงาน
กระทรวง พระคลัง พระโสม ค.บ. พ่อค้า ซึ่ง ผู้จ้าง จะ จัด มา เป็น ผู้
ตีราคา เป็น ประมาณ

ข้อ ๕ ผู้รับจ้าง จะ รับจ้าง การ พิมพ์ หนังสือ ราชการ ใน
กระทรวง ต่าง ๆ ตาม อัตรา ดัง จะ มี แจก ค่อ ไป ใน ข้อ ๖ จน
ครบ กำหนด ๕ ปี นับ ตั้งแต่วันที่ ๑ เดือน สิงหาคม ร.ศ. ๑๑๑
ไป เว้น แะ ผู้รับจ้าง ผิด ด้วย ข้อสัญญา นี้
ผู้จ้าง เห็นสมควร ที่ จะ ให้ ผู้รับจ้าง นอกจาก การ นี้ ก่อน กว่า

หน้า ๑๓๔๔ ลักษณะ พิมพ์หนังสือราชการ เล่ม ๕
กำหนด ๕ ปี เมื่อใดผู้รับจ้าง ต้อง หยุดการนี้ ก่อนครบกำหนด
๕ ปีเมื่อนั้น

ข้อ ๖ หนังสือที่จะจ้างนี้ ผู้รับจ้างต้อง รับฉบับแล
รับเงินแต่กระทรวงนั้นๆ ว่าราคากันตามอัตรานี้

๑ หนังสือพิมพ์เต็มแผ่น ๔ หน้า ๘ หน้า ๑๖ หน้าเรียกดยก
ตีกลับสองข้าง ราคากะดาษสามัญ พันละ๑๒ บาท ห้าร้อย
ละ ๗ บาท สามร้อยละห้าบาท ร้อยละ ๓ บาท ๓๒ อัฐ

กระดาษอย่างดี พันละ ๑๔ บาท ห้าร้อยละ ๘ บาท
สามร้อยละ ๖ บาท ร้อยละ ๔ กระดาษฟุสสแป สามัญหน้าเดียว
พันละ ๖ บาท ห้าร้อยละ ๓ บาท ๑๖ อัฐ สามร้อยละ ๒ บาท
ร้อยละ ๑ บาท สองหน้าพันละ ๖ บาท ๓๒ อัฐ ห้าร้อยละ ๓ บาท
๔๘ อัฐ สามร้อยละ ๒ บาท ๓๒ อัฐ ร้อยละ ๑ บาท ๓๒ อัฐ
สามหน้าพันละ ๗ บาท ห้าร้อยละ ๕ บาท สามร้อยละ ๓ บาท
๓๒ อัฐ ร้อยละ ๒ บาท ๓๒ อัฐ สี่หน้าพันละ ๘ บาท ห้าร้อยละ
๕ บาท ๓๒ อัฐ สามร้อยละ ๔ บาท ร้อยละ ๓ บาท

ถ้าใช้กระดาษดีที่เดียว หน้าเดียว พันละ ๑๒ บาท ๓๒ อัฐ
ห้าร้อยละ ๘ บาท ๓๒ อัฐ สามร้อยละ ๖ บาท ๓๒ อัฐ ร้อย
ละ ๒ บาท ๒๓ อัฐ สองหน้าพันละ ๑๓ บาท ห้าร้อยละ
๙ บาท สามร้อยละ ๗ บาท ร้อยละ ๓ บาท สามหน้าพันละ
๒๑ บาท ๓๒ อัฐ ห้าร้อยละ ๑๓ บาท สามร้อยละ ๙ บาท

เล่ม ๔ ลักษณะหนังสือราชการ หน้า ๑๓๕๕

๓๒ อัฐ ร้อย ละ ๓ บาท ๓๒ อัฐ สี่น้ำพันละ ๒๒ - บาท
ห้า ร้อย ละ ๑๓ บาท ๓๒ อัฐ สาม ร้อย ละ ๑๐ บาท ร้อย ละ ๕ บาท
ถ้าเรียง ตามความคิดเอาอีกแบบ ละ ๓ บาท ตัวฎีกา ในเสร็จ
ต่าง ๆ ตัดปรุ มีคู่ มือ ก็ ได้ มี ลวดลาย ก็ ได้ กระดาษ สามัญ
พัน ละ ๒ บาท ห้า ร้อย ละ ๑ บาท ร้อย ละ ๑๖ อัฐ
ตัวฉลาก มี ลวดลาย แด อีกยกร เล็ก น้อย พัน ละ ๑ บาท
ห้า ร้อย ละ ๓๒ อัฐ ร้อย ละ ๘ อัฐ ฉลาก เล็ก ลง นำเบอร์
บิต ของ มี ลวดลาย พันละ ๓๒ อัฐ ห้า ร้อย ละ ๑๖ อัฐ
ร้อย ละ ๔ อัฐ เย็บ สมุดหลัง แขง บิดผ้า สันหุ้ม หนังสือ และมี
ลวดลาย ทอง ยอก ซื่อ ยอก เล่ม ขนาดเท่า หนังสือ วชิรญาณ เล่ม
ละ บาท ขนาด เท่า กฎหมาย เล่ม ละ ๓๒ อัฐ ขนาด เท่ากฎหมาย
ลิลิต เล่ม ละ ๑๖ อัฐ ใบ ปก ก่อน ถ้า ดี บัตร กระดาษ ขนาด
ฟูลสแคป ราคา เล่ม ละ ๖ อัฐ ..ขนาดกระดาษ ตัด ๔ ตัด ๖
เล่ม ละ ๒ อัฐ ใบ ปก ก่อน เย็บ เจาะ บัตร กระดาษ ขนาด ฟูล สแคป
ราคา เล่ม ละ ๓ อัฐ ขนาด กระดาษ ตัด ๔ ตัด ๖ เล่ม ละ
๑ อัฐ เมื่อ ทำการ แล้ว เจ้า กระทรวง นั้น ๆ ต้อง ชำ ระ เงิน
ก่อน จึง จะ รับ หนังสือ ไป ถ้า ไม่ ชำระเงิน ให้ ค้าง เกิน กัน มีความ
ขัด ข้อง อย่างไร ผู้ จ้าง จะรับ เปน อุรุ ว่า กล่าว ให้ตามทาง ราช
การ เมื่อเจ้า กระทรวง ต่าง ๆ จะ ขอ ซื้อ สิ่ง ของ ใช้ ใน ราชการ
เช่น ใบ ปก กระดาษ เปน ต้น ผู้รับ จ้าง ต้อง ขาย ให้ โดย ราคา อย่าง

ถูกที่สุด

ข้อ ๓ ถ้าผู้รับจ้าง จะทำการทดลงนี้เป็นงานใหญ่ เหมียณ กับ พิมพ์ สวดมนต์ ต่าง ๆ กำหนดราคาตั้งแต่ ๓๐ ชั่ง ขึ้น ไป แล้ว กระทบวง นั้น ๆ ต้อง ออกเงิน ล่วง นำ ให้ ส่วน ๑ ใน ๔ แห่ง ราคา เมื่อ กระทบวง ต่าง ๆ หา ให้ ล่วง นำ ดัง นั้น ไม่ผู้จ้าง จะ รับ เป็น อรุระ ว่า กล่าว ให้ ให้ ให้ ล่วง นำ ดัง นั้น ไป ตาม ทาง ราชการ เมื่อพิมพ์ หนังสือ สิ่ง ละ อัน พันธะ นั้น ย มี ราคา ส่วน หนึ่ง ๆ ไม่ ถึง สามสิบ ชั่ง แต่ กระทบวง ต่าง ๆ ผู้รับจ้าง จะคิด รวม เป็น ราคา สามสิบ ชั่ง เว้น ก ล่วง นำ นั้น ผู้จ้าง ไม่รับ เป็น อรุระ ว่า กล่าว ให้

ข้อ ๔ ในหนังสือสัญญา นี้ ได้เขียน กระดาษ ซึ่ง จัก ว่าเป็น อย่าง สามัญ แล อย่าง ดี มี กำหนด ราคา ซื้อขาย กัน ไว้ ด้วย แล้ว ทั้ง สอง ฉบับ เพื่อให้ เป็น ตัว อย่าง ใน การ ที่ จะ วินิจ ด้ย ด้วย อัตรา ค่า จ้าง พิมพ์ กระดาษ สามัญ แล อย่าง ดี ค่ำ ไป ถ้า กระดาษ ที่ พิมพ์ แล้ว ต่ำ กว่า ตัว อย่าง แต่ เป็น กระดาษ ที่ ผู้รับจ้าง ซื้อ ของ หลวง ไป เมื่อ ราคา กระดาษ พิมพ์ ต่ำ กว่า ราคา กระดาษ ตัว อย่าง เท่า ใด ผู้รับจ้าง จะยอม ลด ราคา ค่า จ้าง ให้ เท่า นั้น แทน ค่า กระดาษ ที่ เนื้อ ทรมาน ลง

ข้อ ๕ ต้น ฉบับ ที่ กระทบวง ต่าง ๆ จะ ส่ง ไป ให้ พิมพ์ นั้น ส่วน หนังสือ ที่ ไม่ ต้อง ส่ง ไป ตรวจ แก้ม่า ให้ เจ้า พนักงาน กระทบวง ต่าง ๆ ตรวจ ผู้รับจ้าง จะ รับ ตรวจ แก้ม่า ให้ ถูก ต้อง แต่ ตัว สกค แล เอก โทข้อ

เล่ม ๔ ลักษณะ พิมพ์หนังสือราชการ หน้า ๑๓๔๗

ความ นั้น ต้อง ตรวจ ตาม ฉบับ ถ้า ถูก ต้อง ตาม ฉบับ แล้ว กระ
ทรวง ต่าง ๆ จะแก้ไข อย่างไร ต่อ ไป อีก นั้น ไม่ได้ เว้นแต่ จะ เสีย
ค่าจ้าง ตาม อัตรา ไป ใหม่เท่า นั้น ถ้า เป็น หนังสือ ต้อง ส่ง ไป ตรวจ
แก้ มา ให้ เจ้า กระ ทรวง ตรวจ เมื่อ เจ้า กระ ทรวง ยัง เพิ่ม เติม
แก้ไข ด้วย ค่า ไม่ คง ตาม ต้นฉบับ อยู่ กราบ ไต ผู้รับ จ้าง ต้อง
ถือ ว่า พัง ได้ รับ ต้น ฉบับ ไป เรียง อยู่ กราบ นั้น เมื่อ ผู้ ทรวง ๆ ไป
แก้ เห็น ว่า ควร ดี ได้ แล้ว ต้อง เซ็น ชื่อ ไป ใน ใบ ตรวจ แก้ เป็น สำ คัญ
การ ต่อ ไป จะ ร้อง ว่า ยัง ผิด อยู่ นั้น ไม่ได้ ผู้รับ จ้าง จะ ยึด ฉบับ
ที่ เซ็น ชื่อ ไว้ เป็น คู่มือ หนังสือ ทั้ง ปวง ที่ ผู้รับ จ้าง จะ พิมพ์ ให้ นั้น
ผู้รับ จ้าง จะ ทำให้ ดี สอาด เรียบ ร้อย ชัด เจน ไม่ ให้ เลือน ๆ หลัว ๆ ได้

ข้อ ๑๐ หนังสือราชการ นั้น ๆ ผู้รับจ้าง รับผิดชอบ ให้
ความ แพร่ง พราย ไป แล จะ ไม่ จำ หน่าย หนังสือ แก่ ผู้ใด ๆ นอก
จาก ส่ง เจ้า กระ ทรวง ตาม คำ สั่ง ของ เจ้า กระ ทรวง นั้น ๆ เลย ถ้า
หนังสือ ราชการ ที่ กระ ทรวง ต่าง ๆ ไป จ้าง พิมพ์ แพร่ หลาย ไป
ในที่ ต่าง ๆ แม้ แต่ ฉบับ นั้น มี ผู้ มา ยื่น ยื่น ได้ สอน ได้ ความ ว่า
ได้ ไป เพราะ ผู้รับ จ้าง ไม่ รับผิดชอบ ให้ เรียบ ร้อย ผู้รับ จ้าง จะ
รับ โทษ ปรบ ปรอย แล โทษ อย่าง อื่น ตาม สม ควร แก่ ทาง ราช
การ หนังสือ ที่ พิมพ์ แล้ว ส่ง ต่อ เจ้า กระ ทรวง นั้น ๆ ผู้รับ จ้าง จะ ลง
พระ ราช ถ้อย จะ กร ทุก ฉบับ ขอ ให้ เจ้า กระ ทรวง นั้น ประ ทับ ตรา

สำคัญ ของ กระทรวง ไร่พร้อม กัน เพื่อ ได้เป็น พยาน ใน การ
สัญญา ข้อ นี้

ข้อ ๑๑ ถ้าผู้รับจ้าง พิมพ์หนังสือ ให้กระทรวง ต่าง ๆ ไม่
ทัน กำหนดที่กระทรวง ต่าง ๆ จะ ต้อง การเจ้ากระทรวง ต่าง ๆ
เห็นว่าเป็น การ ขำ ไม่เหมือน กับ โรง พิมพ์อื่น ๆ ให้ร้อง ต่อผู้
จ้าง ๆ ได้ สอน สอบ ตาม พร้อม ด้วยผู้ จัดการ โรง พิมพ์อื่น ๆ เป็น
คน กลาง ตก ลง เห็น ว่า ขำกว่า โรง อื่น ๆ คง จะไม่ทัน ราช การ
เป็นแน่แล้ว ผู้รับจ้าง ยอม ให้เจ้ากระทรวง นั้น ๆ จ้าง โรง พิมพ์
อื่น ให้ทัน ราช การ ราคาที่แพง ขึ้น ไปจากอัตรา เท่าใด ผู้รับ
จ้าง ยอม เสีย ไซ้ให้ ทั้งสิ้น

ข้อ ๑๒ ถ้าเจ้าพนักงาน กระทรวง ต่าง ๆ ไปจ้าง โรง พิมพ์
อื่นพิมพ์หนังสือ ราช การ ใน กระทรวง ต่าง ๆ นอกจาก การ ที่ตก
ลง เป็นผู้รับจ้าง ทำ การ ให้ ขำ ดัง ที่ว่า มาแล้ว ใน ข้อ ๑๑ ผู้
รับจ้างต้อง ร้อง ต่อผู้จ้าง ๆ จะ รับ เป็น อجرة ว่ากล่าว ให้โดยชอบ
ด้วย ราช การ

ถ้า ไม่ตกลง กัน ผู้รับจ้าง ต้อง พ้น ต่อศาล ให้ปรับ กระทรวง
ต่าง ๆ ให้เสีย เงิน แก่ผู้รับจ้าง เท่าราคา ที่ ไป จ้าง แก่ โรง พิมพ์อื่น ๆ
ตาม จำนวน หนังสือ ที่ได้ ไป จ้าง โรง พิมพ์อื่น ๆ นั้น แต่การ เล็ก
น้อย ที่ ทำ ในศาลา ว่า การ กระทรวง นั้น ๆ เอง ไม่ ใช้การ จ้าง คง
ทำได้ ใน กระทรวง นั้น ไม่เกี่ยวกับ สัญญา ข้อ นี้

เล่ม ๔

ลักษณะศาล กอง ทระเวร

หน้า ๑๓๔๕

ข้อ ๑๓ ผู้จ้าง ยอม อนุญาต ให้ผู้รับ จ้าง ใช้นาม โรง พิมพ์ว่า
โรง พิมพ์ของ ราชารูป โดย แล ใช้ พระราชลัญจกร ประจำ หนังสือ
พิมพ์ทุก ฉบับ ได้ เพื่อ ให้เป็น เกียรติยศ แก่ โรงพิมพ์

ข้อ ๑๔ หนังสือ อนุญาต นี้ ได้ทำ เป็น ๒ ฉบับ ความ ตกลง กัน
ลง ชื่อ ประทับตรา ผู้อนุญาต แล ผู้รับ อนุญาต ทั้ง ๒ ฝ่าย
ทั้ง ๒ ฉบับ เพื่อ ได้ รักษา ไว้ฝ่ายละ ฉบับ แลลง ราชกิจจา
นุเบกษา เพื่อ กระหวง ต่าง ๆ จะได้ ประพฤติ ตาม ข้อ อนุญาต นี้
ทุก กระหวง ถ้า หาก จะมี เหตุ ประการ ไต ที่ จะ ต้อง เปลี่ยน เจ้า
พนักงาน ฤา เปลี่ยน ผู้บังคับ การ โรงพิมพ์ นี้ ก็ดี ให้ผู้ ที่ รับ
ราชการ ฤา รับ การ ต่อ ไป นี้ มี อำนาจ เต็ม ตาม หนังสือ อนุญาต
ที่ ได้ ตกลง กัน ใน ชั้น นี้ ต่อ ไป ทุก ประการ ตั้งแต่วันที่ ๒๕
กรกฎาคม รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑

ประกาศ กรม พระ นครบาล

พระ เจ้า น้อย ยาเธอ กรม หมื่น นเรศวร จุติ เสนาบดี
กระทรวง พระนคร บาล รับ พระบรม ราชโองการ โปรดเกล้า ให้
ประกาศ ให้ทราบทั่ว กัน ว่า

ศาล กรม กอง ทระเวร ใน กระทรวง พระนคร บาล ซึ่ง ได้ พิจารณา
สอบ สอน ใจผู้ ร้าย ซึ่ง กระ ทำ ผิด ล่วง พระราช กำหนด กฎหมาย
มี พระ ราช อาญา โทษ หลวง แล พิจารณา ผู้ ล่วง ละเมิด พระ ราช

หน้า ๑๓๕๐

ลักษณะศาลของพระเวร

เล่ม ๔

บัญญัติห้าม กับ เปรียบ คดี ความ ของ ราษฎร ที่ เกิด ขึ้น ใน ท้อง ที่ ซึ่ง
กรม กอง พระเวร จัด เจ้า พนักงาน ลาด พระเวร รักษา นั้น ให้ เจ้า กรม
ปลัด กรม กรม กอง พระเวร ที่ เปน พระ ทา การ พิจารณา สืบสวน
คดี ความ นั้น พิจารณา ตัด สินคดี ใน ศาล กอง พระเวร ได้ ดัง
ข้อ ความ ที่ มี กำหนด ดังนี้

๑ คดี อัน ใด ต้อง ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย เพียง ละ หุ โทษ
ฤๅ ต้อง ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย ถึง มัชฌิม โทษ ที่มี พระ
ราช อาญา ลง โทษ เขียน เพียง ๕๐ ที่ ลง มา แล ลง โทษ จำ ไม่ ถึง
จำคุก จำ ที่ ตรง กำหนด ตั้งแต่ ๖ เดือน ลง มา กับ มี ปรับ
ไหม ไม่ เกิน ๒ ชั่ง ขึ้น ไป

๒ คดี อัน ใด ต้อง ด้วย กระแส พระบรมราชโองการ ให้ ออก
ประกาศ ห้าม ไว้ แล้ว ฤๅ จะมี ประ กาศ ห้าม ต่อ ไป ข้าง หน้า ซึ่งมี
พระ ราช อาญา ลง โทษ เขียน ฤๅ จำ ไม่ ถึง จำคุก แล ปรับ ไหม
ตาม ประ กาศ ที่ กำหนด คือ ไว้

๓ คดี อัน ใด ต้อง ด้วย ประ กาศ ที่ เสนาบดี กระ ทรวง ต่าง ๆ
ได้ พระ ราช ทาน พระบรมราชานุญาต ให้ ออก ประ กาศ ห้าม ซึ่งมี
อยู่ แล้ว ฤๅ จะมี ประ กาศ ห้าม ข้าง หน้า อีก ต่อ ไป ซึ่งมี โทษ เปน
อาญา ไม่ ถึง จำคุก แล มี ปรับ ไหม ตาม ประ กาศ ที่ กำหนด ไว้ นั้น

รวมคดี ต้อง ด้วย ลักษณะ ๓ ประการ ที่ กล่าว แล้ว นี้ เมื่อ
ศาล กอง พระเวร พิจารณา เสร็จ สำ นวน แล้ว ให้ เจ้า กรม ปลัด กรม

เล่ม ๔ ลักษณะ มี ท้อง トラ แด ใบ บอ หน้า ๑๓๕๑
กรม กอง ตระเวร พิพากษา วาง บท กฎหมาย แด พระราช บัญญัติ เป็น
คำ ตัด สิน แล้ว ลง อาญา แด ปรับ ไหม ตลอดจน ไป ไ้

ถ้า ศาล กรม กอง ตระเวร พิพากษา ตัด สิน ผิด ด้วย พระ ราช คำ
หนด กฎหมาย ถ้า พระ ราช บัญญัติ ให้ ผู้ ต้อง คดี นั้น พ้อง อรรถ
ต่อ กรม รับ พ้อง ใน กระ ทรวง ยุติ ธรรม เพื่อ ศาล อรรถ จะ ได้
เรียก ลำ นวน ไป ตรวจ ถ้า พิจารณา ขึ้น อรรถ แด พิพากษา ตัด สิน เช่น
ความ อรรถ แห่ง ศาล กระ ทรวง ต่าง ๆ ตาม พระ ราช บัญญัติ
ประ กาศ มา ณ วันที่ ๒๒ กรกฎาคม รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑

ประกาศ ธรรมเนียมลง ชื่อ ในท้องตรา แด่ใบบอกแห่งเจ้ากระทรวง แล ข้า ทลวง

มี พระ บรมราช โอง การ คำ รัส เหนือ เกล้า ให้ ประ กาศ แก่ พระ
บรมวงษานุวงศ์ แด ข้า ราชการ ให้ ทราบ ทัว กัน ว่า แด ก่ ณ ได้
โปรด เกล้า ให้ ออก ประ กาศ ลง วัน อา ทิตย์ เต็ม สี่ ขึ้น ลง คำ
บิณฑลัมฤทธิศก ศักราช ๑๒๕๐ เป็น วันที่ ๗๔๑๘ ใน รัชกาล
ปัจจุบันนี้ ใจ ความ ว่า บัณฑิต ท้อง トラ ทั้ง ปวง ซึ่ง เจ้า กระ ทรวง
จะมี ไป ยัง หัว เมือง ให้ เสนาบดี เจ้า กระ ทรวง นั้น ลง นาม
ด้วย ลาย มือ ตน ประ จำ ใน ท้าย ท้อง トラ ทุกฉบับ อย่า ให้ วัระ ทัม
แต่ดวง トラ เปลา ๆ ความ แจ้ง อยู่ ใน ประ กาศ ฉบับ นั้น แล้ว

หน้า ๑๓๕๒

ลักษณะ มี ท้องตราแดง ใน บอกล

เล่ม ๔

บัดนี้ ทรง พระ ราช คำ วิหี ว่า เสนาบดี เจ้า กระ ทรวง ซึ่ง ได้
บังคับ ข้าราชการ แล หัว เมือง ย่อม จะ มี ราชการ ที่ จะ ต้อง ไป จาก
กรุง เทพฯ ใน บาง คราว ความ ข้อนี้ ยัง หา ได้ กล่าว ใน ประการ
ฉบับ ก่อน นั้น ไม่ แต่ นี้ ต่อ ไป ถ้า เสนาบดี เจ้า กระ ทรวง จะ มี ที่ ไป
จาก กรุง เทพฯ ก็ ให้ ปลัด ทูล ถูลอง เปน ผู้ ลง ชื่อ ประ จำ ใน ท้าย
ท้องตรา แดง เสนาบดี จึง ทุก กระ ทรวง แต่ ถ้า เสนาบดี รับ ราชการ
อยู่ใน กรุง เทพฯ ต้อง ลง นาม เสนาบดี เอง ตาม ข้อ ความ ใน ประ
การ ลง วัน อาทิตย์ เดิม สี่ ขึ้น สอง คำ ปี ชวด สัมฤทธิ ศก
ศักราช ๑๒๕๐ นั้น จง ทุก ประ การ

อนึ่ง ทรง พระ ราช คำ วิหี ว่า แต่ ก่อน มา ถ้า ทรง พระ กรุณา ไปรด
เกล้าฯ ให้ พระ บรมวงษา นุวงศ์ เสด็จ ไป ราชการ นอก พระ นคร
เมื่อ จะ มี ใบ บอกล เข้า มา ด้วย ข้อ ราชการ ก็ มัก จะ เปน ธรรมเนียม
ที่ ให้ ข้าราชการ ที่ ตาม เสด็จ ไป นั้น มี ใบ บอกล เข้า มา ส่วน
ท้องตรา ที่ จะ มี ออก ไป ก็ มัก จะ มี ไป ถึง ข้าราชการ ที่ ตาม
เสด็จ ไป ด้วย นั้น ให้ นำ กราบ ทูล เสนาบดี เจ้า กระ ทรวง กับ
พระ บรมวงษา นุวงศ์ ซึ่ง ไป ราชการ นั้น ไม่ได้ พุด ทวง ถึง กัน ได้
มี แต่ กระ ทรวง ว่า การ ต่าง ประ เทศ กระ ทรวง เดียว ที่ เสนาบดี ว่า
การ ต่าง ประ เทศ มี หนังสือ คำ สั่ง ตรง ถึง พระ บรมวงษา นุวงศ์
ซึ่ง ออก ไป ราชการ เมือง ต่าง ประ เทศ แล มี ใบ บอกล ตรง มา ถึง

เล่ม ๔ ลักษณะ มีทองกวาว แล ใบบอ หน้า ๑๓๕๓
เสนาบดี ขรรณเนียม ที่ ใช้ ให้ ข้าราชการ ผู้ที่ ตาม เสด็จ ไป มี ใบ
บอ เข้ามา แล มีทองกวาว ไม่ตรง ไป ถึง ตัว ผู้ ใหญ่ ซึ่ง เป็น ผู้
รับผิดชอบ ชอบ ดัง นี้ หาเป็น ขรรณเนียม ที่ ดี สม ควร แก่ ข้าราชการ
ไม่ แล บัดนี้ ตำแหน่ง เสนาบดี ก็ ดี ตำแหน่ง ข้าราชการ ก็
ได้ ไปรดเกล้าฯ ทั้ง แต่ง ตาม คุณวุฒิ ของ บุคคล หา ได้ นิยม ด้วย
เป็น เจ้า นาย ข้าราชการ เป็น ประมาณ ไม่ ควร ที่ จะ แก้ ขัวย ขรรณ
เนียม ที่ ผู้ ใหญ่ ไม่มี หนังสือ ตรง ถึง กัน นั้น เสีย ให้ การ เป็น หลักฐาน
สม ควร แก่ ข้าราชการ ค่ะ ไป

จึง มี พระบรมราชโองการ ไปรดเกล้าฯ สั่ง ว่า แต่นี้สืบไป
ถ้าทรง พระกรุณา ไปรดเกล้าฯ ให้ พระบรมวงษานุวงษ พระองค์
ใด เสด็จ ไป ข้าราชการ จะ มี ใบบอ เข้า มา ยัง เจ้ากระ ทรวง ให้
ทำ เป็น ใบ บอ ลง พระนาม ฎา ประทับ ทรา ของ พระบรมวงษานุ
วงษ พระองค์ นั้น ส่วน ทอง กวาว ที่ จะ มี ออก ไป ก็ ให้ มี ตรง
ไป ถึง พระบรมวงษานุวงษ พระ องค์ นั้น ที่ เดียว ไม่ ต้อง สั่ง ผู้ น้อย
ให้ ไป แจ้ง ความ แล ผู้ ใหญ่ อีก ค่ะ หนึ่ง จึง แต่ ก่อน ให้ เจ้ากระ
ทรวง ทั้ง ปวง แล พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการ บัณฑิต ที่ จะ มี
หน้าที่ ใน การ นี้ ประพฤติ ตาม ประกาศ นี้ สืบ ไป จง ทุก ประการ

ประกาศมา ณ วันที่ ๑๑ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

ประกาศกระทรวงโยธาธิการ

วันที่ ๑๘ สิงหาคมรัตนโกสินทรศก ๑๑๑

ด้วย พระเจ้า น้อย ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนนครสวรรค์ดิวงษ์ เสนา
บดี กระทรวงโยธาธิการ รับ พระบรมราชโองการ ให้เกล้า
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้กรมโยธาธิการ
จัดการ ตัด ถนน ขึ้น ใหม่ อีก สาย หนึ่ง จับนับ ตั้งแต่ ถนน พหลุ
โยธิน ทาง หลังวังบูรพาภิรมย์ออก ถนนเจริญกรุง วัดโดยยาว ถนน
นี้ ๒๔๖ เมตร (หรือ ๖ เส้น ๓ วา) โดยกว้าง ๑๕
เมตร (หรือ ๗ วา ๒ ศอก) เป็นทางรถกว้าง ๕ วา
ทางคนเดินสองข้างๆ ละ ๑ วา ๑ ศอก พระราชทาน
ชื่อว่า ถนนบูรพา

การ ตัด ถนน สาย นี้ ถ้าท่านผู้หนึ่งผู้ใด อยากจะ ทราบ ให้ชัด
เจน ก็ให้ ไป ดู แผนที่ๆ อะฟัศกรมโยธา ถ้าอยากจะ ซื้อ แผนที่
ที่ไป ไว้เป็น ชะงๆ ตัว ก็ ได้

ประกาศ หอพระสมุดวชิรญาณ

กรม สัมปทา ทักษิณา หอพระสมุดวชิรญาณ รับ พระบรมราช
โองการ เหนือเกล้าฯ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ
ให้ทราบทั่วกัน ว่า เมื่อปีที่ ๘ ของ หอพระสมุดวชิรญาณ
กรม สัมปทา ทักษิณา ได้ ประชุม ปลูกษา ถึง เรื่อง ความ ต่าง ๆ

เล่ม ๔ ลักษณะห้ามไม่ให้คัดเอาเรื่องต่างๆ ในวชิรญาณ ไปลงพิมพ์หน้า ๓๓๕
 ที่ลง พิมพ์ ใน หนังสือ วชิรญาณ วิเศษ นั้น เป็น เรื่อง ที่กรรมสัมปาทิก
 แล สมาชิก แต่ง เฉพาะ สู้ กัน พัง ใน สมาชิก ของ หอ พระสมุท
 วชิรญาณ เท่านั้น เห็นว่า ควร จะ ห้าม ไม่ให้ผู้ใดเอา ไป คัดพิมพ์เย็บ
 เป็น เล่ม ต่างหาก ฤ็ เป็น เรื่อง หนึ่ง ๆ ต่าง หาก นอกจาก ที่ ขอ
 อนุญาต จาก กรรมสัมปาทิก สภา ได้แล้ว ตก ลง ว่า จะประณต
 ห้าม ต่อ ไป แต่ยัง หาได้ ประกาศ ไม่ กรรม สัมปาทิกสภา
 ปีที่ ๑๑ นี้ เห็น ว่าความคิด จะ ห้าม เช่นนี้ เป็น การ ที่ ถึง
 เรื่อง ต่าง ๆ ที่ลง ใน วชิรญาณ วิเศษ บัดนี้ ใคร ๆ ที่ไม่ได้ เป็น
 สมาชิก อาจ แต่งลง ได้ทั่วไป ก็ เป็น การ ที่หอ พระสมุท วชิรญาณ
 ต้อง เสีย ทรัพย์สินซื้อ ประสงค์ ให้สมาชิก ได้อ่าน ส่วนวน แปลก ๆ
 แลหาเรื่อง ลง สู่ สมาชิก พัง ให้คล่อง ขึ้น ถึง เช่นนี้ ผู้ที่แต่ง ส่ง
 ก็ คง เป็น สมาชิก โดย มาก รวม ใจ ความ ว่า เรื่อง ลง ใน วชิรญาณ
 วิเศษ สำหรับ ประดับ โสตร สมาชิก ของ หอ พระสมุท วชิรญาณ
 เป็น การ เฉพาะ หมู่ นี้ ทั้ง เรื่อง ที่ เป็น ประโยชน์ หาก จะ พิมพ์
 เป็น เล่ม จำหน่าย ขาย ได้คล่อง ก็ ไว้สำหรับ หอ พิมพ์ ขึ้นเอง
 ดีกว่า จะได้ เป็น ผล ประโยชน์ ของ หอ พระสมุท ขึ้น ด้วย จึง
 ปฤ็ษา เสนอ พร้อ ม กัน ว่า ควร จะออก ประกาศ ห้าม เสีย บัดนี้
 ได้นำความ ขึ้น กราบ บังคม ทูล พระกรุณา ทราบ ฝ่ายของ สุลี
 พระบาท ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน พระบรม

หน้า ๑๓๕๖ ลักษณะ คักคินา ผู้พิพากษา แล ข้าหลวง เล่ม ๔

ราชานุญาตแล้ว จึงประกาศห้าม

ทั้งแต่นี้ต่อไป ห้าม ไม่ให้ผู้ใดเอาเรื่อง ความต่าง ๆ ที่
ได้ลง พิมพ์ ใน หนังสือ วิจารณ์ วิเศษ แล้ว แต่ปีก่อน ๆ แล ปีนี้
ทั้งปีต่อไป นอกจาก ที่ ขอ อนุญาต จากกรมสัมปาทิก สภา ได้แล้ว
นั้น เปน อัน ขาด

ประกาศ มา ณ วันที่ ๒๔ สิงหาคม วัดนโกสินทรศก ๑๑๑

เช่น นวธิประพันธ์พงษ์ สภา นายก

ประกาศ คักคินา ผู้พิพากษา แล ข้าหลวง

มี พระ บรม ราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระ ปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้าฯ
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ สั่ง ว่า พระเจ้า น้อยยาเธอ พระองค์
เจ้า สวัสดิ์โสภณ เสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม นำความ ขึ้น
กราบบังคม ทูล พระกรุณา ว่า ขอบดี ผู้พิพากษา ต่าง ๆ ซึ่ง ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้ง ขึ้น ใหม่ แล ข้าหลวง ซึ่ง ออก ไป รักษ
ษา ราชการ ใน ที่ผู้ ว่า ราชการ เมือง ณหัว เมือง ต่าง ๆ ยัง หา ได้
มี พระราช กำหนด คักคินา ว่า จะควร ตั้งเทียบ เพียง ไร ให้เป็น
การ แน่นนอน ไม่ ขอ พระราชทาน เวียน พระราช ปฏิบัติ

จึง พระบาท สมเด็จพระ เจ้าอยู่หัว ผู้ ทรง พระคุณธรรม

เล่ม ๔ ลักษณะ คักคินา ผู้พิพากษา แล ข้าราชการ หน้า ๑๓๕๗
อัน ประเสริฐ ทรง พระราชดำริห์ว่า ข้าราชการ ซึ่ง รับราชการ
ใน ตำแหน่ง นาน ที่ต่าง ๆ ที่ตำแหน่ง สำคัญ ในกรุง แล เป็น
ข้าราชการ ชนิด ต่าง ๆ ออก ไป ทัว เมือง เป็น อัน มาก ตาม การ
สมัย ที่ราชการ เจริญ ทวี ยิ่ง ขึ้น กว่าแต่ ก่อน หลาย เท่า ข้าราชการ
แล ข้าราชการ เหล่านี้ หา ได้ เบน ไป โดย นิยม แห่ง ยศ แล
นาม สัญญาบัตร ซึ่ง ธรรมเนียม แต่ ก่อน ไม่ หาใคร เลือกสรร
ผู้ที่สามารถ ที่ จะรับ ราชการ ให้ ได้ ทำการ ตาม ความสามารถ
เป็นที่ ถึง เพื่อให้ เป็น คุณ ความดี ความ เจริญ แก่ ราชการ ยิ่ง ขึ้น
หน้าที่ ราชการ จึง ไม่ เกี่ยว กับ ยศ บันดาลศักดิ์ ซึ่ง เป็น สิ่ง สำหรับ
พระราชทาน เป็น บำเหน็จ ความ ชอบ ต่าง หาก

เมื่อเป็น ฉนั้น ข้าราชการ ผู้น้อย ซึ่ง รับ ตำแหน่ง สูง ๆ ก็มี
ศักดินาสูง รับ ตำแหน่ง ตำแหน่ง บางที่ รับ ราชการ แทน ชั่ว ครึ่ง หนึ่ง
คราว หนึ่ง การ ที่ จะ เทียบ ศักดินา เพื่อใช้ ใน การ ปรับ สัก
ตัดสิน เป็น ต้น นั้น ย่อม ยัง เป็น การ ขัด ขวาง อยู่ เพราะ ยัง ไม่มี
พระราช มัญญูติ ชัด เจน

อนึ่ง มี ตำแหน่ง ข้าราชการ ซึ่ง ได้ ทรง พระกรุณา โปรด
เกล้าฯ ให้ แก่ ไซ เทียบ จากแบบ เดิม ตั้ง ขึ้น เป็น ต้น ว่า ใน
กระทรวง ยุติธรรม ได้ โปรดเกล้าฯ ตั้ง ผู้พิพากษา ซึ่ง มี หน้าที่
ควร ถือ ศักดินา สูง เสมอ ลูกขุน ณ ศาลหลวง แต่ ก่อน นั้น ยัง หา
มี แบบ บันดาลศักดิ์ เป็น หลักฐาน ลง ไว้ ไม่

หน้า ๑๓๕๘ ลักษณะ ศักดินาผู้พิพากษาและ ขั้หลวง เล่ม ๔

จึงมี พระบรมราชโองการ เหนือเกล้าฯ ดำรัสสั่ง ให้พระเจ้า
น้อยยาเธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดีกระทรวง มุราธรร
ตรา พระราชบัญญัติ ลำดับ ตำแหน่ง ศักดินา ขั้ ราชการ นี้ ขึ้นไว้
ให้เป็นแบบฉบับ สำหรับ แผ่นดินสืบ ไป ดังนี้

มาตรา ๑ ตำแหน่งผู้พิพากษาทั้งหลาย ในสนามสถิตย
ยุติธรรม ซึ่งจัดตั้งขึ้นใหม่ และผู้พิพากษา ในศาลหัวเมือง
ให้ถือศักดินาชั่วคราวสมัยที่รับราชการอยู่นั้นดังต่อไปนี้

(๑) อธิบดีผู้พิพากษา ศาลอุทธรณ์คดีหลวง ๑ ศาล
อุทธรณ์คดีราษฎร ๑ ให้ถือศักดินา ๑๐๐๐๐

(๒) อธิบดีผู้พิพากษา ศาลต่าง ๆ ในสนามสถิตยยุติธรรม
ให้ถือศักดินา ๕๐๐๐

(๓) ผู้พิพากษารอง ในศาลทั้งปวง ถือศักดินา ๓๐๐๐

(๔) อธิบดีผู้พิพากษา ศาลหัวเมือง ถือศักดินา ๓๐๐๐

(๕) ผู้ช่วยผู้พิพากษา คือเป็นผู้ช่วยการพิพากษาในศาล
ถือศักดินา ๑๕๐๐

มาตรา ๒ บัณฑิต ขั้หลวง ซึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ไปรักษาเมืองเขกไทศรีจัตวา ได้ชื่อว่า เป็นผู้รั้งเมืองตาม
กฎหมาย ให้ถือศักดินาเทียบเท่ากับผู้ว่าราชการเมืองชั่วคราว
การที่เป็นผู้รั้งและผู้รักษาเมืองอยู่นั้น แต่ขั้หลวงที่
โปรดเกล้าฯ ให้เป็นผู้รั้งประเทศ คือเป็นขั้หลวงใหญ่ไป

เล่ม ๔ ลักษณะ คักดินา ผู้พิพากษา แล ข้าราชการ หน้า ๑๓๕๙

รักษา พระราช อาณาเขต บังคับ หัวเมือง ไค้หลาย หัวเมือง ใน
หัวเมือง เหล่า นั้น ผู้ว่าราชการ เมือง ไค้ ถือ คักดินา สูง กว่า
หัวเมือง ทั้งปวง เทียบ เท่าด้วย คักดินา ผู้ว่าราชการ เมือง นั้น

ถ้า ไปรบ เกล้า ให้ ไป รักษา ราชการ เมือง ประเทศ ราช
ซึ่ง เจ้าเมือง มิ ได้ มี กำหนด คักดินา ให้ ผู้เป็น ข้าราชการ รักษา
ราชการ นั้น ถือ คักดินา ๓๐๐๐

มาตรา ๓ ข้าราชการ ซึ่ง ทรง พระกรุณา ไปรบ เกล้า ให้ ไป
ราชการ พิเศษ เป็น ครั้ง เป็น คราว ไป พิจารณา ความ บาง เรื่อง
ก็ ไป จัดการ อันใดอัน หนึ่ง ก็ ซึ่ง มิ ได้ ไป รักษา
เมือง แล บังคับ ราชการ เมือง ทัว ไป นั้น ถ้า เป็น ข้าราชการ ที่มี
ท้อง ตรา ให้ บังคับ ผู้ว่าราชการ เมือง ไค้ ให้ ถือ คักดินา เท่า
คักดินา ผู้ว่าราชการ เมือง ถ้า เป็น ข้าราชการ ที่ ไม่มี ท้อง ตรา ให้
บังคับ ผู้ว่าราชการ เมือง ไค้ แล ผู้ว่าราชการ เมือง ไม่ จำ เป็น
ต้อง ทำตาม บังคับ บัญชา ให้ คง ถือ คักดินา ตาม ตำแหน่ง เดิม

มาตรา ๔ บัณฑิตา ตำแหน่ง คักดินา ซึ่ง ว่า ทั้ง ปวง นี้ กำหนด
ด้วย ผู้ มี คักดินา ตำแหน่ง ราชการ ใน นานี ตำแหน่ง คักดินา สูง
ถ้า ผู้ ที่มี คักดินา สูง อยู่ แล้ว มา ราชการ ใน ตำแหน่ง คักดิ
นา ตำแหน่ง ก็ ให้ ถือ คักดินา ที่ สูง คง อยู่ตาม เดิม แล ตำแหน่ง
ราชการ อื่น ๆ นอกจาก ตำแหน่ง ที่ กล่าว อ้าง มา นี้ ถ้า คักดินา

หน้า ๑๓๖๐ ลักษณะ ราชการ ใน กรม ยุทธนาธิการ เล่ม ๔
เดิม ต่ำกว่า ศักดินา ใน ตำแหน่ง ที่ รับ ใหม่ ก็ ให้ ถือ ศักดินา เท่า
ตำแหน่ง ใหม่ ที่ สูง กว่า นั้น ถ้า ศักดินา เดิม สูง กว่า ศักดินา ใน
ตำแหน่ง ใหม่ ก็ ให้ คง ถือ ศักดินา เดิม ไว้ เหมือน กัน

มาตรา ๕ บัณฑิต ผู้ ที่ ทำ ราชการ แทน ใน หน้า ที่ มี ปลัด ทูล
ฉลอง ใน กระทรวง ต่าง ๆ รักษา ราชการ แทน เสมอ ยศ ฤา
ปลัด ยก กระทบ รั้ว รักษา ราชการ แทน ผู้ ว่า ราชการ เมือง ใน เวลา
ที่ว่าง ผู้ ว่า ราชการ เมือง เป้น ต้น เช่น นี้ ให้ แบ่ง ศักดินา แห่ง
ตำแหน่ง สูง ที่ แทน นั้น ออก เป้น สอง ส่วน บวก ส่วน หนึ่ง เข้า
กับ ศักดินา ใน ตำแหน่ง เดิม เป้น ศักดินา ของ ผู้ แทน นั้น แต่ ถ้า
เมื่อ บวก ศักดินา ๒ ตำแหน่ง เข้า แล้ว มากกว่า ศักดินา ใน
ตำแหน่ง สูง ที่ แทน นั้น จึง ให้ ผู้ แทน คง ถือ ศักดินา เดิม เท่า
ศักดินา ตำแหน่ง สูง ที่ รับ ราชการ แทน นั้น

ประกาศ มา ณ วันที่ ๒ เดือน กันยายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
เป้น วันที่ ๘๖๘๗ ใน รัชกาล บัณฑิต บัณฑิต

พระราชนิพนธ์ ฎีกา กรม ยุทธนาธิการ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

มี พระ บรม ราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระ ปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระ จุลจอมเกล้า เจ้าอยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้า ฯ
สั่ง ว่า ราชการ ทหารบก ซึ่ง ได้ ทรง พระ กรุณา ไป รดเกล้า ฯ

เล่ม ๔ ลักษณะ ราชการ ใน กรม ยุทธนาธิการ หน้า ๑๓๖๑
ให้จัดตั้งไว้โดยลำดับ ตาม กาล สัมัย ที่มีเหตุต้องเปลี่ยนแปลง
ใน กระบวน ยุทธสงคราม แล การ จัดควม คุม ทหาร โดย กระ
แส พระราช ดำริห์ ที่ได้ประกาศไว้ ใน พระราชบัญญัติ ลง วันที่ ๑
เมษายน ร ศ ๑๐๙๙ นั้นแล้ว บัดนี้ ทรง พระราช ดำริห์ เพื่อจะ
หนุนบำรุง การ ทหาร ให้เจริญ ยิ่ง ขึ้น โดยการ แก้ไข เปลี่ยน
แปลง น่าที่ ซึ่ง ยัง ก้าว ก่าย แก่ง แ่ง กัน นั้น ให้ เรียบ ร้อย
สมควร แก่ กาล สัมัย แห่ง ความ เจริญ ของ ราชการ บ้าน เมือง
จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ตรา เป็น พระราชบัญญัติ แก้ไข
เพิ่มเติม พระราชบัญญัติ จัดการ กรม ยุทธนาธิการ สืบ ไป ดังนี้

 มาตรา ๑ พระราชบัญญัติ จัดการ กรม ยุทธนาธิการ ซึ่ง
ได้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ แต่ณ วันที่ ๑
เมษายน ร ศ ๑๐๙๙ นั้น ให้ยกเลิก ข้อ ๑ ข้อ ๒ ข้อ ๖
ข้อ ๑๐ ข้อ ๑๑ ข้อ ๑๔ ข้อ ๒๙ ข้อ ๓๒ มิให้ใช้ต่อไป

 มาตรา ๒ ตำแหน่ง เสนาบดี กระทรวง ยุทธนาธิการ นั้น ได้
ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิก เสีย โดย พระราช บัญ
ญัติ ลง วันที่ ๑ เมษายน ร ศ ๑๑๑๑ แล้วทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ตั้งตำแหน่ง ผู้บัญชาการ กรม ยุทธนาธิการ ให้มี
อำนาจ แล น่าที่ ราชการ ดัง ว่า ไว้ สำหรับ ผู้บัญชาการ ทหาร ยก
ใน ข้อ ๒๖ แห่ง พระราช บัญญัติ ที่กล่าว ข้างต้น นั้น เว้น แต่
น่าที่ ตอน ที่ ๖ ที่ ๗ ที่ ๘ ที่ ๙ นั้น ให้ยกเลิก เสีย

หน้า ๑๓๖๒ ลักษณะ ราชการ ในกรมยุทธนาธิการ เล่ม ๔
แต่ ให้เพิ่ม อำนาจ หน้าที่ เสนาบดี ดัง ว่า ไว้ ใน ข้อ ๔ แห่ง พระ
ราชบัญญัติ นั้น เว้น ไว้ แต่ หน้าที่ ตอน ที่ ๖ และ คำ ที่ เกี่ยว ด้วย
กรมทหาร เรือ ใน หน้าที่ ทั้ง ปวง นั้น ให้ ยก เลิก เสีย

มาตรา ๓ ตำแหน่ง กรม พระคลัง และ หน้าที่ ราชการ สำหรับ
ตำแหน่ง นี้ ขึ้น อยู่ ใน กระทรวง ยุทธนาธิการ เดิม ตาม ข้อ ๑๒
แห่ง พระราชบัญญัติ ที่ กล่าว ข้างต้น นั้น ให้ ยก เป็น กรม ขึ้น
ใน กรม ยุทธนาธิการ มี หน้าที่ และ ตำแหน่ง คง ตาม เดิม นั้น เว้น
แต่ คำ ที่ เกี่ยว ด้วย ทหาร เรือ ให้ ยก เสีย และ พัง บังคับ ผู้ บัญชา
ราชการ กรม ยุทธนาธิการ

มาตรา ๔ ให้ จัด กรม ใหม่ ขึ้น อีก กรม หนึ่ง เรียกว่า กรม
ยุทธนาภัณฑ์ และ ให้ แยก หน้าที่ สำหรับ กรม ยกระบัตร ทหารบก
และ กรม ยุทธภัณฑ์ เป็น ดังนี้ คือ

กรม ยกระบัตร ทหารบก มี หน้าที่ ดังนี้ ๑ ให้ จัดการ ทั้ง ปวง
ที่ เกี่ยว ข้อง ใน โรง ทหารบก ๒ ให้ จัดการ ทั้ง ปวง ที่ เกี่ยว
ข้อง กับ บัณฑิต แล ทางบก ๓ ให้ จัดการ สืบ ข่าวคราว ราชการ
ยุทธ ๔ ให้ จัดการ รับ ส่ง สรรพสิ่ง ของ กอง ทหาร ซึ่ง จะ รับ ส่ง
ไป มา ใน ที่ ต่าง ๆ ๕ ให้ จัดการ ชำระ ผล แล เร่ง รัด คน ที่
ควร จะ เป็น พล ทหาร แล หมาย หมู่ ส่ง ไป ยัง กอง ทหาร ต่าง ๆ
๖ ใน การ ทั้ง ปวง ที่ กล่าว มา นี้ ให้ เป็น ผู้ รับ คำสั่ง ของ ผู้ บัญชา
ราชการ ยุทธนาธิการ และมี คำสั่ง ใน กรม แล กอง ทหารบก

ที่เกี่ยวข้องนั้น

กรม ยุทธภัณฑ์ มีหน้าที่ ดังนี้ ๑ ให้จัดการ ทั้ง ปวง ที่
เกี่ยวข้อง ด้วยการ รับส่ง เครื่อง ภาชนะ ใช้ สอย แล เครื่อง แต่ง
ตัว ทหาร บก ๒ ให้จัดการ ทั้ง ปวง ที่เกี่ยวข้อง ด้วยการ รับ
ส่ง เครื่อง สัตว์ราชู แล เครื่อง ยุทธ ภัณฑ์ ๓ ให้ จัด การ ทั้ง
ปวง ที่เกี่ยวข้อง ด้วย พาหุณะ ของ ทหาร แล รับส่ง ไป มา ทาง
บก ๔ ให้ จัด การ ทั้ง ปวง ที่เกี่ยวข้อง ด้วย เสบียง อาหาร
ทหาร บก ๕ ใน การ ทั้ง ปวง นี้ ให้เป็นผู้ รับ คำสั่ง ของ ผู้
บัญชาการ กรม ยุทธนา อธิการ แล มี คำสั่ง ใน กรม แล กอง ทหาร
บก ซึ่ง เกี่ยว ข้อง นั้น

พระราชบัญญัตินี้ ทรง ตั้ง ไว้ แต่ วัน ที่ ๓ กันยายน รวตโก
สันทรศก ๑๑๑ เป็น วัน ที่ ๒๖๔๔ ในรัชกาล บัทยุมนัน

ประกาศ ยก ตึกแถว

ถนน บำรุง เมือง แล ถนน เพ็ชร นคร พระราชทาน ให้ เจ้า ของ ตึก

พระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่น นวราชประพันธ์พงษ์ อธิบดี
กรม พระคลัง ข้างที่ รับ พระบรมราชโองการ ใส่เกล้าฯ ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ประกาศ แก่ พระบรมวงษานุวงษ ข้าราชการ
พลเรือน อธิบดี พระบาท แล ราษฎร ไทย จีน บันดา ซึ่งเป็น เจ้า ของ ที่ดิน

นำ ๑๓๖๔ ลักษณะ พระราชทาน ตึกหลวง เล่ม ๕
 สร้าง ตึกแถว ถนน บำรุง เมือง ถนน เพ็ชร นครให้ทราบทั่ว กันว่า
 เดิม เมื่อ ณ ปี มเมีย โศกจตุลศักราช ๑๒๓๒ ได้มี พระบรม
 ราชโองการ ดำรัส เหนือเกล้าฯ สั่ง ให้พระยา อินทราธิบดี สืบทราบ
 รอง เมือง เจ้ากรม กอง ตระเวร ขวา ประกาศ แก่พระ บรมวงษา
 วงษ์ ขำ ทูล ของ อูลิพระบาท แล ราษฎร ไทย จีน ทั้งปวง ซึ่ง
 เปน เจ้า ของ ที่ เจ้าของ ตึก อยู่ ใน ถนน บำรุง เมือง ว่า ตั้ง แต่เสด็จ
 เสด็จ ถวัลยราช สมบัติ บรม ราชภิเศก ก็ตั้ง พระราชฤไทย
 จะ ทำนุบำรุง แผ่นดิน ให้เจริญ ยิ่ง ขึ้น ไป แล ตก แต่ง พระนคร ให้
 งดงาม สอาด สม เปน พระมหานคร ราชธานี จึง ทรง พระราชดำริว่า
 ถนน บำรุง เมือง เปน ถนนใหญ่ กลาง พระนคร แต่ใน รัชกาล ที่ ๕
 ได้ตัด ถนน สาย นี้ ไว้แต่ ก่อน นั้น ยัง แคม อยู่ แล โอน คัมหา
 ตรง ไม่ ทั้ง ไม่ ไหญ่กว้าง เสมอ กัน จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ
 ให้ขยาย ถนน ให้กว้าง ออก ไปอีก ๘ คอก ๘ คอก แล ให้
 แก่ปลาย ถนน ให้ตรง แนว กัน ด้วย จะได้ เปน ทาง รถ ม้า ราษฎร
 เดิน ไป มา ได้ โดย สดวก อนึ่ง ตึก โรง ร้าน ที่ จำหน่าย สินค้า นั้น
 ผู้ เปน เจ้า ของ ต่าง ๆ กัน สร้าง ว่า ขึ้น ไว้แต่ ก่อน ๆ ก็ สั้น ๆ
 ยาว ๆ เล็ก ๆ ไหญ่ ๆ ซ้ำ รุด รุด ไทรม ไป เปน อัน มาก ไม่
 หมดงดงาม สมควร แก่ บ้าน เมือง จึง ทรง พระกรุณา โปรด
 เกล้า ให้สร้าง ขึ้น ใหม่ ให้เรียบ ร้อย แต่ จะมี ให้ รั้น ใจ แก่
 เจ้า ของ ที่ เจ้าของ ตึก พระราชทาน เงิน พระคลัง ข้าง ที่

เล่ม ๔ ลักษณะ พระราชทาน ตึก หลวง หน้า ๑๓๖๕

ออกเป็น ค่า สร้าง ทำ เป็น การ หลวง แต่ ถ้า เจ้าของ ที่ ผู้ใด มี

ทรัพย์ มี กำลัง จะ สร้าง ทำ ตึก แวด ได้เอง ก็ จะ ให้ ทำ ได้ตาม

ปรารถนา แต่กำหนด หลังคา ให้ สูง เท่า กับ ด้าน หน้า ให้เหมือน

กัน กับ แบบ หลวง ที่ พระยา ราชสงคราม ทำ ขึ้นไว้ ถ้า เจ้าของ ที่

เจ้าของ ตึก ผู้ใด ไม่มี ทรัพย์ ไม่มี กำลัง จะ ทำ ได้ของ หลวง จะ

ทำ ขึ้น แล จะ เก็บเงิน ค่า เช่าเป็น หลวง ไป จนกว่า จะ ครบ เท่า

ทุนที่ สร้าง ทำ ขึ้น เมื่อเก็บเงินหลวง ได้ครบ แล้ว ก็ จะพระ

ราชทาน ที่ ตึก นั้น ให้ไป สัทธิ แก่ เจ้าของ ที่ เดิม ต่อ ไป ฤา เมื่อ

ตึก แล้ว สำเร็จ เจ้าของ ที่ จะขอ ใช้เงิน หลวง เท่า ที่รับ ทำ

เอา เป็น ของ ตัว ที่เดียว ก็ จะ โปรดเกล้าฯ ให้ ยอม ตามประสงค์

ของ หลวง จะ ไม่คิด เอาค่าไร แล ดอกเบี้ย ค่า บัวย การ เลย นั้น

บัดนี้ ทรง พระราช ดำริท ว่า ตั้งแต่ลง มือ เก็บ ค่า เช่า เป็น

หลวง มา ก็ หลาย ปี แล้ว สมควร จะ คืน ตึก ให้ แก่ เจ้าของ ที่ คืน

ได้เหตุ ใด จึงมิ ได้ คืน จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่ง

ให้เจ้าพนักงาน พระคลังมหาสมบัติ ตรวจ การ ได้ความ ว่า การ ที่

ยังมี ได้คืน ตึก นี้ เป็น เพราะเก็บ เงิน ค่า เช่า ได้ยังมี ได้ครบเงิน

หลวง ขึ้นเป็นทุน สร้าง ตึก นี้ ตาม ประกาศ เดิม

อาไศรย พระ มหากรุณา แก่ผู้เป็น เจ้าของ ที่ คืน ซึ่ง สร้าง ตึก

ราย นี้ จึง มี พระ บรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่ง กรม

หมื่น นราธิปประพันธ์ พงษ์ อธิบดีกรม พระคลัง ข้างที่ ว่า ทั้ง

หน้า ๑๓๖๖

ลักษณะ พระราชทาน ตึกหลวง

เล่ม ๔

แต่เก็บเงินค่าเช่านี้ เป็นหลวง มา ก็หลาย ปี แล้ว สมควร จะ คืน
ตึก ให้เจ้า ของ ที่ดิน ได้ การ ที่ ยัง เก็บ เงิน ค่าเช่า จัก ได้ ไม่
ครบ เงิน ที่ สร้าง ตึก ตาม ประกาศ เดิม นี้ ก็ ย่อม เป็น ด้วย เจ้า
พนักงาน แต่ก่อน จัด การ ไม่ เรียบ ร้อย แล เงิน ที่ นี้ เล่า ก็ เป็น
เงิน พระคลัง ข้าง ที่ ส่วน ใน พระองค์ ถึง โดย จะ ยัง เก็บ เงิน ค่าเช่า
ไม่ได้ ครบ เท่า ที่ สร้าง ตึก ตาม ประกาศ ก็ ย่า ให้ ยุติ การ
คืน ตึก นี้ อีก ต่อ ไป ให้ เจ้าพนักงาน กรม พระคลัง ข้าง ที่ จัด
การ คืน จัก ให้ แก่ เจ้า ของ ที่ จึง ขอ ความ แจ้ง ต่อ ไป นี้

ผู้ใด เป็น เจ้า ของ ที่ สร้าง ตึก แล ถนน บำรุง เมือง แล
ถนน เพื่อง นคร ได้ ทราบ คำ ประกาศ นี้ แล้ว จะ เป็น ตัว เอง ฤ
บุตร หลาน ญาติ พี่ น้อง ผู้ใด รับ มรดก ต่อ มา ก็ ตี ผู้รับ ซ้ำ รับ ให้ ได้
เป็น เจ้า ของ ต่อ มา จน เวลา นี้ ก็ ตี เมื่อ ถึง วันที่ ๑ เดือน ตุลาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ให้ ตัว เอง ฤ ผู้รับ ถูระ แทน ตัว
ทำ ใบ ขอ รับ คืน ตึก พร้อม กับ หนังสือ สำคัญ สำหรับ ที่ดิน อัน
จะเป็น หลักฐาน มั่น คง ว่า คน เจ้า ของ ที่ดิน สร้าง ตึก นั้น
ไป ยื่น ต่อ เจ้าพนักงาน กรม พระ คลัง ข้าง ที่ ณ หอ รัชฎาการ พิพัฒน์
ใน พระบรมหาราชวัง ถ้า เจ้าพนักงาน กรม พระคลัง ข้าง ที่
ส่ง โดย จะ ได้ ส่ง ใบ ขอ รับ ตึก แล หนังสือ สำคัญ นั้น ไป สอบ ต่อ
เจ้าพนักงาน กรม พระนครบาล เมื่อ ถูก ค้อง กัน แล้ว ให้ เจ้าพนักงาน
กรม พระคลัง ข้าง ที่ ทำ หนังสือ สำคัญ มอบ ที่ ตึก นั้น คืน

ให้แก่เจ้า ของ ที่ดินเป็นสิทธิ์สืบไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๑ เดือน กันยายน รตนโกสินทรศก ๑๑๑
เป็นวันที่ ๔๗๑๖ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

ประกาศ เลื่อน กำหนดใช้พระราชบัญญัติ

ลักษณะพาทนะ รตนโกสินทรศก ๑๑๐

ด้วย นาย พลโท พระยาสุรศักดิ์มนตรี เสนาบดีกระทรวง กษ
เขตพาณิชย์การ รับ พระบรมราชโองการ ให้เกล้าฯ ทรง พระ
กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ให้ทราบทั่ว กันว่า พระราช
บัญญัติ ลักษณะพาทนะ รตนโกสินทรศก ๑๑๐ ตาม ความ ใน
มาตราต่าง ๆ ซึ่ง ได้ประกาศ ไว้ให้ ใช้ ได้ ตั้งแต่วันที่ ๑ ตุลาคม
คม รตนโกสินทรศก ๑๑๑ สืบ ไป ความแจ้ง อยู่ใน ประกาศ ลง
วันที่ ๑๕ มีนาคม รตนโกสินทรศก ๑๑๐ นั้นแล้ว บัดนี้ ให้
งดเลื่อน ต่อ ไป ถ้า มีกำหนดจะใช้ได้เมื่อใด จึง จะได้ประกาศ
มา ให้ทราบ ต่อ ครั้ง หลัง

ประกาศมาณวันที่ ๒๔ กันยายน รตนโกสินทรศก ๑๑๑

พระราชบัญญัติ คักคินา ขุน หมื่น นายเวรเดมิยร

มี พระบรมราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระ ปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้าฯ

หน้า ๑๓๖๘ ลักษณะ คักคินา ขุนหมื่น นายเวร เสมียน เล่ม ๔
 ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ สั่ง ว่า พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่น
 ดำรงศรีฐานภาพ เสนาบดี กระทรวง มหาดไทย กราบ แจ้งคมทูล พระ
 กรุณาว่า ตำแหน่ง ขุนหมื่น ใน กระทรวง มหาดไทย ใน พระราชกำหนด
 เดิม มา ยัง หา ได้ปรากฏว่า ได้ถือ คักคินา เท่าใดชัดแจ้ง ไม่ ขอรับ
 พระราชทาน พระราชบัญญัติ ไว้เป็นแบบฉบับ สืบ ไป จึง พระบาท
 สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรง พระคุณ ธรรม อัน มหาประเสริฐ
 ทรง พระราชดำริห์ว่า ตำแหน่ง คักคินา พนักงาน ต่าง ๆ ตั้งแต่
 นายเวร ลง ไป ถึง เสมียน ในกระทรวง ต่าง ๆ ยัง หา ได้มี พระราช
 กำหนด คักคินา ไว้ทุกกระทรวง ไม่ แม้ ถึง ที่ ได้ มี พระราชกำหนด
 ไว้ ใน บาง กระทรวง แล้วเล่า ก็ ยัง หา เรียบร้อย เสมอ กัน ตาม
 ลำดับ ไม่ ควร จะตั้ง พระราชบัญญัติ ไว้ ให้ครบไป ทั้ง ขุนหมื่น
 แล นายเวร จนถึง เสมียน เพื่อให้เป็นแบบแผนราชการ จึง มี
 พระบรมราชโองการ เหนือเกล้าฯ ดำรัสสั่ง ให้ พระเจ้าน้องยาเธอ
 กรมหมื่น พิตยลาภ พลฤทธิ อาดา เสนาบดี กระทรวง มุขอาธร ทรา พระ
 ราชบัญญัติ คักคินา ขุนหมื่น พนักงาน ต่าง ๆ แล เสมียน นี้ไว้ เพื่อ
 ได้เป็นแบบฉบับ สำหรับ แผ่นดิน สืบ ไป ดังนี้

มาตรา ๑ บันดา ขุนหมื่น ในกระทรวง ต่าง ๆ ที่รับ ประ
 ทวน เจ้ากระทรวง ตั้ง ยัง ไม่ได้ รับ พระราชทาน สัญญาบัตร
 ฤๅ ยัง มิ ได้ มี กำหนด คักคินา ใน พระราชกำหนด กฎหมาย ขุนให้
 ถือ คักคินา ๕๐๐ ไว้ เป็น อย่าง สูง ๓๐๐ ไว้ เป็น อย่าง ต่ำ หมื่น

เล่ม ๔ ลักษณะ พ้อง ความอาญา กล่าวโทษ คำราชการ หน้า ๑๓๖๔
ให้ถือ คักดินา ๓๐๐ ไร่ เป็น อย่าง สูง ๒๐๐ ไร่ เป็น อย่าง ต่ำ
ตามแต่ เจ้า กระทรวง จะ กำหนด ตั้ง ใน ประทวน

มาตรา ๒ ผู้ที่ รับ ราชการ ใน ตำแหน่ง ต่าง ณ กระทรวง นั้น ๆ
ตั้งแต่ นาย เวร ลง ไป จน ถึง เสมียน เอก ให้ ถือ คักดินา ๔๐๐ ไร่
ทุก กระทรวง เว้น แต่ ได้ ถือ คักดินา อื่น ที่ สูง กว่า ๔๐๐ ไร่ อยู่
แล้ว ก็ ให้ ถือ คักดินา คง อยู่ ตาม เดิม

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๔ เดือน ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
เป็น วันที่ ๘๗๔๔ ใน รัชกาล บัด ยัน นี้

ประกาศ ลัง พ้อง ข้ำ ทูล ถอน อภิสิทธิ์พระบาท

ด้วย พระเจ้า น้อยยาเธอ พระองค์เจ้า สวัสดิ์ โสภณ เสนา
บดี กระทรวง ยุติธรรม นำ ความ กราย บังคม ทูล พระ กรุณา ว่า
จะหมั้น ราชามาตย เจ้ากรม รับ พ้อง กระทรวง ยุติธรรม นำ พ้อง
อำแดง อ้วน ไว้ ความ ให้ นาย เชื้อ พ้อง กล่าวโทษ หลวง ราช
ตรุณรักษ์ ว่า อำแดง อ้วน มิ ได้ มี ความ ผิด แต่ มิ ได้ เป็น หั้น
เป็น ทาษ หลวง ราชตรุณรักษ์ ๆ กระทำ อาญา เขียน อำแดง อ้วน
แต่ เอา ตัว อำแดง อ้วน จำ โข่ กักขัง ไว้ โดย พล การ ขึ้น เสนอ
พระเจ้า น้อยยาเธอ ๑๑๑ เสนา บดี กระทรวง ยุติธรรม

แต่ มี พระราชกฤษฎีกา บังคับ ไว้ ใน ลักษณะ อาญา หลวง
มาตรา ๒๔ ว่า มี ผู้ มา พ้อง ข้ำ ทูล ถอน อภิสิทธิ์พระบาท ด้วย คดี

หน้า ๑๓๗๐ ลักษณะพึง ความ อาญา กล่าว โทษ ข้าราชการ เล่ม ๕
ประการใด ๆ ให้เอา คดี เนื้อความ ขึ้น กลาน บังคม ทูล พระกรุณา
ให้ทราบ ก่อน ถ้า ทรง พระกรุณา สั่ง ให้พิจารณา จึง พิจารณา ได้
ถ้า ผู้ใด ไป พิจารณา ได้ ตาม ดี โบาย จำจง โดย พดการ ตนเอง ท่าน
ว่า ผู้ นั้น ละเมิด พระราช อาญา ให้ ลง โทษ ๖ สถาน ดังนี้

อามาตย์ ผู้ ได้ ถอลอง พระเดช พระคุณ ใน นานี่ พิพากษา
ทะลาการ แต่ ก่อน เคย นัย ถือ รักษา พระราช บัญญู ชาติ ขัน นี้ แต่
ใน เมพระ คดี ที่ เกี่ยว มา เปน ความ อาญา นคร ชาติ มิ ได้ ตอด
ถึง ความ แพ่ง ซึ่ง จะ พัง มี แต่ สิ้น โทษ พิโนย อาไศรย ธรรม เนียม
ขัน นี้ พระเจ้า น้อย ยาเธอ ๑๓๑ เสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม
จึง นำ คดี ขัน นี้ ขึ้น กราย บังคม ทูล พระกรุณา ขอ พระราชทาน เรียบ
พระราช ปฏิบัติ

จึง มี พระบรม ราชโอง การ โปรดเกล้า ฯ พระราชทาน พระ
บรม ราชานุญาต ว่า ถ้า เปน ความ เพียง มี สิ้น โทษ พิโนย ไม่
ต้อง นำ คดี เนื้อ ความ ขึ้น กราย บังคม ทูล พระ กรุณา ก่อน ให้
พิจารณา พิพากษา ไป ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย แต่ ถ้า
เปน คดี ที่ จะ ต้อง ถึง ดี โบาย จำจง จึง ต้อง ให้ นำ ความ กราย บังคม
ทูล พระกรุณา ก่อน ตาม พระราช กฎปฏิภา

กระทรวง มุรธาธร

ประกาศ มา ณ วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

ประกาศกระทรวงมูรธาธร

กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดี กระทรวง มูรธาธร

ขอแจ้งความ แก่ เจ้ากระทรวง แล เจ้ากรม ทั้งปวง ทุกกระทรวง
ทุก กรม ด้วย หนังสือ พิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา นี้ แต่เดิมมา
จน ชัดนี้ ใ้ จำหน่าย แก่ ขาง กระทรวง ขาง กรม เป็นส่วนยก ให้
ไม่ต้อง ใช้จ่ายราคา

แต่ ขาง กระทรวง ขางกรม ที่ เป็น กระทรวง สำคัญ กรม สำคัญ
ไม่ได้ ส่วนจ่าย นี้ ก็มี เป็น การ ไม่เสมอ กัน อยู่ ครั้น จะ เลิก
ทุก กรม ที่ ควร ส่ง แล ไม่ควร ก็ เป็น อัน พ้น วิสัย จะ แบ่ง ให้ เป็น
ที่ พอ ประโยชน์ ทั้ง กัน ไ้ เพราะ พระราช กำหนด ที่ ออก เป็น
กฎหมาย ใน ราชกิจจานุเบกษา นี้ ก็ ย่อม เป็น ของ ที่ จะ พึง จะ ควร
ทราบ แล เว้น รั้ว แล เก็บ รักษา ไว้ ทุก กระทรวง ทุก กรม ครั้น
จะ จำหน่าย จ่าย ไม่คิด ราคา ให้ ทั้ง ไป ทุก กรม ก็ คง จะ มี กรม
ต่าง ๆ เป็น อัน มาก ที่ หนังสือ จะ ไป ช่วย การ เปล่า เป็น การ
สิ้น ใ้ ไป เพราะ ฉนั้น เพื่อ จะ ให้ เป็น การ เสมอ หน้า กัน แล
จะ ใ้ จำหน่าย แก่ กรม ที่ ต้อง การ แท้ ทั้ง แก่ เดือน มกราคม ต่อ ไป
หนังสือ ราชกิจจานุเบกษา นี้ จะ ไม่ จำหน่าย ให้ เปล่า ดัง แต่ ก่อน
เมื่อ กระทรวง ไก จะ ต้อง การ ฤฯ เห็น ว่า กรม ไก ควร จะ รับ ย่าง
ก็ ใ้ กระทรวง นั้น กรม นั้น มา ลง ชื่อ รับ แล ใ้ เงิน ค่า ราชกิจ

๑๓๓

หน้า ๑๓๖ ลักษณะ ตาม สมโภช ในการโสกัณฑ์ เล่ม ๔
 นอกราชบัลลังก์ ขาท ุคาม ขรรณนิมม ทก กระทรวง ทุก กรม
 ส่วนเงิน นั้น ที่ เปน ของ สำหรับ กระทรวง สำหรับ กรม ก็ได้เบิก
 เงิน ทลวง ใช้ เมื่อ จักการ ฉนี้ เสนา ยก็ เจ้า กระทรวง จะ ใ้ รับ ผิด
 ชอบ ในการ ที่ จะ จำหน่าย แก่ กรม ที่ ควร รับ ทั้ง ปวง ได้ ทัว ไป
 ขอ ใ้ เจ้า กระทรวง แล เจ้า กรม ทั้ง ปวง ยันดา ที่ จะ ต้อง การ รับ
 ราชกิจจานุเบกษา ค่อย ไป มา ลง ชื่อ รับ เสีย ก่อน กำหนด ฉนี้
 ประกาศ มา แต่ ณ วันที่ ๒๓ พฤษภาคม วัน กลืนทรศก ๑๑๑

ประกาศ เลิก การ ถวาย สมโภช ในการโส กัณฑ์

ณ เดือน มกราคม รัตน โกลืนทรศก ๑๑๑

มี พระ ขมราช โองการ ไปรคเกล้า ใ้ ประกาศ แก่
 พระ ขมวง ขานนุช แล ข้าราชการ ฝ่ายหน้า ฝ่ายใน ใ้ ทราบ ทัว
 กัน ว่า ใน ฉนี้ เปน กำหนด จะ ใ้ โสกัณฑ์ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
 เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ จึง ไปรคเกล้า ใ้ จักการ ทั้ง เขา ไกร
 ลาศ แล เกรียม กระบวน แห่ง โสกัณฑ์ใหญ่ ตาม โยราณราช ประ
 เเพณี จะ ใ้ ทั้ง พระราชพิธี โสกัณฑ์ ใน เดือน มกราคม ฉนี้ ใ้
 ทรง ทราบ ฝ่ายของ ขลุ่ พระบาท ว่า มี ผู้ ซึ่งมี น้ำใจ รัก รัก กิ
 ค่อย ใ้ ฝ่ายของ ขลุ่ พระบาท ใ้ กระเตรียม การ ซึ่ง จะ ถวาย
 ของ สมโภช โสกัณฑ์ ตาม ประเพณี มาแต่ ก่อน ย่าง ที่ เปน เจ้า
 เมือง กรมการ หวังเมือง เข้ามา ณ กรุงเทฯ แล้วยัง จะ มา ค่อย ไป

เล่ม ๔ ลักษณะห้ามสมโภช ในการโสกัณฑ์ หน้า ๑๓๗๓

บ้าง ก็ต่างคนต่าง ที่จะ เกรียมสมโภชตาม ขวมนิยม จึง
ไปรบกเกล้าฯ ให้ประกาศล่วงหน้าเสียแต่ เห็น เพื่อ ว่าผู้ใด
ผู้หนึ่ง มี ประสงค์ที่จะ สมโภช กว้างสิ่ง ของ จะ ต้องสั่ง ต้องซื้อล่วงหน้า
นำ เมื่อ ไม่ได้ สมโภช ก็ จะ ต้องมีวญ การ ที่ ต้องซื้อสิ่งของ
นั้นไว้ ในการโสกัณฑ์ ครั้งนี้ ทรง พระราช คำริศว่า เมื่อ
ครั้ง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้า ๔ พระองค์รับ พระ
สุพรรณบัตร ครั้ง ก่อน ได้ไปรบกเกล้าฯ ให้ประกาศ เลิกการ ถวาย
ของ สมโภช ไว้ก่อนเมื่อเวลาโสกัณฑ์ จึงค่อย สมโภช ให้
เป็น แต่ ครั้ง หนึ่งคราวเดียว ส่วน สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ ได้รับ พระสุพรรณบัตร ก่อน พระบรมวงษา
นุรักษ์ แล ข้าราชการ ได้ถวาย ของ สมโภช ครั้งหนึ่งแล้ว ใน
ครั้งนี้จะ ต้องถวาย สมโภช อีก ก็ จะเป็นเงิน ทอง มากมาย เพราะ
ต้องสมโภชสอง ข้าง ผิดคิดว่า สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ๔ พระ
องค์ไป จึงไปรบกเกล้าฯ ให้ประกาศ ของ เสีย อย่าให้ผู้
ใด ต้องถวาย สมโภช เลย จะพระราชทาน เสียเอง พระองค์ก็พอ
เหมือน อย่าง ครั้ง สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ ๔ พระองค์ รับพระ
สุพรรณบัตร นี้

ประกาศมาณวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน วันโกสินทรศก ๑๑๑
เป็น วันที่ ๒๓๖๗ ใน รัชการ บัคยุบนั้น

หนังสือกราบทูลถวายกฎหมายกรมโทรเลข

ข้าพระพุทธเจ้า ขอพระราชทาน กราบ บังคมทูล พระกรุณา
ทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระราชอาณาไม่พินเกล้าฯ

กอบ มิคเทอร์ มารเปิด ร่าง ข้อบังคับ เรื่อง สายโทรเลข มาให้
ข้าพระพุทธเจ้า ทราบ ให้ อนุญาต ให้ถึงใช้ ได้ฉับยั้ง เป็น ทำ
นอง แก่ความ ที่ เป็น การ ทำ ตาม คำสั่ง ของ ข้าพระพุทธเจ้า ครั้ง
ก่อน นั้น ได้ รับ ใต้เกล้าฯ ทราบ ความ ข้อ บังคับ นั้น ก็ เป็น แก่
ข้อ ห้าม ปราบ แล ปรับปรุง ใน การ ที่ มี ผู้ ทำ อันทราบ แก่ เสด็จ
สาย โทรเลข ของ หลวง ใน ทวี ข้อ ไม่ มี กล่าวอ้าง เรื่อง ห้าม สาย

ไม่ให้ใคร ทำ สายโทรเลข หรือ โทรศัพท ใน แผ่นดินสยาม
ตามความ ประสงค์ ของ ข้าพระพุทธเจ้า ที่ ได้ มี คำสั่ง ให้ มิคเทอร์
มารเปิด ร่าง ประกาศ แก่ เติมนั้น แต่ ใน ข้อ บังคับ ที่ ได้ ร่าง มา
ครั้ง นั้น ใน โฉม สารยานต้น ได้ กล่าว อ้าง รวมความ เล็บ ว่า
สายโทรเลข แล โทรศัพท ทั้ง ปวง ที่ จะ มี ใน กรุงสยาม กรม โทร
เลข มี อำนาจ ที่ จะ ทำ ได้ แก่ กรมเดียว คน อื่น จะ ทำ ไม่ ได้ เพราะ
มิคเทอร์ เปิด ได้ ถือ อยู่แต่ เติมนั้น ว่าเป็น กฎหมาย อินเทรนาเซน
แนจนควร รู้ ทั่ว ทั่ว ไป ว่า การ โทรเลข ของ เมือง หนึ่ง เมือง ใด
ย่อม ต้อง เป็น โทรเลข ของ คอเวอนแมนตเมือง นั้น ผู้ อื่น จะ ทำ นอก
จาก คอเวอนแมนตเมือง นั้น อนุญาต ให้ ไม่ ได้เลย เพราะ ฉะนั้น มิค

เล่ม ๔ ลักษณะ สายโทรเลข และโทรศัพย์ หน้า ๑๓๓๔
 เคอร์ มารีเยต จึงได้ทำ ข้อบังคับ ประกาศรวมๆ มาฉบับนี้ ส่วน เนื้อ
 ความใน ข้อนี้ ก็เป็น แก่ห้าม การ ไม่ให้คน ทำอันตราย แก่เสา
 และ สาย และ ห้าม การ ขึ้น เล็กๆ น้อยๆ เป็น ของ ที่ควร ห้าม
 และ เป็น ที่คน ทั้งปวง จะรู้ ได้ว่า ถ้าจะ ทำอย่าง นั้น จะ เป็น การ ผิด
 โดยจริง อยู่แล้ว เพราะ ฉะนั้น ข้อ บังคับ ฉบับนี้ ก็ไม่ สู้มี ประโยชน์
 แก่ สำคัญ สิ่ง ไตนัก เหนือ มี ประโยชน์ แก่สาธารณชน ว่าที่ กล่าว
 อ้าง ว่า สายโทรเลข ใคร ทำ ไม่ให้ ใน แผ่นดิน เท่านั้น

 การ ที่ ข้าพระพุทธเจ้า จะให้ อนุญาต ให้ นั้น ก็ไม่ เหน็ด กัก
 ขวาง สิ่งใด แต่ ความ วิวาท เกิดขึ้น ด้วย เรื่อง สายโทรศัพย์ ห้าม
 ฟอก ที่ ข้าพระพุทธเจ้า ได้ กราบ บังคม ทูล พระกรุณา มาแต่ ใ้
 นั้น แล้ว จะ ประกาศ ครั้ง นี้ จึง ได้ นำ ต้น ร่าง นั้น ขึ้น ทูลเกล้าฯ
 ถวาย ทราบ แล้ว ของ ขลุ่ พระบาท เสด็จ ด้วย ถ้า ทรง พระราช คำริศ
 แทน ชอบ แล้ว ขอ พระราชทาน ต้น ร่าง กลับ คืน ออก มา จะ ให้
 อนุญาต ไป ตาม สมควร ควร มีควร แล้ว แต่ จะ ทรง พระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ขอพระ

 ขอ พระราชทาน กราบ บังคม ทูล พระกรุณา

 ณ วัน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๔ ปี ระชดศก ๑๒๔๖

 (เซ็น พระนาม) ข้าพระพุทธเจ้า ภาณุรังษี

ลายพระราชหัตถเลขาอนุญาตให้ใช้กฎหมายโทรเลข

ร. ที่ $\frac{๒๑๕}{๕๖}$

ถึงท่านเล็ก ด้วยเรื่องจากหมายลงวัน ๓ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน
เก้าปีวอกฉอดศก ส่งร่างกฎหมาย การ รักษา เสวต สาย แล เครื่อง
โทรเลขโทรศัพท มา นั้น ได้ตรวจดูแล้ว เห็นว่าประการที่
ร่างมานั้นพอใช้ได้แล้ว ฉะนั้นได้ ให้แปลเป็นภาษาไทย ส่งมา
ให้เธอ ออกประกาศไปเถิด

จากหมาย มาลงวัน ๒ ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๘ ปีวอกฉอดศก ศักราช ๑๒๔๖

(เห็นพระราชหัตถเลขา) สยามินทร์

กฎหมายโทรเลข

(คำอธิบาย) คอเวอนแมนส์สยาม ยกเว้นผลประโยชน์
ไว้เป็นสิทธิขาดในการขังเสวตสายโทรเลข ฤ็วางสายลวด
สายแกละเขตใดก็ตาม ฤ็สิ่งอื่น ๆ เพื่อติดต่อกับโทรเลขโทรศัพท
ตลอดพระราชอาณาเขตกรุงสยาม การเช่นนี้เจ้าพนักงานกรม
โทรเลข ฤ็ผู้ที่อธิบดีของกรมไปรษณีย์แลโทรเลข จะทั้ง
คนให้ทำการของกรมโทรเลขนั้นจะเป็นผู้ทำการ

ข้อ ๑ กฎหมายนี้ ใช้ใช้สำหรับการโทรเลขที่เจ้าพนักงาน
กรมโทรเลขหลวง เป็นผู้รักษาการ ฤ็ทำการอยู่นั้น

เล่ม ๔ ลักษณะสายโทรเลขและโทรศัพย์ หน้า ๑๓๗

ข้อ ๒ ภาษาสัญญาที่เรียกว่า คำโทรเลขที่จะมีในกฎหมายนี้ แปลว่าเรื่องราวต่างๆ ที่บอกส่งมาแล้ว ฤาที่ประสงค์จะบอกไปทางโทรเลขนั้น

ข้อ ๓ เจ้าพนักงานกรมโทรเลข ภายในพระราชอาณาเขตกรุงเทพมหานคร จะมีผลประโยชน์สิทธิขาด ในการทำกิจทั้งปวงที่จะมีมา คือการบอกแลการรับฤาการเก็บแลส่งคำโทรเลขนั้น

ข้อ ๔ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดทำเครื่องไฟฟ้าโทรเลข ฤาเครื่องจักรแลเสาสายลวด ฤาที่หุ้มสายลวด ฤาหลอดแลท่อที่ต่อลวดอยู่นั้นก็ ฤาไม้ฟกไม้กางเขน เสาขั้วเครื่องพาดสายลวด ฤาสายเคเบิลแลลูกท่อนเสาขงเสาสำคัญ ฤาสิ่งอื่นของอื่นที่เป็นเครื่องโทรเลข ฤาใช้สำหรับการโทรเลขนั้นให้เสียค่า ฤาแตกทำลายไปโดยใจแกล้ง ฤาโดยเป็นการผิดต่อกฎหมาย แล้วจะต้องมีโทษเสียค่าปรับไหมไม่เกินกว่า ๕๐๐ บาท ฤาจะต้องจำใช้การหนัก ฤาไม่ต้องใช้การในกำหนดเวลาไม่เกิน ๖ เดือนไป (คำอธิบาย) ถ้าผู้ใดทำสิ่งของสิ่งหนึ่งสิ่งใดถึงว่าไว้แล้วข้างบนนั้นเสียหายไป โดยไม่ไ้รู้ ฤา ไม่ไ้คิด แกล้งแล้ว จะต้องเพียงแต่เสียเงินค่าซ่อมแซมสิ่งของที่ทำเสียไปนั้น จะเป็นสิ่งใดก็

ข้อ ๕ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดชกตี ฤาทำการหักทลายโดย

หน้า ๑๓๗๘ ลักษณะ สายโทรเลขและโทรศัณช์ เดือน ๔
หนัก แต่ผู้ดูแลการ โทรเลข ถ้าเจ้าพนักงานผู้อื่น ถ้าคน หนึ่ง
คนใด ใน กรม โทรเลข ก็ดี แล เข้าถึง ขวาม ถ้า ต่อ ผู้ดูแล
การ โทรเลข เช่นนี้ ถ้า ถ้าเจ้าพนักงานผู้อื่น ถ้าคน การ เมื่อ
เวลาทำการ อยู่ใน กรม โทรเลข นั้น ก็ดี จะ ต้อง มี โทษ ประโยชน์
เสียเงิน ไม่เกิน ๕๐๐ บาท ไป ถ้า จะ ต้อง จำ ใช้ การ หนัก ถ้า
จะ ไม่ ต้อง ใช้ การ มี ค่า หัก ไม่เกิน ๖ เดือน ไป

ข้อ ๖ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ผูกมัด โทษ บิดา ถ้า สัตว์ อื่น ถ้า
หรือ แพ แหวน ก็ดี กับ เสา โทรเลข เสา ข้าง ถ้า สาย เคา เคา
สาย ลวด เสา ข้าง ถ้า ท่อน ถ้า สิ่ง อื่น ๆ อัน เป็น เครื่อง โทรเลข ก็ดี
โดย เป็น การ ผิด ต่อ กฎหมาย แล้ว จะ ทำ ให้ สิ่ง เหล่า นั้น เป็น
อัน ทราย เสีย หาย ไป ถ้า ไม่ เป็น กัง นี้ ก็ดี จะ ต้อง มี โทษ
ประโยชน์ เสียเงิน ไม่เกิน ๑๐๐ บาท ไป ถ้า จะ ต้อง จำ ใช้ การ
หนัก ถ้า จะ ไม่ ต้อง ใช้ การ ใน ค่า หัก เวลา ไม่เกิน ๖๐ วัน ไป

ข้อ ๗ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ขวาง ฝา เสา โทรเลข แล สาย ลวด
ถ้า เครื่อง พาก สาย ลวด เสา ข้าง ไม่ ทาง เคา ก็ดี ถ้า เสา ข้าง ไม่
ผูก แล เสา สัตว์ ผูก แล ท่อน ถ้า เครื่อง โทรเลข อื่น ๆ ทั้ง ว่า มา นี้
ก็ดี กับ ผูก หัก ถ้า เครื่อง ขวาง ฝา อย่าง อื่น ถ้า ผูก กับ ผูก คร ถ้า
ยัง ผูก ข้าง ก็ดี จะ เป็น อัน ทราย แก่ เครื่อง โทรเลข ให้ เสีย หาย
ไป ถ้า ไม่ เป็น อัน ทราย ไป ก็ดี จะ ต้อง มี โทษ เสีย เงิน ค่า ประโยชน์
ไม่ เกิน กว่า ๑๐๐ บาท ไป ถ้า จะ ต้อง จำ ใช้ การ หนัก ถ้า จะ ไม่

เล่ม ๔ ลักษณะ สาย โทร เลข แด โทร คัพท หน้า ๑๓๗๙

ต้อง ใช้การ ใน กำหนด เวลา ไม่เกิน ๖๐ วัน ไป

ข้อ ๘ ถ้า ผู้หนึ่งผู้ใด ชัก ว่าว ไกล เคียง กับ สาย โทร เลข
ของ หลวง แด ตัว ว่าว นั้น ถู หาง ว่าว แด บ่าน ว่าว ก็ ดี เกี่ยว
พัน กับ สาย โทร เลข ถู เครื่อง พาด สาย โทร เลข แด ไม่นาง เชน
ถู เสา บ้าย ไม่นาง ฟุต ถู สิ่ง อื่น ๆ ที่ เปน เครื่อง โทร เลข นั้น ก็ ดี
ทำให้ การ ใช้ โทร เลข ติด ต่อ กัน ชัด ขวาง ไป ดังนี้ จะ ต้อง มี โทษ
เสีย ค่า ปรับ ไม่เกิน ๒๐ บาท ไป ถู จะ ต้อง จำ ใช้ การ หนัก
ถู จะ ไม่ ต้อง ใช้ การ ตลอด เวลา ไม่เกิน กว่า ๓๐ วัน ไป

ข้อ ๙ ถ้า ผู้หนึ่งผู้ใด แด ล้าง เอา หมาย ประกาศ ถู บ้าย สำคัญ
ที่ เจ้า พนักงาน โทร เลข บัก ไว้ ถู บัด ไว้ ที่ โรง พัก โทร เลข ถู
ที่มี อยู่ กับ เสา โทร เลข แด ที่ ทำ การ แห้ง ไต ก็ ดี เคลื่อน ที่
ไป ถู แด ล้าง ลบ เลือน เสีย ก็ ดี โดย เปน การ ผิด ต่อ กฎ หมาย
แล้ว จะ ต้อง มี โทษ เสีย ค่า ปรับ ไม่เกิน กว่า ๕๐ บาท ถู
จะ ต้อง จำ ใช้ การ หนัก ถู จะ ต้อง ใช้ การ ใน กำหนด เวลา ไม่เกิน
๕๐ วัน ไป

ข้อ ๑๐ ถ้า ผู้หนึ่งผู้ใด บิน ขึ้น เสา โทร เลข แด เสา อื่น ถู สาย
ลอด แด ไม่นาง เชน ที่ เปน เครื่อง โทร เลข ถู ที่ เจ้า พนักงาน โทร
เลข ใช้ สอย ถู ทำ การ อยู่ ก็ ดี ถู บิน ขึ้น บน หุ่น ที่ ใช้ สำหรับ
การ โทร เลข ก็ ดี โดย เปน การ ผิด ต่อ กฎ หมาย แล้ว จะ เปน

หน้า ๑๓๘๐ ลักษณะสาย โทรเลข แล โทรศัพท เล่ม ๕

อันตรายกับเครื่อง โทร เลข ให้เสีย หาย ไป ถ้าไม่เปนอันตราย
ประการใดก็ดี จะต้อง มีโทษเสียเงินค่า ปรับ ไม่มากกว่า
๒๕ บาท ถ้าจะต้อง จำ ใช้การหนัก ถ้าจะไม่ต้อง ใช้การ
มีกำหนดเวลา ไม่เกินกว่า ๓๐ วัน ไป

ข้อ ๑๑ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด แกล้ง เขียน หนังสือเขียน รูปภาพ
ถ้าหา สี่ แล สลัก เส้า โทร เลข ถ้า หุ่น ถ้า สิ่งอื่น ๆ ที่เป็นเครื่อง
โทร เลข ของ หลวง โดยเป็น การ ผิดต่อ กฎหมาย แล้ว จะต้อง
ปรับเสียเงิน ไม่ยิ่งกว่า ๑๐ บาท ไป ถ้าจะ ต้อง จำ ใช้การหนัก
ถ้าจะ ไม่ต้อง ใช้การ มีกำหนดเวลา ไม่เกิน ๑๕ วัน ไป

ข้อ ๑๒ ผู้ที่กระทำ ผิดต่อ กฎหมาย ที่ พรพณามาแล้ว นั้น
ใน ข้อใด ๆ ก็ดี ที่ได้ ทำให้ สิ่ง ของ ใน กรม โทร เลข เสีย หาย ไป
ถ้าแตก ทำลาย ไป ถ้าผู้ ที่ ทำ ผิด อยู่ แล้ว นั้น จะทำให้ สิ่ง ต่าง ๆ
เช่นว่านี้ เสีย หาย ไป ใช้ไม่ได้ ถ้าแตกหัก ไป อีกก็ดี จะต้อง
เสียเงิน ใช้ สิ่ง นั้น ๆ ที่ เสีย ไป ถ้า ที่ แตก ทำลาย ถ้า ที่ หาย
ไป นั้น เพิ่มเติม โทษ ที่ ต้อง ปรับ ถ้า ที่ ต้อง จำ นั้น อีก

ข้อ ๑๓ ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใด ในกรม โทร เลข ยอม รับ ผู้
หนึ่งผู้ใด ที่ มิ ได้เป็น ผู้ ทำการ ในกรม ไปรษณีย์ ใน ที่นั้น ให้
เข้ามา ถ้า พัก อยู่ ใน ห้องเครื่อง โทร เลข ของ หลวง แห่งใดก็ดี
เจ้าพนักงานผู้นั้น จะ ต้อง ปรับ ไม่เกิน ๑๐๐ บาท ทุกคราว ที่
ทำความ ผิด

เล่ม ๔

ลักษณะยศ อรรคราชทูต

หน้า ๑๓๘๑

ข้อ ๑๔ จำนวน เงิน ค่า ปรับ แด่ เงิน ใช้จ่าย ค่า สิ่ง ของ ที่ เสีย แด่
คำ ปฤจฉา โทษ ที่ จะ ปรับ แด่ ลง โทษ แก่ ผู้ กระ ทำ ความ ผิด นั้น
ต้อง แล้ว แต่ ตระ ลาการ จะ พิพากษา

ข้อ ๑๕ เจ้าพนักงาน กรม ไตร เลขา จะมี อำ นาจ ด้วย กฎหมาย นี้
ให้ พ้อง ผู้ กระ ทำ ผิด ฎ การ ที่ ผิด อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ต่อ กฎ หมาย
ที่ เหน ว่า จะ เป็นการ ทำ ตาม ข้อ บัง คับ ที่ พรรณา แล้ว ก่อน นั้น

กฎหมาย นี้ จะ ใช้ ได้ ตั้ง แต่ ณ วัน ๒ เดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ
ปีวอก ฉศก ๑๒๔๖ แด่ ต่อ ไป ภาย น้

ประกาศ คำ แทน่ง ยศ บัณฑิต คักดี มีคเตอริยัคคะมิล

ด้วย พระเจ้า น้องยาเธอ กรมหลวง เทเววรวงษ์วโร ประการ เสนา
มดี ว่า การ ต่าง ประเทศ รับ พระบรม ราชโองการ ดำรัส เหนือเกล้าฯ
สั่ง ให้ ประกาศ ว่า มีคเตอริย โร ลิน ยัคคะมินล์ ผู้ ที่ ได้ เปน เสนา บดี
ใน กรุง เบด เยียน แต่ ก่อน แล้ว แล บัด นี้ ได้ มา รับ ราชการ เปน ที่
ปฤจฉา ทัว ไป ของ ราชาธิปไตย นั้น ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ
ให้ มี ตำแหน่ง ยศ แล บัณฑิต คักดี อรรค ราชทูต ผู้ มี อำ นาจ เต็ม อยู่
ใน กระ ทรวง ว่า การ ต่าง ประเทศ ด้วย

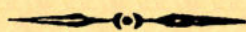
ประกาศ มา ณ วัน ที่ ๒๘ พฤศจิกายน รัตน โกสินทรศก ๑๑๑

ประกาศเลิกธรรมเนียมค่าตรานำตราตั้งภาชีอากร

พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธุ์พงษ์ รองเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ รับพระบรมราชโองการใส่เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศแก่ผู้ซึ่งเกี่ยวข้องในการทำภาชีอากร ให้ทราบทั่วกันว่า

ตั้งแต่วันที่รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ ต่อไป ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เลิกการเรียกค่าธรรมเนียมตราตั้งแลตรา นำ ในการตั้งภาชีอากรต่างๆ รวมเมืองละ ๒ ชั่งนั้นเสีย เจ้าพนักงานจะไม่เรียกต่อไป

ประกาศมาณวันที่ ๒๐ มกราคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
เป็นวันที่ ๔๔๓๗ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

ประกาศเปลี่ยนตำแหน่งเสนาบดี

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมิหรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คำหรัสเหนือเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนราธิปประพันธุ์พงษ์ ออกจากตำแหน่งรองเสนาบดี กระทรวงพระคลังมหาสมบัติแล้ว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดัย กรมพระจักรพรรดิพงษ์ คงดำรง

เล่ม ๔ ลักษณะสิ่งความเก่า มายังศาล สถิตยฺยุดิธรรม หน้า ๑๓๘๓
ตำแหน่ง กิตติมศักดิ์ เสนาบดีกระทรวง คลัง อยู่ตามเดิม โปรด
เกล้าฯ ให้ยก พระเจ้า น้องยาเธอ เจ้าฟ้า กรมขุนนครสวรรค์วรพินิต
เสนาบดี กระทรวงโยธาธิการ มาเป็นเสนาบดี กระทรวง คลัง ต่อไป

แต่กรม พระคลัง ข้าง ที่ ซึ่ง ขึ้น อยู่ ใน กระทรวง พระคลังมหา
สมบัติ นั้น ให้ยก มาขึ้น กระทรวง มุราธรร ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ พระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่น สมมตอมรพันธุ์
ราชเลขา นุการ เป็นอธิบดี กรม พระ คลัง ข้าง ที่ ด้วย

ส่วน กระทรวง โยธาธิการ นั้น ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ
ให้ พระเจ้า น้องยาเธอ กรมหมื่นสรรพสิทธิประสงค์ เป็น
เสนาบดี ต่อไป

ประกาศ มาแต่พระที่นั่ง จักรมเหศวร ปราสาท วันที่ ๒๑ มีนาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ เป็นวันที่ ๔๔๔๗ ในรัชกาลบัดนี้
ผู้รับพระบรมราชโองการ พิตยลาภพฤตวิธาดา

เสนาบดี กระทรวง มุราธรร

กฎเสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม

พระเจ้า น้องยาเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ เสนาบดี
กระทรวง ยุติธรรม มีรับสั่ง ให้ประกาศ แก่ผู้พิพากษา ตระลาการ
ศาล อุดมรัตน์หลวง ศาล อุดมรัตน์วิเศษ ศาลแพ่ง สรรพากร
ศาลพระราชอาญา ศาลแพ่ง โกสวิธราชสุภาวดี ศาลแพ่ง กระเชม ราช

นำ ๑๓๘๔ ลักษณะสิ่ง ความเก่ามายังศาล สถิตย์ยุติธรรม เล่ม ๔
สุภาวดี ศาลคดี ต่างประเทศ และราษฎรทั้งหลาย ผู้ต้อง คดี อยู่ใน ศาล
ทั้ง ๗ นี้ ให้ทราบทั่วกัน ว่า ด้วย ตั้งแต่ทรงพระมหากรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ยกเอา ศาล ทั้ง ปวง มารวม อยู่ ในระ ทรวง
ยุติธรรม แล้วแยกออกเป็น ๗ ศาล คือ ศาลอุทธรณ์
คดีหลวง ๑ ศาล อุทธรณ์คดี ราษฎร ๑ ศาล แห่ง สรรพากร ๑ ศาล
พระราชอาญา ๑ ศาล แห่ง กลาง ๑ ศาล แห่ง กระเชม ๑
ศาล ต่าง ประเทศ ๑ และ ความเก่า ซึ่ง พิจารณา ค้าง มาแต่ ศาล
เดิม ทั้ง ความ อาญา และ ความ แห่ง รวมประมาณ ๕๐๐๐ เรื่อง
เศษ ก็ ต้องยกเอามา แจก ให้ ศาล ทั้ง ๗ นี้ พิจารณา พิพากษา
ตัดสิน ต่อ ไปตาม สมควร แก่ เวลา กาล

เหตุ ดัง นั้น ใน ระหว่าง เวลา ชั้น แรก นี้ ย่อม เป็นการ ลำบาก
ที่ ศาล ทั้ง ๗ นี้ จะ รับชำระ ความเก่า ให้แล้ว ไม่ได้ โดยเร็ว
ทัน ใจ ของชน ทั้งปวง เพราะ มี เหตุ ขัด ข้อง อยู่ หลาย ประการ
เป็น ต้น ว่า การ ส่ง ลำนวน ความ และ ตัว ความ มาจาก กระทรวง
ศาล เดิม นี้ ยัง หา เสร็จ ไม่ มาบัดนี้ มี เสียง พวก ลูกความ เป็น อัน
มาก พา นั้น พูด ชุกชุม ขึ้น ว่า ได้ มา ตัก เดือน ศาล ขอ ให้ กำหนด
วันชำระ ความ ของ ตน ศาล ก็ ไม่ กำหนด นัด ให้ เป็น ที่ ย่วย การ
เสีย เวลา มาก ที่ ต้อง มา ตัก เดือน อยู่ เนื่อง ๆ เช่น นี้ ก็ ไม่ รู้ ที่
จะ ไป ร้องทุกข์ แก่ ผู้ใด ต่อ ไป จึง ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า ซึ่ง
พวก ลูก ความ ทั้ง หลาย ร้อง เช่น นี้ ก็ ควร อยู่ แต่ เหตุ ขัด ข้อง ของ

เล่ม ๔ ลักษณะสิ่ง ความเก่ามายัง ศาลสถิตย์ยุติธรรม หน้า ๑๓๘๕
ศาลที่ นัด โจทย์จำเลย ไม่ พร้อม กัน ได้ ก็มี อยู่เป็น อัน มาก
ชน ทั้ง ปวง ทหารราบ ชัดไม้ เหตุตั้ง นี้ จึง มี รับ สั่ง ให้ ประ กาศ
ไว้เป็น ข้อ บัง คับ สำหรับ ศาล ต่อ ไปดังนี้

ข้อ ๑ เมื่อเจ้า พนักงาน ของ กลาง สิ่ง ความ เก่า ตามสารบบ
ซึ่ง ได้ยื่น ไว้ต่อกองสารบบ นั้น มายัง ผู้พิพากษา ศาลโต ก็ ให้
ผู้พิพากษาศาล นั้น เร่ง บัง คับ ตระลา การ เดิม ให้ นำ เอา สำ นวน
ความ และตัว ความ ส่งโดย เร็ว อย่า ให้ เนิ่นช้า เกินกว่า
เวลา อันควรไปได้ ถ้า และตระลา การ เดิม ละ เหมิน เพิกเฉยเสีย
มิได้เร่ง รับเอาสำนวน ความ และ ตัว ความ มาส่ง ตาม นัดไว้
แก่ผู้พิพากษา ๆ เหนช้า นาน เกิน นัดแล้ว ก็ ให้ผู้พิพากษา
เรียกตระลา การ เดิมมา บัง คับ ให้ ทำ หนังสือ ผัด ส่ง สำนวน
ความ และ ตัว ความ ให้กำหนด วัน ส่ง ให้แน่นอน ด้วย ถ้า เกิน
กำหนด วัน ผัด ไปแล้ว ตระลาการ เดิม มิ ได้ส่งความ ตาม หนังสือ
ผัดแล้ว ก็ ให้ผู้พิพากษาแจ้งความ ต่อ เจ้า พนักงาน ของ กลาง
เพื่อจะ ได้นำ ความ ขึ้น กราบทูล เสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม
ให้ทรง ทราบ

ข้อ ๒ ถ้าตระลาการ เดิม มีเหตุ ขัด ข้อง จะ ส่ง สำนวน ความ
แถมตัว ความ เรื่องใดเรื่องหนึ่ง ไม่ได้ ก็ ให้ ทำ หนังสือ ชี้แจง
เหตุขัด ข้อง อัน นั้น ยื่น ต่อผู้พิพากษา ให้ พิจารณา พิเคราะห์ดู ถ้า
เห็นว่า เป็น การ ขัดข้อง จริง เพราะ ความผิด ของ ตระลาการ

หน้า ๑๓๘๖ ลักษณะสิ่ง ความเก่า มายังศาล สถิตยฺยุดิธรรม เล่ม ๔
ผู้นั้นเอง ๆ เพราะ ความ ผิด ของ คนอื่น ๆ เพราะ มุฏ เหตุ
อันใด อันหนึ่ง ซึ่ง เหลือ อำนาจ ของ ระยะเวลา เดิม จะ บังคับ ได้
ก็ ให้ ผู้ พิพากษา แจก ความ ต่อ เจ้า พนักงาน ของ กลาง ให้ ทราบ เจ้า
พนักงาน ของ กลาง จะ ได้นำ ความ ขึ้น กราบ ทูล เสนาบดี กระทรวง
ยุติธรรม ทราบ เพื่อ จะได้ มี คำ สั่ง ให้ จัดการ ต่อ ไป ตาม สมควร
แก่ เหตุการ ถ้า ผู้ พิพากษา เห็น ว่า การ ชัด ช้อง นั้น ไม่ เป็น
การ ชัด ช้อง แท้จริง เป็น แต่ อูบาย แก้ว ของ ระยะเวลา เดิม
จะ บิด พลัว ไม่ ตาม ตัว ความ และ นำ สำ นวน ความ มา ส่ง เช่น นั้น
ก็ ให้ คืน หนังสือ ชัด ช้อง เหตุ ชัด ช้อง นั้น เสีย ให้ เร่ง บังคับ ให้ ส่ง
ตั้ง ว่า ไว้ ใน ข้อ ๑ นั้น โดย เร็ว

ข้อ ๓ บันดา ความเก่า ซึ่ง ระยะเวลา เดิม นำ ส่ง ต่อ ศาล
แล้ว และ บันดา ความ ซึ่ง พ้อง ใน บัรตัน โกสินทรศก ๑๑๑ นั้น
ซึ่ง กรม รับ พ้อง ประทับ พระ ธรรมานุญ ส่ง มา ยัง ศาล นั้น และ ความ
ซึ่ง คน ใน บังคับ ต่าง ประเทศ พ้อง ให้ กงสุล ต่าง ประเทศ ส่ง มา
ฎา ความ ซึ่ง หัว เมือง ส่ง มา ยัง ศาล นั้น ให้ ผู้ พิพากษา ทุก ๆ
ศาล ซึ่ง ได้ รับ ความ ไว้ นั้น ทำ บัญชี ไว้ง ทุก เรื่อง และ ให้
หมายเลข เป็น เรื่อง ที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ เป็น ลำดับ ต่อ ๆ ไป แต่
ความ ซึ่ง กรม รือ พ้อง ส่ง มา นั้น มี เลข หมายเลข มา ใน พ้อง แล้ว ให้
คง ใช้ เลข หมายเลข ใน พ้อง นั้น ต่อ ไป บัญชี ความ นี้ ให้ ทำ เป็น คา
ดวาง แยก ออก เป็น ๖ แดง ๆ ที่ ๑ ให้ หมายเลข เรือ

เล่ม ๔ ลักษณะส่ง ความ เก่า มายังศาล สถิตยัตติธรรม น้า ๑๓๘๗
ที่ แดงที่ ๒ ให้จดวันเดือนปี ซึ่ง ความตก ศาล แดง
ที่ ๓ ให้จดชื่อ โจทย์ชื่อ จำเลย ลงไว้ แดงที่ ๔ ให้จดชื่อ
ตระลาการ ผู้พิจารณา แดงที่ ๕ ให้เป็นช่อง สำหรับ จดการ
นัด ว่า ความ คือ นัดถาม นัดชี้ สอง สถาน นัดสืบ พยาน และ
นัดการ ชำระ อย่างใด อย่างหนึ่ง แดงที่ ๖ ให้จดวัน เดือน ปี
เวลา นัดชำระ ความแล้ว ให้ผู้พิพากษา เอา บัญชี ความนี้ บัด
ประกาศไว้ ใน ศาล ให้พวก ลูกความ ทราบ ทัก กัน ลูกความ
ทั้ง ปวง จะ ได้ รู้ ว่า ศาล กำหนด นัด ให้ชำระ ความ ของ คนเมื่อใด

อนึ่ง ถ้า ผู้พิพากษา มีความสงสัย ยัง ไม่เข้าใจ การ ทำ บัญชี
ความ เช่นว่า มาแล้ว ก็ ให้ มา หาฎาโต่ถาม เจ้ากรม กอง สารบบ ๆ
จะ ได้ชี้แจง อธิบาย ให้เข้าใจ ชัดเจนดี แด ให้ผู้พิพากษา ทุก
ศาล ๆ รีบ ทำ บัญชี ความ บัด ประกาศ ไว้ ใน ศาล ใน เดือน
พฤษภาคมนี้ จึง ได้.

ข้อ ๔ ถ้า ฝ่าย โจทย์ฝ่าย จำเลย ฝ่าย หนึ่ง ฝ่ายใด ฎา ทั้ง
สอง ฝ่าย พร้อม กัน มา ร้อง ต่อ ผู้พิพากษา ขอ ให้ กำหนด วัน ว่า ความ
คือ นัดถาม นัดชี้สอง สถาน นัดสืบ พยาน นัด ปฎกษา มีคำ
นัดตัดสิน ฎา นัด หมายการอื่น ๆ ในเรื่อง ความก็ดี ก็ ให้
ผู้พิพากษา จดวัน เดือน ปี ซึ่ง นัด นั้น ลง ใน บัญชี ความ ซึ่ง บัด
ประกาศไว้ ถ้า ฝ่าย หนึ่ง ได้มา ขอนัด ผู้พิพากษา ได้ จด วัน

หน้า ๑๓๘๘ ลักษณะส่งความเก่ามายังศาลสถิตยุติธรรม เล่ม ๔
นัดลงไว้ใน บัญชีความแล้ว ก็ให้ผู้พิพากษา มีหมายไป ถึงตัว
ความ ซึ่ง ไม่ได้มา นัด นั้น บอกให้ รู้วัน นัด ว่า ความและ บัง
คับ ให้มา ตาม กำหนด นัด จง ได้ ถ้า คู่ความ คนใด ทราบ หมาย
นัดแน่นอนแล้ว แกล้ง ปิดพลั่วเสีย กระทำให้ขาดนัด
แห่งผู้พิพากษา ระยะเวลาการ จะให้มีโทษตาม อาญา ระยะเวลาการ
ถ้า ขาดนัด ถึง สาม ครั้ง คู่ความ ที่มี ประกัน ก็ จะให้ จำ ไว้
จนทราบว่า ความ จนกว่า จะแล้วเสร็จ สำนวน

อนึ่งเมื่อคู่ความ มาว่าความ ตามนัดแล้ว ผู้พิพากษา
จะ กำหนดนัด ให้มา ว่าความ อีกต่อไป เมื่อใด ก็ให้จดวันนัด
ลงไว้ใน บัญชีความ บอกให้คู่ความ ทราบ ไว้ดัง นี้เสมอ ไป กว่า
ความ จะแล้ว

ข้อ ๕ ถ้าถูกความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไปร้องต่อผู้พิพากษา
ศาลต่าง ๆ ก็ดี ขอ ให้กำหนดนัด วัน ว่าความลง ใน บัญชีความ
และให้ หมาย บอก คู่ความ ผู้ซึ่ง ไม่ได้มา ขอ นัด ให้ทราบ ผู้
พิพากษา เพิกเฉย เสีย ไม่ จดวัน นัดลง ใน บัญชีความ และ ไม่มี
หมาย บอก คู่ความ ให้ทราบ ตาม ซึ่ง ตน มา ร้อง ขอแล้ว ก็ให้คู่ความ
ผู้นั้น มา ร้อง ต่อเจ้ากรม กอง สารบบ ถ้าผู้ทำการ แทน เจ้ากรม กอง
สารบบ ให้เจ้ากรม กอง สารบบ ถ้าผู้ทำการ แทน เจ้ากรม รียบ
ต่อว่าผู้พิพากษา โดยทันที ให้รู้เหตุ ชัด ช้อง เกิดขึ้น อย่างไร
และให้เจ้ากรม กอง สารบบ ชี้แจง ต่อผู้พิพากษา ให้กำหนด วัน นัด

เล่ม ๔ ลักษณะ ส่ง ความเก่ามายัง ศาล สถิติขุติธรรม หน้า ๑๓๘๘
ว่าความเสียใจได้ ถ้าผู้พิพากษาไม่ยอมทำตามคำขอเจ้ากรรม
กองสารบบด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งก็ดี ก็ให้เจ้ากรรมกองสารบบ
จดหมายรายงานขึ้น กลับทูลเกล้ากระทรวงยุติธรรม ให้ทรง
ทราบ จึง ทุก ครั้ง ทุก คราว เพื่อจะได้ มี รับสั่ง ต่อ ไป

ข้อ ๖ ผู้พิพากษาได้กำหนดวันนัดว่าความเรื่องใด ลงไว้
ใน บัญชี ความแล้ว ผู้พิพากษาเห็น มี เหตุจำเป็น จะ ต้อง เลื่อน
ไป วัน อื่น อีก ก็ ได้ ก็ ให้ จด วัน กำหนดนัด ว่า ความ ลง ใหม่ แล้ว
ให้ มี หมาย บอก เหตุ ไป ยัง คู่ ความ ทั้ง สอง ฝ่าย ให้ทราบ ด้วย
จึง ทุก คราว

ข้อ ๗ หนึ่งใน ศาล ต่าง ประเทศ โจทย์ยอม เปน คนในบังคับ
ชาติ ต่าง ประเทศ ถ้า ขาด นัด ขาด นัด ถึง สาม ครั้ง โดยไม่มี
เหตุจำเป็น แก้ว ให้ เหน็จ จึง ได้ แล้ว ให้ ผู้ พิพากษา ตัดสิน ยก
ฟ้อง ของ คน นั้น ๆ เสีย ตาม กระแส หนังสือ รับ สั่ง ลง วันที่ ๑๗
พฤษภาคม ร ค ๑๑๑ ที่ ได้ ทรง ชี้แจง บท กฎหมาย และ
ประกาศ ที่ ศาล ควร จะมี อำนาจ ทำ ได้นั้น ทุก ประการ แล้ว

ให้ผู้พิพากษา ตระลาการ แล เจ้าพนักงาน ทั้ง ปวง ใน กระทรวง
ยุติธรรม แล ลูกความ ทั้ง ปวง ประพฤติ ตาม ข้อ ประกาศ นี้ จึง
ทุก ประการ

ประกาศ มานวันที่ ๒๐ เดือน พฤษภาคม รัตน โกสินทร ศก ๑๑๑
(ทรง เสด็จ) สวัสดิโสภณ

เสนาบดี กระทรวง ยุติธรรม

ประกาศ กระทรวง ยุติธรรม

พระเจ้า น้อย ยาเฮอ พระองค์เจ้า สวัสดิโสภณ เสนาบดี
กระทรวง ยุติธรรม มีรับสั่ง ให้ประกาศ แก่ผู้พิพากษา ตระดํา
การ ศาล อรรถคดีหลวง ศาล อรรถคดีราษฎร์ ศาล พระราช
อาญา ศาลแพ่ง สรรพากร ศาลแพ่ง ไกรสีราชสุภาวดี ศาล
แพ่งเกษม ราชสุภาวดี ศาลคดีต่าง ประเทศ แล ราษฎร ทั้งหลาย
ผู้มี อรรถคดี ให้ทราบ ทัว กัน ว่า

ด้วย ตั้งแต่รับ สั่ง ให้ออก ประกาศ ลง วันที่ ๒๐ เดือน
พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ว่า ด้วย ให้ผู้พิพากษา ทั้ง ๗
ศาล เร่ง ความ เก่าจาก ตระดําการ เดิม ตาม ที่กอง สรรบข ได้
แจกจ่าย ไป ให้ นั้น และ ว่า ด้วย ให้ทำ บัญชี ความ บัด ประกาศ ไว้
ใน ศาล สำหรับ นิต ให้ โจทย จำเลย มา ว่า ความ ตาม วัน เดือน
ปี เวลา ตาม ที่ ได้ ออก หมาย นิต กำหนด ไป ยัง โจทย จำเลย
เพื่อจะ ให้ ศาล ชำระ ความ แล้ว ไป ได้ โดย รวด เรว บัดนี้ ทรง ทราบ
ว่า ตระดําการ เดิม พวก กั้น นึ่ง นอกใจ เสีย หา เร่ง รับ เอา สำนวน
ความ และ ตัว ความ มา ส่ง ต่ย ศาล ทั้ง ๗ โดย ควร แก่ เวลา ไม่
อีก ประการ หนึ่ง เมื่อ ศาล ออก หมาย นิต ให้ โจทย จำเลย มา ว่า
ความ ตาม วัน กำหนด นิต โจทย จำเลย ก็ พวก กั้น แซ เซื่อน เสีย ไม่
เกรง กลัว อำนาจ ศาล แกล้ง ประวิง ไป ด้วย อุบาย ต่าง ๆ ไม่ มา
ว่า ความ ตาม นิต ทำให้ เสีย เวลา ศาล เปน ต้น ว่า มิ ได้ บ่วย ไซ้

เล่ม ๔

ลักษณะ นึกว่าความ

หน้า ๑๓๔๑

เป็นถาวร หนักหนา ครั้นถึงวัน นึกกลับ ไข้ให้คน มาบอก ว่า บ่วย
เจ็บ มาศาล ไม่ได้ ครั้นคู่ ความ คิดใจ พา นักการ ไป ชันสูตร ๆ
เห็น ว่า ไม่ บ่วย ไข้ อย่างไร ก็กลับ พุดโลเล ไต้เถียง ว่า นักการ
มิใช่ แพทย์ หมอ จะ รู้จัก ลักษณะ โรค ไข้เจ็บ อย่างไร ได้เป็นการ
ทุ้งเถียง ประเว่ ประวัง กัน อยู่ ความ เรือง ไต่ศาล ควร จะ ชำระ ให้แล้ว
ได้ โดย รวดเร็ว ก็ ต้อง มา คิด ค้าง รก ศาล อยู่ ณั้ ทรง พระ ปรารภ
ที่ จะ ระงับ อุบาย ประวัง ความ เช่น นี้ เสีย มิ ให้ มี ได้ อีก ต่อ ไป

จึง มี รับสั่ง ให้ ประกาศ ไว้ เป็น ข้อ มั่งคั่ง สำหรับ ศาลใหญ่ ทั้ง ๗
คณะ สนาม สถิตย ยุติธรรม ต่อ ไป ดังนี้

ข้อ ๑ ให้ผู้พิพากษา ทุก ๆ ศาล รีบเร่ง ตระลาการ เดิม
ให้ส่ง สำนวน และ ตัว ความ ซึ่ง กรมสารบบ แจกจ่าย ไป ให้ นั้น มา
โดยเร็ว ตาม ความ ใน ประกาศ รับสั่ง ซึ่ง ลง วันที่ ๓๐ เดือน
พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ นั้น แล้ว ให้ ทำ สารบบ ยื่น
ต่อ กรมสารบบ ใน วันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
ให้ มีความ ชัดเจน ว่า ความเก่า ซึ่ง กรมสารบบ จ่าย ไป ให้ ก็ เรื่อง
ตระลาการ เดิม นำ สำนวน และ ตัว ความ มา ส่ง เสริ้ง แล้ว ก็ เรียง
ยัง มิ ได้ ส่ง ก็ เรื่อง ความ หัวเมือง ส่ง มา แล้ว ก็ เรื่อง กรม รับ
ฟ้อง ประทับ มา ตก ศาล ก็ เรื่อง และ ใน ศาล คดี ต่าง ประเทศ นั้น
กงสุล ต่าง ประเทศ ๆ ได้ ส่ง พียง มา ให้ พิจารณา ก็ เรื่อง ให้ รีบ ทำ
สารบบ นี้ ส่ง ให้ ทัน ตาม กำหนด

ข้อ ๒ ถ้าศาลใด ออกหมายนัด ให้โจทก์ จำเลย มาว่าความ
ตั้งว่า ไว้ ในข้อ ๔ ใน ประกาศ รับสั่ง ซึ่งลง วันที่ ๒๐ พฤษภาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ นั้น ครั้นถึง วันเวลา นัด ฝ่ายโจทก์
ถูก ฝ่ายจำเลย มิ ได้ มา ศาล ตาม นัด ใช้ ให้คน มาบอก บ่วย ต่อ
ผู้พิพากษา ตรีลาการ ดังนี้ ก็ ย่อม ให้ผู้พิพากษา เชื่อ พัง คำผู้
มาบอกนั้น เปน อัน ขาด ให้ถือ ว่า โจทก์ จำเลย ขาด นัด
เว้น ไว้แต่

๑ ถ้า โจทก์ จำเลย บ่วย เจ็บจริง มีอาการหนักหนา
ไม่สามารถ จะ มา ศาล ได้ตาม กำหนด นัด เช่นนี้ ก็ ต้อง ให้แพทย์
ผู้รักษา ถูกนิยามารดา บุตร ภรรยา แ่ญาติ พี่น้อง มา แจ้ง ความ บอกอาการ
บ่วย ไข้ ของ ตัว โจทก์ จำเลย แต่ โดย สัจ โดย จริง ต่อผู้
พิพากษาศาล

๒ ถ้า ฝ่าย โจทก์ จำเลย ผู้ซึ่ง มิ ได้ ขาด นัด นั้น ร้อง
คิดใจ สงสัยว่า ผู้บอกบ่วย มิ ได้ บ่วย ไข้จริง ถูก บ่วย อาการ
ไม่หนักหนา พอ จะ มา ศาล ได้ แกล้ง บิด ปลั่ง ประวิง เสีย ดังนี้
ก็ ให้ผู้พิพากษา ตรีลาการ บังคับ ให้ผู้ซึ่ง มาบอก บ่วยนั้น สาบาล
ตัวเสียว่า โจทก์ จำเลย ซึ่ง บ่วย นั้น บ่วย ไข้ เปน โรค อย่าง นั้น
มี อาการหนักหนา ไม่สามารถ จะ มา ศาล ได้ ถ้า ผู้ นั้น สาบาล ไ้
ดังนี้ ก็ ให้เชื่อ พัง ได้ ว่า โจทก์ จำเลย ผู้ นั้น บ่วย เจ็บ อาการ
หนักจริง ย่อม ต้อง ให้ ไป ชันสูตร ให้เสีย เวลาเลย เว้น ไว้แต่ โจทก์

เล่ม ๔

ลักษณะ คน อนาคตาพึง ความ

หน้า ๑๓๙๓

ญา จำเลย ซึ่ง มิได้ ขาด นัด นั้น จะร้อง ยื่น ยื่น ขอ ให้ ไป ชันสูตร จง ได้
แล้ว ก็ ให้ ผู้ พิพากษา ขัง คับ ให้ ผู้ นั้น หา หมอ คน ไต คน หนึ่ง ไป
ชันสูตร พร้อม ด้วย นักการ

อนึ่ง ถ้า ผู้ มา บอก บ่วย สบาย ไม่ ได้ ว่า โจทย์ ญา จำเลย ผู้ ออก
บ่วย ๆ เจ็บ มี อาการ หนัก จน ไม่ สามารถ จะ มา ศาล ได้ ญา ไม่ ยอม
สบาย บอก ความ ตาม ลัง ตาม จริง แล้ว ก็ ให้ ถิ่น ว่า โจทย์
ญา จำเลย ผู้ ออก บ่วย นั้น ขาด นัด แล้ว ให้ ศาล ออกหมาย เกาะ
ตัว มา ลงโทษ ตาม อาญา ตระลาการ

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๘ เดือน มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

สวัสดิ์ โสภณ

ประกาศ กระทรวง ยุติธรรม

พระเจ้า น้อย ยาเธอ พระองค์ เจ้า สวัสดิ์ โสภณ เสนาบดี
กระทรวง ยุติธรรม มี รับ ลัง ให้ ประกาศ แก่ ผู้ พิพากษา ตระลาการ
ศาล อุดร ณ์ คดี หลวง ศาล อุดร ณ์ คดี ราชภูร ศาล พระราช
อาญา ศาล แห่ง สรรพการ ศาล แห่ง ไกสี ราชสุภาดี ศาล
แห่ง เกษม ราช สุภาดี ศาล คดี ต่าง ประเทศ กรม รับ พ้อง
ณะ สนาม สถิตย ยุติธรรม และ ราชภูร ทั้งหลาย ผู้ มี อรรถ คดี ให้
ทราบ ทั่ว กัน ว่า

ด้วย บัด นี้ มี คน เปน ชัน มาก พา กัน ร้อง ทุก ขว่า ตัว เปน คน
อนาคตา ยาก จน ไม่มี พาหะนะ กำลัง จะ เสีย ค่า ธรรมเนียม รับ พ้อง และ

หน้า ๑๓๙๔ ลักษณะ คน อนาคตา พ้อง ความ เล่ม ๔
ค่า ธรรมเนียม ศุล ครั้น ผู้ มี อำนาจ มี ทรัพย์ กต ชี ข่ม เหน ให้
ได้ ความ เดือดร้อน ต่าง ๆ ก็ มี อาจ จะ ร้อง พ้อง ขอ อำนาจ ความ
ยุติธรรม และ กฎหมาย เป็น ที่ พึง ได้ โดย เวร ต้อง จำ ใจ นิ่ง อยู่ ณ
มี โดย มาก ความ ข้อนี้นี้ แม้ ไม่ ทรง เชื่อ ถือ ว่า เป็น การ จริง ก็ ดี
แต่ กระนั้น ก็ ยัง ทรง พระ ดำริ หา ว่า เป็น เหตุ ควร จะ ต้อง แก่ ไข
ให้ ชอบ ด้วย ความ ยุติธรรม

จึง มี รับ สั่ง ให้ ประกาศ ไว้ เป็น ข้อ บังคับ สำหรับ ศาล ทั้ง ๗ และ
กรม รับ พ้อง ต่อ ไป ดัง นี้

ข้อ ๑ ตั้งแต่นี้ต่อไปราษฎร ซึ่งเป็น คน อนาคตา ยากจน ไม่
มี เงิน ฤฯ พาหะนะ กำลัง จะ เสีย ค่า ธรรมเนียม รับ พ้อง และ ค่า
ธรรมเนียม ศาล ตาม พิกัด อัตรา ค่า ธรรมเนียม ความ ใน มาตรา ๗
แห่ง ประกาศ ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ น
เมื่อ มี คดี ฤฯ ร้อง จะ ร้อง พ้อง กล่าว โทษ ผู้ใด ตาม พระราช
กำหนดกฎหมาย ก็ ให้ กรม รับ พ้อง ๆ ไว้ แล้ว ประทับ ไป ให้ ศาล
พิจารณา ตาม พระ ธรรม ญู อย่า ให้ เรียก ค่า รับ พ้อง แล ค่า
ธรรมเนียม ศาล แต่ หย่างใด อย่ง หนึ่ง เลย แต่ ก่อน เวลา ที่ กรม
รับ พ้อง จะ รับ พ้อง ของ ผู้ นั้น ไว้ นั้น ให้ เจ้า พนักงาน กรม รับ พ้อง ได้ ส่วน
ได้ เสีย ผู้ มา พ้อง เสีย ให้ ได้ ความ ชัด เจน ก่อน ว่า (๑) มูล คดี
ซึ่ง ผู้ มา พ้อง กล่าว หา นั้น ควร เป็น พ้อง ได้ ตาม กฎหมาย โดย แท้
(๒) ผู้ มา พ้อง เป็น คน อนาคตา ยากจน ขัดสน เงิน ทอง จริง ๆ ไม่

เล่มที่ ๔

ลักษณะ คน อนาคต พ้อง ความ

หน้า ๑๓๙๕

มีญาติ พี่น้อง ญาติ คนใดคนหนึ่ง ซึ่ง จะ ช่วย เป็น พาทะนะ อุดหนุน
เป็น กำลัง ได้

เมื่อ ชัก ไข ได้ เลี้ยง ได้ ความ แน่ ชัด ดัง นี้ แล้ว ก็ ให้ เจ้า
พนักงาน กรม รับ พ้อง จดหมาย บันทึกลง ใน ท้าย พ้อง ว่า ผู้ นั้น
ใจหาย ได้ สบาย ตัว ต่อ หน้า เจ้าพนักงาน กรม รับ พ้อง ว่า เป็น คน
อนาคต ไม่มี เงิน เสีย ค่า ธรรมเนียม ตาม กฎหมาย แล้ว จึง ให้
ประทับ พ้อง ไป ยัง ศาล แลอย่า ให้ ศาล เรียก เอา ค่า ธรรมเนียม
แก่ ผู้ นั้น แต่ อย่างใด อย่างหนึ่ง เลย ให้ รับ พิจารณา สวามิ
แล้ว ตาม กฎหมาย แล ยุติ ธรรม

ข้อ ๒ บันทึกลง คน ซึ่ง ได้ สบาย ตัว ว่า เป็น คน อนาคต มา พ้อง
คดีใด ๆ ดัง ว่า มา นี้ แล้ว ถ้า ใน ระหว่าง ชำระ ความ อยู่ นั้น
คนหา เงิน ทอง ได้ พอ จะ เสีย ค่า ธรรมเนียม ศาล ก็ได้ ถ้า ศาล
ตัดสิน ให้ ตน ชะนะ ความ ได้ ทุนทรัพย์ สิ้นไหม พิไรมาย มาก น้อย เท่าใด
ก็ได้ ก็ ให้ ศาล บังคับ ให้ ผู้ นั้น เสีย เงิน ค่า รับ พ้อง และ ค่า
ธรรมเนียม ซึ่ง ค้าง อยู่ นั้น จึง ครบ

ข้อ ๓ ถ้อย ผู้ใด คิด อูบาย เพื่อ จะ หลีก เลี่ยง ไม่ เสีย ค่า ธรรมเนียม
ตาม กฎหมาย มา สบาย ตัว ต่อ กรม รับ พ้อง ว่า คน เป็น คน
อนาคต ยาก จน ดัง ว่า ไว้ ใน ข้อ ๑ นั้น แล้ว ภายหลัง พิจารณา
เป็น สัตย ว่า ผู้ นั้น เป็น คน มี ทรัพย์ สิ่ง ของ มี ราคา ตั้งแต่ ๒๐ บาท

๑๗ ๒

หน้า ๑๓๙๖

ลักษณะ พ้อง

เล่ม ๕

ขึ้น ไป ใน เวลา ซึ่งคน ลาขาด นั้นผิด คำสัญญาธิฐน ตอน ลาขาด
นั้นก็ ให้ลงโทษ โดยโทษ คุกโทษ ตามกฎหมาย

ประกาศ มาณวัน ที่ ๑๘ เดือน มิถุนายน รักษากัลป์ศักราช ๑๑๑

สวัสดิ์ ไภยณ

ประกาศ กระทรวงยุติธรรม

พระเจ้าอยู่หัวฯ พระยาศรีเจ้าสวัสดิ์ ไภยณ เสด็จ
กระทรวงยุติธรรม มีรับสั่ง ให้ประกาศ ให้กรมรับ พ้อง และ ศาล
ทั้ง ๗ ณฑลนาม สดับยุติธรรม และ ราษฎรผู้ มีบรรดาศักดิ์ ให้ทราบ
ทั่วกัน ว่า

ด้วยได้ทรง ทราบ ทิดคืบว่า ราษฎร บาง จำพวก มีบรรดาศักดิ์
มา พ้อง ความ พ้อง อาญา อุดมรณ ต่อเจ้าพนักงาน กรม รับ พ้อง ๆ
พิเคราะห์ ตราว ดูมูลคดี เห็นสมควร เป่า พ้อง ไ้ ก็มี และ ที่ควร
เป็น พ้อง ได้แต่ พ้นกำหนด อายุความ เสีย แล้วก็ มี เนื้อเป็นดังนี้
เจ้าพนักงาน กรม รับ พ้อง ก็ ให้ ชี้แจง อธิบาย แก่ราษฎรผู้ มา พ้อง
ว่า ซึ่ง จะให้ ประทับ พ้อง ส่ง ไป ให้ศาล พิจารณานั้น ไม่ได้ เพราะ
พ้องนั้น ไม่ควร เป็น พ้อง ได้ตามกฎหมาย ฝ่าย ราษฎร เจ้าของ พ้อง
ก็กลับ มีความ กินแหนง สงสัย เจ้าพนักงาน กรม รับ พ้องไป ต่าง ๆ
ในการ ที่เจ้าพนักงาน กรมรับ พ้อง ไม่รับ พ้อง ไว้ และ ประทับ ไป

ยังลาว และบางคนก็วิ่งหนี ให้ประทับ พ้อง ไปยัง ศาล จน ได้ ครั้น
 พ้อง ตก ศาล อธิบดีผู้พิพากษา ตรวจดู พ้อง เห็น ไม่เป็น พ้อง ก็
 ตัดสิน ให้ยก พ้อง เสีย ที่เดียว ไม่ต้อง ออกรหมาย เรียก จำเลย
 มาแก้คดี โจทย์ ผู้ พ้อง ก็ ต้อง เสียเงิน ค่าธรรมเนียม รับ พ้อง
 ค่าเช่าประกัน แล ค่าตัดสิน เป็น ภัยแก่ ตัว ไปทุกคราวหาประ
 โยชน์อัน ไร มิได้ แล้วกลับพา กับ บ่น ตีเตือน ต่าง ๆ ดังนี้ เพราะ
 แต่แรกก่อน มา พ้อง นั้น คนมิ ไร ปากหา หาผู้ ฎหมาย เสีย
 ก่อน ว่า มูลคดี ของ คน ควร จะ เป็น พ้อง ได้ ฎมิ ได้ ประการ ไต
 ครั้น เข้า พนักงาน กรม รับ พ้อง ขึ้น แร่ง ให้ พัว ก็ ยัง ไม่เชื่อ ถือ
 ต่อ พ้อง ตกมา ถึง ศาลฯ ตัดสิน ให้ยก พ้อง เสีย จึง ได้ รู้ลึก ใจ ว่า
 ตน คิด ผิด

เหตุครั้งนี้ จึง ทรงพระราช วิจารณ์ เห็น ว่า ครั้น จะ ห้าม เสีย มิให้
 เจ้าพนักงาน กรม รับ พ้อง รับเอา พ้อง ซึ่ง ไม่เป็น พ้อง ไว้เล่าราษฎร
 ผู้ พ้อง ซึ่ง ไม่รู้ ไม่เข้าใจ พระราช คำหนดกฎหมาย ก็ จะ มีความ
 กั้น แหนง สง ไข ไป ต่าง ๆ มิรู้จบ ลง ได้ ครั้น จะ ให้ รับ เอา พ้อง
 เช่นนี้ ไว้แล้ว ประทับ ล้ม ไปยัง ศาลเล่า ศาล ก็ จะ จำเป็น จะ ต้อง
 ตัดสิน ยก พ้อง เสีย ดังนี้ ก็ ดู เห็น แล้ง ให้ ราษฎร ผู้ พ้อง ตก
 เสีย ค่าฤชาธรรมเนียม เป็น ภัยแก่ ตัว ไป หา ชอบ ด้วย คลอง ยุติ
 ธรม ไม่ จึง มิ ไร ได้ ให้ ประสงค์ เป็น ชั้น บังคับ ไว้ก่อน ไป ดังนี้

ข้อ ๑ ถ้าราษฎรคนใดมีบรรดาศักดิ์ มาให้ถ้อยคำต่าง พ้อง
 ก็ดี ถ้าทำหนังสือ พ้อง มา ยื่น ก็ดี ซึ่ง เป็น ความแพ่ง อาญา
 ขอร้อง ให้ เจ้าพนักงาน กรม พ้อง พิจารณา ครอบงำ คุม มุข คดี ตาม
 กฎหมาย ถ้า เห็น ว่า ไม่เป็น พ้อง ได้ ด้วย เหตุ ประการ ไฉน ก็ดี
 ถ้าควร เป็น พ้อง ได้ แต่ มุข คดี อัน นั้น พ้น กำหนด อายุ ความ
 เสีย แล้ว ก็ดี ก็ ให้ ชี้แจง ให้ ผู้ มา พ้อง เข้าใจ จง ต้อง แท้ ว่า
 ไม่ควร จะ พ้อง ถ้า ผู้ มา พ้อง ชื่น ร้อง จะ ให้ รับ เขา พ้อง ไว้ ให้ ประ
 ทับ ส่ง ไป ยะศาล จง ได้ แล้ว ก็ ให้ เจ้าพนักงาน กรม รับ พ้อง
 จดหมาย บันทึก ข้อความ ที่ ได้ ชี้แจง โดย เหตุ นั้น ๆ ให้ ผู้ มา
 พ้อง ลงลาย มือ เป็น หลักถาน ไว้ ด้วย จึง รับ เขา พ้อง นั้น ประ
 ทับ ส่ง ไป ยะศาล ตาม กระบวน ตาม ความ ประสงค์ ของ ผู้ มา พ้อง
 นั้น และ ให้ เรียก เขา เงิน ค่า ขรรมนิยม รับ พ้อง นั้น ต้อง เป็น ภั
 ทกฎหมาย แล้ว ให้ บอก แก่ ผู้ มา พ้อง ให้ เข้าใจ ว่า ถ้า ศาล ตัดสิน
 ให้ ยก พ้อง เสีย แล้ว เงิน ค่า ขรรมนิยม รับ พ้อง นั้น ต้อง เป็น ภั
 ทไป ผู้ มา พ้อง จะ ร้อง ขอคืน เขา ภายหลัง ไม่ได้ เป็น อัน ขาด

ถ้า ผู้ มา พ้อง รู้ ลัก มุข คดี ของ คน ไม่เป็น พ้อง ได้
 ตาม กฎหมาย ขอม ถอน พ้อง เสีย ไม่ ให้ ส่ง ไป ยะ ศาล แล้ว ก็
 อย่า ให้ เจ้าพนักงาน กรม รับ พ้อง เรียก เขา ค่า ขรรมนิยม รับ
 พ้อง ไว้ ถ้า ได้ เรียก ไว้ แล้ว ก็ ให้ คืน ให้ แก่ ผู้ มา พ้อง เสีย จง ครบ

ข้อ ๒ ถ้า พ้อง ฌบับ ไค ซึ่ง เจ้าพนักงาน กรม รับ พ้อง ประ
 ทับ ส่ง มา ยัง ศาล อุธรณ์ คดีหลวง กิติ ศาล อุธรณ์ คดีราษฎร กิติ
 ศาล พระราชยาญา กิติ ศาล แห่ง สรรพากร กิติ ศาล แห่ง โกลี
 ราชสุภาวดี กิติ ศาล แห่ง กระทรวง ราชสุภาวดี กิติ ศาล คดี ต่าง
 ประเทศ กิติ ให้ อธิบดี ผู้พิพากษา ตรวจ ดู พ้อง เสีย ก่อน ถ้า เห็น
 มุล คดี ซึ่ง กล่าว หา นั้น ควร เป็น พ้อง ถูกต้อง ตาม พระราชกำหนด
 กฎหมาย แล้ว จึง ให้ ออก หมาย เรียก จำเลย มา แก่ คดี สืบ ไป
 ถ้า พิเคราะห์ ดู เห็น ว่า มุล คดี มิควร เป็น พ้อง ได้ นั้น ก็ อย่า ออก
 หมาย เรียก จำเลย ให้ ตัดสิน ยก พ้อง เสีย ที่เดียว แต่ อย่า เรียก
 เงิน ค่า ธรรมเนียม ตัดสิน แก่ โจทย์ ผู้ พ้อง เลย ให้ ยก ให้ เสีย
 ให้ เปน ภัท ไป แต่ ค่า เชิง ประกัน เท่านั้น

ข้อ ๓ เมื่อ พ้อง ฌบับ ไค ประทับ ส่ง มา ยัง ศาล ใด ศาล หนึ่ง
 กิติ อธิบดี ผู้พิพากษา ได้ ออก หมาย เรียก จำเลย แล้ว แต่ จำเลย
 ยัง มิ ได้ มา ศาล มี ประกัน ดังนี้

ถ้า โจทย์ ผู้ พ้อง จะ ร้อง ขอ ถอน พ้อง เสีย ไม่ คิด ใจ ว่า ความ ต่อ
 ไป ก็ ได้ ให้ อธิบดี ผู้พิพากษา สลัก หลัง พ้อง จด หมาย นั้น ตก ลง
 ไว้ ว่า โจทย์ ผู้ พ้อง ขอ ถอน พ้อง ไม่ คิด ใจ ว่า ความ ต่อ ไป แล้ว
 ให้ โจทย์ ผู้ พ้อง ลงลาย มืว ไว้ เปน สำคัญ อย่า ต้อง ให้ ทำ ทัณฑ์
 บน ฎา หนังสือ เอกศาล ยอม อย่าง ใด อย่าง หนึ่ง เลย และ อย่า
 ให้ เรียก เงิน ค่า ธรรมเนียม ตัดสิน ชั่ว ยก พ้อง ฎา ค่า ธรรมเนียม

อย่างใดอย่างหนึ่ง แก่โจทก์ผู้ฟ้องเลย เว้นแต่คำแข็ง ประกัน
นั้น ให้เป็น กัก ไป โจทก์ผู้ฟ้อง จะขอคืน เอาไม่ได้

แต่จำเลย รุ้หมายแล้ว มาศาล มีประกัน จะสู้ความกับ โจทก์
สืบ ไป ตามกฎหมาย ดังนี้ โจทก์ จะ ขอ ถอน ฟ้อง ดัง เช่น ว่า มา นี้
ไม่ไว้เป็น ชน ชาติ จึง ให้ศาล พิจารณ ฟ้อง ต่อ ไป ให้ เห็นถึง และ
จึง ตาม กฎหมาย จน ให้มี ยอม ฤๅ ตัดสิน ถึง ชาติ นั้น

ข้อ ๕ ถ้าฟ้อง ปะทัณฑ์ ศาล และ โจทก์ มี ประกัน แล้ว
และ โจทก์ เพิกเฉย เสีย มิ ใ้ ร้อง เจียน ให้ ศาล ออกหมาย
เรียก จำเลย ละเลย ไว้ ให้ ล่วง พ้นกำหนด ๑๕ วัน ไป นับ ตั้ง แต่
วัน ฟ้อง ศาล เป็น ต้น มา ดังนี้ ก็ ให้ อธิบดี ผู้พิพากษา ตัดสิน
ยก ฟ้อง เสีย อย่า ให้ พิจารณา ต่อ ไป ตาม ประการ ใน รัชกาล ที่ ๕
ลง ณ วัน ๓ เดือน ๓ แรม ๓ ค่ำ ปี ญะวีรศก แล้ว ให้
โจทก์ เสีย เงิน ค่า ตัดสิน จร เจ็ด ตาม กฎหมาย

หนึ่ง ถ้า โจทก์ ใ้ ร้อง เจียน ให้ ศาล ออกหมาย เรียก จำเลย
วันใด ก็ ให้ ระวัง การ จรหมาย บันทึบ ไว้ เป็น สำคัญ จร ทดการ
ถ้า ศาล จะ ออกหมาย เรียก จำเลย ยัง ไม่ ได้ ด้วย เหตุ ประการ ใด ก็ ให้
แจ้ง ความ ให้ โจทก์ ทราบ และ ทดเถิน วัน ออกหมาย ต่อ ไป
เช่น สวรรค์ โสภณ

ประกาศ ณ วันที่ ๒ กันยายน วันโกสินทรศก ๑๑๑

กฎเล่นาบตีกระทรวง ยุติธรรม
ว่า ด้วย คำ ธรรมเนียม คัดสำนวน

พระเจ้าอยู่หัวฯ บารเธอ พระองค์เจ้าสวัสดิโสภณ เสนาบดี
กระทรวง ยุติธรรม ประกาศ ให้ทราบ ทัว กัน ว่า

ด้วย คำ ธรรมเนียม คัดสำนวน ๔ บาท ซึ่ง ตั้ง เล็บ ใน ศาล
หัวเมือง ทั้ง ปวง ศาล กอง ตะเวศ ศาล ใน กระ ทรวง ยุติธรรม
ศาล ข้าราชการ ศาล ยุติธรรม ใน กระ ทรวง ยุติธรรม และ ศาล ฎีกา
ทั้ง มี อยู่ ใน ศาล ทรง ขัดตรา คำ ธรรมเนียม ศาล ใ ข้ ๓ แห่ง
ประกาศ ตั้ง กระ ทรวง ยุติธรรม ลง วันที่ ๒๕ เดือน มีนาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นั้น ราษฎร ทั้งหลาย ผู้ มี อรรถคดี
ยังไม่ สู้ เข้า ใจ กัน ชัดเจน ดี พากัน สงสัย ไป ว่า เปน คำ
ธรรมเนียม คัดเทียบ คัดกระทรวง แดลง และ คัด สำนวน
ขึ้น ฎีกา ขาด สิ้น โดย มาก แต่ ความ จริง หา เปน ดัง นั้น ไม่
การ ที่ ตั้ง คำ ธรรมเนียม คัดสำนวน ขึ้น ไว้ ใน ประกาศ ตั้ง กระ
ทรวง ยุติธรรม นั้น ก็ เพื่ ประสงค์ จะ ให้ โจทก์ จำเลย มี โอกาส
มา คัด ลาก เอา สำนวน เรื่อง ความ ข่ง ตน ไป ตระ จู ฎีกา เขา ไป
ปลุก ขา หา ฎีกา ผู้ ฎีกา หมาย ที่ จะ ได้ แก่ คัด โดย สัตย์ จริง ถูก ต้อง
ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย แต่ ใน ประกาศ ตั้ง กระ ทรวง
ยุติธรรม นั้น หา ได้ มี คำ อธิบาย เรื่อง คำ คัด สำนวน ไว้ โดย

หน้า ๑๔๐๒

ลักษณะ คัดสำนวน

เล่ม ๔

พิศดาร ไม่ เหตุนี้ จึง ประกาศ ขยาย ชี้แจง ต่อ ไป ดังนี้

ข้อ ๑ คำว่า สำนวน ดัง ที่กล่าว ไว้ ใน พิกัด คำธรรมเนียม
ศาล ใน ข้อ ๗ แห่ง ประกาศ ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม ลง วันที่ ๒๕
เดือน มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นั้น ควร ถือ และ เข้าใจ ว่า
คือคำ พ้อง คำให้การ คำมีคำ คำชี้สองสฐาน คำพยาน
คำปฤชา คำพิพากษาคัดสิน หมายเรียก หมายเกาะ หมายจับ
หมาย นัดชำระ ความ หนังสือผิดนัดต่าง ๆ หนังสือ ประกัน
หนังสือ รับเรือน หนังสือ ทณฑ์บล หนังสือ ยอม คำกฎหมาย
ควาสิน คำชันสูตร คำอาัยติ และ สรรพ หนังสือใน
นอกจาก ที่กล่าว ชื่อ มา แล้วนี้ บันฑา ที่เกี่ยว ข้อง กับ เรื่อง
ความแล้ว ก็ให้ เรียก รวม อยู่ ใน คำว่า สำนวน ทั้งสิ้น เว้น ไว้
แต่หนังสือ อันมิ ได้เกี่ยวกับ เรื่อง ความ ที่พิจารณา ใน ศาล
เท่านั้น จึง เรียกว่า สำนวน ไม่ได้

ข้อ ๒ โจทย์ กิติ จำเลย กิติ ซึ่งมี คดี พิพาส ต่อ กัน อยู่
ใน ศาล ไต ๆ ฤาคน อื่น ๆ กิติ ซึ่งมี ได้ มี คดี เกี่ยว ข้อง อยู่
ใน ศาล ไต ๆ มีความ ประสงค์ จะ ใคร่ รู้ สำนวน ใน เรื่อง ความ
ของ คน เอง กิติ ฤา ใน เรื่อง ความ ของ ผู้อื่น เรื่อง ไต เรื่อง หนึ่ง
กิติ ก็ ให้ มา ขอ คัดลอก เอา สำนวน ความ เรื่อง นั้น ไป หมัด
ทั้ง สำนวน ฤา แต่ ส่วน ไต ส่วน หนึ่ง ตาม ความ ประสงค์ ต่อ เจ้า
พนักงาน ใน ศาล ผู้เก็บ รักษา สำนวน ความ ได้ แต่ ต้อง เสีย

เล่ม ๔ ลักษณะคนยมนาตา พ้อง ความ หน้า ๓๔๐๓

คำธรรมเนียมคัตถ์จำนวน ๔ ยาค ตามอัตราแห่งประ กาศ ทั้ง
กระ ทรวง ยุติธรรม ลง วันที่ ๒๕ เดือนมีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๓๐
เสีย ก่อน จึงจะ คัดลอกเอาไปได้

อนึ่ง คำคัตถ์จำนวนนี้ ให้พึง เข้าใจ ว่าเป็นคำ คัดลอก จำนวน
ทั้ง เช่น ให้อธิบาย มา อย่า ให้เข้าใจ ว่าเป็น คำ คัด เทียบคัต
กระ ทง แดลง ฤ คัตถ์ จำนวน ขึ้น ปฤ กษา คัต ถิน ซึ่ง เป็น น้ํา ที่
ของ เติมน และ ระดาการ จะ ต้อง คัด เอง เป็น อันขาด เพราะ คำ
ธรรมเนียม คัต เทียบกระ ทง แดลง ฤ คำ จำนวน ขึ้น ปฤ กษา
คัต ถินนี้ ห้าม ใน อัตรา คำ ธรรมเนียม คัด ใน ประการ ทั้ง กระ ทรวง
ยุติธรรม ไม่ ให้ ผู้ พิพากษา ระดาการ และ เจ้า พนักงาน ใน ศาล
ทั้ง ปวง ทั้ง ใน กรุง แล ทั่ว เมือง และ ราชฎ ผู้ มี อรรถคดี พึง
เข้าใจ ตาม คำ อธิบาย มา จึง ทุก ประการ

ประกาศมาณวันที่ ๘ เดือนกุมภาพันธ์ ร. ศ. ๑๑๑

กฎเลนาบดีกระทรวงยุติธรรม

ว่าด้วยคนยมนาตา ยากจน พ้อง ความ

พระเจ้า น้อยยาเซอ พระองค์ เจ้า สวัสดิ์ โสภณ เสนาบดี
กระทรวง ยุติธรรม มี รับ สั่ง ให้ ประ กาศ แก่ ผู้ พิพากษา ระดาการ
ศาล อรรถคดี ราชฎ ศาลพระ ราชอาญา ศาล ราชทัณฑ์

๑๗๗

พิณเขต ศาล แห่ง สวรรพากร ศาล แห่ง ไกลี ราชสุภาวดี ศาล
แห่ง เกษมราชสุภาวดี ศาล คดีต่างประ เทศ และศาล โบริตภา
แลราชฎร ทั้งหลาย ผู้มี ธรรมคดี ให้ทราบ ทัว กันว่า

แต่ ก่อน มี คน เป็น อันมาก พากัน ร้อง ทุกข์ว่า เป็น คน อนาถา
ยากจน ไม่มี ทุก กำลัง จะ เสีย ค่าธรรม เนียม รับ พ้อง และ ค่า
ธรรม เนียม ศาล ครั้น ผู้มี อำนาจ มี ทวพย กตชี ฆม เหนง ให้ ได้
ความ เคียด ร้อน ต่าง ๆ ก็ มีอาจ ร้อง พ้อง ขออำนาจ ความ ยุติ ธรรม
และกฎหมาย เป็น ที่ พึง ได้ โดย เร็ว ต้อง จำใจ นึ่ง อยู่ ณ
มิโดยมาก เหตุ ณ นึ่ง ได้ มี รับสั่ง ให้ ตั้ง เป็น กฎ ไว้ เมื่อ วันที่ ๑๔
เดือน มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ยอม อนุญาต ให้ คน
อนาถา ยาก จน พ้อง ร้อง ได้ ไม่ ต้อง เสีย ค่า ธรรม เนียม แต่
ต้อง ให้ สาบาล ตัว เสีย ก่อนว่า คน เป็น คนยากจน จริง ๆ ไม่มี
ทวพยสมบัติ ทุกกำลัง จะ ีย ค่า ธรรม เนียม นี้ จึง เสีย ตาม
กฎหมาย เมื่อ จึง กฎ นี้ ลง แล้ว ก็ เป็น การ ผ่อน หนัก ให้ เป็น เขา
แก่ คน ที่ อนาถา ยาก จน จริง ๆ ให้ ใ้ รับ ความ บัง กัน ของ
กฎหมาย และ ค่า ยุติ ธรรม ทัว ไป เป็น อัน มาก มาภายหลัง
มีคน ที่ ทุจริต มี ทวพยสมบัติ กำลัง พากะ ทะ จะ เสีย ค่า ธรรม เนียม
ได้ กลับ มา ร้อง ว่า คน เป็น คนจน ไม่มี เงิน จะ เสีย ค่า ธรรม
เนียม ขอสาบาล ตัว ตาม กฎหมาย เพื่อ ประสงค์ จะ ีย ค่า ธรรม เนียม
อัน เป็น พระ ราชทวพย ให้ สู้ อยู่ ไป เป็น หลาย เรือง หลาย ราย จน มี โทษ

หน้า ๑๔๐๕ ลักษณะคนอนาถา พ้องความ เล่ม ๔

พ้อง ร้อง ขึ้น พิจารณาเป็นสัจย์ ศาลก็ ได้ ตัด ลิน ลงโทษโดย

โทษานุโทษ ตามกฎหมาย เป็นตัว อย่าง อยู่ คน เช่น นี้ ก็ ยัง

ไม่ เช็ด หลาบ เหตุนี้ จึง ทรง พระ คำ วิหี เหน ว่า เป็นการ จำ เป็น

จะต้อง แก้ ไข กฎเสีย ใหม่ เพื่อ จะ บัง กัน คน ทุจริต เช่น กล่าว

มาแล้ว มิ ให้ แอ้ง อ้าง เข้า มา รับ ประ โยชน์ ซึ่ง อนุญาต ให้ จำ เภาะ

คนอนาถา ยากจน จริง ๆ พวก เดียว ได้ จึง มี รับ สั่ง ให้ ประ กาศ

เป็น ข้อ บัง คับ สำหรับ ศาล ทั้ง ๘ ณ สนาม สติย ยุติธรรม ต่อ ไป ดังนี้

ข้อ ๑ กฎเสนาบดี กระ ทรวง ยุติธรรมว่า ด้วยคนอนาถา

ยากจน ถ้ายาล ตัว ว่า ไม่มี เงิน เสีย ค่า ธรรมเนียม แล้ว พ้อง ความ

ได้ ลง วันที่ ๑๘ เดือน มิถุนัน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

นั้น ให้ ยกเลิก เสีย ตั้งแต่ วัน ออกประกาศ กฎนี้ เป็นต้น ไป

ข้อ ๒ ตั้งแต่ นี้ ต่อไป ราษฎร ซึ่งเป็นคน อนาถา ยากจน ไม่มี

เงินฤพาหนะ กำลั้ง จะ เสีย ค่า ธรรมเนียม รับ พ้อง แล ค่า

ธรรมเนียม ศาลตาม ซึ่ง กำหนด ไว้ ในกฎหมาย เมื่อ มี คดี ทุกข์

ร้อนจะ ร้อง พ้อง กล่าวโทษ ผู้ใด ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย

ก็ ให้ พ้อง และ ว่า ความ ต่อ ไป ได้ ไม่ ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม

รับ พ้อง และ ค่า ธรรมเนียม ศาล แต่ ต้อง กระทำ ตาม ข้อ บัง คับ

ดัง จะ ว่า ต่อ ไป จึง ทุก ประการ

ข้อ ๓ บัณฑิตคน ซึ่ง ร้อง ว่า ตน เป็นคนอนาถา ยากจน นั้น

ก่อน เวลา ที่ ตน จะ ขึ้น พ้อง ต่อ ศาล ต้อง ทำ หนังสือ ขอ อนุญาต

หน้า ๑๔๐๖

ลักษณะคนอนาถา พ้อง ความ

เล่ม ๔

(ตามแบบ หมาย เลข ที่ ๑) ยื่น ต่อศาล เสีย ก่อน ในหนังสือ

ขอ อนุญาตนี้ ต้อง กล่าว (๑) ชื่อตัว ชื่อกรรมา (ถ้าสามี

ถ้าผู้ยื่น เป็น ผู้หญิง) จึงกำหนดนายแล ตำ บลบ้าน ที่อยู่ มาไว้ด้วย

(๒) มูลคดี ซึ่ง ตนประสงค์ จะ พ้อง นั้น ท้าว กระโว ให้กล่าว

แต่โดย บ่อพอ เข้าใจ (๓) ถ้ามีทรัพย์ อันเป็น วิญญานกทรัพย์

และอะ วิญญานกทรัพย์ ซึ่งยัง เป็นของตน อยู่ ย่างก็ ให้จดลงมา

ด้วย และให้ ประมาณดีราคา มา จงทุกสิ่ง ทุกอย่าง (๔) นอก

จาก ทรัพย์ ที่จด มาในหนังสือ ขอ อนุญาตนี้ คนไม่มี ทรัพย์ สิ่ง

ของ อื่น ๆ อีก และขัดสนจนยาก ไม่ มีกำลัง จะชวน ขวดย หจ

เงินมา เสีย ค่า ฤชา ธรรมเนียม ได้ และไม่มีญาติ พี่น้อง ฤคน

อื่นจะช่วย อนุเคราะห์ ให้เงินแก่ตน

แล้วผู้ยื่น หนังสือ ขอ อนุญาต ต่อศาล เพื่อ จะฟ้องคดี โดย

หลักฐานคนอนาถา ไม่ เสีย ค่า ฤชา ธรรมเนียม นั้น ต้องสาบถั่ว

เมื่อเวลา มายื่นหนังสือ ขอ อนุญาตโดย คำสั่ง ของศาลว่า ข้อความ

ที่ตน กล่าวไว้ ในหนังสือ อนุญาตนั้น เป็นความจริง จริง ทุก

ประการ

ข้อ ๔ ถ้าคน ผู้ยื่น หนังสือ ขออนุญาต มิได้กระทำ ตาม

ข้อ บังคับ อันกำหนดไว้ ในข้อ ๓ ให้ถูกต้อง แล้ว ก็อย่าให้ศาล

รับเอาหนังสือ ขอ อนุญาตไว้ ได้ส่วน ต่อไปให้คืน ให้แก่ผู้ยื่น เสีย

ข้อ ๕ ถ้า หนังสือขอ อนุญาต นั้น ผู้ยื่นทำ ถูกต้อง แล้ว

เล่ม ๔

ลักษณะคนอนาถา พ้องความ

หน้า ๑๔๐๗

เมื่อผู้พิพากษา วินิจฉัยคดี เห็นสมควร จะต้องไต่สวน ชูแล้ว ก็ให้
ซักถาม ผู้ยื่น ด้วยมูลคดี ซึ่งผู้ยื่น ประสงค์จะ พ้อง และ ด้วย
ทรัพย์สิน สิทธิของผู้ยื่น ว่า มีอยู่ มากน้อย เท่าใด ถ้าไม่มี ที่เดียว
ให้ไต่ความ เสนอชัด เจนแล้ว จดหมาย บันทึก คำให้การไว้

ข้อ ๖ ถ้าผู้พิพากษา พิจารณาเห็นว่า (๑) ผู้ยื่น
หนังสือขอ อนุญาตนั้น มิได้เป็นคน อนาถา ยากจน ถ้า

(๒) ในภายใน ๒ เดือน ก่อน วันที่ยื่นหนังสือ ขอ อนุญาต
นั้น ผู้ยื่น ได้ยกยอก ทรัพย์สิน ของ ให้คน ผู้ใดผู้หนึ่ง ไป
เสียโดยการ ขาย จำนำ ให้บันดล เปลี่ยน ฤๅสัญญาอย่าง
ใดก็ได้ อันมิได้ เป็นการขาย จำนำ ให้บัน ฤๅสัญญากันโดย
สุจริต หากเป็น การสมยอม อูบาย เพื่อ จะกระ ทำตน ให้เป็น
คนอนาถา ยากจน ด้วยประการใดจะ พ้องคดี ไม่ ต้อง เสีย ค่าฤชา
ธรรมเนียมตามกฎหมาย

(๓) มูลคดี ที่ผู้ยื่นประราศณา จะพ้อง นั้น พัน กำหนด
อายุความแล้ว ถ้ามูลคดี อันนั้น ไม่ควร พ้อง ร้อง ได้ตาม พระ
ราชกำหนดกฎหมาย ถ้ามูลคดี อันนั้นควร พ้องร้อง ไร้แต่หาใช่
กระทรวง ของศาล นั้น จะ พิจารณาได้ ถ้า

(๔) ผู้ยื่นได้ปฏิญาณสัญญา ด้วยวาจา ถ้าด้วยลาย
ลักษณะอักษร เพื่อจะแบ่ง บัน ให้ผลประโยชน์ อันจะได้แก่ตน
เมื่อว่า ความชนะ แล้ว แก่คนใดคนหนึ่ง

หน้า ๑๔๐๘

ลักษณะคนอนาถา พ้องความ

เล่ม ๔

เมื่อผู้พิพากษา พิเคราะห์ ได้ส่วน ดูได้ความจริง แต่ข้อใด
ข้อหนึ่ง ดัง เช่น กล่าวมาแล้วนี้ ก็ให้ยกหนังสือ ขอ อนุญาตเสีย
อย่า ยอม อนุญาตให้ ยื่น พ้อง คดี ฐานคนอนาถา ไม่ต้องเสียค่า
ฤชาธรรมเนียม เป็น อันขาด

ข้อ ๗ ถ้าผู้พิพากษา พิเคราะห์ ไม่เห็น มีเหตุ อันใดอัน หนึ่ง
ที่จะยก หนังสือ ขอ อนุญาตเสีย ได้ ดัง เช่น ว่าไว้ใน ข้อ ๖ แล้ว
ก็ให้ บังคับ ให้ผู้ ยื่น หนังสือ กำหนด พยาน นำสืบ ว่าจะ บังคับ
ให้ สืบ พยาน รวง วัด สุดแต่ ให้ ได้ ประเด็น ว่าผู้ นั้นจะ เป็นคน
อนาถา จริง ๆ หรือไม่ ประกอบ กับหนังสือ ขอ อนุญาต นั้นด้วย เมื่อสืบ
เสร็จแล้ว ถ้าผู้พิพากษา พิเคราะห์ ตามคำ พยาน ๆ เหตุผล
ต่าง ๆ เห็น ว่าผู้ ยื่น เป็นคนอนาถา ยาก จนจริงแล้ว ก็จง อนุญาต
ให้ผู้ ยื่น พ้อง เป็นคน อนาถา ไม่ ต้อง เสีย ค่า ฤชา ธรรมเนียม ตาม
หนังสือ อนุญาต ถ้าเห็นว่า ผู้ ยื่น มิได้ เป็นคนอนาถายากจน
จริงแล้ว ก็ให้ยก หนังสือ ขอ อนุญาตเสีย อย่า ยอม อนุญาต
ให้ผู้ ยื่น พ้อง เป็นคน อนาถา ตาม ที่ร้อง ขอนั้น

ข้อ ๘ ถ้าศาลอนุญาต ให้ผู้ ยื่น พ้อง เป็นคนอนาถา ได้แล้ว
ก็ให้รับ พ้อง ของ ผู้ นั้นไว้แล้ว ให้พิจารณา พิพากษา ตาม พระราช
กำหนดกฎหมาย เหมือน อรรถคดี ทั้งปวง เว้น แต่โทษที่ไม่
ต้อง เสีย ค่า ธรรมเนียม รับ พ้อง แลค่า ธรรมเนียม ศาล เท่า นั้น

ข้อ ๙ ถ้าโทษ คน อนาถา ชะนะคดี ก็ ให้ศาล คิดค่า ธรรมเนียม

เล่ม ๔ ลักษณะคน ขนาคา พ้องความ หน้า ๑๔๐๙

นิยม รับ พ้อง แลค่า ธรรม นิยมศาล ซึ่งโทษควร จะ ต้อง เสีย
มาแต่ แรก พ้อง นั้นมาก น้อย เท่าใด จง บัง คับ ให้ ผู้ แพ้ ซึ่ง ศาล
ตัด สิน ให้ เสีย ค่าฤชา ธรรม นิยม นั้น เสีย ค่าฤชา ธรรม นิยม
จง ครอบ จำนวน

ข้อ ๑๐ ถ้าโทษคนขนาคาแพ้คดี ก็ดี ฎาในระหว่าง
พิจารณา ศาล มี คำ สั่ง ไม่ ยอม ให้ ตน ว่า ความ ฐาน คน ขนาคา ต่อ
ไป ก็ ดี ฎา ณ ทั้ง พ้อง เสีย ไม่ นำ เกะ จำ เลย แต่ ภายใน กำหนด
ก็ ดี ก็ ให้ ศาล ตัด สิน บังคับ ให้ โทษ คนขนาคา เสีย ค่า ฤชา
ธรรม นิยม จง เติม ตาม ที่ ควร ต้อง เสีย มาแต่ แรก พ้อง นั้น แล้ว
ให้ เวัง ตาม พระ ราชกำหนด กฎหมาย

อนึ่ง ถ้า ศาล พิจารณา ได้ ความ จริง ว่า โทษ คนขนาคา เก็บ เขา
ความ เท็จ ไม่ จริง มา พ้อง แล้วก็ ให้ ตัด สิน ลงโทษ โทษ เป็น ข้อ
ละ มิ ร ที่ เขา เท็จ มา หามา แก์ ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย
ด้วย นอกจาก ส่วน ที่ จะ ตัดสิน ปรับ โทษ ตาม รูป ความ

ข้อ ๑๑ ถ้าศาลไม่ยอมให้อนุญาต แก่ผู้ใดผู้หนึ่ง พ้อง
เป็นคนขนาคา ในคดี เรื่อง ใจ แล้ว อยู่ มาภายหลัง ผู้ นั้น จะ ทำ
หนังสือขอ อนุญาต พ้อง เป็น คนขนาคา ในคดี เรื่อง เดียว อีก นั้น
ไม่ ได้ เป็น อันขาด แต่ ถ้า ตน มี เงิน เสีย ค่าฤชา ธรรม นิยม เติม
ตามกฎหมายแล้ว ก็ ให้ พ้อง วัง ได้ ตาม ธรรม นิยม

ข้อ ๑๒ ในระหว่าง พิจารณานั้น จำเลย ก็ ดี ฎา เจ้าพนักงาน

หน้า ๑๔๑๐

ลักษณะคนอนาถาฟ้องความ

เล่ม ๔

กรม ขัยการก็ดี มีคำยื่นต่อศาล

ขอให้ศาลมีคำสั่ง ห้ามมิให้

โจทย์คนอนาถาว่าความ อย่างคนอนาถา ต่อไปด้วย

เหตุ อันสม

ควร อย่างใด อย่างหนึ่ง ซึ่งจะได้กล่าวไว้ในคำ มีคำ นั้น

ก็ให้ศาล

มี คำ สั่งห้าม มิให้ โจทย์คนอนาถา ว่าความ

อย่างคนอนาถา

ต่อไป ถ้า พิจารณา ได้ความ จริง ว่า

(๑) โจทย์คนอนาถา มีกำลังพาหนะ

ถ้า มีทรัพย์สมบัติ

ขึ้นในระหว่างความ

อาจจะเสียค่า ฤชา ธรรม เนียมได้แล้ว

ไม่

ควรจะ ว่าความ อย่าง คนอนาถา ต่อไป ถ้า

(๒) โจทย์คนอนาถา ได้ปฏิญาณ

สัญญาด้วยวาจา ถ้า

ด้วยลายลักษณอักษร

ในระหว่างความ กับคนใดคนหนึ่ง

เพื่อ

จะยกผลประโยชน์ อันจะได้แก่ตนตามคำตัดสิน

เมื่อ เวลาตน

ชนะความให้แก่คนผู้นั้น

ถ้าศาลมีคำสั่ง ห้ามมิให้โจทย์

คนอนาถาว่าความ อย่าง คน

อนาถา ต่อไปแล้ว

ก็ให้บังคับให้ โจทย์เสียค่าฤชา ธรรมเนียม

ส่วน ที่ตน ยังไม่ได้เสีย

และส่วน ที่ตน จะต้องเสีย ต่อไปจึงเต็ม

ตามกฎหมาย บแล้วให้ พิจารณา คดี นั้นต่อไป

ตามพระราชกำหนด

กฎหมาย จง ทุกประการ

ประกาศมาณวันที่ ๒๙

มีนาคมวันโก สิบตรศก

๑๑๑

(เซ็น) ส.สถิตโสภณ

พระราชบัญญัติ
จัดการ ใน สนาม สถิตย ยุติธรรม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

มีพระบรมราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระ ปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ
สั่งว่า ตั้งแต่ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ออก ประกาศ ตั้ง
กระทรวงยุติธรรม ลง วันที่ ๒๕ เดือน มีนาคม รัตนโกสิน
ทรศก ๑๑๐ ได้ยกศาลเดิมรวม ๑๖ ศาล ซึ่ง ขึ้น อยู่ใน
กระทรวง ต่าง ๆ กับ ศาล ฝ่าย พระราชวัง ขวร มารวมยัง สนาม
สถิตย ยุติธรรม แล้ว แบ่ง ให้ ตั้ง ขึ้น ใหม่เป็น ศาล อุธรณ์ ๒ ศาล
แลศาล ตำ ๕ ศาล รวม ๗ ศาล ได้ พิจารณา พิพากษาคดีเก่า
ที่ค้าง ค้าง มาแต่ก่อน กับคดีที่ราษฎร ร้อง ฟ้อง กัน ขึ้น ใน ปี
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ โดยรวดเร็ว ไป มาก นัก ตาม ความ
ที่ ประจักษ์ ใน รายงาน สารบบ ความ แพ่ง อาญา อุธรณ์ ซึ่ง พระ
เจ้า น้อยยาเฮอ พระองค์เจ้า สวัสดิโสภณ เสนาบดีกระทรวง
ยุติธรรม ได้นำ ขึ้น กราบ บังคมทูล พระกรุณา โดย ลำดับ สืบ มา
แล ทรง พระราช ดำริห์ว่า จำนวน ความ อุธรณ์ ที่ คง ค้าง อยู่ในศาล
อุธรณ์คดีราษฎร แล ศาล อุธรณ์คดี หลวง นั้น มี อยู่ น้อย จำนวน

หน้า ๑๔๑๒ ลักษณะ ศาล สถิตย ยุติธรรม เล่ม ๔.

ความ ขาด ที่ คง ค้าง อยู่ ใน ศาล พระราช ขาด นั้น ยัง มี อยู่ มาก
กว่า ศาล อื่น ๆ หลาย ส่วน เพราะ ความ เก่า ที่ ค้าง มา จน ปลด ยบ
รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ ก่อน ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม กับ ความ
ที่ ราษฎร พ้อง หา กัน ขึ้น ใหม่ ก็ มาก อยู่ แล้ว ทั้ง ความ หัว เมือง
ทั้ง ปวง ก็ ส่ง ทับ ถม มา รวม เข้า อีก เสมอ ไป จึง เป็น การ เหลือ
กำลัง ที่ ศาล พระราชขาด ศาล เดียว จะ พิจารณา พิพากษา ให้
แล้ว ทน กับ ความ ที่ เกิด ขึ้น ใหม่ ได้ อีก ประการ หนึ่ง กรม
รับ ฟ้อง ซึ่ง ได้ ตั้ง ขึ้น ตาม ความ ใน ข้อ ๕ แห่ง ประกาศ ตั้ง
กระทรวง ยุติธรรม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นั้น ก็ ได้รับ ฟ้อง
ของ ราษฎร ทั้ง ปวง แล ประทับ ส่ง ไป ให้ ศาล พิจารณา โดย ถูก
ต้อง ตาม พระธรรมนูญ ตลอด ปี รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ โดย
เรียบ ร้อย ที่ อยู่ แต่ บัด นี้ ทรง พระราช ดำริท เพื่อ จะ ให้ โอกาส
แก่ ราษฎร ทั้ง หลาย ผู้ มี อรรถ ศักดิ์ ได้ ปฎิภาสา หา หา ผู้ รู้ พระ ราช
กำหนด กฎหมาย เรียบ เรียง คำ ฟ้อง ให้ ถูก ต้อง แก่ ความ จริง
อัน เกิด ขึ้น ชอบ ค้าย ตัว บทกฎหมาย แล้ว ก็ ไม่ จำ เป็น จะ คง
ให้มี กรม รับ ฟ้อง อีก ค่อย ไป

เหตุ อัน นี้ ก็ เป็น การ สมควร แก่ กาล สมัย ที่ จะ ต้อง จัด แก่ ไช
ธรรมเนียม รับ ฟ้อง เสีย ใหม่ แล เปลี่ยน ศาล ให้ พอ แก่ การ พิจารณา
คดี ที่ คง ค้าง อยู่ มาก แล น้อย อีก ประการ หนึ่ง คำ ขอรรมเนียม
คำ เชิง ประกัน ๒ มาท ซึ่ง เรียก แก่ โจทท ย จำเลย ตาม พิกัด คำ

ธรรมเนียมศาล ในข้อ ๗ แห่ง ประกาศตั้ง กระทรวง ยุติธรรม
นั้น ทรงพระราชดำริว่า ควร จะ แก้ไขเสีย ด้วย จึง มี พระ
บรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ ให้ทราบ ทุกกัน
ต่อไป ดังนี้

เลิก ศาล อุธรณ์ คดี หลวง

ให้ความ อุธรณ์ที่ยัง ค้าง อยู่

มารวม ใน ศาล อุธรณ์ คดี ราษฎร

ข้อ ๑ ศาล อุธรณ์ คดี หลวง ซึ่งตั้ง ขึ้น ไว้ตาม ความ
ในข้อ ๓ แห่ง ประกาศตั้ง กระทรวง ยุติธรรม รัดนโกสินทร
ศก ๑๑๐ นั้น ให้ยกเลิกเสีย ตั้งแต่วันที่ ๑ เดือน เมษายน
รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ เป็นต้นไป แล บันทึกลง ความ อุธรณ์ซึ่ง
ยัง คง ค้าง พิจารณาอยู่ ในศาล อุธรณ์ คดี หลวง นั้น ให้ยก มา รวม
พิจารณา ใน ศาล อุธรณ์ คดีราษฎร ต่อ ไป แล บันทึกลง ความ อุธรณ์
ซึ่งจะ ร้อง ฟ้อง กันขึ้น ใหม่ ตั้งแต่วันที่ ๑ เดือน เมษายน รัดน
โกสินทรศก ๑๑๒ เป็นต้นไป นั้น ความเดิม จะ เป็น คดีหลวง
ก็ดี คดี ราษฎรก็ดี ก็ให้ฟ้อง แล ประทับ ไปยัง ศาล อุธรณ์ คดี
ราษฎร ทั้ง สิ้น ถ้าราษฎร ผู้มี ขรรด คดี จะ ฟ้อง อุธรณ์กล่าว
โทษ คำพิพากษา คัดสิน ของ ศาล อุธรณ์ คดีราษฎร แล้ว ก็ให้
หลุดเกล้าฯ ถวาย ฎีกา ที่เดียว ตาม ความใน ข้อ ๖ แห่ง ประ
กาศตั้ง กระทรวง ยุติธรรม รัดนโกสินทรศก ๑๑๐ นั้น

ตั้ง ศาลราชทัณฑ์พิเนต

ให้พิจารณา ความอาญา ขึ้น อีก ศาล หนึ่ง

ข้อ ๒ ศาลพระราชอาญา มีอยู่ศาลเดียว ยังไม่ พอแก่การ
พิจารณา ความอาญา ที่ยัง คงค้างอยู่ แลที่ จะเกิดขึ้นใหม่
อีกต่อไป จึงทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ตั้งศาลเพิ่มขึ้น
อีกศาลหนึ่งให้ เรียกนาม ว่า ศาลราชทัณฑ์พิเนต แลให้ ศาล
พระราชอาญา แลศาลราชทัณฑ์พิเนต ทั้งสองนี้ เป็นกระทรวง
พิจารณาพิพากษา ตัดสิน ความ อาญา ทั้งปวง แล ความอาญาที่
คงค้างอยู่ใน ศาล พระราชอาญา นั้น ก็ให้แบ่ง แยก มาพิจารณา
ในศาล ราชทัณฑ์พิเนต ด้วย ตามสมควร บันดา ความ อาญา
ซึ่ง จะร้อง ฟ้อง กัน ขึ้น ใหม่ ตั้งแต่วันที่ ๑ เดือนเมษายน
รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ เป็นต้น ไป นั้น ให้แบ่ง ประทับ ไป ยัง ศาล
พระราชอาญา แล ศาล ราชทัณฑ์พิเนต ทั้ง สอง นี้ ตาม พระ ธรรมนูญ
เลิก ค่าเชิง ประกัน

ข้อ ๓ ค่าธรรมเนียมค่าเชิง ประกัน ๒ บาท ซึ่ง เว้น
แต่ราษฎร ผู้ต้อง คดี ใน ศาล ทัว เมือง ทั้ง ปวง ศาล กอง ทระเว
ศาล ใน สนามสถิตย ยุติธรรม แล ศาล ข้างหลวง ศาล อุธรณ์แล
ศาลฎีกา ดังที่ กำหนด ไว้ ใน พักัด ค่าธรรมเนียมศาลใน ข้อ ๗
แห่ง ประกาศ ตั้ง กระทรวง ยุติธรรม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ นั้น
ให้ยกเลิกเสีย ถ้า แล ศาล จะบังคับ ให้ผู้ต้อง คดี หา ประกัน

หน้า ๑๔๑ ๖

ลักษณะศาล สถิตย ยุติธรรม

เล่ม ๔

คน ไป นั้น ให้ราษฎร ทั้งหลาย ผู้ มี ธรรมดา คดี ซึ่ง เป็น ความ พัง
ความ อาญา แล ความ ยุติธรรม มา พัง ต่อ ศาล สนาม สถิตย ยุติธรรม
ศาล ไค ศาล นั้น สุด แต่ มูล คดี ของ ตน จะ เป็น กระหวง ของ ศาล
นั้น ได้ พิจารณา ตาม พระ ธรรมนูญ แล ให้ บันดา ศาล ทั้ง ปวง
ณ สนาม สถิตย ยุติธรรม ตั้ง จำ ศาล ไว้ เป็น เจ้าพนักงาน รับ พ้อง
สำหรับ ศาล จง ทุก ๆ ศาล เพื่อ ได้ รับ พ้อง ของ ราษฎร ผู้ มี
ธรรมดา คดี แล นำ ขึ้น เสนอ ต่อ ผู้ พิพากษา ศาล นั้น จะ ได้ ตรวจ แล
สั่ง ประทับ ให้ เป็น พ้อง ได้ ตาม พระ ธรรมนูญ

ผู้ มี ธรรมดา คดี จะ ให้ การ ต่าง พ้อง เอง ก็ ได้

ถ้า จะ ให้ ผู้ รู้ กฎหมาย แต่ง ให้ ก็ ได้

ข้อ ๗ ราษฎร ทั้งหลาย ผู้ มี ธรรมดา คดี จะ ปฎิภาหาญา ผู้ รู้
กฎหมาย ให้ เรียบ เรียง แต่ง พ้อง ให้ ตน ตาม มูล คดี ที่ ตน เชื่อ ว่า
เป็น ความ สัจ จริง ให้ ถูก ต้อง ชอบ ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย
ก็ ได้ แล้ว ให้ นำ มา ยื่น ต่อ ศาล ถ้า จะ มา ให้ การ ต่าง พ้อง ต่อ จำ ศาล
ก็ ได้ ให้ จำ ศาล เรียบ เรียง ขึ้น เป็น พ้อง ให้ ถูก ต้อง ตาม กฎหมาย
แต่ พ้อง ฉบับ ไค ซึ่ง ราษฎร ผู้ มี ธรรมดา คดี ให้ ผู้ รู้ กฎหมาย เรียบ
เรียง แต่ง ให้ นั้น ตั้ง ให้ ผู้ แต่ง และ ผู้ เขียน ลงลายมือ เขียน ชื่อ
ของ ตน มา ใน ท้าย พ้อง ด้วย ตาม ความ ใน ประกาศ ว่า ด้วย ลง ชื่อ
ผู้ แต่ง ผู้ เขียน หนังสือ พ้อง เรื่อง รว ฎีกา รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

วิธี แต่ง ฟ้อง

ข้อ ๘ ใน ฟ้อง ทุก ฉบับ นั้น ต้อง กล่าว ข้อ ความ ดังนี้

(๑) นาม ศาล ที่ โจทก์ มา ยื่น ฟ้อง

(๒) ชื่อ ตัว แล ชื่อ ยศ ของ โจทก์ กับ สังกัด บุตร นาย แล

ทำนบ บ้าน ที่ อยู่ อาศัย

๓ ชื่อ ตัว แล ชื่อ ยศ ของ จำเลย กับ สังกัด บุตร นาย แล

ทำนบ บ้าน ที่ อยู่ อาศัย หมาย ที่ โจทก์ สืบ รู้ ได้

(๔) สรรพ เหตุการณ์ ต่าง ๆ ซึ่ง ให้ เกิด บุตร คดี พิพาท เมื่อใด แດณ ที่ใด ให้ กล่าว แຕ่ใจ ความ ให้ ชัด เจน แล แบ่ง แยก ออก เป็น ข้อ หา เรียง เป็น ลำดับ ข้อ ๑ ข้อ ๒ ๑ ๒ ๑ ไป แຕ่ โดย สั้น เขม ซึ่ง โจทก์ เชื่อ แน่ แก่ใจ ว่า เป็น ความ จริง อาจ สืบ พยาน ให้ สม ได้ ใน เวลา พิจารณา

(๕) ใน ท้าย ฟ้อง ให้ มี คำ ร้อง ขอให้ ศาล พิจารณา พิพากษา คัดสิน ประการ ใด ตาม กฎหมาย แล ยุติธรรม ก็ สุด แຕ่ ความ ประสงค์ ของ โจทก์

ถ้า ใน ฟ้อง จะ ช่าง ถึง สรรพ หนังสือ เอกสาร สำคัญ ฤๅ สารบบ บัญชี ใด ๆ ก็ ให้ คัด สำเนา ติด มา กับ ท้าย ฟ้อง ห้าม มิ ให้ เขียน ลง ใน ฟ้อง เป็น ชัน ขาด

คดี ไม่ ควร รับ ไว้ พิจารณา ให้ ยก ฟ้อง เสีย

ถ้า ฟ้อง ยก ฟ้อง ให้ คืน ไป

ให้ โจทก์ แก่ เสีย ให้ ถูก ต้อง

ข้อ ๙ ถ้า ศาล ตรวจ ดู พ้อง ที่ โจทก์ แต่ง มา เอง เหน ว่า
 มูล คดี ที่ กล่าว หา ใน พ้อง นั้น ไม่ เป็น คดี อัน ควร รับ ไว้ พิจารณา
 ตาม กฎหมาย ก็ ให้ ตัดสิน ยก พ้อง เสีย ที่ เสียว ไม่ ต้อง ออก
 หมาย เรียก จำเลย มา แก่ คดี แล ให้ ค่า ธรรมเนียม รับ พ้อง เป็น ภั
 แก่ โจทก์ ไป เว้น แต่ พ้อง ที่ โจทก์ มา ให้ การ ต่าง พ้อง ต่อ ศาล ซึ่ง
 จำศาล เรียบ เรียง แต่ง ให้ นั้น ค่า ธรรมเนียม รับ พ้อง จึง ไม่ เป็น
 ภั แก่ โจทก์ ควร ให้ ศาล คืน ให้ แก่ โจทก์ ไป

ถ้า ศาล ตรวจ ดู พ้อง ซึ่ง โจทก์ แต่ง มา เอง เหน ว่า มูล คดี ที่
 กล่าว หา ควร รับ ไว้ พิจารณา ได้ ตาม กฎหมาย แล แล้ว ข้อ หา
 ยัง ยก พร่อง อยู่ ถ้า กล่าว ความ ไม่ ชัด เจน เกรือ บ ครุ ม สง ไสย ประ
 การ ไต ก็ ให้ ศาล คืน พ้อง ให้ โจทก์ ไป แก่ ไข เสีย ใหม่ ให้ ถูก
 ต้อง ชัด เจน ดี แล แล้ว จึง รับ ไว้ พิจารณา

โจทก์ ทั้ง พ้อง ไว้ เกิน ๑๕ วัน

ให้ ตัดสิน ยก พ้อง เสีย

ข้อ ๑๐ ถ้า ศาล รับ พ้อง ไว้ แลแล้ว โจทก์ เพิกเฉย ทั้ง พ้อง เสีย
 ไม่ นำ หมาย เรียก จำเลย ถ้า ไม่ รับ ตั้ง เดือน ให้ ศาล ออก หมาย
 เรียก จำเลย แต่ ใน กำหนด ๑๕ วัน นับ ตั้ง แต่ วัน ศาล รับ พ้อง
 ไว้ เป็น ต้น ไป ก็ ให้ ศาล ตัดสิน ยก พ้อง เสีย แล ให้ โจทก์ เสีย
 ค่า ธรรมเนียม ตัดสิน จง เริ่ม แต่ ก่อน วัน ที่ ศาล จะ ตัดสิน ยก พ้อง

เล่ม ๖๔

ลักษณะศาลสถิตย์ยุติธรรม

หน้า ๓๔๑๙

เสีย นั้น

ให้ศาลออกหมาย บอกโจทย์ให้รู้ล่วงหน้าเสีย ๓ วัน

ก่อน จำ

ถ้า โจทย์ไม่มา นำหมาย เรียกจำเลย

ฎาขอให้ออก

หมาย เรียก จำเลยแต่ในกำหนดแล้ว

ศาลก็จะ คัดสินยกฟ้องเสีย

ตามกฎหมาย

แล้วให้ โจทย์เสีย ค่าธรรมเนียม ออกหมาย นี้ ด้วย

ฟ้องแย้งให้รวม พิจารณา

แต่มิให้เอา ฟ้อง ของ จำเลย เป็น คำให้การ

ให้ทั้งสอง ฝ่าย ให้การแก้ฟ้องกัน

ข้อ ๑๑ ถ้า ราษฎรสอง ฝ่าย

ต่างคนต่างมา ฟ้องแย้งกล่าว

โทษกัน

ใน ศาล เดียววัน เดียว กันก็ให้ศาล รับ ฟ้องไว้ ทั้ง สอง

ฉบับ รวมพิจารณา เป็นคดี จำนวนเดียวกัน

แล้วให้ศาลตรวจ

ดูฟ้อง ฝ่ายใด ควร เป็นโจทย์ ฝ่ายใด ควรเป็นจำเลย

ก็ให้

ปฤกษา คัดสิน ให้ฝ่ายหนึ่ง เป็นโจทย์

ฝ่ายหนึ่ง เป็นจำเลย ตาม

พระราชกำหนดกฎหมาย

แต่ห้ามมิให้เอา ฟ้อง ของ ฝ่ายจำเลย

เป็น คำให้การแก้ฟ้อง ของโจทย์เป็น อันขาด

ให้ ฟ้อง ทั้ง สอง

ฉบับ คง เป็น ฟ้อง อยู่ ตามเดิม แล้ว

ให้ศาล บังคับ ให้ โจทย์จำเลย

ทั้ง สอง ฝ่าย

ต่างคน ต่าง ให้ การแก้ฟ้อง กันเหมือนดัง ความ

สองลำ นวน นั้น

ฟ้อง ความอาญาโจทย์ ต้อง สืบถาม ตัว

เว้น แต่กรรม อัยการ ฟ้องไม่ต้อง สืบถาม

๑๗๙

ข้อ ๑๒ บันดา พ้อง ที่กล่าว หาเป็นความอาญา แล้ว ให้
ศาลบังคับโทษให้สาบาลตัวเสียก่อน ตามพระราชบัญญัติ
ว่าด้วย บังคับ โทษให้สาบาล ก่อน พ้อง ความอาญา รัดนโกสินทร
ศก ๑๑๑ เว้นไว้แต่ความอาญา ซึ่งเป็นน่า ที่ของกรม อัย การ
พ้องเป็นโทษเท่านั้น เจ้าพนักงาน กรมอัยการ ผู้ พ้อง ไม่
จำ เป็น จะ ต้องสาบาล ตามพระราช บัญญัติ ที่กล่าว ชื่อมา นี้ แต่
ถ้า มีพยาน คนใด คนหนึ่ง ผู้รู้ ว่า มุคคตี ที่กรม อัยการ พ้องหา
เป็นความอาญานั้นเป็น ความจริง เจ้าพนักงานกรม อัยการ จะ นำ
พยาน ผู้ นั้นมาสาบาล เหมือน ดังตัวโทษก็ได้

ประกาศมาณวันที่ ๓๑ มีนาคม รัดนโกสินทรศก ๑๑๑
เป็นวันที่ ๘๙๐๗ ในรัชกาล บัทยา บัณนี้

พระราชบัญญัติ การภาษีอากร

รัตนโกสินทร ศก ๑๑๑

ปรารภ

มีพระบรมราชโองการ ใน พระ บาทสมเด็จ พระ ปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระ จุลจอมเกล้า เจ้า อยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้าฯ
สั่ง ว่า พระราช บัญญัติการภาษี อากร ซึ่งโปรดเกล้าฯ ให้ ตั้งไว้
เดิมนั้น ยังหา พอ เพียงแก่ ราชการใน บัทยา บัณนี้ ไม่ สม ควร

เล่ม ๔

ลักษณะการภาษีอากร

หน้า ๑๔๒๑

จะแก้ไขเพิ่มเติมให้เรียบ ร้อยเป็นแบบแผน ราชการ สืบ ต่อไป จึงทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราเป็นพระ ราชบัญญัติ โดย
พระ ราชประ สงค์ ดั่ง นี้

หมวดที่ ๑ เริ่ม พระ ราชบัญญัติ

นามเขตแดน กำหนด ใช้พระ ราชบัญญัติ

มาตรา ๑ พระ ราชบัญญัตินี้ ให้เรียกนาม ว่า พระ ราช
บัญญัติ การภาษี อากร รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ให้ใช้ได้
ตลอด พระราช อาณา เขต สยาม แด่ให้ใช้ได้ตั้งแต่วันที่ ๑
เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ เป็นต้นไป

เลิก พระราชบัญญัติเก่า

มาตรา ๒ เมื่อได้ใช้พระ ราชบัญญัตินี้แล้ว ให้ยกพระ
ราชบัญญัติซึ่ง เรียก นาม ว่า พระราชบัญญัติเป็นกฎหมาย สำหรับ
หอ รัษฎากร พิพัฒน์ บัระกา เบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ แด่
พระ ราช บัญญัติเจ้า ภาษีนายอากร บัระกา เบญจศก จุลศักราช
๑๒๓๕ นั้น เลิก เสีย ไม่ใช้ ต่อไป

แปลคำ

มาตรา ๓ บันดา คำ ซึ่งใช้ ในพระ ราชบัญญัตินี้ ให้เข้าใจ
โดย คำแปลดัง นี้

คำว่า เจ้า จำนวน หมายถึง ความ ว่า เจ้าพนักงาน กรมสรรพ ภาษี
กรม สรรพากร แด่กรม ศุลกากร กระ ทรวง พระ คลังมหา สมบัติ

หน้า ๑๔๒๒

ลักษณะการภาษีอากร

เล่ม ๔

คำว่าเทศาภิบาล หมายความว่า ผู้ว่าราชการ เมือง กรมการ ฤๅ
ข้าหลวง ผู้รักษา ราชการ ในหัวเมืองนั้น ๆ

คำว่าเจ้าภาษี ฤๅนายอากร หมายความว่า ฤๅ เจ้าพนักงาน ผู้
เก็บภาษี ฤๅ ผู้รับ ผูกขาด

คำว่าเจ้าพนักงาน หมายความว่า บัณฑิตเจ้า จำนวน ฤๅ เท
ศาภิบาล เจ้าภาษี นายอากร บัณฑิตซึ่ง เป็นคำ ราชการ จัดการ
ภาษีอากร ทั้ง ปวง เว้น เสียแต่เจ้าภาษี ฤๅนายอากร ผู้รับ ผูกขาด
หมวดที่ ๒ เจ้าพนักงานกะการ เก็บภาษี อากร

มาตรา ๔ เสนาบดีกระทรวง พระ คลัง มหาสมบัติ เป็น ผู้กะ
การ เก็บภาษีอากร บัณฑิตมีพระ ราชบัญญัติ พิทักษ์ ด้งไว้ให้เก็บ
นั้น รายใด ควรตั้ง เจ้า พนักงานไป เก็บเอง ฤๅควร ตั้งเจ้า
ภาษี นายอากร รับ ผูกขาดไป เก็บ แลภาษี อากร รายใด ควร
กำหนดให้ ส่ง เงิน เปนงวด แล กำหนดวันส่งเงิน อย่างไร ให้ นำ ความ
ขึ้นกราบ บังคม ทูลพระกรุณา เมื่อได้พระราชทาน พระบรมราชา
อนุญาตแล้ว เป็นผู้ จัด ตั้งไป

ภาษีอากร เก็บเอง

มาตรา ๕ บัณฑิตภาษี อากร ที่ตั้งเจ้าพนักงานไป เก็บเอง
นั้น ให้เจ้า พนักงาน ผู้เก็บภาษีอากร กระทำ ตาม ข้อบังคับ
แลคำสั่ง ในลักษณะ จัด การ ทั้งปวง ซึ่ง เสนาบดีกระทรวง พระ
คลังมหาสมบัติ ตั้งไว้โดยไม่ผิด กับ พระราชบัญญัติ นั้นทุกประการ

ภาษีอากรผูกขาด

มาตรา ๖ บันดาเจ้าภาษีนายอากร ที่ตั้งเจ้าภาษีอากรรับ
ผูกขาดไปเก็บนั้น ให้เจ้าภาษี นายอากร ผู้รับผูกขาด กระ
ทำตาม คราวตั้ง แลหนังสือ สัญญา แลพระ ราชบัญญัติทุกประการ

การ ทำบุญ

มาตรา ๗ บันดา บุญซึ่งเงินภาษี อากร ทั้งสิ้น ให้มี เป็นของ
บุญ คือกรรม การบุญซึ่งมีบุญ ภาษี อากร ทั้งสิ้นบุญหนึ่ง เจ้า
จำนวน ต่าง ๆ มีบุญ ภาษี อากร เฉพาะที่กรรม นั้นได้ว่า อีก
บุญหนึ่ง แลถ้าได้ทั้งกอง มีเจ้าพนักงานไป เก็บภาษี อากร
เจ้า พนักงานนั้น ต้องมีบุญ ภาษี อากร เฉพาะรายได้เก็บนั้นด้วย
ที่ทำการ

มาตรา ๘ บันดาการที่เกี่ยวข้อง ใน เรื่องภาษีอากร ทั้งปวง
ห้ามมิให้ เจ้า จำนวน แลเจ้าพนักงาน ผู้เก็บภาษี เปนหลวงไป
กระทำการ ที่อื่น นอกจาก ที่ศาลาว่าการ เปนอันขาด

หน้าที่เจ้าจำนวน

มาตรา ๙ เจ้า จำนวน ทั้งปวง ต้องเป็นธุระ ตรวจ ครวญ การ
ภาษีอากร รักษาผลประโยชน์แผ่นดิน แลรักษา ยุติธรรม
ให้การ เก็บภาษี อากร เปนไป ตามพระราชบัญญัติ แลข้อ บังคับ
แลกฎกระทรวงบุญ เก็บเงิน ส่งพระคลัง มหาสมบัติ แลเมื่อมีการ
ขัดข้อง ในเรื่องภาษีอากร เปน ผู้ช่วย อุดหนุน เจ้าภาษี นายอากร

หน้า ๑๔๒๔

ลักษณะการ ภาษีอากร

เล่ม ๔

แต่เปรียบเทียบ ขั้ววาท

ในระหว่าง เจ้า ภาษี นายอากร ด้วยกัน

ฎีกาด้วยราษฎร ผู้ขึ้น

ห้ามมิให้ เจ้า พนักงานผูกขาด

ทำภาษี อากร

มาตรา ๑๐ ห้ามมิให้ เจ้าพนักงาน

ฤๅเทศาภิบาล ซึ่งมี

หน้าที่เกี่ยวข้อง ในการภาษี อากร หาประโยชน์ในตน

รับผูก

ขาดฎีกา เข้า หุ่น ส่วนแลรับผูกช่วง ภาษี อากร นอกจาก

มีพระ

บรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้รับ ทำ

ยื่นรายงาน

มาตรา ๑๑ เมื่อกำหนด สิ้น เดือน ครั้ง หนึ่ง

เจ้า จำนวน ต้อง

กระทำการ เรือง ส่อง เงินงวด ทั้งปวง

ให้สำเร็จ ตามพระราชบัญญัติ

และข้อบังคับ ทุก ภาษี อากร

บันดา ขึ้น อยู่ใน กรมแล้ว ทำรายงาน

และบัญชีเงิน

บัญชีสินค้า เปนงบเดือน

เมื่อ กำหนด สิ้น ปี

ก็ต้อง ยื่นรายงาน

ทำ บัญชี เปนงบ ปี ยื่น ต่อ เสนาบดีกระทรวง

พระ คลังมหาสมบัติ

เพื่อให้รวบรวม รายงานทุก เล่ม ๑ ถวาย

หมวดที่ ๓ การว่าประมูลภาษีอากร

ออก ประกาศ

มาตรา ๑๒ เมื่อภาษี อากร รายใด

จะให้ผูกขาดว่า ประมูล

ให้เจ้า พนักงาน กระ ทรวง พระ คลังมหาสมบัติ

ออก ประกาศให้

มหาชนทราบ ก่อน วันกำหนด ว่า นั้น

แต่ให้ส่งประกาศให้ กระ ทรวง

เล่ม ๔

ลักษณะการ ภาษี อากร

หน้า ๑๔๒๕

เมือง บัดประกาศ ให้ราษฎร ทราบ ทัว กัน ด้วย

ยื่น เรื่องราว ว่าประ มุล

มาตรา ๑๓

เมื่อได้ออก ประกาศ กำหนดวัน ว่านั้นแล้วเจ้า
ภาษี นายอากร ที่รับ ทำ บั ก่อน จะร้องขาดฎาส่งภาษี อากรคืน
ก็ ตี ให้ยื่น เรื่องราว ต่อเจ้า จำนวน ล่วง หน้าสามวัน ก่อนวัน
กำหนด ว่า ประ มุล ถ้า ยังประ มุล ขึ้นอีกไม่ต้อง ยื่น เรื่องราว
ผ่าน ผู้อื่น ซึ่ง มุ่งหมาย จะรับ ทำให้มา ยื่น เรื่องราว ต่อเจ้า จำ
นวน ก่อน วันว่า ฎาใน วันว่า ก่อน ๕ โมงเช้า แลการ ยื่น
เรื่องราว นี้ ทะเพาะ ยื่นได้แต่ที่ ว่าการ เท่านั้น

เลือก ตัว

มาตรา ๑๔ เมื่อเจ้า จำนวนได้รับ เรื่องราว ของ ผู้ ขอ ว่าประ
มุล ภาษี อากร แล้ว ได้ตรวจดู ตัวเจ้า ภาษี นายอากร ตัวประ
กัน แลตัว รับ เรือน ว่า เป็นคน มีหลัก ถาน พอจะจัดการ ภาษี
อากรได้โดย เรียบ ร้อย และมีทรัพย์สินพอถึง มาตรา ภาษี อากร
ขาด ตนจะส่ง ได้ฎาไม่ เมื่อเห็นสมควรแล้ว ให้ส่ง เรื่องราว
มายัง เจ้าพนักงาน ผู้ว่า ประมูล ภาษี อากร ถ้าเห็นไม่ สมควร
ก็ ให้สลักหลัง เรื่องราวไว้ นำมา เสนอใน ที่ประชุมว่า ภาษี อากร
เพื่อ ผู้ เปนประธาน ในการ ว่าประ มุล จะได้ตัดสิน ให้แจ้งขาด
ว่า ประมูล

มาตรา ๑๕

ให้เจ้าพนักงาน

ผู้ว่า ประมูล ภาษี อากร

แ

หน้า ๑๔๒๖

ลักษณะการภาษีอากร

เล่ม ๔

เจ้าจำนวน มีสมุดจดหมาย เหตุการ ว่าประ มุล คณะเล่ม ให้คัด
ราย ชื่อแล จำนวนเงิน ในเรื่องรว ลงในบาญชีแล้วยก เขา ชื่อ
เงิน ที่สูงขึ้น ว่าประ มุล ตามเรียง ตัวให้ว่าประมุล ต่อไป จน
ตก ค่าไคร่ ถ้าคนเก่า ร้องขาด มีคนใหม่ ขึ้น สูงกว่า ค่า ร้องขาด
แล้ว ฤาคนเก่า ส่งคืน เมื่อ ร้อง สูงค่าแล้วไม่ต้องถามคนเก่า
ถ้าคนเก่า ประ มุล ขึ้น ฤาคนใหม่ ยัง ร้องไม่ถึง เท่า ที่ ร้องขาด
ให้ถามคนเก่า แล ว่า ประ มุล ต่อไป จนสุด ค่า เมื่อผู้เป็นประธาน
เห็นสมควร ให้ภาษี อากรแล้ว จึงให้ ประกาศ ครบ ๓ ครั้ง
ไม่มีใคร ขึ้นแล้ว ให้เขาวะไม้ ให้ภาษี อากร เป็นของ ผู้ นั้น ถ้า
ผู้ เป็นประธาน เห็น ยังไม่ สมควร จะ รอไว้ว่าวัน ขึ้น ฤาประกาศ
เลื่อน ฤาจะไม่ให้สุกซาท ก็ได้ เมื่อ ว่าประ มุล ตกค่าใคร
บกภาษี อากรให้ผู้ใดแล้ว ให้ผู้นั้นลง ชื่อในสมุดทั้ง ๒ เล่ม
เป็นสำคัญ อนึ่งใน เวลา ว่าประ มุล นั้น ให้ มี จดหมาย เหตุ รายงาน
การ ประชุมจดบัน แผนกลงวัน แลนามในสมุดจดหมาย เหตุ
อีก เล่ม ๑ แลมี เหตุการ อันใด ซึ่งกล่าว ขึ้น ต้องจดไว้เป็น
รายงาน ทุก เรื่อง

ผู้ มาประชุม

มาตรา ๑๖ ผู้ ที่ ต้องมา ประชุมในที่ ว่าภาษี อากร นั้น คือ
เจ้าพนักงาน ผู้ใหญ่ ในกระ ทรวงพระ คลังมหาสมบัติ ทุก กรม
แล ขุนนาง จีนเจ้าภาษี นายอากร

ส่งเงินล่วงหน้า

มาตรา ๑๗ เมื่อว่าภาษีอากร ตก ลง เป็น ของ ใคร แล้ว ให้เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ กำหนด ให้ส่งเงิน ล่วงหน้า ไม่เร็วกว่า ๑๕ วัน ไม่ช้ากว่า ๒ เดือน จำเดิม แต่ได้ลง ชื่อ ใน บัญชี ว่า ประมูล ได้อากรแล้ว ไป มิได้ส่ง ล่วงหน้า ตาม กำหนด ให้ขายทอดตลาดภาษีอากร ตาม มาตรา ๒๗

บานพะแนก

มาตรา ๑๘ ก่อน ที่จะ ออกตราตั้ง ให้ไปเก็บภาษีอากรให้เจ้าพนักงาน กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ คัดบัญชี พะแนกรายว่า ประมูล ภาษีอากรขึ้น ทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อได้รับพระราชทาน พระบรมราชานุญาต

ทำ สัญญา

มาตรา ๑๙ มีผู้รับทำภาษีอากร ได้ส่งเงินล่วงหน้าแล้ว ให้ทำ สัญญา ต่อเจ้าจำนวน ตามแบบ หมาย ก ซึ่งติดท้าย พระราชบัญญัตินี้แล้ว จึง ให้ ออกตราตั้ง ไปเก็บภาษีอากร

ออกตราตั้งตวนำ

มาตรา ๒๐ เมื่อผู้รับทำภาษีอากร ได้กระทำ ถูกต้อง ตาม พระราชบัญญัตินี้ แล ได้รับ พระราชทาน พระบรมราชานุญาตแล้ว ให้ออกตราตั้ง แล ขอตวนำ ต่อเจ้ากระทรวง หัวเมือง ขึ้นตาม แบบ หมาย ข ติดท้าย พระราชบัญญัตินี้ มอบ ให้เจ้าภาษี

นายอากร ไปกระทำการภาษีอากร

วางใบคั่ง

มาตรา ๒๑ ให้นำนั้น ให้เจ้าภาษี นายอากร มอบไว้ต่อ
กระทรวง เมือง แล เทศาภิบาล ตามหัวเมืองนั้น ๆ แต่ควรตั้ง
ให้เจ้าภาษี นายอากร ถือไว้สำหรับตัว เมื่อเจ้าภาษี นายอากร
ได้แสดง ครบทั้งวาง ครบนำแล้ว ให้กระทรวง เมือง แล เทศาภิบาล
ยอม ให้เจ้าภาษี นายอากร ผู้ นั้น ได้กระทำการ เก็บภาษี แล ทำอากร
ตามพระราชบัญญัติ

หมวดที่ ๔ การส่งเงิน

การส่งเงิน

มาตรา ๒๒ ให้เจ้าภาษี นายอากร ส่งเงินล่วงหน้าคราวหนึ่ง
แลเงินงวด ทุกงวดตามวัน แลจำนวนเงิน ที่เสนายศกระทรวง
พระคลังมหาสมบัติ กำหนดให้จนกว่าจะครบเงิน ซึ่งรับทำ
ปีหนึ่ง แล้วจึงรับเงินล่วงหน้าคืนไป

ที่ทรัพย์สินส่ง

มาตรา ๒๓ เจ้าภาษี นายอากร อาศัยทรัพย์สินสมบัติเป็น
ล่วงหน้าได้ ตามราคา ซึ่งเจ้าจำนวนเงินชอบแล้ว แต่จะส่ง
ทรัพย์สินเป็นเงินงวดไม่ได้

ค่าธรรมเนียม

มาตรา ๒๔ เจ้าภาษี นายอากร จะต้องเสียค่าธรรมเนียม

นอกจากเงินภาษีอากรอีก คือ ค่าเผาคามจำนวนเงินที่ส่ง
๕๐ สตางค์ ทุกแปดสิบบาทเท่านั้น
ส่งเงิน มีใบเสร็จ

มาตรา ๒๕ เมื่อเจ้าภาษี นายอากร ถูกช่วงผู้เข้าหุ้น
ส่วน ได้ส่งเงินล่วงหน้า เงินงวด แดเงินค่าธรรมเนียม อย่างใด
อย่างหนึ่ง ต่อเจ้าพนักงาน เก็บภาษี นายอากรก็ดี ให้เจ้า
พนักงาน เก็บภาษี นายอากร ผู้รับเงิน ออกใบเสร็จให้ไป
เป็นสำคัญ

จ่ายเงินล่วงหน้า

มาตรา ๒๖ ถ้าเจ้าภาษี นายอากร จะต้องปรับไหม บันทึ
ต้องจ่ายเงินตามคำตัดสินอย่างใด ยังมีได้นำเงินมาส่งทัน
สามวัน ให้หักเงินล่วงหน้า จ่ายแทน ให้เจ้าภาษี นายอากร
นำเงินมาใช้เงินล่วงหน้าไม่เกิน ๗ วัน

ขายทอดตลาด

มาตรา ๒๗ ถ้าเจ้าภาษี นายอากร มิได้ส่งเงินล่วงหน้า
เต็มเงินล่วงหน้า ส่งเงินงวด แดเงินค่าธรรมเนียมตามกำหนด
ให้เจ้าจำนวนขายทอดตลาดภาษีอากรนั้น อย่างว่าประมุ
กษัตริย์ฯ ตั้งเจ้าภาษี นายอากร ใหม่ ถอดเจ้าภาษี นายอากร
ประมุขิตนั้นเสีย เงินคงขาดต่ำกว่าเงินภาษีอากร ซึ่งรับ
ทำเดิมเท่าใด ให้หักเงินล่วงหน้า ใช้ เหลือนั้นให้คืนให้ไป

หน้า ๑๔๓๐

ลักษณะภาษีอากร

เล่ม ๕

ถ้าเงินล่วงหน้ายังไม่พอขาดอีกเท่าใด ให้คิดเอาแก่เจ้าภาษี

นายอากร ผู้กระทำผิดนั้นจงเต็ม

ขาดไม่ส่งเงินงวด

มาตรา ๒๘ ห้ามมิให้เจ้าภาษีนายอากรอ้างเหตุต่าง ๆ
มีติดเงินส่งของหลวงเป็นต้น มาขาดไม่ส่งเงินล่วงหน้าเงินงวด
แต่เงินค่าธรรมเนียมเป็นชั้นขาด ถึงมากว่าจะทุเลาทุกเกล้า ฯ
ถวายฎีกา ก็อย่าให้เจ้าพนักงานกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
หยุดที่จะทำตามพระราชบัญญัติ

หมวดที่ ๕ เจ้าภาษีนายอากร

ลูกช่วง

มาตรา ๒๙ ถ้าเจ้าภาษีนายอากร จะขายขาดตัดตอน
ภาษีอากรให้แก่ผู้ใด ให้มาทำหนังสือสัญญา ตามแบบ
หมาย ข ต่อเจ้าจำนวน ฤ็ถ้าซื้อขายกันที่หัวเมือง ก็ให้
ทำหนังสือสัญญาต่อเทศาภิบาล มีใบบอกส่งสำเนามาแจ้ง
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ให้เรียกค่าธรรมเนียมในการทำ
หนังสือสัญญาฉบับละ ๑ บาท ถ้าการซื้อขายขาดตัดตอน
มิได้กระทำการตามพระราชบัญญัตินี้ มีคดีความห้ามมิให้รับ
ฟ้องไว้พิจารณา แลห้ามมิให้ยอมให้ลูกช่วง ผู้รับซื้อขาด
ตัดตอน มีอำนาจทำการได้ตามพระราชบัญญัติ แลการที่
ทำสัญญาขายขาดตัดตอนนี้ ห้ามมิให้เจ้าภาษีนายอากร

เล่ม ๔

ลักษณะ การ ภาษี อากร

หน้า ๑๔๓๑

รับ เงิน จาก ลูก ช่าง มากกว่ากำหนด เงิน ที่ ส่ง หลวง ถ้า ลูก ช่าง
ได้กระทำ ตาม พระราชบัญญัติ ภาษี อากร ต้อง ขาย ทอด ตลาด
เจ้า ภาษี นาย อากร ไหญ่ ต้อง รับ ใช้เงิน ที่ ลูก ช่าง ไม่ได้ ทำการ
คุ้ม เงิน ที่ ส่ง แล้ว นั้น คิน

หุ้น ส่วน

มาตรา ๓๐ บุค คน ผู้ใด จะ เข้า หุ้น ส่วน แก่ เจ้า ภาษี นาย อากร
รับ ผูก ขาด ทำ ภาษี อากร ถ้า อยู่ ฎา มา ใน กรุง เทพ ๑ ให้ มา
ทำ หนังสือ สัญญา เข้า หุ้น ส่วน ด้วย กัน ต่อ หน้า เจ้า จำนวน ถ้า
หัว เมือง ให้ ทำ ต่อ หน้า เทศาภิบาล ตามแบบ หมาย ค ซึ่ง คิด ท้าย
พระ ราชบัญญัติ นี้ แด ให้ เรียก ค่าธรรมเนียม ฉบับ ละ ๑ บาท
แล้ว ให้ เทศาภิบาล มี ใบ บอก ส่ง สำเนา มา ยัง กระทรวง พระคลัง
มหาสมบัติ กรุง เทพ ๑ ถ้า มิ ได้กระทำ ตาม นี้ จะ มี คติ วิวาท อย่าง
ใด มิ ให้ รับ พ้อง ไว้ พิจารณา ถ้า ได้กระทำ หนังสือ สัญญา ต่อ
หน้า เจ้า พนักงาน แล้ว ถ้า เจ้า ภาษี นาย อากร ซึ่งมี ชื่อ ใน คราว คัง
ไม่มี ทรัพย์สิน จะ ส่ง เงิน หลวง แล้ว ต้อง แบ่ง หนี้ นั้น คิด เอา แก่ ผู้
เข้า หุ้น ส่วน ตาม หุ้น ส่วน ที่ เข้า

ขาดทุน

มาตรา ๓๑ ถึง โดย เจ้า ภาษี นาย อากร ได้รับ ผูก ขาด
ทำ ภาษี อากร ไป แล้ว จะ ได้ กำ ไร แด ขาด ทุน อย่าง ไ้ ห้าม
มิ ให้ ยก เป็น เหตุ มา ขัด การ ส่ง เงิน งวด ตาม พระราชบัญญัติ นี้

ร้อง ขาด ฎา ประมุด ใน ระหว่าง มี

มาตรา ๓๒ ห้ามมิให้เจ้าพนักงาน รับค่าซึ่งเจ้าภาษี
นายอากร ฎา ผู้ใดผู้หนึ่ง จะยื่นเรื่อง รวส่ง ภาษี อากร คืน ฎา ร้อง
ขาด แต่ ว่า ประมุด ภาษี อากร ใน ระหว่าง มี ที่ ยัง ไม่ ถึง กำหนดว่า
เว้น ไว้แต่ ภาษี อากร ราย ใด ที่เจ้าพนักงาน ได้ประกาศ ขาน ทอด
ตลาดตาม มาตรา ๒๖

ยื่น บานูชี

มาตรา ๓๓ ถ้าเจ้าจำนวน บังคับ ให้เจ้า ภาษี นาย อากร ยื่น
บานูชี ภาษี อากร ให้ยื่น โดย สัตย์จริง แต่ ให้บัญญัติ ทานบน
ไว้ด้วย ถ้าพิจารณาเป็น สัตย์ว่า บานูชีที่ ยื่น นั้น เท็จ ให้ลงโทษ
โดย ฐาน พววง สัตยาธิฐาน

พึง บัง คับ

มาตรา ๓๔ ให้เจ้า ภาษี นาย อากร พึง บังคับ บัญชา เจ้า
จำนวน ซึ่ง บัง คับ ถูก ต้อง ด้วย พระราชบัญญัติ และ ชอบ
ด้วย ราชการ

ร้อง ทุทซ์

มาตรา ๓๕ ถ้าเจ้า ภาษี นาย อากร มีการ ขัด ข้อง อย่าง
ใด ในการ เก็บ ภาษี อากร ให้มาแจ้ง ต่อเจ้า จำนวน เพื่อได้
ช่วย อนุเคราะห์ โดย ชอบ ด้วย ราชการ ถ้าเจ้า จำนวน บิด เบียด
เสีย เจ้า ภาษี นาย อากร อาจ ร้อง ต่อ เลขาธิการ กระทรวง พระ

คลัง มหาว สมบัติ เพื่อ ได้ วินิจฉัย

ยื่น รายงาน

มาตรา ๓๖ เจ้า ภาษี นาย อากร มี เหตุ การ ใน การ เก็บ
ภาษี ทำ อาการ อย่าง ไต ซึ่ง เกี่ยว ด้วย ราชการ ให้ ทำ รายงาน มา
ยื่น ต่อ เจ้า จำนวน ถ้า หัว เมือง ให้ ยื่น ต่อ เทศา ภิบาล ใน เวลา อัน สม
ควร จะ เร็ว ได้

แต่ง ทนาย

มาตรา ๓๗ เจ้า ภาษี นาย อากร คน เดียว ฤา เป็น บริษัท แล นาย
ประกัน รับ เรือน ผู้ ที่มี ชื่อ ใน ตรา ตั้ง ฤา ผู้ เข้า หุ่น ส่วน ซึ่ง ได้ จด
ชื่อ ตาม พระราชบัญญัติ แล จะ ต้อง เป็น ความ ตาม โรงศาล ใช้ ให้
แต่ง ทนาย ได้ ตาม กฎหมาย

ถือ น้ำ

มาตรา ๓๘ ถึง กำหนด พระราชพิธี ถือ น้ำ พระ พิพัฒน์ สักยา
เจ้า ภาษี นาย อากร ฤา นาย ประกัน รับ เรือน ซึ่ง มี ชื่อ ใน ตรา ตั้ง
ต้อง ถือ น้ำ พระ พิพัฒน์ สักยา ทุก คราว กำหนด ถ้า ใน กรุง เทพ ๑
ให้ มา ประชุม ถือ น้ำ พระ พิพัฒน์ สักยา ที่ หอ รัชฎาภิเศก พิพัฒน์
หัว เมือง พร้อม กับ เทศา ภิบาล

ปรับ โทษ

มาตรา ๓๙ ถ้า เจ้า ภาษี นาย อากร ประ พฤติ ผิด ข้อ สัญญา
แก่ พระราชบัญญัติ นี้ ซึ่ง ไม่ ถึง จะ ต้อง ขาย ทอด คลาก ภาษี อากร

หน้า ๑๕๓๔

ลักษณะ การ ภาษี ขากร

เล่ม ๔

แต่ ไม่มี ข้อ ปรียบ ไหม อย่างอื่น ที่แรงกว่า ฎา ที่ ไม่มี ข้อ ปรียบ
สำหรับ โทษ ให้ ปรียบ ไหม ครั้ง หนึ่ง ไม่เกิน ๑๐๐๐ บาท แล้ว แต่
ควร แก่ โทษานุโทษ

หมวดที่ ๖ หนี้ หลวง

ตาย หนี้

มาตรา ๔๐ ถ้า เจ้า จำนวน ฎา กรม สารบาญชี ทราบ ความ
ว่า ผู้ เป็น หนี้ หลวง ใน กรม ซึ่ง ว่า กล่าว ทาย ฎา หนี้ ให้ แบ่ง
เจ้า พนักงาน ไป ยึด ทรัพย์สิน สมบัติ รักษา ไว้ แล ทำ บาญชี ดี ราคา
คัต บาญชี หนี้ ขึ้น ให้ เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ
เพื่อ ได้ ตัดสิน ให้ เป็น การ สำเร็จ เด็ด ขาด

ตัดสิน หนี้ หลวง

มาตรา ๔๑ ถ้า ผู้ เป็น หนี้ หลวง ทาย หนี้ ให้ ตัด สิน ดี ททรัพย์สิน
สมบัติ ที่ เก็บ ได้ ไซ้ เงิน ยัง ขาด เท่า ไ้ ให้ ยก ไป ตั้ง ค้าง แก่
พวก เป็น หนี้ ราย เดียว กัน ที่ ยัง อยู่ ถ้า ไม่มี หนี้ ทาย สูญ ให้
ยก บาญชี หนี้ หลวง เป็น สูญ ถ้า หนี้ ให้ ตั้ง ใน บาญชี หนี้ เพื่อ
จะ ประ พบ ต่อ ไป

ขอ ไซ้ หนี้

มาตรา ๔๒ ถ้า ผู้ เป็น หนี้ หลวง ผู้ ไ้ ใด อยาก จะ ไซ้ หนี้ หลวง
ให้ เสร็จ แต่ มี ทรัพย์สิน ไม่ พอ เพียง มา ร้อง ขอ ส่ง แด่ ถัด เท่า ไ้
เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ เสน สมควร แล ได้ รับ พระ

เล่ม ๔

ลักษณะการภาษีอากร

หน้า ๑๔๓๕

ราชทาน พระบรมราชานุญาตแล้ว

อาจ รับ ใช้หนี้ ให้เป็นเสร็จ

กัน ได้เป็น ราย

ห้าม ทำภาษีอากร

มาตรา ๔๓ ผู้ใดที่ได้ให้สินบนสินน้ำใจแก่เจ้าพนักงาน
จะรับฤทธิรับก็ตีพิจารณาเป็นสัจแล้วผู้ให้สินบน
มารับผูกขาดทำภาษีอากร ห้ามมิให้ยอมให้รับทำเป็นอันขาด

อุทธรณ์

มาตรา ๔๔ ถ้าเจ้าภาษีนายอากร ผู้ต้องคำตัดสินของ
เจ้าพนักงาน กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ โดยเห็นว่า ไม่เป็น
ยุติธรรม แล ไม่ชอบด้วยพระราชกำหนดกฎหมาย อาจไปฟ้อง
ร้องต่อศาล ฎีกาทุกเกล้าฯ ถวายฎีกากล่าวโทษได้ แต่ต้อง
ร้องต่อเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ก่อน

ลักษณะเก็บ แล บำรุง

มาตรา ๔๕ เจ้าภาษีนายอากร ผู้รับผูกขาดภาษีอากร
ไปทำ ต้องทำบำรุงแลตรวจเก็บภาษี ตามลักษณะวิธีข้อบังคับ
แบบอย่าง ซึ่งเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ออกบังคับสั่ง

พระราชบัญญัติทรงตั้งไว้แต่ณวันที่ ๑ มีนาคม รัตน
โกสินทรศก ๑๑๑ เป็นวันที่ ๒๔๗๗ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

แบบหมาย ก ตัวอย่างหนังสือสัญญา

๑๔๑

ตาม มาตรา ๑๔

หนังสือ สัญญา ฉบับ นี้ ได้ทำ ที่หอ รัษฎากรพิพัฒน์

เมื่อ วันที่ รัตนโกสินทรศก

ใน ระหว่าง

ผู้เป็น เจ้า จำนวน ซึ่ง ต่อ ไป ใน สัญญา นี้ เรียก ชื่อ ว่า เจ้า จำนวน
ฝ่าย หนึ่ง แล

ผู้รับ ทำ ภาษี อากร

ซึ่ง ต่อ ไป ใน สัญญา นี้ เรียก ชื่อ

ว่าเจ้า ภาษี อากร นาย อกร ฝ่าย หนึ่ง มี ข้อ ความ ต่อ ไป นี้

ข้อ ๑ เจ้า จำนวน ยอม อนุญาต ให้เจ้า ภาษี อากร นาย อกร

ไป เก็บ ภาษี อากร ใน ตาม

พระราชบัญญัติ มาตรา

ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก

ถึง วันที่ ๓๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก

ข้อ ๒ เจ้า ภาษี อากร นาย อกร ได้รับ อนุญาต ไป เก็บ ภาษี

อากร ใน ข้อ ๑ นั้น เจ้า ภาษี นาย อกร ได้นำ

เงิน อากร (ทรัพย์สินสมบัติ) มาตี ให้ไว้

แก่เจ้า จำนวน เป็น ประกัน แล้ว แล รับ จะ ส่ง เงิน งวด ใน วัน

ที่ ๒๕ รัตนโกสินทรศก แล

ต่อไป ทุกเดือน จนครบ ๑๒ เดือน รวมเงิน

เล่ม ๔

ลักษณะ การ ภาษี อากร

หน้า ๑๔๓๗

แล้วเจ้าจำนวน จึง จะ คืบ เงิน ฤ (ทรัพย์สินสมบัติ ที่ตีจำนวน ไว้
เป็น ประ กัน นั้น คืบ ไป

ข้อ ๓ เจ้าภาษี ฤ นาย อากร รับ จะ ประพฤติ ตาม หนังสือ
สัญญา ฉบับ นี้ แล ตาม พระ ราชบัญญัติ ภาษี อากร ภายใน
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ แล ตาม พระ ราชบัญญัติ การ ภาษี อากร
รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ แล พระ ราชบัญญัติ (เฉพาะ ภาษี อากร
ที่ ทำ นอก จาก พระ ราชบัญญัติ ภาษี อากร ภายใน รัตน โกสิน
ทรศก ๑๑๑) ซึ่ง เจ้าภาษี นาย อากร ได้ เข้าใจ แล้ว นั้น
ทุก ประ การ

ข้อ ๔ ถ้า เจ้าภาษี ฤ นาย อากร ไม่ได้ ส่ง เงิน วงด ตาม วัน
กำหนด สัญญา นี้ เจ้า ภาษี ฤ นาย อากร ยอม ให้ เจ้า จำนวน ขาย
ทอด ตลาด ภาษี ฤ อากร ถ้า เงิน ขาด เท่าใด จาก จำนวน ที่ รับ
ผูก ขาด นี้ เจ้า ภาษี นาย อากร จะ รับ ใช้ จง เต็ม

ข้อ ๕ เจ้า ภาษี ฤ นาย อากร ยอม ที่ จะ รับ ผิด ชอบ
ในการ ภาษี ฤ อากร
ใน ทุก สิ่ง ทุก อย่าง

การ ที่ จะ ให้ เป็น หลัก ดาน มั่น คง ในการ ที่ ทำ หนังสือ สัญญา นี้
เจ้า จำนวน แล เจ้า ภาษี นาย อากร ได้ ลง ชื่อ ประทับ ตรา ไว้ ใน ท้าย
หนังสือ นี้ ต่อ หน้า พยาน มอบ ให้ เจ้า จำนวน ถึง ไว้ เป็น สำคัญ

หน้า ๑๕๓๘

ลักษณะการภาษีอากร

เล่ม ๕

ลงชื่อเจ้าจำนวน

ลงชื่อเจ้าภาษีอากร

ประทับตรา

ประทับตรา

ลงชื่อพยาน

ประทับตรา

แบบหมาย ข ตัวอย่าง ท้องตราตั้ง ตราหน้า

ตาม มาตรา ๑๔

วันที่

สารตรา

มายัง

ด้วยทรง พระมหากรุณา โปรดเกล้าฯ พระราชทาน พระบรมราชา

อนุญาตให้ตั้ง

เป็นเจ้าภาษี

ฤๅ นาย อากร

ออกมาเก็บภาษีฤๅท่าอากร ตาม พระราชบัญญัติ

มาตรา

ใน แขวง เมือง

นั้น

ให้เจ้าภาษีฤๅ นาย อากร มีอำนาจตามสมควร แก่น้ำที่ ได้กระทำ

การ ตามพระราชบัญญัติ

ประทับตรา

มา เป็น สำ คัญ

ลงนามเจ้ากระทรวง

แบบ หมาย ข ตัวอย่าง หนังสือสัญญาถูกช่วง

ตาม มาตรา ๒๔

หนังสือสัญญาฉบับนี้ ได้ทำ ที่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

เมื่อ ณ วันที่

รัตน โกสินทรศก

ในระหว่าง

ผู้เป็น เจ้าภาษี

ฤา นาย ขากร

ใหญ่ ซึ่ง ต่อ ไป ใน สัญญา นี้ เรียก ชื่อ ว่า เจ้าภาษี ฤา นาย ขากร

ใหญ่ ฝ่าย หนึ่ง

แต่ ผู้ เป็น ลูก ช่าง รับ ผูก ขาด คัด ตอน ภาษี

ฤา ขากร ซึ่ง ต่อ ไป ใน สัญญา นี้ เรียก ชื่อ ว่า ลูก ช่าง อีก ฝ่าย หนึ่ง

ต่อ หน้า

เจ้า พนักงาน มี ข้อ ความ ต่อ ไป นี้

ข้อ ๑ เจ้าภาษี ฤา นาย ขากร ใหญ่ ยอม อนุญาต ให้ ลูก ช่าง

ไป เก็บ ภาษี

ฤา

ไป ทำอากร ใน

ตาม พระราชบัญญัติ

มาตรา

ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก

ถึง วันที่ ๓๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก

ข้อ ๒ ลูก ช่าง ได้รับ อนุญาต ไป เก็บ ภาษี ฤา ไป ทำอากร

ใน ข้อ ๑ นั้น

ลูก ช่าง ได้นำเงิน

ฤา หนังสือ จำนำ แด

(ทรัพย์สินสมบัติ) มาตี ให้ ไว้ แก่ เจ้าภาษี ฤา นาย ขากร ใหญ่

เป็น ประกัน แล้ว แล รับ จะ ส่ง เงิน งวด ใน วันที่ ๒๕

รัตนโกสินทรศก

แล ต่อ ไป ทุก เดือน จนครบ กำหนด ๑๒ เดือน

รวมเงิน

แล้ว เจ้าภาษี ฤา นาย ขากร ใหญ่ จึง จะ

คืนเงิน ฤา (ทรัพย์สินสมบัติ) ที่ตี จำนำ ไว้ เป็น ประกัน นั้น คืนไป

ข้อ ๓ ลูก ช่วง รับ จะ ประพฤติ ตาม หนังสือ สัญญา ฉบับ นี้
 แล ตาม พระราชบัญญัติ ภาษี อากร ฝ่าย ใน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
 แล ตาม พระราชบัญญัติ การ ภาษี อากร รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
 แล พระราชบัญญัติ (เฉพาะ ภาษี อากร ที่ ทำ ถ้านอก จาก พระ
 ราชบัญญัติ ภาษี อากร ฝ่าย ใน รัตน โกสินทรศก ๑๑๑) ซึ่ง
 ลูก ช่วง ได้ เข้าใจ แล้ว นั้น ทุก ประการ

ข้อ ๔ ถ้า ลูก ช่วง ไม่ได้ ส่ง เงิน จวดตาม วัน กำหนด สัญญา นี้
 ลูก ช่วง ยอม ให้ เจ้า ภาษี ฤๅ นาย อากร ไหญ่ ขาย ทอด ตลาด
 ภาษี ฤๅ อากร ถ้า เงิน ขาด เท่าใด จาก จำนวน ที่ รับ ผูก ขาด นี้
 ลูก ช่วง จะ รับ ใช้ จง เต็ม

ข้อ ๕ ลูก ช่วง ยอม ที่ จะ รับ ผิด รับ ชอบ ใน การ ภาษี
 ฤๅ อากร ใน ทุก สิ่ง ทุก อย่าง
 การ ที่ จะ ให้ เปน หลัก ถาน มัน คง ใน การ ที่ ทำ หนังสือ สัญญา
 นี้ เจ้า ภาษี ฤๅ นาย อากร ไหญ่ แล ลูก ช่วง ได้ ลง ชื่อ ประ
 ทับ ตรา ไว้ ใน ท้าย หนังสือ นี้ ต่อ หน้า เจ้า พนักงาน
 แล หนังสือ สัญญา ฉบับ นี้ ได้ ทำ เปน สาม ฉบับ เจ้า ภาษี
 ฤๅ นาย อากร ไหญ่ รักษา ไว้ ฉบับ ๑ แล ลูก ช่วง รักษา ไว้
 ฉบับ ๑ เจ้า พนักงาน รักษา ไว้ ฉบับ ๑ เปน สำคัญ

ลง ชื่อ เจ้า ภาษี ฤๅ นาย อากร ไหญ่

ประทับ ตรา

ลง ชื่อ ประทับ ตรา เจ้า พนักงาน

เล่ม ๔

ลักษณะ การ ภาษี อากร

หน้า ๑๔๔๑

แบบ หมายถึง ค ตัวอย่าง หนังสือ สัญญา หุ่น ส่วน

ตามมาตรา ๒๔

หนังสือ สัญญา ฉบับ นี้ ได้ ทำ ที่

เมื่อ ณ วันที่

รัตนโกสินทรศก

ใน ระหว่าง

ผู้ เป็น เจ้า ภาษี

ฎา นาย อากร

ใหญ่

ใน

ซึ่ง ต่อ ไป ใน สัญญา นี้ เรียก ชื่อ ว่า เจ้า ภาษี

ฎา นาย อากร ใหญ่ ฝ่าย หนึ่ง

แต่

ผู้ ขอ เข้า หุ่น ส่วน

ซึ่ง ต่อ ไป ใน สัญญา นี้

เรียก ชื่อ ว่า ผู้ เข้า หุ่น ส่วน อีก ฝ่าย หนึ่ง

ต่อ หน้า เจ้า พนักงาน

มี ข้อ ความ ต่อ ไป นี้

ข้อ ๑ เจ้า ภาษี ฎา นาย อากร ใหญ่ ยอม อนุญาต ให้ ผู้

เข้า หุ่น ส่วน ๆ ใน ภาษี

ฎา อากร

ใน

แบ่ง หุ่น ส่วน กัน ดังนี้

แต่ ผู้ เข้า หุ่น ส่วน จะ ได้รับ ผล ประ โยชน์ ได้ เสีย กับ เจ้า ภาษี
ฎา นาย อากร ใหญ่ ตาม ส่วน ซึ่ง ตก ลง กัน นี้

ข้อ ๒ ผู้ เข้า หุ่น ส่วน ยอม รับ เข้า หุ่น ส่วน ตาม ข้อ ๑ นั้น
ทุก ประการ

ข้อ ๓ ผู้ เข้า หุ่น ส่วน ยอม จะ ประ พฤติ รับ จะ ประ พฤติ ตาม
สัญญา นี้ แต่ ตาม พระ ราช บัญ ญัติ การ ภาษี อากร รัตนโกสิน
ทรศก ๑๑๑ นั้น ทุก ประการ

หน้า ๑๔๔๒

ลักษณะการภาษีอากร

เล่ม ๔

ข้อ ๔ ถ้า มี ข้อ สัญญา อย่างอื่น ต่อ กัน มันตา ที่ ไม่ ผิด พระ
ราชกำหนดกฎหมาย ให้ ลง ต่อ ไป การ ที่ จะ ให้ เป็น หลัก ตาม
มัน คง ใน การ ที่ ทำ หนังสือ สัญญา นี้ เจ้า ภาษี ฤา นาย อากร
ใหญ่ แล ผู้ เข้า หุ่น ส่วน ได้ ลง ชื่อ ประ ทับ ตรา ไว้ ใน ท้าย หนังสือ นี้
ต่อ หน้า เจ้า พนักงาน

แต่ หนังสือ สัญญา ฉบับ นี้ ได้ ทำ เป็น ฉบับ
ผู้ สัญญา ต่าง ถือ ไว้ คน ละ ฉบับ เจ้า พนักงาน รักษา ไว้ ฉบับ ๑
เป็น สำ คัญ
ลง ชื่อ ลง ชื่อ

เจ้า ภาษี ฤา นาย อากร ใหญ่ ผู้ เข้า หุ่น ส่วน ประ ทับ ตรา
ประทับตรา

ลง ชื่อ ประทับตรา เจ้า พนักงาน
แบบ หมายเลข ค ตัวอย่าง ใบ เสรี
ตาม มาตรา ๒๔

ข้า พเจ้า ได้รับ เงิน ราย การ จาก เปน จำนวน เงิน
นั้น เสรี แล้ว
ใบ เสรี ให้ ไว้ เปน สำ คัญ แด่ วัน ที่
รัตนโกสินทรศก
ลง ชื่อ

ผู้ รับ เงิน

ประทับตรา

พระราชบัญญัติ พิภักต ภาษี ภายใ

รัตนโกสินทร ศก ๑๑๑

มี พระบรม ราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระ ปรเมนทร มหา
 จุฑา ลงกรณ์ พระจุล จอมเกล้า เจ้า อยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้าฯ
 สั่ง ว่า วิธี การ เก็บ ภาษี ภายใ ซึ่ง ยัง คง ใช้ อยู่ บัด นี้ เป็น ธรรมเนียม
 เก่า ใน สมัย นี้ ย่อม มี ทาง ควร แก่ ไข บ้าง เพื่อให้ เป็น การ สดวก
 ดี ขึ้น ทั้ง พิภักต ภาษี เดิม บอ กไป ใน ท้องตรา ดัง เจ้า ภาษี
 ยาก ที่ ราษฎร จะ ทราบ ทั่ว กัน ได้ สมควร จะ วาง แบบ พิภักต ภาษี
 แล แก่ ไข ลักษณะ เก็บ ให้ เรียบ ร้อย เป็น อย่าง ธรรมเนียม
 ราชการ ต่อไป จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ คัด พิภักต
 เดิม ที่ คง เก็บ อยู่ บัด นี้ แล แก่ ไข วิธี เก็บ ดรา เป็น พระราชบัญญัติ
 ฎีกา ตาม พระบรม ราช ประสงค์ ดัง นั้น

หมวดที่ ๑ เริ่มพระราชบัญญัติ

นาม เขต แล กำหนด ใช้ พระราชบัญญัติ

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกนามว่า พระราชบัญญัติ
 พิภักต ภาษี ภายใ รัตนโกสินทร ศก ๑๑๑ สำหรับ ใช้ ได้ ตลอด
 พระราช อาณาเขต ราชอาณาจักร และ เขต เมือง ไค จะ ให้ ใช้ พระราชบัญญัติ
 นี้ จะ ได้ ประกาศ ใน หนังสือ พิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา แล กำหนด
 ให้ ใช้ ได้ ตั้ง แต่ วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๒ สืบไป

๑๔๔๓

เลิก พระราชบัญญัติเก่า

มาตรา ๒ เมื่อ ได้ ใช้พระราชบัญญัตินี้ แล้ว ให้เลิกพระ
 ราชบัญญัติ พิกัด ของ ตรา ภาษี เส้า ภาษี ได้ ชัน น้ำมันยาง ภาษี
 จาก กันแซ ภาษี ไม่รวก ไม่ไผ่บ่า ภาษี ไม่ดำ ไม่แดง ภาษี
 สุกกร เบ็ด ไก่ ภาษี พรุกไทย ภาษี ผัก หม้อ หวด ภาษี ถั่ว
 งา ปลาทุ ภาษี เยื่อเคย ภาษี ผ้าย ปอ คราม ภาษี ผ้าย ยา
 สุก ภาษี ไหม ช้าง ภาษี ปลา สด น้ำ จืด แล น้ำ เค็ม ภาษี
 น้ำ ตาลทราย ภาษี น้ำตาล มพร้าว น้ำตาล โตนด อากร หม้อตาล
 ภาษี ปูน ภาษี เหล็ก กระทะถ่าน ภาษี นุ่น ภาษี ถ่าน ไม้ ไผ่บ่า
 ภาษี มาต เรือ โกลน ภาษี เกลือ ภาษี ไม้ ขอนสัก ไม้ กระยาเลย
 ภาษี น้ำอ้อย ภาษี น้ำมัน มพร้าว อากร ตีบุก ค่า ตีตรา ตีบุก แด
 ภาษี มุลค้างคาว ทั้งสิ้น นั้น เสีย ไม่ ใช้ต่อไป

อธิบาย คำ

มาตรา ๓ คำ ที่ ใช้ ใน พระราชบัญญัตินี้ ให้ เข้าใจ ความ
 หมาย ดัง คำอธิบาย ต่อไปนี้ คำ ว่า เทศาภิบาล คือ ขั้หลวง
 ฤ ผู้ ว่าราชการ เมือง กรมการ ผู้ใหญ่ ซึ่ง รักษา ราชการ ใน หัว
 เมือง นั้น ๆ แล กรมการ ผู้ น้อย นาย อำเภอ กำนัน ซึ่ง รักษา
 การ ใน แขวง ตำบล นั้น ๆ
 คำ ว่า เจ้าภาษี คือ ผู้ ที่ ได้รับ อนุญาต จาก วาชาธิปไตย ไป
 จัดการ ตรวจ เก็บ ภาษี

คำว่า ตำน ภาษา คือ ที่ ตั้ง ทรง ภาษา
 คำว่า โรง ภาษา คือ ที่ ตั้ง เก็บ ภาษา
 คำว่า สวรรค์ คือ เจ้า พนักงาน ผู้ ทรง ภาษา
 คำว่า สดกรักษ์ คือ ผู้ ที่ เจ้า พนักงาน ตั้ง ให้ เป็น ผู้ ทรง ภาษา
 คำว่า ผู้ ทรง คือ ผู้ ที่ อนุญาต ให้ เจ้า ภาษา ตั้ง ให้ เป็น

ผู้ ทรง ภาษา

คำว่า ใบ ทรง คือ หนังสือ สำคัญ สำหรับ ของ ตั้ง ภาษา
 คำว่า ใบเสร็จ คือ หนังสือ สำคัญ ในการ ที่ ได้ เสีย ภาษา แล้ว
 คำว่า เจ้า พนักงาน ภาษา คือ รวม เจ้า ภาษา ฤ็ ผู้ แทน เจ้า

ภาษา แด สวรรค์ สดกรักษ์ ผู้ ทรง ด้วย กัน

หมวด ที่ ๒ เจ้า พนักงาน เก็บ ภาษา

ตั้ง ข้อ บังคับ

มาตรา ๔ เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ เป็นผู้ รับ
 ผิด ชอบ ในการ สั่ง ให้ จัด การ เก็บ ภาษา มี อำนาจ จะ ตั้ง ข้อ บังคับ
 อธิบาย ความ ตาม พระราชบัญญัติ นี้ ได้ เมื่อ ข้อ บังคับ ของ
 เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ตั้ง ไว้ โดย ได้รับ พระราช
 ทาน พระบรม ราชานุญาต แดง ใน หนังสือ พิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา
 แล้ว ให้ เป็น อัน ไซ้ ได้ เหมือน เป็น กิ่ง แห่ง พระราชบัญญัติ นี้
 เจ้าน้ำที่ การ เก็บ ภาษา

มาตรา ๕ เจ้า พนักงาน กรม สรรพ ภาษา กระทรวง พระคลัง
 มหาสมบัติ เป็น เจ้าน้ำที่ จัด การ ทรง เก็บ ภาษา นำ เงิน ส่ง พระ

หน้า ๑๔๔๖ ลักษณะพิภพภาษีภายใน เล่ม ๔
คลัง ทำ ภาษี แล รายงาน ช้าง ขั้ว โสย ด้วย พิกัด เปรียบ
เทียบ การ ขัดข้อง ในเรื่อง ตรวจ เก็บภาษี ทั้ง ปวง แล เป็นผู้
ตั้ง สรรวัด แล สุลกรักษ์ ตั้ง ดำเนิน แล โรงเก็บภาษี ด้วย
เจ้าภาษี

มาตรา ๖ ผู้ที่ได้รับ ครบ ตั้ง จากเสนาบดี กระทรวง พระ
คลัง มหาสมบัติ ให้เป็น เจ้าภาษี เป็น ผู้จัดการ ตรวจ เก็บภาษี
แลตั้ง ผู้เก็บภาษี แทน แล ผู้ตรวจภาษี ได้
พนักงาน ตรวจ เก็บภาษี

มาตรา ๗ พนักงาน ตรวจ เก็บภาษี มีอำนาจ จะกระทำการ ได้
ตามหน้าที่ คือ สรรวัด สุลกรักษ์ แล ผู้ตรวจ มี อำนาจ ที่ จะ
ตรวจภาษี แล จับ คน ขี้ ของ ที่ผิด ได้ตาม พระราชบัญญัติ
แลผู้แทน เจ้าภาษี มี อำนาจ ที่ จะเก็บภาษี ได้

เทศาภิบาล แทน

มาตรา ๘ เสนาบดี กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ อาจ จะ
มอบ อำนาจ ให้เทศาภิบาล ทำการ แทน กรมสรรพภาษี เฉพาะ
เขต เมือง นั้น ๆ ก็ได้

หมวดที่ ๓ พิกัดเก็บภาษี

ลดเพิ่ม พิกัด

มาตรา ๙ ให้เจ้าภาษี เก็บภาษี แล ให้ราษฎร ยอมเสียภาษี
ใน ของ ที่ต้องภาษีตาม พิกัด มาตรา ต่อ ไป นี้ แล พิกัด นั้น พระ

เล่ม ๔

ลักษณะ พิภพ ภาณี ภายใน

หน้า ๑๔๔๗

บาท สมเด็จพระเจ้า อยู่หัว จะทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้
เพิ่ม พิภพ ขึ้น ฤๅ ลด พิภพ ลง แล เลิก พิภพ เสีย ทัวไป ฤๅ เฉพาะ
เขตระ เฉพาะ ราย โดย ประกาศ กระแส พระบรมราชโองการ ใน
หนังสือ พิมพ์ราชกิจจานุเบกษา ก็ได้

ตอนที่ ๑ ภาณี ไม่ต่าง ๆ

ภาณี เส้า

มาตรา ๑๐ เส้า หุบ เปลือก แล เส้าไม้ แก่น ต่าง ๆ ให้ เรียก
ภาณี จาก เจ้าของ เส้า ผู้ ชาย ฤๅ พา ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาณี เป็น
พิภพ ตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ภาณี ไม่ รอด ตง แล ค่อม่อ

มาตรา ๑๑ ไม้ เต็ง รัง ไม้ น้ำ ไม้ ท่อน ไม้ ว่า อย่างใด บรรดา ซึ่ง
ใช้ ทำ รอด ทำ ตง แล ทำ ค่อม่อ ให้ เรียก ภาณี จาก เจ้าของ ผู้ ชาย
ฤๅ พา ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาณี เป็น พิภพ ตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ภาณี ไม้ สัก

มาตรา ๑๒ ไม้ ขอน สัก ต้น ฤๅ เลื่อย แล้ว ให้ เรียก ภาณี จาก
เจ้าของ ไม้ ผู้ ชาย ฤๅ พา ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาณี เป็น พิภพ ดังนี้

ไม้ สัก เลื่อย แล้ว เป็น ไม้ เหลี่ยม ลง น้ำ ฤๅ เป็น ไม้ กระดาน น้ำ
ต่าง ๆ แล เป็น ไม้ ระแนง อัด ภาณี ยก หนึ่ง คือ กว้าง หนึ่ง
สอก หนา หนึ่ง นิ้ว ยาว สิบ หกวา เป็น เงิน หนึ่ง บาท ห้า สิบ สี่ ตางค์

ไม้ สัก ที่ เป็น ต้น ชุง อัด ภาณี ราย ต้น ตาม ยาว วัด เป็น วา
ใหญ่ วัด รอบ แล้ว ทบ สอง เป็น กำ ตาม ตรง คือ ไป นี้

ภาษี ไม้หลักแพ

มาตรา ๑๓ ไม้หลักต้น ขนาดเล็ก คือยาว สี่วา ห้าวา หกวา
 แด เจ็ดวา ใหญ่ วัด รอบ แล้ว ทบ สอง หนึ่งกำ สองกำ สามกำ
 แด สี่กำ เรียกว่า ไม้หลักแพ ให้เรียก ภาษี จาก เจ้าของ ไม้ผู้
 ชาย ฤ็ พาล่วง ตำน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ราย ต้น ๆ ละ ยี่สิบ
 ห้า สตางค์

ภาษี ไม้กระยาเลย

มาตรา ๑๔ ไม้ตแบก ไม้เสลา ไม้อุโลก ไม้ตานหก ไม้
 ยาง แด ไม้เบญจพรรณ ต่าง ๆ เรียกว่า ไม้กระยาเลย เป็น ต้น ฤ็
 เลื่อย แล้ว ให้เรียก ภาษี จาก เจ้าของ ไม้ผู้ ชาย ฤ็ พาล่วง
 ตำน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ดัง นี้

ไม้กระยาเลย เลื่อย แล้ว เป็น ไม้เหล็ยม ลง น้ำ ฤ็ เป็น ไม้กระ
 ตาน น้ำ ต่าง ๆ อัตรา ภาษี ยก หนึ่ง คือ กว้าง หนึ่ง ศอก หกนา
 หนึ่ง นิ้ว ยาว สิบหกวา เป็น เงิน เจ็ดสิบห้า สตางค์

ไม้กระยาเลย ที่ เป็น ต้น อัตรา ภาษี ราย ต้น ตาม ยาว วัด เป็น
 วา ใหญ่ วัด รอบ แด ทบ สอง เป็น กำ ตาม ตรง ต่อ ไป นี้

ยาว	สูง	๕ ก่ำ	๖ ก่ำ	๗ ก่ำ	๘ ก่ำ	๙ ก่ำ	๑๐ ก่ำ	๑๑ ก่ำ	๑๒ ก่ำ
๓ วา	บาท สิบทางคี่	๑๕	๒๕	๔๐	๖๕	๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐
๔ วา		๒๕	๔๐	๖๕	๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐	๓๐๐
๕ วา		๔๐	๖๕	๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐	๓๐๐	๓๕๐
๖ วา		๖๕	๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐	๓๐๐	๓๕๐	๔๐๐
๗ วา		๑๐๐	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐	๓๐๐	๓๕๐	๔๐๐	๔๕๐
๘ วา	บาท สิบทางคี่	๑๕๐	๒๐๐	๒๕๐	๓๐๐	๓๕๐	๔๐๐	๔๕๐	๕๐๐
๙ วา		๒๐๐	๒๕๐	๓๐๐	๓๕๐	๔๐๐	๔๕๐	๕๐๐	๕๕๐
๑๐ วา		๒๕๐	๓๐๐	๓๕๐	๔๐๐	๔๕๐	๕๐๐	๕๕๐	๖๐๐
๑๑ วา		๓๐๐	๓๕๐	๔๐๐	๔๕๐	๕๐๐	๕๕๐	๖๐๐	๖๕๐
๑๒ วา		๓๕๐	๔๐๐	๔๕๐	๕๐๐	๕๕๐	๖๐๐	๖๕๐	๗๐๐

พยางค์	ใหญ่	๕ ก่า	๖ ก่า	๗ ก่า	๘ ก่า	๙ ก่า	๑๐ ก่า	๑๑ ก่า	๑๒ ก่า	๑๓ ก่า	๑๔ ก่า	๑๕ ก่า
		ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ	ป, ฝ, ญ
๕	ศก	๒๕	๔๐	๗๕	๑,	๑, ๒๕	๑, ๗๕	๒,	๒, ๔๐	๒, ๗๕	๓, ๗๕	๔, ๔๐
๙	ศก	๒๕	๕๐	๗๕	๑, ๑๕	๑, ๕๐	๒,	๒, ๒๕	๒, ๗๕	๓, ๑๕	๔, ๒๕	๕, ๕๐
๑๐	ศก	๒๕	๕๐	๗๕	๑, ๒๕	๑, ๕๐	๒,	๒, ๒๕	๒, ๕๐	๓,	๓, ๕๐	๔, ๗๕
๑๑	ศก	๔๐	๕๐	๗๕	๑, ๔๐	๑, ๗๕	๒, ๕๐	๒, ๗๕	๓, ๕๐	๓, ๗๕	๔, ๒๕	๕, ๕๐
๓	ว	๔๐	๕๐	๑,	๑, ๔๐	๒,	๒, ๕๐	๓, ๕๐	๔,	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕
๕	ว	๕๐	๗๕	๑, ๔๐	๒,	๒, ๕๐	๓, ๕๐	๔,	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕	๗, ๕๐
๕	ว	๗๕	๑,	๒,	๒, ๕๐	๓, ๕๐	๔,	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕	๗, ๕๐	๘, ๕๐
๖	ว	๑,	๑, ๒๕	๒,	๒, ๕๐	๓, ๕๐	๔,	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕	๗, ๕๐	๘, ๕๐
๗	ว	๑, ๒๕	๑, ๕๐	๒,	๒, ๕๐	๓, ๕๐	๔,	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕	๗, ๕๐	๘, ๕๐
๘	ว	๑, ๕๐	๒,	๒, ๕๐	๓, ๕๐	๔,	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕	๗, ๕๐	๘, ๕๐	๙, ๕๐
๙	ว	๓, ๕๐	๓, ๕๐	๔,	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕	๗, ๕๐	๘, ๕๐	๙, ๕๐	๑๐, ๕๐	๑๑, ๕๐
๑๐	ว	๕, ๑๕	๕, ๕๐	๖, ๗๕	๗, ๕๐	๘, ๕๐	๙, ๕๐	๑๐, ๕๐	๑๑, ๕๐	๑๒, ๕๐	๑๓, ๕๐	๑๔, ๕๐
๑๑	ว	๗, ๕๐	๗, ๕๐	๘, ๕๐	๙, ๕๐	๑๐, ๕๐	๑๑, ๕๐	๑๒, ๕๐	๑๓, ๕๐	๑๔, ๕๐	๑๕, ๕๐	๑๖, ๕๐
๑๒	ว	๙, ๕๐	๙, ๕๐	๑๐, ๕๐	๑๑, ๕๐	๑๒, ๕๐	๑๓, ๕๐	๑๔, ๕๐	๑๕, ๕๐	๑๖, ๕๐	๑๗, ๕๐	๑๘, ๕๐
๑๓	ว	๑๑, ๕๐	๑๑, ๕๐	๑๒, ๕๐	๑๓, ๕๐	๑๔, ๕๐	๑๕, ๕๐	๑๖, ๕๐	๑๗, ๕๐	๑๘, ๕๐	๑๙, ๕๐	๒๐, ๕๐
๑๔	ว	๑๓, ๕๐	๑๓, ๕๐	๑๔, ๕๐	๑๕, ๕๐	๑๖, ๕๐	๑๗, ๕๐	๑๘, ๕๐	๑๙, ๕๐	๒๐, ๕๐	๒๑, ๕๐	๒๒, ๕๐

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

ภาณี ไม้ดำ

มาตรา ๑๕ ไม้ดำ ให้เรียกภาณี จากเจ้าของ ไม้ผู้ ชาย ฤ็
 พาล่วง ด่าน ตั้ง เก็บ ภาณี เปน พิภพ น้ำ หนัก หายละหนึ่ง บาท
 ยี่สิบห้า สดางค์

ภาณี ไม้แดง

มาตรา ๑๖ ไม้แดง ให้เรียกภาณี จากเจ้าของ ไม้ผู้ ชาย ฤ็
 พาล่วง ด่าน ตั้ง เก็บ ภาณี เปน พิภพ ตาม น้ำ หนัก หายละห้าสิบ สดางค์
 ภาณี เปลือกโปรง

มาตรา ๑๗ เปลือกโปรง ให้เรียกภาณี จากเจ้าของ ผู้ ชาย
 ฤ็ พาล่วง ด่าน ตั้ง เก็บ ภาณี เปน พิภพ ตาม น้ำ หนัก หายละสาม
 สิบ สดางค์

ภาณี กระดาน ไม้ประดู่

มาตรา ๑๘ กระดาน ไม้ ประดู่ ให้เรียก ภาณี จากเจ้าของ
 ผู้ ชาย ฤ็ พาล่วง ด่าน ตั้ง เก็บ ภาณี เปน พิภพ กระดาน ไม้ประดู่
 หนัก หาย หนึ่ง เรียก ภาณี ห้าสิบ สดางค์

ภาณี มาต เรือโกลน

มาตรา ๑๙ มาต เรือโกลน ยัง ไม่ ได้ เบิก ปาก ฤ็ เบิก ปาก
 มา แล้ว แต่ ยัง มิ ได้ ลง กง ลง กระทง ฤ็ ลง กระทง บ่า มา ก็ ดี
 ยาว ตั้งแต่ เจ็ด วา ลง มา ให้เรียกภาณี จาก เจ้าของ ผู้ ชาย ฤ็
 พาล่วง ด่าน ตั้ง เก็บ ภาณี เปน พิภพ ตาม ราคา ร้อย ละเก้า

เล่ม ๔

ลักษณะ พิกัด ภาษี ภายใน

หน้า ๑๔๕๑

ภาษี ไม้รวก ไม้ไผ่

มาตรา ๒๐ ไม้ไผ่บ่า ไม้ไผ่สี สุก แล ไม้รวก ให้เรียกภาษี
จาก เจ้า ของ ผู้ขาย ฤๅ พา แพ ไม้ ล่วง ค่าน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด
ตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ตอน ๒ ภาษี เครื่อง สุก ต่าง ๆ

ภาษี ยาสูบ

มาตรา ๒๑ ยาสูบ ต่าง ๆ ให้เรียกภาษี จาก เจ้า ของ ยาสูบ
ผู้ขาย ฤๅ พา ล่วง ค่าน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ภาษี ก้นชา

มาตรา ๒๒ ก้นชา ให้เรียกภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ขาย ฤๅ พา
ล่วง ค่าน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ตอน ๓ ภาษี ของ บริ โภค

ภาษี พริก ไทย

มาตรา ๒๓ พริก ไทย ให้เรียกภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ขาย ฤๅ
พา ล่วง ค่าน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม น้ำหนัก พริก ไทย ขาว
หยาบ ละ หนึ่ง บาท ๒๕ สตางค์ พริก ไทย ดำ หยาบ ละ หนึ่ง บาท

ภาษี พัก แดง เฝือก มั่น

มาตรา ๒๔ พัก ไหญ่ เล็ก มี ชื่อ ต่าง ๆ มี พัก เขียว พัก ทอง
เป็น คั้น แดง ไหญ่ เล็ก มี ชื่อ ต่าง ๆ มี แดง โม แดง กวา แดง ไทย

๑๔๓

หน้า ๑๔๕๒ ลักษณะ พิกัด ภาษี ภายใน เล่ม ๔

เป็น ต้น เมื่อคน มั่น ไหญ่เล็ก มีชื่อ ต่าง ๆ มี มั่น แกว มั่น ลำโรง
เป็น ต้น ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย ฤๅ พา ล่วง ด้าน ตั้ง
เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละ ห้า

ภาษี ผัก กาด

มาตรา ๒๕ หัว ผัก กาด สด หัว ผัก กาด เค็ม แล ต้น ผัก กาด สด
ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย ฤๅ พา ล่วง ด้าน ภาษี เป็น พิกัด
ตาม ราคา ร้อย ละ ห้า

ภาษี อ้อย

มาตรา ๒๖ อ้อย ไทย แล อ้อย จีน มี ใช้ ขาย ส่ง โรง หีบ ทำ
น้ำตาล ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย ฤๅ พา ล่วง ด้าน ตั้ง
เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละ ห้า

ภาษี ถั่ว

มาตรา ๒๗ ถั่ว มี ชื่อ ต่าง ๆ เช่น ถั่ว ต้น ตาย ถั่ว เขียว ถั่ว ทอง
ถั่ว แระ ถั่ว ระดัง ถั่ว ดำ ถั่ว ขาว เป็น ต้น ให้ เรียก ภาษี จาก
เจ้า ของ ผู้ ขาย ฤๅ พา ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา
ร้อย ละ เก้า

ภาษี งา

มาตรา ๒๘ เมล็ด งา ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย ฤๅ พา
ลวง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละ เก้า

ภาษี เยื่อ เคย

มาตรา ๒๙ เบื่อเคย ให้เรียกภาษีจากเจ้าของผู้ขาย ฤพา
ล่อง ด้าน ตั้ง เก็บภาษี เป็น พิกัดตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาษี พริก หัวหอม หัวกระเทียมแห้ง

มาตรา ๓๐ พริกเทศ แด หัวหอม หัวกระเทียมตากแห้ง ให้
เรียกภาษีจากเจ้าของผู้ขาย ฤพา ล่อง ด้าน ตั้ง เก็บภาษี เป็น
พิคัดตาม ราคา ร้อย ละ เก้า

ภาษี น้ำตาลทราย

มาตรา ๓๑ น้ำตาลทราย นั้น ให้เรียกภาษีจากเจ้าของผู้ขาย
ฤพา ล่อง ด้าน ภาษี เป็น พิกัดตาม น้ำหนัก ดังนี้ น้ำตาลทราย
ขาว หาบ ละ ห้าสิบ สตางค์ น้ำตาลทรายแดง หาบ ละ สิบ ห้า สตางค์

ภาษี น้ำตาล โตนดแล น้ำตาล มะพร้าว

มาตรา ๓๒ น้ำตาล โตนดแล น้ำตาล มะพร้าว นั้น ให้เรียก
ภาษีจากเจ้าของผู้ขาย ฤพา ล่อง ด้าน เป็น พิกัดตาม จำนวน
ร้อย หม้อ เป็น เงิน ๒ บาท ๕๐ สตางค์ ฤพา พันหนึ่งเงิน ๒๕ บาท
ถ้า น้ำตาล บัน จู โองะ คนน ฤพา บัน จู ของ อื่น แล เขียว เปนงบ
เปน บัก ก็ ให้ประมาณ จำนวน น้ำตาล ลง เปน หม้อ เรียกตาม
พิคัดนี้ จุๆ เดียว

ภาษี หม้อตาล

มาตรา ๓๓ ห้ามมิให้ราษฎร ซื้อ หม้อตาล โองะ คนน หม้อคนน
สำหรับ บัน จู น้ำตาล จากผู้อื่น นอกจาก ซื้อ ต่อเจ้าภาษี แล ให้

เล่ม -๔

ลักษณะพิภักดิ์ภาษี ภายใน

หน้า ๑๔๔๕

เท่าต่าง ๆ แล ฟองเหี้ย ให้เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ไซ่ผู้ตั้ง ชาย
ฤๅ บัน ทุก ไป หัว เมือง ต่าง ประเทศ แล บัน ทุก ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาษี
เยน พิภักดิ์ตาม วา คา ร้อย ละ เก้า

ภาษี เบ็ด ไก่ แด นก

มาตรา ๓๗ เบ็ด ไทย เบ็ด เทด ไก่ต่าง ๆ ไก่ วง ทาน นก
พิลาบ นั้น ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ฆ่า ชาย เปน อาชญา
บัตร อนุญาต ให้ ฆ่า ฤๅ เจ้า ของ ผู้ ชาย ฤๅ บัน ทุก ไป หัว เมือง ต่าง
ประเทศ แล บัน ทุก ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาษี เปน พิภักดิ์ ตาม วา คา
ร้อย ละ เก้า

ภาษี สุนทร

มาตรา ๓๘ สุนทร นั้น ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ชาย
เปน อาชญา บัตร อนุญาต ให้ ฆ่า เปน พิภักดิ์ ตาม ราย ตัว คือ สุนทร
ใหญ่ ฆ่า ซำ แด ละ เนื้อ ตัว ละ สาม บาท สุนทร ฆ่า อย่าง เปน หมู หัน
ทั้ง ตัว ๆ ละ หนึ่ง บาท ห้า สิบ สตางค์ ถ้า บัน ทุก สุนทร ไป หัว เมือง
ต่าง ประเทศ ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ เปน พิภักดิ์ ตาม น้ำหนัก หาบ
ละ หนึ่ง บาท ห้า สิบ สตางค์

อาชญาบัตร ฆ่า สัตว์

มาตรา ๓๙ ห้าม มิ ให้ บุคคล ผู้ ไต ฆ่า เบ็ด ไทย เบ็ด เทด
ไก่ต่าง ๆ ไก่ วง ทาน แด นก พิลาบ ชาย เว้น ไว้ แต่ ฆ่า กิน เอง
แล ฆ่า สุนทร ชาย ฤๅ กิน เอง ก่อน ได้รับ อาชญา บัตร อนุญาต ให้

หน้า ๑๔๕๖

ลักษณะพิกัตภายใน

เล่ม ๔

ฆ่าจากเจ้าพนักงาน แล ห้ามมิให้บุคคลผู้ใด ข่ายเนื้อสัตว์
ดังกล่าวแล้วข้างต้น ที่ขายเอง เปนเนื้อสด ถ้าผู้ใดกระทำ
ผิดมาตรานี้ พิจารณาเปนสัตย์ต้องปรับไหม ครั้งหนึ่ง ไม่เกิน
๑๐๐ บาท

ที่ฆ่าสัตว์

มาตรา ๔๐ ถ้าเจ้าพนักงาน ได้ประกาศ ที่สำหรับฆ่าสัตว์
ขึ้นแล้ว ห้ามมิให้บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง ฆ่าเบ็ดไทยเบ็ดเทศ
ไก่ต่าง ๆ ไก่วง ห่าน แล นก พิลาน ขาย นอก จากฆ่ากินเอง
แล ฆ่าสุกร แล สัตว์พาหะนะ ขาย ฤๅ กินเอง ในที่อื่น นอกจาก
ที่ซึ่งเจ้าพนักงาน กำหนดให้ไว้สำหรับ เปนที่ฆ่า ถ้าผู้ใดกระทำ
ผิดมาตรานี้ ต้องปรับไหม ครั้งหนึ่ง ไม่เกิน ๑๐๐ บาท

ภาษีปลาทุ

มาตรา ๔๑ ปลาทุน้ำ แล ปลาทุแห้ง ให้เรียกภาษีจากเจ้า
ของผู้ขาย ฤๅ บันทุก ล่วง ค่าน ตั้งเก็บภาษี เปน พิกัตตาม จำนวน
หมื่น ตัวหนึ่งบาท ฤๅ ตาม น้ำหนัก หาบ ละ ๒๕ สตางค์

ภาษีกุ้ง

มาตรา ๔๒ กุ้งน้ำเค็ม เปน กุ้งสด กุ้งตากแห้ง ฤๅ ทำ
เปน คัม ฤๅ ทำ เปน เค็ม ก็ดี แล กุ้งน้ำจืด กุ้งสด กุ้งเค็ม
มีเกล็ด ฤๅ กุ้งตากแห้ง ก็ดี ให้เรียกภาษีจากเจ้าของ กุ้ง ผู้ขาย
ฤๅ พา ล่วง ค่าน ตั้งเก็บภาษี เปน พิกัตตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ภาษีปลา

มาตรา ๔๓ ปลา น้ำ เค็ม เปน ปลาสด ปลา นึ่ง ปลาย่าง ปลา
เค็ม มีเกลือ ๑๓ ปลา ตากแห้ง ก็ดี ปลา หู สดก็ ดี แล ปลา น้ำ จืด
เปน ปลาสด ปลาย่าง ปลา เค็ม มีเกลือ ๑๓ ปลา ตากแห้ง ก็ดี
นอกจาก ปลา ช่อนแห้ง ปลา สะโตแห้ง แล ปลา ใบไม้แห้ง ให้เรียก
ภาษีจาก เจ้าของผู้ขาย ๑๓ พาล่วง ด้าน ตั้ง เก็บ ภาษี เปน พิภพ
ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาษีหอย

มาตรา ๔๔ หอย สด หอย ตอง แซ่เค็ม หอย มีเกลือ ตากแห้ง
นอกจาก หอย แม่ง ๓ ให้เรียก ภาษีจากเจ้าของผู้ขาย ๑๓ พาล่วง
ด้าน ตั้ง เก็บ ภาษี เปน พิภพตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาษีปู

มาตรา ๔๕ ปู สด ปู ตอง แซ่เค็ม ปู แล ให้เรียก ภาษี
จากเจ้า ของ ผู้ ขาย ๑๓ พาล่วง ด้าน ภาษี เปน พิภพตาม ราคา ร้อยละสิบ

บำรุง การ ขาย ปลา

มาตรา ๔๖ ถ้า เจ้า ภาษี ได้ช่วย จัดการ บำรุง สิ้น ค้ำ กุ้ง ปลา
ปู แล หอย คือ จัด ที่ จอด เรือ ปลา โดย สดวก ทำ ท่า สะพาน
ช่วย ขน ปลา ขึ้น ช้าง ให้ราษฎร ได้ซื้อ ขาย แก่ กัน โดย สดวก ทั้ง
ทอด รong ทุน อุดหนุน ใน ระหว่าง ผู้ซื้อ ผู้ขาย ยัง ไม่รู้ จัก กัน
ให้เรียกเงิน ค่าธรรมเนียม แก่ ผู้ ขาย กุ้ง ปลา หอย แล ปู ในการ

บำรุง ไต้ ไม่เกิน ร้อย ละ สาม

ที่ จอด เรือ ปลา

มาตรา ๔๗ ที่ใด เป็น ที่ ตลาด ซึ่ง ขาย ปลา เจ้า พนักงาน
จะ ได้ ละ แล ประกาศ ให้ ราษฎร ทราบ ห้าม มิ ให้ เจ้า ภาณี ไป ตัก เก็บ
ภาณี กุ้ง ปลา หอย แล ปู ใน ที่อื่น แล ห้าม มิ ให้ ราษฎร พา กุ้ง ปลา
หอย แล ปู ไป ขึ้น ชั่ง ขาย ก่อน เสีย ภาณี ใน ที่อื่น นอกจาก ที่
ซึ่ง เจ้า พนักงาน กำหนด ให้ ถ้า ขึ้น ทำ มีความ ผิด ฐาน ต้อง บัง หนี่ ภาณี

ตอน ๕ เชื้อเพลิง

ภาณี ไต้

มาตรา ๔๘ ไต้ ต่าง ๆ ให้ เรียก ภาณี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย
ฤๅ พาล่วง คำน ทั้ง เก็บ ภาณี เป็น พิภพ ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาณี น้ำ มัน ยาง

มาตรา ๔๙ น้ำ มัน ยาง นั้น ให้ เรียก ภาณี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย
ฤๅ พาล่วง คำน ทั้ง เก็บ ภาณี เป็น พิภพ ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาณี น้ำ มัน มะพร้าว

มาตรา ๕๐ น้ำ มัน มะพร้าว นั้น ให้ เรียก ภาณี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย
ฤๅ พาล่วง คำน ทั้ง เก็บ ภาณี เป็น พิภพ ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาณี ถ่าน

มาตรา ๕๑ ถ่าน ต่าง ๆ คือ ถ่าน ไม้ ซาก ถ่าน ไม้ เต็ง รัง
ถ่าน ไม้ จิง ถ่าน ไม้ ตะบูน แล ถ่าน ไม้ ไม้ บำ เป็นต้น ให้ เรียก ภาณี

เล่ม ๖๔

ลักษณะพิภพ ภาษาภายใน

หน้า ๑๔๕๙

จาก เจ้า ของ ผู้ ชาย

ฤๅพา ถ่วง ถ่วง ถ่วง ตั้ง เกือบ ภาษา เป็นพิภพ

ตามราคา ร้อย ละสิบ

ภาษา มูล คังคาว

มาตรา ๕๒

มูลคังคาวให้ เรียกภาษา จากเจ้า ของ ผู้ ชาย

ฤๅพา ถ่วง ถ่วง ตั้ง เกือบ ภาษา เป็นพิภพ ตามราคา ร้อย ละ สิบ

ภาษา ไชเหนือ

มาตรา ๕๓ ไชเหนือ ให้ เรียกภาษา จากเจ้า ของ ผู้ ชาย

ฤๅพา

ถ่วงถ่วง ภาษา เป็นพิภพ ตาม น้ำหนัก หามละหนึ่งบาท

ภาษา ชีฝั่ง

มาตรา ๕๔ ชีฝั่ง นั้นให้ เรียก ภาษา

จาก เจ้าของ ผู้ ชาย

ฤๅพา ถ่วง ถ่วง ตั้ง เกือบ ภาษา เป็น พิภพ ตามราคา ร้อย ละ เจ็ด

ตอน ๖ ภาษา ของ ไช

ภาษา ถึง

มาตรา ๕๕ ถึงใหญ่เล็ก ต่าง ๆ

ให้ เรียก ภาษา แก่ ผู้ ทำ ขาย

เป็นพิภพตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ภาษา ลี

มาตรา ๕๖ ลีใหญ่ วัตรอบ ทบสอง ตั้งแต่แปดกำขึ้นไป ลีเล็ก

ตั้งแต่แปดกำ ลงมา ให้ เรียก ภาษา แก่ ผู้ ทำ ขาย

เป็นพิภพ ตาม

จำนวน ลี หนึ่ง อย่างใหญ่ ยี่สิบ สิบต่าง อย่าง เล็กสิบ สิบต่าง

ภาชีเครื่องดินเผา

มาตรา ๕๗ หม้อ หวดกระทะ เตา อั้งโล่ โองี๋ ข้าง กระถาง
 ตุ่ม แลสรรพเครื่อง ใช้รูปพรรณต่าง ๆ ขึ้นด้วยดินเผา ให้เรียก
 ภาชีจากเจ้าของผู้ทำขาย ฤพา ล่วง ตำน ตั้ง เก็บภาชี เปน
 พิกัต ตามราคา ร้อย ละ เก้า

ภาชีเหล็ก

มาตรา ๕๘ บันดาเครื่องเหล็ก รูปพรรณ ฤเหล็กก้น
 เหล็กหล่อ ให้เรียกภาชีจากผู้ขาย ฤพา ล่วง ตำน ตั้ง เก็บภาชี
 เปน พิกัต ตาม ราคา ร้อย ละ สาม

ภาชีเสื่อ

มาตรา ๕๙ เสื่อกระจุค แลเสื่อกระจุคเย็บใบ เสื่อกก
 เสื่อเตย แล เสื่อ คล้า เสื่อ หญ้า ให้เรียกภาชี จากเจ้าของผู้ขาย
 ฤพา ล่วง ตำน ตั้ง เก็บภาชี เปนพิกัต ตามราคา ร้อย ละ เก้า

ภาชี กระสอบ

มาตรา ๖๐ กระสอบ ทำด้วย สรรพ สิ่ง ทั้ง ปวง ให้เรียก
 ภาชีจากเจ้าของผู้ทำขาย ฤพา ล่วง ตำน ตั้ง เก็บภาชี เปนพิกัต
 ตาม ราคา ร้อย ละ สาม

ตอน ๗ ภาชีเครื่อง ก่อ สรร้าง

ภาชี ชัน

มาตรา ๖๑ ชัน นั้นให้เรียก ภาชี จากเจ้าของผู้ขาย ฤพา

เล่ม ๔

ลักษณะ พิกัด ภาษี ภายใน

หน้า ๑๔๖๑

ล่อง ตำน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาษี จาก

มาตรา ๖๒ จาก ตับ จาก มัด จาก สมนุ กันแซง จาก กัน แซง
เคย กัน แซงจาก ช่อน ให้เรียก ภาษี จาก เจ้าของ ผู้ ขาย ฤพา
ล่อง ตำน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

อิฐ กระ เบื้อง

มาตรา ๖๓ อิฐ กระเบื้อง มุง หลังคา แดกระเบื้อง ปู
ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้าของ ผู้ ขาย ฤพา ล่อง ตำน ภาษี เป็น พิกัด
ตาม ราคา ร้อย ละ เก้า

ภาษี ปอ

มาตรา ๖๔ ปอ ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย ฤพา ล่อง
ตำน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาษี หวาย

มาตรา ๖๕ หวาย ต่าง ๆ นั้น ให้ เรียก ภาษี จาก เจ้า ของ ผู้ ขาย
ฤพา ล่อง ตำน ตั้ง เก็บ ภาษี เป็น พิกัด ตาม ราคา ตั้ง นี้ คือ หวาย
หิน ตะค้า ร้อย ละ เก้า หวาย น้ำ หวาย พัด สะเดา แดหวาย ชุม พร
ร้อย ละ สิบ

ภาษี ปูน

มาตรา ๖๖ บุคคล ผู้ใด จะ ตั้ง เตาเผา ปูน หอย ปูน คีลา เปน
ปูน แดง ฤ ปูน ขาว ให้ มา ขอ รับ ใบ อนุญาต ต่อ เจ้า ภาษี แด ให้

หน้า ๑๔๖๒

ลักษณะพิกัตภาษี ภายใน

เล่ม ๕

เรียกภาษี จากเจ้าของ ปูน

ผู้ จะชน ปูน ออก จาก เตา เปนพิกัต

ตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ตอน ๘ ภาษี สิ่งสินค้ำ

ภาษี ผ้าย

มาตรา ๖๗ ผ้ายเม็ด ผ้ายบดแลผ้าย ต่าง ๆ ให้เรียก ภาษี
จากเจ้าของ ผู้ขาย ฤพา ล่วง ด้าน ภาษี เปน พิกัต ตาม ราคา
ร้อย ละสิบ

ภาษี ฝุ่น

มาตรา ๖๘ ฝุ่น นั้นให้ เรียกภาษี จากเจ้าของ ผู้ขาย ฤพา
ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บภาษี เปน พิกัต ตาม น้ำหนัก หาบละ สิบบาท

ภาษี คราม

มาตรา ๖๙ คราม นั้นให้ เรียก ภาษี จากเจ้าของ ผู้ขาย ฤพา
ล่วง ด้าน ตั้ง เก็บภาษี เปนพิกัต ตาม ราคา ร้อย ละ สิบ

ภาษี หนัง

มาตรา ๗๐ หนัง นาคหนัง งู ให้เรียก ภาษี จากเจ้าของ ผู้ขาย
ฤพา ล่วง ด้าน ภาษี เปน พิกัต ตาม ราคา ร้อย ละสิบ

ภาษี ไหม

มาตรา ๗๑ ไหมจีน เช็ด ซึ่ง ยังมิได้ฟอกไหม เขมรไหม ฉนวน
แลไหม ตาว ให้เรียกภาษี จากเจ้าของ ผู้ขาย ฤพา ล่วง ด้าน
ภาษี เปนพิกัตตาม ราคา ร้อย ละ เก้า

ภาษีตีบวก

มาตรา ๗๒ ตีบวกนั้นให้เรียกภาษีจากผู้ทำ ได้ขน ผ่านด่าน
ภาษีเป็นพิภพ ตามราคาซื้อขาย ละ ๑๖ เศษ ๒ ส่วน ๓ ๑๖ ๖ ชั้ ๑

ค่าตีตราตีบวก

มาตรา ๗๓ ตีบวก ซึ่ง ถลุงหลอม เป้น บั๊ก แท่งแล้ว ก่อน จะจำ
หน่าย ขาย บัน ทุกไป เมือง ต่าง ประเทศ ต้องมา ตีตราก่อน ให้
เรียกภาษี ค่าตีตรา เป็นพิภพตาม น้ำหนัก ภาษาระ ๓ บาท
๓๔ สดางค์ ๑๑รวม ๓ ภาษาคือ ๑๐ บาท

หมวดที่ ๔ วิธีเก็บ ภาษี

ทั้ง ด้านแลโรง ภาษี

มาตรา ๗๔ ที่ใด สมควร จะตั้ง เป้น ด่าน ตรวจ ภาษี ฤๅตั้ง
เป้นโรง เก็บ ภาษี ให้ประกาศ ให้ราษฎร ทราบ ก่อน กำหนดใช้
ไม่ช้ากว่าหนึ่งเดือน

แะ ด่าน

มาตรา ๗๕ บันดา ผู้จะ ไปมา ทางน้ำ ทางบก มี ของ ต้อง พิกัด
ภาษี ฤๅมี เหตุควร เจ้าภาษี จะสงสัย ว่ามีของ ต้องภาษี ฤๅ
เจ้าภาษีได้บอกให้ แะ ที่ ด่าน ภาษี โรงภาษี เมื่อ มาถึง ฤๅล่วง
ด่านภาษีโรง ภาษี ให้แะ ที่ด่าน ภาษีโรงภาษี เพื่อได้ตรวจ
สิ่งสินค้า แลให้เจ้าพนักงาน ตรวจภาษี เก็บ ภาษี รีบ ตรวจตรา
ฤๅเก็บ ภาษีโดยเร็ว อย่าให้ ช้า เสีย เวลาไปมา เกิน สมควรได้

ใบตรวจ ภาษี

มาตรา ๗๖ ถ้า ผู้ที่มี สิ่งของ ต้องพิกัต ภาษี หลวง ฤามาถึง ด้าน ภาษี แลโรง ภาษีให้ ทำบาญชี ฤาออกบาญชี สิ่งของ ต้อง พิกัต ภาษีโดยสัจจริง เจ้าพนักงานภาษี จะได้ตรวจ สอบ ถ้าเจ้า พนักงาน ภาษี ยังจะไม่เก็บ ภาษี แลเจ้า ของ สิ่งของ ต้องพิกัต ภาษี จะยัง ไม่จำหน่าย สิ่งของ จนถึง ด้าน ภาษี ฤาโรงภาษีนำ ให้เจ้า พนักงาน ภาษี ออกใบ ตรวจ ภาษีให้ แลให้ เจ้าของ สิ่งของ ต้อง พิกัตภาษี รับใบตรวจ ภาษี มีจำนวน สิ่งของ ชัด เจน บอกโรง ภาษี ที่ จะเก็บ ภาษี นำมายื่น ต่อด้าน ภาษี ฤาโรงภาษี ต่อมา เมื่อ เจ้า พนักงานภาษี ตามด้านฤาโรง ภาษี ในระยะทางได้เห็นใบ ตรวจ ภาษี ตรวจ สิ่งของ ถูกต้อง แลให้ปล่อยให้มา จนถึงโรง ภาษี ที่ จะเก็บ จึงให้มาส่งใบ ตรวจ ภาษี ให้ รับใบเสร็จ เสียภาษี แลถ้า เจ้าของ สิ่งของ ต้องพิกัตภาษี จะจำหน่ายสิ่งของ ในระยะด้าน ภาษี ฤาโรงภาษีใด ให้ขอเสียภาษี รับใบเสร็จ ของที่ จะ จำหน่าย นั้นมา ด้วย ให้เจ้า พนักงานภาษียอม ชักภาษีโดย สดวก

เก็บ ภาษี

มาตรา ๗๗ เมื่อ เจ้าภาษี ฤาผู้แทนเจ้า ภาษี เก็บ ภาษี สิ่ง ของ อย่างไร เป็นเงิน ภาษี อย่างไรให้ ออกใบเสร็จ ให้แก่เจ้าของ ผู้เสีย ภาษี มีจำนวน สิ่งของ แลเงินภาษี ลงสมุดมาศ วัน คืนให้ ชัดเจนไป เป็นสำคัญ สำหรับ คຸ້มของ ที่ ได้เสีย ภาษี แล้ว

เสีย ภาษี

มาตรา ๗๘ การ เก็บ ภาษี นั้น ถ้า พิภักดิ์ เก็บ เป็น ส่วนลด ให้ เจ้า ภาษี ถ้า ผู้ แทน ตี ราคา สิ่ง ของ ตาม ราคา ใน เวลา นั้น ที่ ค่า บด นั้น จะ ขาย ทอด ตลาด ได้ คิด ชัก ภาษี เป็น เงิน ถ้า เจ้า ของ ผู้ เสีย ภาษี ไม่ ยอม ตาม ราคา ที่ ตี ให้ ชัก สิ่ง ของ นั้น ไว้ เป็น ส่วน ภาษี ถ้า พิภักดิ์ เก็บ เป็น เงิน เจ้า ของ ผู้ เสีย ภาษี ไม่ ยอม เสีย เงิน ก็ ให้ ตี ราคา ของ ตาม ราคา ใน เวลา นั้น ที่ ค่า บด นั้น จะ ขาย ทอด ตลาด ได้ ชัก ภาษี เป็น สิ่ง ของ แล สิ่ง ของ ที่ ชัก ภาษี ไว้ นั้น ถ้า มิ ใช่ เป็น ภาษี ผูก ขาด ให้ ขาย ทอด ตลาด นำ เงิน ส่ง พระ คลัง

ยึด แล ขาย ของ ไม่ เสีย ภาษี

มาตรา ๗๙ ถ้า เจ้า ของ สิ่ง ของ ต้อง พิภักดิ์ ภาษี ชด ไม่ ยอม เสีย ภาษี ภาย ยัง ไม่ เสีย ภาษี ให้ เจ้า พนักงาน ภาษี ยึด สิ่ง ของ นั้น ไว้ จนกว่า จะ ได้ เงิน ภาษี ถ้า ถ้า เป็น สิ่ง ของ จะ เสีย ได้ จะ ควร ขาย ของ นั้น เสีย ก่อน ได้ ยึด เงิน ไว้ ก็ ให้ ขาย สุด แต่ ให้ เจ้า พนักงาน ภาษี ระวัง อย่า ให้ เสีย ของ ราษฎร ได้ แต่ ถ้า จะ ขาย เช่น นี้ ต้อง ให้ กระ ทรวง เมือง ฤๅ เทศา ภิบาล เป็น พยาน ด้วย ราคา ของ นอกจาก เงิน ภาษีนั่น ให้ คืน แก่ เจ้า ของ ไป

หมวดที่ ๕ การ ตรวจ จับ

การ ตรวจ จับ

มาตรา ๘๐ กรม กองตระ เวร แล นาย อำเภอกำนัน ใน กระ

หน้า ๑๔๖๖ ลักษณะพิภพภาษาไทย ภายใน เล่ม : ๔

ทรง เมือง แดกรมการ นาย อำเภอ กำนัน ในเทศาภิบาล เปน เจ้า

หน้าที่ทรงจับผู้ ลัก ลอบหนี ฎา บัดบัง น้อ ภาษา ทำผิด พระ ราช

บัญญัติ นี้ในที่ใด ๆ ได้ แดสารวัด ผู้ ถิ่นหนังสือ สำคัญ กรม

สรรพ ภาษา แด สุลกรักษ์ ผู้ แต่ง เครื่อง ยศ แดผู้ตรวจ ซึ่งมี เครื่อง

หมาย ของ กระ ทรง พระคลัง มหาสมบัติ มี อำนาจ ที่จะตรวจ จับ

ผู้ ลัก ลอบหนี ฎา บัดบัง น้อ ภาษา ทำผิดพระ ราชบัญญัตินี้ ที่ คำน

ภาษ ฎาที่โรง ภาษ ได้ แด มี อำนาจ ที่จะไป ตรวจ จับได้ ใน ที่

ขึ้น แต่ต้องขอให้ กรม กอง ตระเวร ฎา นาย อำเภอ กำนันใน

กระ ทรง เมือง แดกรมการ นาย อำเภอ กำนัน ในเทศาภิบาล

เปน ผู้ กำกับ ด้วย ก่อน ที่จะ ไปกำกับนั้น ต้องให้ผู้ รับ สินบล

ฎา ผู้ ขอ สำมาด ก่อน ว่า รู้ เหน โดย หลักฐาน ที่ควร เชื่อควร สงสัย

โดย สักยจริง มิใช่การ แกล้ง แต่ ถ้า จะ ตรวจ ภาษา อย่างเดียว

ไม่จับ อาจ ตรวจแต่โดย ลำพังได้ แต่ ถ้า เปนคนใน บัง คับ

ต่าง ประเทศ มี กองสุล อยู่ใน เขต เมือง นั้น ให้ไปขอ หนังสือ

อนุญาต ตรวจ แดหมาย จับ ต่อกอง สุล ชาติ นั้น ก่อน

จับ ส่ง

มาตรา ๘๑ เมื่อ จับผู้ หนี ภาษา ฎา บัดบังน้อ ภาษาได้ ให้

นำส่ง ต่อ ศาล กอง ตระเวร ฎาเทศาภิบาล เพื่อได้ชำระ ตัด สิน

ถ้า เปนคนใน บังคับ ต่าง ประเทศ มี กองสุล อยู่ใน เขต เมือง นั้น

ให้ส่ง ต่อ กองสุล ชาติ นั้น

ห้ามตรวจจับกลางคืน

มาตรา ๘๒ ห้ามมิให้ตรวจ จับ ภาษี ในเวลา กลาง คืน เว้น
ไว้แต่มีผู้กล่าวถึง ด้าน ภาษี ฎา โรงแษี ใน เวลา กลาง คืน เมื่อ
นั้น ถ้า เป็น เวลา ตึก คืน ชัก ช้อง ลำบาก ที่ จะ ส่ง ก็ ให้ คุ่ม ตัว ไว้
จน เข้า จึง ส่ง ต่อ เจ้า นำ ที่ ผู้ ชำระ

หมวดที่ ๖ การ ปรับ โหม

ไม่ แะ คำน

มาตรา ๘๓ ถ้า ผู้ใด แะ ลัง ไม่ แะ คำน ภาษี ฎา โรงแษี ตาม
มาตรา ๗๕ พิจารณา เป็น สักย ให้ ปรับ โหม ครั้ง หนึ่ง ไม่ เกิน
๑๐๐ บาท

ลัก ลอบ หนี ภาษี

มาตรา ๘๔ ถ้า ผู้ใด ลัก ลอบ หนี ภาษี พิจารณา เป็น สักย ให้
ปรับ โหม ไม่ เกิน สี่ เท่า ของ ลัก ลอบ หนี ภาษี แล ถ้า ของ ซึ่ง
ลัก ลอบ หนี ภาษี ราคา มาก ให้ ปรับ โหม ครั้ง หนึ่ง ไม่ เกิน ๕๐๐
บาท แล สิ่ง ของ ซึ่ง ลัก ลอบ หนี ภาษี นั้น จะ ธิบ เป็น หลวง ด้วย ก็ ได้
ทั้ง เรือ ฎา ล้อ แะ วิน ฎา พาหะนะ ที่ พา สิ่ง ของ ลัก ลอบ หนี ภาษี
โดย ปะโยค พยายาม เร็ว แวง ซึ่ง ได้ รั เทน เป็น ใจ ด้วย จะ ธิบ
เป็น หลวง ก็ ได้

บัต บัง ภาษี

มาตรา ๘๕ ถ้าผู้ไต่ ยื่น บัญชี สิ่ง ของ ยื่น พิทักษ์ ภาษี ให้
 ถูก บัต บัง ภาษี แต่ มิ ได้ ถัด ลง หนี้ ภาษี ถูก ชัด ไม่ เสีย ภาษี
 พิหารณา เป็น สัจย์ ให้ ปรับ โทษ ไม่ เกิน สอง เท่า ของ ที่ บัต บัง แล ถ้า
 ของ ที่ บัต บัง ราคา มาก ให้ ปรับ โทษ ครั้ง หนึ่ง ไม่ เกิน ๑๐๐๐ บาท
 ผิด ข้อ บัง คับ

มาตรา ๘๖ ถ้าผู้ไต่ กระทำ ผิด ข้อ บัง คับ ตาม มาตรา ๘๕
 พิหารณา เป็น สัจย์ ให้ ปรับ โทษ ครั้ง หนึ่ง ไม่ เกิน ๕๐๐ บาท

จำ ถ่าย โทษ

มาตรา ๘๗ ถ้าผู้ไต่ ต้อง ปรับ โทษ ตาม พระราชบัญญัติ นี้
 ไม่มี เงิน เสีย ให้ ทำ โทษ จำคุก ถูก ฎา ครอง ใช้ การ งาน หนัก ถูก
 ไม่ ให้ ทำ การ หนัก แทน เงิน ค่า ปรับ โทษ ตาม กำหนด ครั้ง นี้ ต้อง
 ปรับ โทษ แต่ ร้อย บาท ลง มา ให้ จำคุก เดือน ละ ๒๕ บาท แต่
 สอง ร้อย บาท ลง มา ให้ จำคุก เดือน ละ ๓๔ บาท ยื่น ปรับ โทษ
 เกิน ๒๐๐ บาท ขึ้น ไป ให้ จำคุก เดือน ละ ๑๐๐ บาท แต่ มิ ให้
 เกิน ๒ เดือน

สิน โทษ พิ โนย

มาตรา ๘๘ ถ้า เป็น ภาษี ผูก ขาด สิ่ง ของ ที่ ต้อง รับ เป็น ของ
 เจ้า ภาษี แต่ เงิน ค่า รับ เป็น สิน โทษ เจ้า ภาษี กิ่ง เป็น พิ โนย
 ทลง กิ่ง ถ้า มิ ได้ แ่น ภาษี ผูก ขาด ลง เป็น ของ ทลง ทั้ง สิ้น

เล่ม ๔

ลักษณะพิภพภายใน

หน้า ๑๔๖๙

มาตรา ๘๙ ถ้าผู้ต้องจับต้องพ้อง ไม่มีความผิด โดย
พิจารณาเป็นลัทธิ ให้ผู้ที่จับถูกผู้พ้องเสียค่าปรับใหม่ ให้
แก่ผู้ต้องจับต้องพ้อง ตามสมควร คำนวณที่เสียประโยชน์ แต่มี
ให้เกินค่าปรับใหม่ ถ้าผู้ต้องจับต้องพ้องผิดจะยังเสีย

หมวดที่ ๗ การชำระความ

ศาลชำระ

มาตรา ๙๐ การชำระความตามพระราชบัญญัตินี้ เป็นหน้าที่
ของกระทรวง แลเทศบาล ถ้าจะตั้งท่าโทษเกินอำนาจศาล
ก็ให้ส่งเรื่องศาลสนามสถิตย์ยุติธรรม ถ้าไม่ยอมแก้กัน ชังโทษ
ข้างหนึ่ง อาจมาอุทธรณ์ต่อศาลสนามสถิตย์ยุติธรรมได้ ถ้า
จะฟ้องร้องและจับส่งต่อศาลสนามสถิตย์ยุติธรรมก็ได้ แต่ถ้า
ชังโทษข้างหนึ่งมิพอใจในคำพิพากษา ศาลอุทธรณ์สนามสถิตย์
ยุติธรรมก็ไปทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา

จับมิได้ตั้งโทษ

มาตรา ๙๑ ถ้าหากจับผู้ลักลอบหนีภาษี ถูกจับยังภาษีมิ
ได้ แต่สืบรู้โดยมีหลักฐานมั่นคง เจ้าพนักงานแลเจ้าภาษี
แลผู้ใดผู้หนึ่งจะฟ้อง ให้เรียกผู้ลักลอบหนีภาษี ถูกจับยัง
ภาษีมาพิจารณาก็ได้ แต่ต้องให้ผู้รู้สวามลก่อนฝ่ายราษฎร
ก็มีเหตุจะต้องเจ้าภาษีได้ โดยเหตุที่กดขี่ต่อพระราชบัญญัตินี้
เหมือนกัน

ให้ฟ้อง ภายใน สาม เดือน

มาตรา ๕๒ บรรดา คดี ใน เรื่อง รว เก็บ ภาษี นี้ ให้ฟ้อง
ร้อง แต่ภายใน ๓ เดือน นับแต่วันที่ เกิดเหตุขึ้น ถ้าพ้นกำหนด
แล้ว ห้ามมิให้รับ ไว้พิจารณา

ให้ชำระ คัดสิน เฉพาะ เรื่อง ภาษี

มาตรา ๕๓ บรรดา คดี ใน เรื่อง ตวง เก็บ ภาษี ให้ฟ้อง แล
ชำระ คัดสิน แต่ใน เรื่อง ภาษี อย่าง เร็ว ใน สำนวน นั้น ถ้า คดี
เกี่ยว พัน โดย ทา ว่า ลัก ทรัพย์ ฤ วิวาท ชก ต่ เปน ต้น ให้แยก
ฟ้อง แล พิจารณา คัดสิน อีก ฝ่าย หนึ่ง ต่าง หาก ไม่ เกี่ยว กับ สำนวน
เรื่อง ภาษี นั้น

พระราชบัญญัติ ทวง ตัง ไว้แต่ ณ วันที่ ๑ มีนาคม รตนโกสินทร
ศก ๑๑๑ เปนวันที่ ๔๔๗๗ ใน รัชกาล บัษยุบณนี้

พระราชบัญญัติ ตั้ง ศาล โบริสกา

เปน ศาล ของ ตระเวร สำหรับ กรุง เทพมหานคร

รัตน โกสินทรศก ๑๑๑

มี พระบรมราช โองการ ใน พระบาท สมเด็จ พระ ปรมิเทร มหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้า อยู่หัว คำสั่ง เหนือเกล้า
ตั้ง ว่า ทุก วันนี้ ศาล กรม กอง ตระเวร ใน กระทรวง พระนครบาล
ซึ่ง ได้ พิจารณา สอบ สนวน โจร ผู้ร้าย ซึ่ง กระทำ ผิด ล่วง พระร.ช

กำหนด กฎหมาย พระราช อาญา แล พิจารณา ผู้ ล่วง ละเมิด พระราช
 บัญญัติ กับเปรียบ เทียบ คดี ความ วิวาท ของ ราษฎร ที่ เกิด ใน ห้าง
 ที่ ซึ่ง กรม กอง ตระเวร รักษา อยู่ นั้น ยัง หา ได้ จัด ขึ้น ให้ เียบ
 ร้อย ไม่ ทรง พระราช คำไว้ จะ จัด การ พิจารณา พิพากษา ถัด คดี
 อัน เป็น กระบวน ของ คาล นี้ ให้ รวด เรว เียบ ร้อย ขึ้น กว่า แต่ ก่อน
 ตาม การ สมัย แห่ง คว ม วัฒน เจริญ ของ บ้าน เมือง จ้ะ มี
 พระ บรมราช โองการ ไป ด.เกล้า ให้ ประกาศ ให้ทราบ ทั้ง กัน
 ต่อ ไป ดัง นี้

เลิก ประกาศ กรม พระ นครบาล

แล คาล กรม กอง ตระเวร

ข้อ ๑ ประกาศ กรม พระนครบาล ที่ ว่า ด้วย คดี ๓ ประการ
 อัน ตั้ง ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย เพียง ละหุ โษ ฎ มัชฌิม
 โทะษ มี อาญา ลง โทะษ เขียน เพียง ๔๐ ที่ ลง มา แล ลง
 โทะษ จำ ไม่ ถึง ๔๐ จำ ที่ ตรง กำหนด ทั้ง แต่ ๖ เดือน ลง มา
 กับ มี ปรัช ไหม ไม่ เกิน ๒ ชั่ง ขึ้น ไป ลง วันที่ ๒๒ เดือน
 กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ นั้น ให้ ยก เลิก เสีย กับ ทั้ง
 คาล กอง ตระเวร ซึ่ง ขึ้น กระบวน พระ นครบาล นั้น ก็ ให้ ยก
 เลิก เสีย ด้วย

ตั้ง คาล ไบวิธภา

ข้อ ๒ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ให้ ตั้ง คาล ไบวิธภา ขึ้น

หน้า ๑๔๗๒

ลักษณะ ศาล โบราณ

เล่ม ๕

ศาล แห่ง

เป็น ศาล กรม กอง พระเวร

และมี ผู้พิพากษาผู้

พิจารณาแล เจ้พนักงาน ตามสมควร

แล ให้ ศาล โบราณ นั้น

อยู่ใน พระทรง ยุติธรรม ด้วย

ว่า ด้วย ความ อาญา เพียง ละหุโทษ ศาล โบราณ ควร ชำระ แล ตัดสิน ได้

ความ อาญา ชนิด ใด เป็น กระทวน ศาล โบราณ ได้ พิจารณา

ข้อ ๓ บรรดา คดี ทั้ง ปวง ซึ่ง ศาล โบราณ มี อำนาจ จะ ชำระ
เปรียบเทียบ แล ตัดสิน ได้ นั้น มีกำหนด ดัง จะ ว่า ต่อ ไป นี้

(๑) คดี ที่ กล่าวหา ว่า กระทำผิด ล่วง ละเมิด กฎหมาย
ไปติรักษาหน้าที่ ใน พระนคร นอก พระนคร จุฬาลงกรณ ๑๒๓๗

(๒) คดี ที่ กล่าวหา ว่า กระทำผิด ล่วง ละเมิด ประกาศ
ห้าม เด็ก มิ ให้ เล่น การพนัน ต่าง ๆ ลงวัน ๑ เดือน ๑๐

แรม ๙ ค่ำ ปีจอ ฉศก ๑๒๓๖ แล ประกาศ เพิ่ม เกิน ห้าม
มิ ให้ เด็ก เล่น การพนัน ต่าง ๆ ลงวัน ๑ เดือน ๑๑

ขึ้น ๕ ค่ำ ปีจอ ฉศก ๑๒๓๖ แล ประกาศ เพิ่ม เกิน ครั้งที่ ๓
ห้าม มิ ให้ เด็ก เล่น การพนัน ต่าง ๆ ลงวัน เดือน ๙ ขึ้น ๓ ค่ำ

ปีฉลู นพศก ๑๒๓๙

(๓) คดี ที่ กล่าวหา ว่า กระทำผิด ล่วง ละเมิด ประกาศ
ห้าม มิ ให้ ใช้ บุหรี่ เบียร์ ลงวัน ๔ เดือน ๙ แรม ๙ ค่ำ

มี กฎอนพศก ๑๒๓๗

(๔) คดี ที่กล่าวหา ว่ากระทำผิด ล่วง ละเมิดพระ ช
บัญญัติกรรม ไปรสนีย์สยาม ลง วัน ๓ เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ
ปีกาฬประศก ๑๒๔๗

(๕) คดี ที่กล่าวหา ว่ากระทำผิด ล่วง ละเมิดประศก
ห้าม ไม่ให้ โหยงแล จันทรง เจ้า ใน ที่ต่าง ๆ ลง วัน เดือน ๑๒
รัตนโกสินทรศก ๑๒๔๗

(๖) คดี ที่กล่าวหา ว่ากระทำผิด ล่วง ละเมิด พระราช
บัญญัติ สัตว์ พ หนะ ลง วัน ที่ ๑๕ กรกฎาคม รัตนโกสินทร
ศก ๑๑๖

(๗) คดี ที่กล่าวหา ว่ากระทำผิด ล่วง ละเมิด พระราช
บัญญัติ พิทักษ์ภายใน ใน ร.ศ. ๑๑๑

พระราชบัญญัติ การ การ พ้น ร.ศ. ๑๑๑

พระราชบัญญัติ การ เครื่อง นอกรีต ร.ศ. ๑๑๑

และ พระราชบัญญัติ การ ร.ศ. ๑๑๑

(๘) คดี ขึ้น โดย ซึ่งกล่าวหา ว่ากระทำผิด ล่วง ละเมิด
พระราชกำหนดกฎหมาย ซึ่ง คง ใช้ อยู่ ซึ่ง จะ ได้ ทรง พระ
กรุณา ไปรสนีย์ สยาม ลง วัน ๓ เดือน ๘ แรม ๔ ค่ำ
รัตนโกสินทรศก ๑๒๔๗ ลง วัน เดือน ๑๒
รัตนโกสินทรศก ๑๒๔๗ ลง วัน เดือน ๑๒
รัตนโกสินทรศก ๑๒๔๗ ลง วัน เดือน ๑๒

ไหม เพียงเงิน ๒ ชั่ง ลงมา

(๙) คดี อันใด ซึ่ง กล่าวหา ว่า กระทำผิด ล่วง ละเมิด
 ประการ ที่ เสนาบริ กระทรวง ต่าง ๆ ใ้รับ พระ รชทาน พระ
 บรม ราช นุญาต ใ้ขอ ประการ ห้าม ซึ่งมี อยู่แล้ว ถ้า จะมี
 ประการ ห้าม ข้าง นำต่อ ไป กำหนด โทษ ไม่ ถึง จำคุก แล้ว มี
 ปรับไหม กำหนด ไม่เกิน กว่า ที่ กล่าว มา ข้าง ต้น นี้

พิจารณา ผู้ตั้ง จับ ใ้ ความ จริง ว่า กระทำผิด ต่อ กฎหมาย
 ก็ ใ้ ตัดสิน ลง โทษ ถ้า ไม่ สม ก็ ใ้ ปลดปล่อย โดย เรว

ข้อ ๔ บรรดา คดี ที่ ตั้งฟ้อง ที่ กล่าว มา ใน ข้อ ๓ นี้ เมื่อ มี
 ผู้ใด กระทำผิด เป็น ข้อ ละเมิด ขึ้น แล้ว พลตระเวร จับ ผู้ผิด
 มา ส่ง กักต๊ำ มี โจทก์ ใ้ พลตระเวร จับ มา ส่ง กักต๊ำ ใ้
 ศาล โบริสภา บังคับ ใ้ พลตระเวร ซึ่ง จับ ผู้ผิด มา ถ้า โจทก์ ผู้
 ฟ้อง สบาย ตัว เสีย ก่อน แล้ว บังคับ ใ้ ๆ การ เปะ คำ ฟ้อง กล่าว
 ความ แด่ โดย สัจย์ จริง แล้ว จึง บังคับ ตาม ผู้ตั้ง จับ มา ถ้า
 ผู้ตั้ง ถูก ฟ้อง เป็น จำเลย ใ้ ๆ การ แก่ ฟ้อง ต่อ ไป ถ้า ปฏิเสธ
 มิรับ ก็ ใ้ สืบ พยาน ทั้ง สอง ฝ่าย ถ้า แต่ ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่ง ตาม
 ที่ จะ มี ประเด็น ข้อ สืบ แต่ โดย ยุติธรรม ตาม พระราช กำหนด
 กฎหมาย ถ้า พิจารณา สมจริง ตาม ฟ้อง ก็ ใ้ ศาล โบริสภา
 ตัดสิน ลงโทษ ผู้ กระทำผิด โดย โทษานุโทษ ถ้า พิจารณา ไม่ สมจริง

เล่ม ๔

ลักษณะศาลโบริสภา

หน้า ๑๔๓๕

ก็ให้ตัดสิน ปล่อยไปเสียทันที ห้ามมิให้ ทนวง เหนียวกั๊ก ชัง
ผู้หาความผิดมิให้ไว้เป็น อันยาก

ผู้ต้อง จำเป็น คน ใน บังคับ ต่าง ประเทศ

ให้ส่งไปให้ กงสุล ชำระ

ข้อ ๔ ถ้าพล ตระเวร จำผู้ กระทำผิด มาเอง ก็ให้ ญาติ โทษ
ร้องให้ จำมา ก็ให้ ไล่ ส่วน ให้ ความ ว่าผู้ ต้อง จำ เป็น คน ใน
บังคับ ต่าง ประเทศ ซึ่ง มี หนังสือ สัญญา ทาง พระราช ไมตรี แล้ว
ให้ ศาล โบริสภา บังคับ ให้ นำ ผู้ ต้อง จำ ไป ส่ง ต่อ กงสุล ต่าง ประเทศ
ซึ่ง เป็น สังกัก มุค นาย ของ ผู้ ต้อง จำ นั้น พร้อมกับ โทษ แล้ว ขอ
ให้ กงสุล ผู้ นั้น ชำระ แล ตัดสิน ตาม กฎหมาย

ถ้า ฟ้อง กระทำ เพียง ปรีย ไหม ให้ หมาย เรียก

ถ้า กระทำ ถึง จำ แล เจียน

ก็ให้ โทษ ปล่อย แล้ว หมาย จำ จำเลย

ข้อ ๖ เมื่อ มี ผู้ใด มา ให้ การ ต่าง ฟ้อง ต่อ ศาล ว่า มี ผู้ กระทำ
ผิด ล่วง ละเมิด กฎหมาย ต่าง ๆ ก็ให้ ทัก ถ้าวไว้ใน ข้อ ๓ นั้น
ถ้า ศาล เห็น ว่า ข้อ ที่ กล่าว หานั้น พิจารณา ได้ ความ จริง ก็คง มี
โทษ แต่ เพียง ปรีย ไหม ก็ให้ ศาล ออก หมาย เรียก จำเลย มา แก่
กระทำ ใน ๗ วัน ถ้า จำเลย รู้ หมาย แล้ว ไม่ มา ตาม
กำหนด ก็ให้ ออก หมาย จำ ต่อ ภายหลัง ถ้า ศาล เห็น ว่า

ข้อที่ กล่าวหา นี้ พิจารณาไว้ความจริง จะต้องเป็น ความ อาญา
มิโทษ หลวง ไซ ให้ศาล บังคับให้ โทษ ษานาลตัว เล็บ ก่อ แล้ว
จึง ให้ การเป็น คำฟ้อง แล้วจึง ให้ ออก หมาย จับ ตัว จำเลย มา
โดยทันที เมื่อ ได้ จำเลย มา แล้ว ก็ ให้ ชำระ แด่ ทัก สิ้น เล็บ
โดยเร็ว ทั้ง ว่า ไว้ ใน ข้อ ๔ ของ ทุก ประการ

ผู้ กระทำ ผิด กฎหมาย ลักษณะ ภาษี อากร

ศาล โบริสกา มี อำนาจ ประโยชน์ ไม่ เกิน ๒ ชั่ง

แต่ จำ ชั่ง ไม่ เกิน ๖ เกียน

ข้อ ๗ บัญชา ตระกั ทั้ง ปวง ซึ่ง กล่าวหา ว่า กระทำ ผิด เป็น ข้อ
ละเมิด ต่อ กฎหมาย ทั้ง ปวง อัน เกี่ยว ข้อง ต่อ การ ภาษี อากร ซึ่ง
ราช อาธิบดี ตั้ง เจ้าพนักงาน เก็บ ของ กำ กัก ฤๅ ให้ เจ้า ภาษี นาย
อากร ผูก ขาค ไป กัก ถ้า พล ทุเรศ เหว จัก ทั่ว ผู้ กระทำ ผิด มาเอง
ฤๅ มิ โทษ ให้ จำ มา ส่ง ต่อ ศาล โบริสกา พิจารณา เป็น ฎีกา ว่า
ผู้ ต้อง จำ มา นั้น ให้ กระทำ ผิด ละเมิด ต่อ กฎหมาย เช่น
กล่าว มา แล้ว ศาล โบริสกา มี อำนาจ จะ เรียก เชื้อ ขบ แด่ ทัก สิ้น
ประโยชน์ ลง โทษ ผู้ กระทำ ผิด ได้ แต่ เพียง ประโยชน์ เงิน ไม่ เกิน
กว่า ๒ ชั่ง ขึ้น ไป ฤๅ ลง โทษ จำ ชั่ง ไม่ เกิน กว่า ๖ เกียน
ขึ้นไป เว้น ไว้ แด่ โทษ ไม่ ยอม กลับ ร้อง จะ ให้ ทัก สิ้น ประโยชน์ ฤๅ ลง
โทษ จำ ชั่ง เกิน กว่า นี้ ขึ้น ไป แล้ว ก็ ให้ ส่ง โทษ จำเลย กับ สำนวน
มายัง ศาล เจ้า กระทรง พิจารณา แด่ ทัก สิ้น ต่อ ไป ตาม กฎหมาย

ถ้าความ อุดมกรรม มหันตะโทษ เกิน อำนาจ

ศาล จะชำระแถม ตักสิน ใต้

ก็ให้ สืบ สอน ใต้ พยาน แล้วให้ ส่ง ศาล

เจ้า กระทรวง พิจารณา ต่อ ไป

ข้อ ๘ ถ้าองค์พระเวร ในกระทรวงพระนคร ขาลจับคนร้าย
ซึ่งกระทำความผิด ล่วงละเมิดพระราชอาญาเป็นข้ออุดมกรรม มหันตะโทษ
ที่ ศาลโยธิสถา ไม่มี อำนาจ จะพิจารณาพิพากษาตักสิน ใต้ เต็มจาก
ตาม กฎหมาย แล้ว ก็ให้ศาล สืบ สอน พยาน เสีย ชั้นหนึ่ง
ก่อน ถ้าพิจารณาเห็นว่ามีความพยาน ยืนยันอยู่บ้าง พอเห็น
มูลแห่งความเชื่อได้ว่า คนร้าย นั้น ได้กระทำการล่วง ละเมิด
พระราชอาญาจริง แล้ว ก็ให้ยังคงให้ส่ง คนร้าย นั้น ไป
พิจารณายังศาล อันเป็นเจ้ากระทรวง ต่อ ไป ถ้าในคดี เรื่อง นั้น
มีโทษด้วย ก็ให้โทษ ไป พ้อง ตาม กล่าว โทษ ตาม กระทรวง
ถ้าไม่มีโทษ ก็ให้แจ้งความให้ กรม อัยการ ทราบ แล้วให้ส่ง
สำนวน กับ คำพยาน ที่ สืบ "ไว้" แล้วนั้น ไปด้วย เมื่อ กรม อัยการ
เห็นสมควร จะฟ้อง ใต้ ก็จะได้กล่าว โทษ คนร้าย นั้น ให้ศาลเจ้า
กระทรวงพิจารณาพิพากษา ตักสินลงโทษ ตามพระราชกำหนด
กฎหมาย ถ้าการที่พิจารณา ใต้ สอน คนร้าย ใน ชั้น แรกนี้ เมื่อ
คนที่ ต้องจับมา มีพยาน เป็นคนสนิทโดย อยู่ข้าง แต่ยังไม่
พิจารณาสอบ สอน ทวนพยาน ยัง ไม่มีความ แน่ใจ แน่แรง เจ้าพนักงาน

กอร: ภาวะเวร ผู้สืบความนี้ จะขอเวลาสืบสวนอีกตามสมควร
เพื่อไต่สวนการ ขังคัมให้ชำระ ฎา ขังคัมให้ปล่อยไว้ก่อน ก็ให้ศาล
ไปสืบสภาพคดี ตามคำของเจ้าพนักงานนั้น ถ้าเห็นว่า
เป็นอันสมควร ที่ระงับรอให้มีเวลาสืบสวนอีก ก็ให้อนุญาต
ฎา ถ้าศาลเห็นว่า ผู้ที่ขัง คัมมานั้น มีมโนคติโทษน้อย ไม่
ควร จะ ขัง กักขัง เน้น ซ้ำไป อีก จะ ขัง คัม ทักสิน ให้ปล่อย ไป
ก็ได้ อานาเว อนัน ศาลโบริสกาย่อม ใช้ ใ้ โดย คำวิหี เหตุผล
รอบคอบแล้วทุกประการ ถ้าสืบมีผล ก็ให้ปล่อยผู้ต้องหาเสีย ใ้

ถ้าแปลศาล โบริสกาพิเคราะห์ เห็น ว่า คน ที่ ขัง คัมมานั้น
ไม่มี พิรุณ แต่ ข้อ ใ้ ข้อ หนึ่ง ฎา ไม่มี พยาน มา ยืนยัน ว่า คน ที่
ต้องหา นั้น ใ้ กระทำการ ล่วง ละเมิด พระราชอาญา ถ้า สืบ สืบ
พยาน แล้ว ไม่ สมจริง ว่า คน ที่ ขัง หา นั้น ใ้ กระทำการ ผิด ล่วง
ละเมิด พระราชอาญา ครัง นี้ ใ้ ทักสิน ปล่อย คน ซึ่ง ขัง หา นั้น ไป
ฎา จะ ควร ให้ เรียก ประณัย ทักสิน โฉไว้ ด้วย ฎา มิควร ประณัย ไ้
นั้น ก็ สุก แต่ ศาล โบริสกา จะ พิเคราะห์ ตาม เหตุ การ อัน เป็น มา
แล้ว โดย สมควร

ว่า ด้วย ความ พัง พัง เรียก ทนทรัพย์

ไม่เกิน กว่า ๖ ขัง ศาล โบริสกา

ชำระ แล ทักสิน ใ้

ข้อ ๙ บัญชาความพึงทั้งปวง ซึ่ง ศาล ไทยวิเสสา มี อำนาจ
จะชำระเปรียบเทียบ แล ทรัพย์สินไถ่นั้น มี กำหนดทั้ง จะว่าต่อไป นี้

(๑) พ้องให้เรียกตัวเงินตั้งแต่ ๒ ซึ่ง ลงมา อันเป็น เงิน กู้
ขึ้นกัน กัก ก็ ๆ ศึก ค้าง กัน ด้วย การ ซื้อ ขาย แก่ กัน กัก ก็ ๆ การ
จำนำ กัก ก็ ๆ ค่าจ้าง ค่าเช่า กัก ก็ ๆ สัญญา จะให้ ขึ้น แก่ กัน กัก ก็
ๆ ศึก ค้าง กัน ด้วย เหตุ ประการใด ๆ กัก ก็ บัญชา ที่ จะ ชะ เอา
ให้ ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย

(๒) พ้องให้เรียกทุนทรัพย์ อันเป็น วิญญาณ กระทรัพย์
ๆ อวิญญาณ กระทรัพย์ ซึ่ง ทรัพย์สิน ตั้งแต่ ๒ ซึ่ง ลง มา อัน มี สัญญา
จะให้ ขึ้น แลก เปลี่ยน กัน ด้วย เหตุ ประการใด กัก ก็ ๆ ฝาก ไว้
ต่อ กัน กัก ก็ ๆ จำนำ เข้า กัน กัก ก็ ๆ ชั่ง ชั่ง ยืม เอา ไว้ ด้วย เหตุ
ประการใด กัก ก็ บัญชา ที่ จะ พ้อง เอา ให้ ตาม พระราช กำหนด
กฎหมาย

(๓) พ้องให้เรียกสินไหม แล พิณ บิด ราคารวมกัน ตั้งแต่
๒ ซึ่ง ลง มา อัน จะ เกิด จาก มูล คะ กัก ก็ วิวาท ด้วย ประการใด ๆ
บัญญัติ จะ ประย ัก กัน ได้ ตาม พระราช กำหนด กฎหมาย

(๔) พ้องขอ อำนาจ ศาล ให้ ไล่ ชน คนใด คนหนึ่ง ออกจาก
ที่ กิน โรงเรือน ตึก แพ โขย เหตุ ที่ ผู้ นี้ เขา ที่ กิน โรง เรือน
ตึก แพ ครบ กำหนด สัญญา เข้า แล้ว ไม่ ไป เสีย ๆ ใน ระหว่าง
สัญญา เข้า อยู่ นั้น ไม่ ขอม เสีย ค่า เขา ตาม ข้อ สัญญา ๆ กระทำ ผิด

หน้า ๑๔๙๐

ลักษณะศาลโบริสภา

เล่ม ๔

การ สัญญาเช่าที่ดินด้วย ประการใด ประการหนึ่ง ก็ ถ้า ผู้ นั้น
จำนำที่ดิน โรงเรือน ที่ดิน แะ ไร่ ไร่ นั้น ถึงกำหนดหลุดตาม
สัญญาจำนำแล้ว ไม่ไปเสีย ถ้า หลุดด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง
ตาม กฎหมาย ก็ ถ้า ผู้ นั้น ขายที่ดิน โรงเรือน ที่ดิน ไร่
ครั้น ถึง กำหนดเวลาที่ตน จะ ต้อง ไปตาม ข้อ สัญญา ขาย แล้ว
ไม่ไปก็ ถ้า ผู้ นั้น ขอ ไร่ ไร่ อยู่ ใน ที่ ที่ โรงเรือน ที่ดิน
ครั้น เจ้าของ ไร่ ไร่ ให้ไป บังการ ไร่ ไร่ ไม่ไป โดย เหตุอื่นชอบ
ด้วย กฎหมาย มิได้ก็ ถ้า ผู้ นั้น เข้ามา อยู่ ใน ที่ ที่ โรงเรือน
ที่ดิน อัน มิใช่ ของ ตน โดย มิใช่ อำนาจ ตาม กฎหมาย ก็
ใน สรรพเหตุ ทั้ง นี้ ถ้า โทษ ผู้ ฟ้อง ขอให้ ศาล ไล่ ขัง ผู้ นั้น มี
พยาน หลักฐาน อาจ เสีย แสง แสง ใด ใด ฎีกา ให้ สมจริง
ทั้ง เช่น กล่าว มา นี้ แล้ว ก็ ผู้ ฟ้อง ใด ตาม พระราชกำหนด
กฎหมาย

แต่ บัญญัติ ที่ กล่าว มา นี้ ถ้า โทษ จำเลย ได้ หลุด ระยะเวลา
จับกุม มา ส่ง ต่อ ศาล โบริสภา แล้ว ให้ จำเลย เบียดเบียน
ฎีกา ถัดสิน ให้ แล้ว โดย เร็ว ตาม สมควร แะ ฎีกา ความ โดย ยุติธรรม
ตาม พระราชกำหนด กฎหมาย

ข้อ ๑๐ ใน มุข คติ ๔ ประการ ที่ กล่าว ไว้ ใน ข้อ ๙ นั้น
ถ้า ผู้ใด ผู้หนึ่ง มา ให้การ ทาง ฟ้อง ศาล โบริสภา แล้ว ให้ หลุด
หมาย เรียก จำเลย ให้ มา แล ก็ แต่ ภายใน ๗ วัน แล โหมง

บุตรคนที่ ๓ โจทย์ฟ้องในโบโร สิ่งแรก ใน พยานนี้เพื่อที่จำเลย
ทราบด้วย ถ้าจำเลยรู้ พยานแล้วไม่มาตามกำหนด ก็ให้
ออกหมายจับต่อภายหลัง เมื่อ โจทย์จำเลย มาพร้อมกันตาม
กำหนดพักแล้ว จำเลยให้การ ปฏิเสธข้อ ๕ ก็ให้ จำเลย
ประณามสืบพยานหาความจริงมาประกอบ แล้วให้ เบี่ยงเหิน
ๆ ทักสิน ตาม รูปความ ให้ถูกตั้ง ขอบด้วย พระราชกำหนด
กฎหมาย

ข้อ ๑๑ ถ้าแต่ในคดี ซึ่ง โจทย์ฟ้อง ขออำนาจศาล ให้ได้
ข้อผู้ซึ่งอยู่ใน ที่ดิน โรง เรือน ตึก แพ ดังกล่าวไว้ในข้อ ๔ นั้น
เมื่อ ศาลให้ทราบคำฟ้องแล้ว ก็ให้ พยาน ขอบ จำเลย ผู้ อยู่
ในที่ดิน โรงเรือน ตึก แพ ให้ทราบ แต่กำหนด วัน ให้ ไป
เสีย จาก ที่ดิน โรงเรือน ตึก แพ นั้น แต่ภายใน กำหนดวัน ซึ่ง
ศาลพิเคราะห์เห็นสมควร ดังเหตุการณ์ที่จะกำหนดวัน ให้ ไป
นั้น ถ้าจำเลยรู้ พยานแล้ว เห็นว่า ตน ควร อยู่ใน ที่ดิน โรงเรือน
ตึก แพ ให้ต่อไป ตาม พระราช กำหนด กฎหมายไว้ ก็ให้
มาให้การ แก่ ฟ้อง ใน ศาลโบโรวิสา แต่ ภายใน ๗ วัน นับตั้ง
แต่วันที่ ออกหมายเป็นต้นไป แล้วให้ ศาล พิจารณาต่อไป ตาม
กฎหมาย ถ้าพิจารณาสมจริงตามฟ้อง ก็ให้ ทักสิน ไล่ขับ จำเลย ไป
เสีย ถ้าพิจารณาไม่สมจริงตามฟ้อง ก็ให้ ทักสิน ยกฟ้องเสีย
แต่ ฝ่าย โจทย์ ก็ดี ฝ่าย จำเลย ก็ดี ผู้ไม่พึงใจ ขอบตาม คำ

ทักษิณนั้น ย่อมจะไปพึ่งร้อง กล่าวโทษกัน บัง ทรวง ศาล
ณนาม สถิตย์ บุติกรรม ไ้ ต่อ ไป กว

ข้อ ๑๒ อนึ่ง ถ้า ศาลโบริสกา ทักสิน ให้ ไล่ขับ จำเลย ออก
จาก ที่ กิน โรง เรือน ตึก แพ แล จำเลย ไม่ ทักใจ พึ่ง ชุรณ
กล่าวโทษ คำ ทักสิน แล้ว ก็ ให้ ศาล ออก หมาย ไป ยัง เจ้า พนักงาน
กอง ทระเว ให้ ทำ ประกาศ ไล่ขับ จำเลย ไป จาก ที่ กิน โรง เรือน
ตึก แพ ตาม คำ ทักสิน ทุก ประการ ถ้า จำเลย ยัง ก็ อึง ชัก ชิน
ไม่ ไป จาก กิน โรง เรือน ตึก แพ ตาม ประกาศ แล้ว ก็ ให้
เจ้า พนักงาน กอง ทระเว มั่ง คับ ้วย กำ ลัง แวง เพื่อ จะ ขม ไล่
ให้ ไป รง ไ้ นั้น ทุก ประการ

ข้อ ๑๓ โทษ ก็ จำเลย ก็ ฝ้าย ไค ฝ้าย หึ่ง เหน ว่า
ศาลโบริสกา พิพากษา ทักสิน ความ อาญา ฤ ความ แ่ง โดย อำนา
อัน มี อยู่ ใน ประกาศ นี้ ลิด ด้วย พระราช กำหนด กฎหมาย ขท ไค
ขท หึ่ง ยะ ไม่ ยอม ตาม พิพากษา ทักสิน นั้น จะ ขอ ทูลา พ้อง
ชุรณ ก็ ให้ พ้อง ชุรณ กล่าวโทษ คำ พิพากษา ทักสิน ของ ศาล
โบริสกา นั้น ต่อ ทรวง ศาล ชุรณ ณนาม สถิตย์ บุติกรรม
แต่ ใน กำหนด ๑๕ วัน เพื่อ ศาล ชุรณ จะ ไ้ เรียก สำนวน ไป
ทรวง ฤ พิจารณา ชิน ชุรณ แล พิพากษา ทักสิน ฤ ความ ชุรณ
อาญา ชุรณ แ่ง ใน ทรวง ต่าง ๆ ตาม พระราช ัญญัติ

ว่า ด้วย อำนาจ ของ ศาล โบริสภา

ในการ รับ ย้าย

ข้อ ๑๔ ศาลโบริสภา มี อำนาจ จะรับ ย้าย ได้ดัง จะกล่าว ต่อไป

(๑) ถ้า นายเงิน ให้ พล ตระเวร จับ ทาษ มา ย้าย ไว้ต่อ ศาล
โบริสภา เมื่อ ได้ถาม ทาษ รับ ตาม คำ ย้าย ก็ ดี ถ้า มิรับ ตาม
คำ ย้าย ก็ ดี ถ้า เงิน คำตัว ทาษ ตั้งแต่ สอง ชั่ง ลง มา ก็ ให้
พิจารณา แล เปรียบ เทียบ ถ้าตัดสิน ได้ เด็จ ขาด ดัง ว่า ไว้ ใน

ข้อ ๙ นั้น จง ทุก ประการ

(๒) ถ้า เจ้าหนี้ ให้ พล ตระเวร จับ ลูกหนี้ มา ย้าย ไว้ต่อ ศาล
โบริสภา เมื่อ ได้ถาม ลูกหนี้ รับ ตาม คำ ย้าย ก็ ดี ถ้า มิรับ
ตาม คำ ย้าย ก็ ดี ถ้า เงินหนี้ อัน ติด ค้าง นั้น อยู่ ตั้งแต่ สอง ชั่ง
ลง มา ก็ ให้พิจารณา แล เปรียบ เทียบ ถ้าตัดสิน ได้ เด็จ ขาด
ดัง ว่า ไว้ ใน ข้อ ๙ นั้น จง ทุก ประการ

(๓) ถ้า คน หลาย คน ชก ตี พัน แทง วิวาท กัน ต่าง คน ต่าง
ให้ พล ตระเวร จับ มา แล ต่าง คน ต่าง ย้าย กัน ไว้ ณนี้ ถ้า ศาล
พิจารณา เห็น ว่า มูล คดี วิวาท อัน นั้น จะปรียบ กัน คง เปน สิ้น ไหม
พินัย ตั้งแต่ สอง ชั่ง ลง มา แล้ว ก็ ให้พิจารณา แล เปรียบ เทียบ
ถ้าตัดสิน ได้ เด็จ ขาด ดัง ว่า ไว้ ใน ข้อ ๙ นั้น จง ทุก ประการ

ถ้า คดี ๓ ประการ อัน กล่าว มา นี้ พุน ทรัพย์ เกิน กว่า สอง

หน้า ๑๔๘๔

ลักษณะศาลโบริศกา

เล่ม ๕

ซึ่ง ขึ้น ไป ศาลโบริศกา มีอำนาจ จะเปรียบเทียบ ให้โจทก์
จำเลย ปรานี ปรานอม ยอม กัน โดย ดี ได้ แต่ ถ้า ฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่ง
ไม่ยอม ตาม คำเปรียบเทียบ แล้ว ก็ ให้ศาล รับ เขา แต่ ข้ายัด ไว้ตาม
กฎหมาย แล ให้ โจทก์ จำเลย ไป พ้อง ร้อง ยัง ศาล ตาม กระทรวง
ว่า ด้วย ประกัน

ข้อ ๑๕ เมื่อ มีคน ใด คน หนึ่ง มา ข้ายัด กัน ไว้ต่อศาล โบริศกา
ด้วย มุลด คะติ เช่น ว่า ไว้ ใน ข้อ ๑๔ ก็ ดี ถ้า ด้วย มุลด คะติ ใดๆ
ซึ่ง ศาลโบริศกา มีอำนาจ จะรับ ข้ายัด ไว้ได้ ตาม พระราช กำหนด
กฎหมาย ก็ ดี ให้ศาล เรียก ประกัน แก่ ผู้ ต้อง ข้ายัด ไว้ตาม สมควร
แก่ รูป ความ เว้น แต่ ศาล พิเคราะห์ เห็น ว่า ผู้ ข้ายัด ไม่ มี หลัก ฐาน
สิ่ง สำคัญ อัน เปน พยาน มา ประกอบ กับ มุลด คะติ ที่ คน กล่าว หา
ใน คำ ข้ายัด นั้น เปน แต่ จะ แกล้ง ข้ายัด เพื่อ จะ ให้ ผู้ ต้อง ข้ายัด
ต้อง กัก ชัง อยู่ แล้ว ก็ ให้ รับ แต่ คำ ข้ายัด เปน พยาน ไว้ ไม่ ต้อง
เรียก ประกัน แก่ ผู้ ต้อง ข้ายัด ก็ ได้ ให้ ผู้ ข้ายัด ไป ร้อง พ้อง กล่าว
โทษ กัน ตาม กฎหมาย ศาลโบริศกา ไม่ จำ เปน คับ สิ่ง ตัว ผู้ ต้อง
ข้ายัด ไป ยัง ศาล ซึ่ง เปน เจ้า กระทรวง เลย

ข้อ ๑๖ บรรดา คน ทุก ๆ คน ซึ่ง พ้อง หา กล่าวโทษ แก่ กัน
เปน โจทก์ จำเลย อยู่ ใน ศาลโบริศกา แล้ว ต้อง เรียก ประกัน ไว้
ทั้ง สอง ฝ่าย ตาม กฎหมาย แต่ คน ซึ่ง คับ หา ว่า เปน โจร ผู้ร้าย
ต้อง จับ มา ส่ง ยัง ศาลโบริศกา ๆ จะมี อำนาจ พิพากษา ก็ ดี ถ้า ไม่

เล่ม ๔

ลักษณะ คาลโบริสภา

หน้า ๑๔๘๕

มีอำนาจพิจารณา ก็คือ คาลโบริสภาจะยอมให้มีประกันก็ได้
ถ้าไม่ยอมให้มีประกันก็ได้ สุดแต่จะพิจารณาเห็นสมควร
อันมีโทษหนักแฉะตามกฎหมาย

ข้อ ๑๗ คาลโบริสภาที่มีอำนาจจะเรียกประกันได้สองประการ
ดังนี้

(๑) บังคับให้ตัวความหาคนอันสมควรมาเป็นนายประกัน
แต่ผู้เดียว ถ้าให้มีผู้เป็นรับเงื่อนไขของนายประกันอีกคนหนึ่ง
ก็ได้ ตามพระราชกำหนดกฎหมาย

(๒) บังคับให้ตัวความเอาเงินถวายทรัพย์สิ่งใด อันมีราคา
พอสมควรแก่รูปความมาวางไว้กลางตระลาการ เป็นตัวประกัน
ก็ได้

วิธีประกัน ๒ ประการนี้ ตัวความจะเลือกเอาอย่างใดอย่าง
หนึ่ง ให้ศาลโบริสภาอนุญาต ยอมตามสมควรแก่เหตุ
การนั้น ๆ

ข้อ ๑๘ พระราชกำหนดกฎหมาย ลักษณะอายุัดซึ่งยังคง
ใช้อยู่นั้น มีอยู่ดังต่อไปนี้ ให้ศาลโบริสภาประพฤติตาม
ในการรับอายุัดทุกประการ

ลักษณะอายุัด

กฎหมายเล่ม ๑

(๑) พระราชบัญญัติ มหาศักราช ๑๓๘๗ ลักษณะทนาย
อายุัดไพร่ทนาย ให้ว่ากล่าวใน ๗ วัน หน้า ๓๔๗

หน้า ๑๔๘๖

ลักษณะอากรการพนัน

เล่ม ๔

(๒) มาตรา ๒๙ ลักษณะ ตระลาการ อายัด ข้าง ม้า
วัวควาย ข้าคน ลูกหนี้ ให้ว่ากล่าว ใน ๑๕ วัน หน้า ๔๖๒

(๓) มาตรา ๖๔ ลักษณะ ตระลาการ จับ ทาษ ลูกหนี้ มา
กฎหมาย ถ้า มิรับ ให้ฟ้อง ประทับ คำกฎหมาย หน้า ๔๗๑

กฎหมาย เล่ม ๒

(๔) มาตรา ๓๐ ลักษณะ อาญาราวรู้ พย ประหาษ ลูกหนี้
ให้อายัด ไว้ หน้า ๒๓๖

(๕) มาตรา ๓๑ ลักษณะ อาญาราวรู้ สรรพสิ่ง ของ ไค ๆ
หาย ไป พย ประเข้า ให้อายัด ไว้ หน้า ๓๒๗

(๖) กฎหมาย โป้ลิต จุลศักราช ๑๒๓๗
ข้อ ๕๓ จับ ทาษ ลูกหนี้ มา อายัด ถ้ามิรับ ให้ ใจทย พ้อง
ตาม กฎหมาย หน้า ๔๑

ประกาศ มา เนวัน ที่ ๓๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๐
เป่น วัน ที่ ๘๙๐๗ ใน รัชกาล ๒๕๒๒ นี้

พระราชบัญญัติ อากร การพนัน

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

มี พระบรมราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระปรมินทร มหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุล จอมเกล้า เจ้า อยู่หัว ดำรัส เหนือเกล้าฯ
สั่ง ว่า การ พนัน อย่าง ไทย ซึ่ง มี ธรรมเนียม อนุญาต ให้ เล่น มา
แต่เดิม แล การ บ่อน เบี้ย อย่าง จีน ซึ่ง อนุญาต ให้ เล่น มาแต่

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

ราชการ ที่ ๓ โดยมีเงิน ขากร หลวง นั้น มีลักษณะ การ เล่น พนัน
 หลาย สิ่ง หลาย อย่าง ได้โปรดเกล้าฯ ห้ามมิให้เล่น ก็หลาย อย่าง
 ทั้ง ที่ คง อนุญาต ให้เล่น ก็ จัด กำหนด ลด หย่อน อยู่แล้ว แต่การ
 บ่อน เบี้ย ซึ่ง อนุญาต ให้เล่น ใน บัด นี้ ยัง แยก ย้าย อยู่ หลาย พแนก
 มีแต่ ท้อง ตรา ตั้ง นาย อากร เปน ข้อ บังคับ สมควร จะรวบรวม มา
 ไว้เป็น ส่วน เดียว แล มีข้อ บังคับ รวบ รัด ให้ กวดขัน จึง ทรง
 พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้คัด ข้อ บังคับ ใน ท้องตรา เดิม เพิ่ม
 เดิม แก่ ไซ้ ตรา เปน พระราชบัญญัติ ตาม พระบรม ราช ประสงค์ ดังนี้

นามเขตฯ แล กำหนด ใช้ พระราชบัญญัติ

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียก นาม ว่า พระราช
 บัญญัติ อากร การพนัน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๑ สำหรับ ใช้ ได้
 ตลอด พระราช อาณาเขตฯ สยาม แล จะให้ ใช้ ใน เขตฯ เมือง ไค
 จะได้ ประกาศ ใน หนังสือ พิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา กำหนด ให้ ใช้ ได้
 ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทร ศก ๑๑๒ เปน ต้น สืบ ไป

เลิก พระราชบัญญัติเก่า

มาตรา ๒ เมื่อ ได้ ใช้ พระราชบัญญัตินี้ แล้วเมื่อ ไค
 ให้ยกเลิก พระราชบัญญัติ พิกัด ท้องตรา อากร บ่อน เบี้ย ตำบล
 อากร บ่อน เกี้ยว ไทย อากร บ่อน เบี้ย จีน อากร การพนัน แล อากร หวย
 เสีย ไม่ ใช้ ต่อ ไป

อธิบาย คำ

มาตรา ๓ คำซึ่ง ใช้ใน พระราชบัญญัตินี้ ให้เข้าใจ ทั้ง คำ
อธิบาย ต่อไปนี้ คำ ว่า เทศาภิบาล หมายถึง ความ ว่า ข้าหลวง
ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ ซึ่ง รักษา ราชการ บ้าน เมือง นั้น ๆ
ผู้กรมการ ผู้น้อย แล นายอำเภอ ท่านั้น ผู้รักษาการ ในเขต
ตำบล นั้น

คำว่า นาย อากร หมายถึง ความ ว่า ผู้ใด รับ อนุญาต จาก ราชอาณาจักร
ไปตั้ง ทำ อากร การพนัน

คำว่า วันหนึ่ง คือ กลาง วัน ๑๒ ชั่วโมง ถ้า กลาง ค่ำ ๑๒
ชั่วโมง ถ้า รวม ทั้ง กลาง วัน แล กลาง ค่ำ ๒๔ ชั่วโมง ถ้า
กลาง วัน ไม่ถึง ๑๒ ชั่วโมง กลาง ค่ำ ไม่ถึง ๑๒ ชั่วโมง
แต่แบ่ง เป็น กลาง วัน กลาง ค่ำ ไม่ ว่า ก็ ชั่วโมง นับ เป็น สอง วัน

อากร การพนัน นั้น จัดแบ่ง เป็น ๔ ภาค คือ

ภาคที่ ๑ การ เล่น ต้อง ห้าม คือ ๑ หวย จับยี่เกี๋ย ๒ ไม้คำ
ไม้แดง ไม้หมุน ไม้สามอัน ไม้สามใบ ๓ ชนไก่มีด ผูกเข็ม
ผูกมีด ผูก หนาม ใน บั๊กนาค เดี่ยว ไก่ที่ ชน ถ้า วาง ยามาเยื่อ
สัตว์ที่ แข่ง ที่ ชน ๔ แข่ง เต่า เพลิง ๕ โยน ห่วง ขี่รูป
๖ การ เล่น ที่มี ลักษณะ วิธึ เช่น กล่าวนี้

ภาคที่ ๒ การ หวย คือ ออก หวย ก ข เล็ก ๓๔ ตัว
เว้น ตัว ง แล ตัว ธ ให้ ราษฎร แหง ถ้าง แหง ถูก ใช้ ๓๐ ต่อ ต้นทุน

ภาคที่ ๓ การบ่อนเบี้ย คือ ๑ โป้บัน โป้กำ ๒ ถั่ว ๓ กำตัด

ภาคที่ ๔ การพนัน คือ ๑ แปรเก้า ช้างงา แล ปอก ๒ ค่อ
แถม ๓ ชนนกชนไก่ แล ปล่อยนก ๔ ชนปลา กัดปลา เข็ม
๕ แข่งเรือ ฟุ้งเรือ ล้อ ๖ แข่งเรือ ขี่ในน้ำ ๗ วึ่งแข่ง วัวคน
วึ่งแข่ง วัวกระแทะ วึ่งแข่ง โค กระบือ ม้า แล วึ่งแข่ง รถล้อ เกวียน
๘ สกาส แกควด แล หมากรุก ๙ คลี่สับแลไม้ทิ้ง ๑๐ ยิงศร
ยิงปืน ๑๑ ไฟ่ต่าง ๆ ๑๒ การพนัน ที่มีลักษณะ วิธี เช่น กล่าวนี้

ห้าม แล อนุญาต เล่น อากร การพนัน

มาตรา ๔ ห้ามมิให้ราษฎรผู้ใดผู้หนึ่ง เล่น อากร การพนัน
ซึ่ง ห้าม ไว้ต่อไป นี้ คือ

ห้ามมิให้เล่น การ เล่น ต้อง ห้าม ในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดย
พนัน กัน ด้วยทรัพย์สิน ของ ทอง แล เงิน ถ้า มิ ได้พนัน เปน อันขาด

ห้ามมิให้เล่น ออก หวย ถ้า ลัก ออก หวย โดยวิธี กินโพล ใน
ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยพนัน กัน ด้วยทรัพย์สิน ของ ทอง แล เงิน
ถ้า มิ ได้พนัน เปน อันขาด เว้น ไว้แต่ผู้ที่เป็น นาย ออก หวย
ได้รับ ครา ตั้ง จากเจ้าพนักงานแต่ถึง กระนั้น ก็เฉพาะออก หวย
ได้แต่ ที่ซึ่ง เจ้าพนักงาน จะกำหนด ให้

ห้ามมิให้เจ้ามือ เล่น การ บ่อน เบี้ย ในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง
โดยพนัน กัน ด้วยทรัพย์สิน ของ ทอง แล เงิน ถ้า มิ ได้พนัน เปน
อันขาด เว้น ไว้ผู้ที่เป็น นาย อากร บ่อน เบี้ย ได้รับ ครา ตั้ง

จากเจ้าพนักงาน แต่ถึงกระนั้น ก็เฉพาะเป็นเจ้ามือเล่น บ่อน เบี้ย
ได้ แต่ที่ซึ่ง เจ้าพนักงาน กำหนดให้ แล ห้ามมิ ให้เป็น คน
แทง การ บ่อน เบี้ย ในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยพนันกัน ด้วย
ทรัพย์สิน ของ ทอง แล เงิน ฤ็ มิได้พนัน นอกจากที่โรง บ่อน ซึ่ง
เจ้าพนักงาน กำหนดให้ มีนาบ อากร บ่อน เบี้ย ไปตั้ง เล่น เป็น อันขาด
ห้ามมิ ให้เล่น การพนัน ในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง โดยพนันกัน
ด้วยทรัพย์สิน ของ ทอง แล เงิน นอกจาก ได้เสีย เงิน อากร แล
รับ อาชญาบัตร จาก นาย อากร การ พนัน เป็น อันขาด

ชักหัว เบี้ย แล ออก อาชญาบัตร

มาตรา ๕ ให้นาย อากร หวย ชัก คำน้ำ แก่ราษฎร ผู้แทง หวย
ถูก ๓๐ ชัก ๑ ให้นาย อากร บ่อน เบี้ย ชักหัว เบี้ย แก่ราษฎร
ผู้มาเล่น ดังนี้

ไปกำ ไปบัน แล กำตัด ชักจาก นักเลง ผู้แทง ถูก ๑๑ ชัก ๑
ทุกราว แทง ถูก เว้น ไว้แต่ กระดาน ไชย ซึ่งแทง ถูก ครั้ง แรก
ถั่ว ชักจาก นักเลง ผู้แทง ใน วันหนึ่ง เป็น ชนิด ดังนี้

แทงแต่ ๒ บาทลงมา	ชัก ๒๕ สี่ตางค์
แทงแต่ ๒ บาท ถึง ๔ บาท	ชัก ๕๐ สี่ตางค์
แทงแต่ ๔ บาท ถึง ๘ บาท	ชัก ๑ บาท
แทงแต่ ๘ บาท ถึง ๒๐ บาท	ชัก ๒ บาท
แทงแต่ ๒๐ บาท ถึง ๔๐ บาท	ชัก ๓ บาท

แทงแค่ ๔๐ บาท ถึง ๖๐ บาท ชัก ๔ บาท

ตั้งแต่นั้นขึ้นไปชักแค่ ๔ บาท เท่านั้น ให้นายอากรการพนัน เรียกเงินหัวเบี้ยจากผู้มาขออนุญาตไปเล่นการพนัน คือ ๑ แปกเก้าข้างงาแลปอีก ๒ ต่อแถม ๓ สะแกสะกาดวด แลหมารุก ๔ ไฟต่าง ๆ วงหนึ่งวันหนึ่งบาท ๑ ปล่อยน ๒ แข่งเรือฟ่งเรือลือ ๓ ยิงศรยิงปืนคลีตบัวแลไม้ หึ่ง วงหนึ่งวันหนึ่ง ๒ บาท ๑ แข่งเรือขี้นน้ำ ๒ วึ่งแข่งวัวคน วึ่งแข่งวัวกระแทะ วึ่งแข่งโคกระบี่ม้าแลวึ่งแข่งรถล้อเกวียน วงหนึ่งวันหนึ่ง ๓ บาท ๑ ชนนกชนไก่ ๒ ชนปลาปักปลาเข็ม วงหนึ่งวันหนึ่ง ๔ บาท แลการพนันต่าง ๆ ที่มีลักษณะวิธีดังกล่าวนี้ วงหนึ่งวันหนึ่งให้คิดหัวเบี้ยดังวิธีกล่าวข้างต้น คือ การเล่นด้วยไฟ ถูกด้วยสิ่งของเล็ก เช่น ต่อแถม แลหมารุก เล่นอยู่กับที่ วงหนึ่งวันหนึ่ง ๑ บาท ถ้ามีของเป็นเครื่องเล่นแต่ต้องวึ่งเดินวงหนึ่งวันหนึ่ง ๒ บาท ถ้าเป็นการวึ่งแข่งวงหนึ่งวันหนึ่ง ๓ บาท แลถ้าเป็นของต่อสู้กัดตีวงหนึ่งวันหนึ่ง ๔ บาท แล้วให้ออกอาชญาบัตรตามแบบหมาย ข ซึ่งต่อท้ายพระราชบัญญัตินี้ ให้แก่ผู้ขออนุญาตไป

ปรับ โทษ

มาตรา ๖ ถ้าผู้ใดกระทำความผิดพระราชบัญญัตินี้ ให้ถึงโทษ

ปรับไหม ดังนี้

ผู้กระทำความผิดพระราชบัญญัตินี้ ข้อที่ได้บังคับปรับไหม
 ฤๅทำผิดกฎ ของ เสนาบดีกระทรวง พระคลังมหาสมบัติ พิจารณา
 เป็นสัจให้ปรับไหม คนหนึ่ง คราวหนึ่งไม่เกิน ๑๐๐๐ บาท
 ขึ้นไป ผู้กระทำความผิดผู้เป็นเจ้าสำนักนี้ แลผู้รู้เหิน เป็นใจไม่
 พ้อง ร้อง เล่น การ เล่น ต้อง ห้าม พิจารณา เป็น สัจ
 ให้ปรับไหมเจ้ามือ แลเจ้าสำนักนี้ คนหนึ่ง คราวละ ๕๐๐๐
 บาท ผู้แต่ง คราวละ ๒๐๐๐ บาท ผู้สมรู้ เป็นใจไม่ พ้อง ร้อง คน
 หนึ่ง คราวละ ๑๐๐๐ บาท เป็นสินไหมให้แก่โจทก์ถึง เป็นพินัย
 หลวง ถึง

ผู้กระทำความผิดผู้เป็นเจ้าสำนักนี้ แลผู้รู้เหินเป็นใจไม่พ้อง
 ร้อง เล่น การ เล่น ออก หวย ผิด พิจารณา เป็นสัจ ให้
 ปรับไหมผู้ ออก แลผู้เจ้าสำนักนี้ คนหนึ่ง คราวละ ๕๐๐๐ บาท
 ถ้าผู้สมรู้ เป็นใจไม่ พ้อง ร้อง คนหนึ่ง คราวละ ๑๐๐๐ บาท
 เป็นสินไหมให้แก่โจทก์ถึง เป็นพินัยหลวง ถึง

ผู้กระทำความผิดผู้เป็นเจ้าสำนักนี้ แลผู้รู้เหินเป็นใจ
 ไม่พ้อง ร้อง เล่น การ เล่น ผิด พิจารณา
 เป็น สัจ ให้ปรับไหม นาย บ่อน แลเจ้า สำนักนี้ คนหนึ่ง
 คราวละ ๕๐๐ บาท คน เล่น ด้วย คนหนึ่ง คราวละ ๒๐๐ บาท
 ผู้สมรู้เป็นใจไม่พ้อง ร้อง คน หนึ่งคราวละ ๑๐๐ บาท เป็นสิน

ไหมให้แก้โทษทั้ง เป็นพนัน หลวง กิ่ง

ถ้าผู้ต้องปรับไหมไม่มีเงิน จะเสีย ให้เปลี่ยนโทษ จำคุก
 ครวงไซ้ทำการหนัก ตามกำหนดเงิน ค่าปรับดังนี้ ๑๐๐ บาท
 ลงมาให้ชั่งไว้ ๒ เดือนลงมา ๒๐๐ บาท ลงมาให้ชั่งไว้ ๔
 เดือนลงมา ๕๐๐ บาทลงมาให้ชั่งไว้ ๖ เดือนลงมา ๑๐๐๐
 บาทลงมาให้ชั่งไว้ ๑๐ เดือนลงมา ๒๐๐๐ บาทลงมาให้ชั่งไว้
 ๑๖ เดือนลงมา ๔๐๐๐ บาทลงมาให้ชั่งไว้ ๒๐ เดือนลงมา
 แล ๘๐๐๐ บาทลงมาให้ชั่งไว้ ๒๔ เดือนลงมา

กรมสรรพากร เป็นเจ้า นำ ที่

มาตรา ๗ กรมสรรพากร กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ เป็น
 เจ้า นำ ที่ จัดการ กะตำบล บ่อน ที่ควร อนุญาต แลตรวจตรา รักษา
 การ ตามพระ ราชบัญญัติ นี้ ผู้ใด อยาก จะเป็น นายอากร การ
 พนัน ให้ยื่น เรื่องว่า ประ มูต แลกระ ทำตาม พระราชบัญญัติ
 การ ภาษี อากร รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ แลถ้า นายอากร กระ ทำ
 ผิดพระ ราชบัญญัติ การ ภาษี อากร รัตนโกสินทรศก ๑๑๑
 เป็นผู้ เรียก คั้น ฤ็ประ กาศ คั้น อาชญา บัตร นั้น ด้วย แล เสนาบดี
 กระทรวง พระคลังมหา สมบัติ มี อำนาจ ที่จะมอบ นำ ที่ ให้เทศาภิบาล
 กระ ทำการ อย่างกรมสรรพากร ได้เฉพาะ เขต เมือง นั้น ๆ

การตรวจ จับ

มาตรา ๘ กระทรวง เมือง แลเทศาภิบาล เป็นเจ้า นำ ที่ ผู้

หน้า ๑๔๔๔

ลักษณะอากร การพนัน

เล่ม ๕

ทรง ทรง จับกุม ผู้กระทำความผิดต่อพระราชบัญญัตินี้ แลสารวัตร
กรมสรรพากร ผู้ถือหนังสือสำคัญ ของกรมสรรพากร แล
นายตรวจของ นายอากร ผู้มีเครื่องหมายสำคัญของกรม
สรรพากร มีอำนาจที่จะตรวจตราผู้กระทำความผิด ต่อพระราช
บัญญัตินี้ได้ แต่ถ้าจะจับกุมต้องขอให้กระทรง เมือง ฤๅเทศา
ภิบาล เป็นผู้กำกับจับกุมให้

ชำระความ

มาตรา ๙ บรรดาผู้ที่ต้องจับในการทำความผิดต่อพระราชบัญญัติ
นี้ ให้ส่งต่อกระทรง เมือง ฤๅเทศาภิบาล แลให้ผู้จับยื่น
ฟ้องต่อศาลกองตระเวน ฤๅเทศาภิบาลเป็นเจ้าหน้าที่จะพิจารณาไต่สวน
ถ้าจะต้องถึงปรับไหมมากเกินอำนาจศาลจะตัดสินได้ ให้ส่ง
ถ้อยคำสำนวนไปยังศาล สนามสถิตย์ยุติธรรม เพื่อได้ชำระ
ตัดสินแลถ้าศาลกองตระเวน ฤๅเทศาภิบาลตัดสินแล้ว ผู้ต้อง
ปรับไหมแทนไม่เป็นผู้ยุติธรรม จะไปฟ้องอุทธรณ์ต่อศาลอุทธรณ์
สนามสถิตย์ยุติธรรมก็ได้ แลถ้าเจ้าพนักงานอากร แล
ราษฎรผู้ใด ๆ ทราบความชัดมีหลักฐานมั่นคงว่าผู้ใดกระทำความ
ผิดต่อพระราชบัญญัตินี้แต่หากจับกุมมิทันทั่วทั้งที่จะยื่นฟ้องผู้
กระทำความผิดต่อศาล สนามสถิตย์ยุติธรรมก็ได้ แต่ถ้าพิจารณา
มิสมให้ตัดสินให้โทษเสียค่าทำขวัญจำเลย ค่าที่เสีย
ประโยชน์ตามสมควร แลข้อความในมาตรานี้ มิได้ห้ามที่

เล่ม ๕

ลักษณะ อากร การพนัน

หน้า ๑๕๔๘

จะมีให้ผู้ต้อง ประับ โหม โดยศาล สนามสถิตยัยุติธรรมไม่เหินชอบ
จะไป ทูลเกล้า ฯ ถวายฎีกา

ให้เล่น แต่เฉพาะ เงินแลมิให้ติดค้าง

มาตรา ๑๐ ห้ามมิให้นาย อากร ราษฎร ผู้ใดผู้หนึ่ง เล่น
อากร การพนัน ต่าง ๆ เปนคะแนน ติด ค้าง ถ้า ขึ้น เล่น ติด ค้าง
วิวาทกัน ด้วย ประการใด ห้ามมิให้รับ พักงไว้พิจารณา นักเลง
นำเงินแดง แล เงินกระ ดาษปดอม ญาบ้ มา เล่น ใน บ่อน เบี้ย นาย
อากร พย ปะให้ ทำลาย เสีย แล สั่ง ตัว เงินแดง ญาเงินกระ ดาษ
ปดอม แล บี้ ที่ ทำลายแล้ว นั้น มายัง กรมสรรพากร ทงกวัด เดือน

ห้ามใช้ บี้

มาตรา ๑๑ ห้ามมิให้นายอากร เอา สิ่งของ ซึ่ง ทำขึ้น ต่าง ๆ
มาใช้แทน เงินตราใช้ ใน บ่อน แลนอก บ่อน แม้มี แต่ หนึ่ง
เป้น อันชาติ ถ้า จับได้ พิจารณา เปน สัตย์ จะลงพระราช ฎาญา จำคุก
ตามโทษานุโทษ อย่าง ซ้ำไม่เกิน ๓ ปี

พลตระ เวร รักษาบ่อน

มาตรา ๑๒ เจ้าพนักงาน จะจัดให้ พลตระ เวร ญากรมการ ผู้
น้อยไป ประจำ รักษาโรง บ่อน เบี้ย อยู่ ทุก ค่ำบด ถ้า เกิด เหตุ อย่าง
ใด ขึ้น ใน บ่อน โดย วิวาท ญาเป้น ผู้ ร้าย ให้ นาย อากร จับ ตัวส่ง
ญาบ้ชกให้ พลตระ เวร ญากรมการ ผู้ น้อย จับ ตัว ส่งไป ตาม ธรรมเนียม
ห้ามมิให้นายอากร จับกุม ผู้ใดผู้หนึ่ง ชังไว้เอง เป้นอันชาติ

หน้า ๑๔๙๖

ลักษณะ อากรมะหรรคพ

เล่ม ๔

พระ ราช บัญญัตินี้ ทรง ตั้งไว้แต่ ณวันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทร
ศก ๑๑๑ เป็นวันที่ ๘๘๗๗ ในรัชกาล บัณฑิตนี้

พระราชบัญญัติอากรมะหรรคพ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

มี พระบรมราชโองการ

ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา

จุฬาลงกรณ์ พระ จุลจอมเกล้า เจ้า อยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ
สั่ง ว่า อากรมะหรรคพนี้ มีพิภพ ตั้งสืบมาแต่ใน รัชกาลที่ ๔ เรียก
ว่าภาษีโชนดคร ขึ้น อยู่ใน กรม มหาดไทย ภายหลัง ทรง พระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกมาขึ้นกรมสรรพ ภาษี กระ ทรวง พระ
คลัง มหาสมบัติ เมื่อ พิจารณา ลักษณะที่ เก็บเงิน ย่อมปรากฏ
ว่าเป็น อากรมิใช่ภาษี สมควร จะ จัด เป็นแผนก ให้เรียบ ร้อย แล
แก้ไขวิธี เก็บให้ ถูกต้อง แก่แบบ ราชการ จึงทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ตรา เป็นพระ ราชบัญญัติ ตามพิภพ ท้อง ตรา เดิม
มี ข้อความ ดังนี้

นาม เขตร แด่กำหนดใช้ พระ ราชบัญญัติ

มาตรา ๑ พระ ราชบัญญัตินี้ ให้เรียกว่า พระ ราชบัญญัติ
อากรมะหรรคพรัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ให้ใช้ ได้ตลอด พระราช
อาณาเขตร สยาม แลหัว เมืองใดที่ จะใช้ พระราช บัญญัตินี้ จะได้
ประ กาศนาม เมือง ลงในหนังสือ พิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา กำหนดให้ใช้
ได้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ เป็นต้นไป

เลิก พิกัด ท้องตรา

มาตรา ๒ เมื่อได้คัดความ ตามพิกัด ท้องตรา เดิม มาลง
ใน พระราชบัญญัติ นี้ แล้ว ให้เลิก พระราชบัญญัติ พิกัด ท้องตรา
ภาษีเงิน ละคร เลีย แต่ วัน ที่ ใช้ พระราชบัญญัตินี้แล้ว
ห้าม มิให้ เล่นการ มะหรรศพ ที่ ผิด

มาตรา ๓ ห้ามมิให้ บุคคล ผู้หนึ่ง ผู้ใด คนเดียว ฤ็หลาย
คน เปน เจ้า ของเล่นการ มะหรรศพ คือ ๑ ละคร คน ร้อง ว่า ฤ็ทำ
ถ้าต่าง ๆ ที่ เรียก ชื่อ ว่า ไซน ละคร ไทย ละคร ชาตรี ละคร แหก แล้ง
เปน ต้น ๒ หุ่น ทำ ตุ๊กตา เปน รูป เปรี๊ยะ เล่น ต่างคน ที่ เรียก ชื่อ ว่า หุ่น
ไทย หุ่น จีน เปน ต้น ๓ หนังสือ ทำ รูป ภาพ เชิด เล่น คล้าย หุ่น ที่ เรียก ชื่อ
ว่า หนังสือ ไทย หนังสือ ดุลง หนังสือ แหก เปน ต้น ๔ เพลง ร้อง ต่าง ๆ ที่ เรียก
ชื่อ ว่า เพลง สักกระวา เสภา เปน ต้น ๕ จำ อด ซึ่ง ร้อง ว่า ทำ ถ้า
ต่าง ๆ ไม่มี ฉาก อย่าง ละคร ที่ เรียกว่า ยี่ เกก ดอง ยาว แพน
แลม อดู ทวายเป็น ต้น นอกจาก ได้รับ อนุญาต บั๊ว จาก เจ้าพนักงาน
ผู้ ออก อนุญาต บั๊ว เว้น ไว้ แต่ เล่น ใน งาน มะหรรศพ หลวง
การ ออก อนุญาต บั๊ว

มาตรา ๔ เจ้าพนักงาน ผู้ ออก อนุญาต บั๊ว เล่นการ มะหรรศพ
นั้น เปน น้า ที่ กรม สรรพากร กระ ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ สำหรับ
ออก อนุญาต บั๊ว ได้ ตลอด พระราชอาณา เขต ฤ็ เทศาภิบาล
คือ ข้า หลวง แล ผู้ ว่า ราชการ เมือง กรมการ ผู้ ได้รับ อนุญาต จาก

หน้า ๑๔๙๘

ลักษณะ อากร มหรรศพ

เล่ม ๔

เสนาบดีกระทรวง พระคลัง มหาสมมติ แลนายอากร ผู้ที่ได้รับ
ใบ ทั้งจากเสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมมติ สำหรับ เป็น
ผู้ออก อนุญาตบัตร ได้เฉพาะ เขตแขวง ซึ่งกำหนดไปในใบ
อนุญาตนั้น ถ้า บุคคล ผู้หนึ่ง ผู้ใด คน เดียว ฤ็หลายคน เป็น
เจ้า ของ เล่นการ มหรรศพ จะ เล่นการ มหรรศพ ก่อนที่จะ เล่น นั้น
ให้มา รับ อนุญาตบัตร ไป สำหรับ การ มหรรศพ นั้น ก่อน จึง เล่นได้

อนุญาตบัตร

มาตรา ๕ อนุญาตบัตร เล่นการ มหรรศพนี้ เจ้าพนักงาน
ผู้ออก อนุญาตบัตร ต้อง ออก ให้แก่ผู้ มา ขอ รับ ตาม แบบ หมาย
ข ซึ่งติด ท้าย พระราชบัญญัตินี้ เมื่อ ได้รับ เงิน อากร ตาม พิกัด
ตาราง หมาย ก ซึ่ง ติด ท้าย พระราชบัญญัตินี้ จากผู้ ขอรับ โดย
ถูกต้อง แล้ว

ปรับโทษ

มาตรา ๖ ผู้ซึ่งอาจ ลัก เล่นการ มหรรศพ มิ ได้รับ อนุญาตบัตร
ผิด ต่อ พระราชบัญญัตินี้ ต้อง ปรับ โทษ ครั้ง หนึ่ง ไม่เกิน ๓๐๐
บาท ถ้าแขวง เมือง ไคมิ ได้ตั้ง นาย อากร เงิน ค่า ปรับ โทษ เป็น
พินัย หลวง ทั้ง สิ้น ถ้ามี นาย อากร เงิน ค่า ปรับ โทษ เป็น ส่วน ของ
นาย อากร กิ่ง หนึ่ง เป็น พินัย หลวง กิ่ง หนึ่ง

จำจ่าย โทษ

มาตรา ๗ ถ้าผู้ใด ต้อง ปรับ โทษ ไม่มี เงิน จะเสีย ให้ตัด
สิน จำ จ่าย โทษ ตาม พระราชบัญญัติ อากร ขึ้น ในปี ๑๒๔๙

แบบหมายเลข ก

พิธีเงินค่าอาชญาบัตรเล่นละครศพ

ตามมาตรา ๕

รายการ	เล่นแต่ละกลาง วัน ๔ วัน หนึ่ง		เล่นแต่ละกลาง วัน ๕ วัน หนึ่ง		เล่นทั้งกลางวันและกลาง คืน วัน หนึ่ง วัน หนึ่ง	
	บาท	สตาง	บาท	สตาง	บาท	สตาง
โขนเจรจา	๔	๑	๔	๑	๖	๑
ละครไทย เรื่อง รามเกียรติ์	๒๐	๑	๒๐	๑	๒๐	๑
” ” อีเหนา	๑๖	๑	๑๖	๑	๑๖	๑
” ” อหิรุ	๑๖	๑	๑๖	๑	๑๖	๑
” ” เบ็ดเตล็ด	๖	๑	๖	๑	๖	๑
ละครไทยเล่นเหมาเรื่องเบ็ดเตล็ด มี						
ตัวละครต่ำกว่า ๑๐ คน	๑	๑	๑	๑	๑	๕๐
ละคร ซาตรี ละครแขก	๑	๕๐	๑	๕๐	๑	๗๕
งิ้ว	๔	๑	๔	๑	๖	๑
ละคร ซาตรี ชนิด ต่าง ๆ	๔	๑	๔	๑	๖	๑
หุ่นไทย	๑	๑	๑	๑	๑	๕๐
หุ่นจีน	๑	๑	๑	๑	๑	๕๐
หุ่นต่าง ๆ	๑	๑	๑	๑	๑	๕๐
หนังไทย	๑	๑	๑	๕๐	๑	๑
หนังกลอง หนังแขก	๑	๑	๑	๕๐	๑	๑
หนังจีน	๑	๕๐	๑	๕๐	๑	๗๕
หนังซาตรี ต่าง ๆ	๑	๑	๑	๕๐	๑	๑
เพลง	๑	๑	๑	๑	๑	๕๐
ตึก กระว	๑	๑	๑	๑	๑	๕๐
เสภา	๑	๕๐	๑	๕๐	๑	๑
ยี่เก	๑	๑	๑	๑	๑	๑
กลองยาว	๑	๕๐	๑	๑	๑	๑
ลาวแพน	๑	๕๐	๑	๕๐	๑	๑
มอญ แล ทวาย รำ	๑	๕๐	๑	๕๐	๑	๑
พื้นพาทย์ ฤา มโหรี กลองแขก ต่ำ						
รำใหญ่	๑	๑	๑	๑	๑	๑
” ” ลำรำเล็ก	๑	๕๐	๑	๕๐	๑	๗๕
กฤหิษ สวดศพ จำลอง	๑	๑	๑	๑	๑	๑

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

ตรวจ จับ

มาตรา ๘ การ ตรวจ จับ ผู้กระ ทำผิด ต่อ พระราชบัญญัติ
 นำ ที่กระทรวง เมือง แล เทศา ภิบาล แล ผู้ตรวจ ของ กรม
 พากร กระ ทรวง พระ คลัง มหา สมบัติ ซึ่ง มี หนังสือ สำคัญ
 รับ ตัว ถ้า นาย อากร ทราบ ความ ว่า มี ผู้กระ ทำผิด ต่อ พระ
 บัญญัติ นี้ จะ ขอ ให้ จับ ให้ แจ้ง ความ ต่อ เจ้า นำ ที่ ซึ่ง กล่าว
 ล้ว ข้าง ต้น เปน ผู้จับ ก่อน ที่ จะ ไป จับ นั้น ต้อง ให้ ผู้รับ สิ้น บล
 อยุ่ ขอ สบาย ก่อน ว่า รู้ เหน โดย หลัก ฐาน ควร เชื่อควร สง ใส
 ย สัจ จริง ใช้ การ แกล้ง ถ้า เจ้า พนักงาน ผู้ ออก อาชญา บัตร
 ความ ชัด มี พยาน เปน หลัก ฐาน นั้น คง จะ พ้อง ร้อง ผู้ กระ ทำผิด
 ได้ แต่ ต้อง ให้ ผู้ ที่ รู้ เหน สบาย ก่อน

การ ชำระ ความ

มาตรา ๙ การ ชำระ ความ ตาม พระราชบัญญัติ นี้ เปน นำ
 แล กง ทระเวร แล เทศา ภิบาล จะ ชำระ ตัด สิ้น แต่ ข้อ ความ
 พระราชบัญญัติ นี้ มิ ได้ ห้าม มิ ให้ ผู้ ที่ ต้อง ปรับ โทม จะ ไป
 รุณ ต่อ ศาล สนาม สติคย ยุติ ธรรม ด้วย

พระราชบัญญัติ ทรง ตั้ง ไว้แต่ วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทร
 (ก ๑๑๑) เปน วันที่ ๘๘๘๘ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

แบบ หมายถึง ข

อาชญาบัตร เล่น มหรรคพ

ตาม มาตรา ๕

ได้อนุญาต ให้

เล่น

ใน ตำบล ที่

กำหนด เล่น วัน

ได้รับ เงิน อากร

แล้ว

เจ้า พนักงาน ผู้ ออก อาชญาบัตร

(ลง ตำบล และ วัน ออก อาชญาบัตร)

พระราชบัญญัติ อากร เครื่อง จันอับ

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

มีพระบรมราชโองการ ใน พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา

จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ดำรัสสั่ง
ว่า อากร จันอับ นี้ มี พิกัดตั้ง สืบ มาแต่ ใน รัชกาลที่ ๓ แต่เรียก ว่า
ภาษี ขึ้น อยู่ใน กรม พระคลังสินค้า เมื่อ พิจารณา ลักษณะ ที่ เก็บ
เงิน ทั้ง ปวง ย่อม ปรากฏ ว่าเป็น อากร มิใช่ ภาษี สมควร จะ
จัด เป็น พระแกล ให้ เวียน ร้อย แด่ แก้วไขวี่ ให้ ถูกต้อง แก่
แบบ ราชการ จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ตรา เป็น พระ
ราชบัญญัติ ตาม พิกัด ทั้ง ความเดิม มี ชะ ความ ดังนี้

นาม เขตร์ แดกำหนด ใช้พระราชบัญญัติ

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกชื่อ ว่า พระราชบัญญัติ
 ขากร เครื่อง จัน อับ รัตน โกสิน ทรศก ๑๑๑ ให้ใช้ได้ตลอด
 พระราชอาณาเขตร์สยาม แลหัว เมือง ไตที่ จะ ใช้พระราชบัญญัติ
 นี้ จะ ได้ประกาศนาม เมือง ลง ใน หนังสือ ราชกิจ จานุเบกษา กำหนด
 ให้ใช้ได้ตั้งแต่วันที่ ๑ เมษายน รัตน โกสินทรศ ๑๑๒
 เปนต้น ไป

เลิก พิกัด ทอง ตรา

มาตรา ๒ เมื่อ ได้คัด ความ ตาม พิกัด ทอง ตรา เดิม มา ลง ใน
 พระราชบัญญัตินี้ แล้ว ให้เลิก พระราชบัญญัติ พิกัด ทอง ตรา
 ภาษี จันอับ เสียแต่วัน ที่ ใช้พระราชบัญญัตินี้ แล้ว

ห้าม มิ ให้ ทำซื้อ ขาย เครื่อง จันอับ ที่ผิด

มาตรา ๓ ห้าม มิ ให้บุค คน ผู้ใด ตั้ง ทำ ของ เครื่อง จันอับ
 ๖ หมวด คือ ๑ น้ำตาลกรวด ๒ พัก ถั่วก้อน ถั่วดำ งาตัด
 โซ่ถึง ขนมนั้นล่า ขนมนั้นบัว ขิง เขียว น้ำตาลทราย ขนมนั้น
 เข้าพอง ตั้ง เม ถั่วงา ขนมนั้นไก่ ทำ ร้วย แบ้งเข้า แบ้ง ถั่วสรรพจันอับ ๓
 วุ่นแต่ง ตั้ง เม หลอด น้ำตาล ทราย เขียวหล่อ หลอม เปน รูป ต่าง ๆ
 ๔ ขนมนั้นเลาเป่า ทำ ร้วย แบ้งเข้า สลัด อัน ไหญ่ อัน เล็ก ๕ ไฟ
 กระดาษ จันแฉ ๖ เทียนไข เนื้อ นอกจาก ได้รับ อนุญาตร์จาก
 ราชาริปัตย์ แลห้าม มิ ให้บุค คน ผู้ใด ผู้หนึ่ง ขาย ฤา ซื้อ ของ เครื่อง

หน้า ๑๕๐๒

ลักษณะ อากรเครื่อง จันอับ

เล่ม ๔

จันอับ ๖ หมวดตั้งกล่าวแล้วข้างต้น นอกจากของเครื่องจันอับ
ใน ๖ หมวดข้างต้นนั้นได้ทำโดยผู้ซึ่งได้รับอาชญาบัตร จาก
ราชาธิปไตย ถ้าได้เรียกภาษีเข้าแล้ว

การออกอาชญาบัตร

มาตรา ๔ การออกอาชญาบัตรเครื่องจันอับนั้น เป็นหน้าที่
กรมสรรพากร กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ถ้าเทศาภิบาลคือข้า
หลวง แต่ผู้ว่าราชการเมือง กรมการผู้ได้รับอนุญาตจากเสนาบดี
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ ให้เป็นผู้ออกอาชญาบัตร บันเขตร
มณฑล และเมืองเป็นแขวงๆ ละให้มีโรงตั้งทำเครื่องจันอับ
แขวงละกี่โรงแล้วแต่สมควร ถ้าบุคคลผู้ใดจะใคร่ตั้งทำเครื่อง
จันอับ ให้ทำเรื่องราวมายื่นต่อผู้ออกอาชญาบัตรฯ จะกะเงินอากร
เท่าใดให้ส่งคราวเดียวเสร็จ ถ้ามีผู้มาขอรับรายเดียวหลายคน
ผู้ออกอาชญาบัตรจะถือว่าประมูลตาม พระราชบัญญัติเจ้าภาษี
นายอากร รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ ก็ได้ เมื่อผู้ขอรับอาชญาบัตร
ยอมได้กระทำตามพระราชบัญญัติ แล้วให้ผู้ออกอาชญาบัตร
ออกอาชญาบัตรให้

อาชญาบัตร

มาตรา ๕ อาชญาบัตรที่ผู้ออกอาชญาบัตรจะออกนั้น ให้
กระทำตามตัวอย่างแบบหมาย ก ซึ่งคิดท้ายพระราชบัญญัตินี้
มีกำหนดไม่เกินกว่าปีหนึ่งขึ้นไป แต่ผู้ตั้งทำเครื่องจันอับ
โรงหนึ่งต้องรับอาชญาบัตรใบหนึ่งแต่ผู้เดียว จะรับอาชญาบัตร

หลาย โรง ก็ ได้

รับ ต่อ สิ่ง ต่อ อาชญาบัตร

มาตรา ๖ อาชญาบัตรนี้ ผู้ที่ได้รับจะเลิกการ ทำ เครื่องจันอับ
เสีย แต่ในเวลา ก่อน อาชญาบัตร นั้น สิ้น กำหนด จะ รับ ต่อ สิ่ง ต่อ
ให้ผู้อื่น ทำ ต่อ ไป ก็ ได้ แต่ต้อง นำ มาให้เจ้าพนักงาน ผู้ ออก
อาชญาบัตร สลัก หลัง เปลี่ยน ชื่อ แล เสีย ค่า ธรรมเนียม ๖ บาท
แต่อาชญาบัตร สำหรับ เมือง ไค แขวง ไค ตำบล ไค จะ นำ ไป ใช้
ที่อื่น มิ ได้

คืน อาชญาบัตร

มาตรา ๗ ถ้าผู้รับ อาชญาบัตร กระทำ ผิด พระราชบัญญัตินี้
ๆ กระทำ ผิด พระราชบัญญัติ เจ้าภาษี นาย อากร รัตนโกสินทร
ศก ๑๙๑ โดย ผิด สัญญา เจ้าพนักงาน ผู้ ออก อาชญาบัตร มี อำนาจ
จะ คืน อาชญาบัตร เสีย ได้ โดย เรียก อาชญาบัตรคืน ๆ โดย
ประกาศ ใน หนังสือ พิมพ์ ราชกิจจานุเบกษา

ปรับ โทษ

มาตรา ๘ ผู้ยังอาจ ทำ เครื่อง จันอับ ผิด พระราชบัญญัติ นี้
ต้อง ปรับ โทษ ครั้งหนึ่ง ไม่เกิน ๓๐๐ บาท ผู้ขาย เครื่อง จันอับ
ผิด พระราชบัญญัติ นี้ ต้อง ปรับ โทษ ครั้งหนึ่ง ไม่เกิน ๑๐๐ บาท
แล ผู้ซื้อ เครื่อง จันอับ ผิด พระราชบัญญัติ ต้องปรับ โทษ ไม่เกิน ๕๐ บาท
ของ ที่ ทำ แล ซื้อ ขาย ผิด ต้อง วิบ เปน ของ ผู้รับ อาชญาบัตร ตำบล

หน้า ๑๕๐๔

ลักษณะ อากร เครื่อง จัน อับ

เล่ม ๔

นั้น แล เงิน ค่าปรับ เป็น ของ ผู้ได้รับ อาชญาบัตร กึ่ง หนึ่ง เป็น
พิ ไนย หลวง กึ่ง หนึ่ง

จำ ถ่าย โทษ

มาตรา ๙ ถ้าผู้ต้อง ปรับ โทษ ไม่มีเงิน จะเสีย ให้ คัดสิน

จำ ถ่าย โทษ ตาม พระราชบัญญัติ อากร ขึ้น ใน ปี ๑๒๔๙

ตรวจ จับ

มาตรา ๑๐ การ ตรวจ จับ ผู้กระทำความผิดต่อ พระราชบัญญัติ นี้
เป็น หน้า ที่กระทรวง เมือง แล เทศาภิบาล แล ผู้ตรวจ ของ ผู้ออก
อาชญาบัตร ซึ่งมีหนังสือ สำคัญ สำหรับ ตัว ถ้าผู้รับ อาชญาบัตร
ทราบ ความ จะขอ ให้ จับ ให้แจ้ง ความ ต่อเจ้าหน้า ที่ซึ่งกล่าวแล้ว
ข้าง ต้น เป็น ผู้จับ ก่อน ที่ จะ ไป จับ นั้น ต้อง ให้ผู้รับ สิ้น บด ฎา ขอ
ทราบ ก่อน ว่า รู้เห็น โดย หลักฐาน ควร เชื่อควร สงสัย โดย สัจ
จริง มิใช่ การ แกล้ง ฎา ถ้าผู้รับ อาชญา บัตรทราบ ความ ซัด มี
พยาน เป็น หลัก ฐาน มั่น คง จะฟ้องร้อง ผู้กระทำความผิด ก็ได้ แต่
ต้อง ให้ผู้ที่ รู้เห็น ทราบ ก่อน แต่ ถ้าพิจารณา มิ สมต้อง ปรับ ผู้รับ
อาชญาบัตร ซึ่ง เป็น โทษ ให้แก่ผู้ต้อง ฟ้องเท่า ที่ โทษ จะ ต้อง
เสีย ค่า ปรับ

การ ชำระ ความ

มาตรา ๑๑ การ ชำระ ความ ตาม พระราชบัญญัติ นี้ เป็น หน้า
ที่ ศาล กอง ตระ เวร แล เทศาภิบาล จะชำระ คัดสิน แต่ ข้อ ความ
ใน พระราชบัญญัติ นี้ มิได้ห้าม มิ ให้ผู้ ที่ ต้อง ปรับ โทษ จะ ไป

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

เล่ม ๔

ลักษณะภาษีพื้น

หน้า ๑๕๐๕

อุทธรณ์ต่อ ศาล สนาม สถิติย์ยุติ ธรรม ด้วย

พระราชบัญญัติ ทรง ตั้ง ไว้วันที่ ๑ มีนาคม รตน โกสินทรศก ๑๑๑
เป็น วันที่ ๘๗๗๗ ใน รัชกาล บัคยูบ้นนี้

แบบ ทนาย ก

อาชญาบัตรผู้ตั้ง ทำ เครื่อง จันฉับ ตาม มาตรา ๕

ได้ออนุญาต แต่นี้ ต่อ ไป ให้

เบ็ด โรง สำหรับ ตั้ง ทำ เครื่อง จันฉับ

ตาม พระราชบัญญัติ อากร เครื่อง จันฉับ

รตนโกสินทรศก ๑๑๑ เลขหมาย ที่

ณ ที่ ตำบล

แขวง

เขตร์ เมือง

ต้อง ประพฤติ ตาม ข้อ บังคับ

แต่ พระราชบัญญัติ ซึ่ง ได้อ่าน แล

อธิบาย ให้แก่

ฟัง แล้ว

อาชญาบัตรนี้ ใช้ ได้ตั้ง แต่ณวันที่

รตนโกสินทรศก

จน ถึง

ณวันที่ ๓๑ มีนาคม รตนโกสินทรศก

เจ้าพนักงาน ผู้ ออก อาชญาบัตร

(ลง วัน แล ตำบล ออก อาชญาบัตร)

กฎเป็น ข้อ บังคับ อากร พื้น

ตั้ง ไว้โดย เลื่อนา บดีกระทรวง พระคลัง มหา บัติ

ได้รับ พระราชทาน พระบรม ราชานุญาตแล้ว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

กำหนดราคาขายฝิ่น

ข้อ ๑ ให้นาย อากร ฝิ่น ชาย ฝิ่น สุก ไม่เกิน ไม่ต่ำกว่า
 ราคาตั้ง ต่อ ไปนี้ ฝิ่น ชนิดเลี้ยง หุน หนัก ๑ ตำลึง ขาย ราคา
 ไม่แพงกว่า ๓ บาท ๗๕ สตางค์ ไม่ถูกกว่า ๒ บาท ๕๐
 สตางค์ แล ฝิ่น ชนิดลี หุน หนัก ๑ ตำลึง ขาย ราคาไม่แพงกว่า
 ๓ บาท ๕๐ สตางค์ ไม่ถูกกว่า ๒ บาท ๒๕ สตางค์

จำนวนฝิ่น

ข้อ ๒ นาย อากร ฝิ่น เมือง ไต ควร จะ รับ ฝิ่น ดิบ ขึ้น ต้ม จำ
 หน่ายเอง เป็น ฝิ่น บี ละ ก็ สุก ๆ ควร จะ รับ ฝิ่น สุก ไป จำหน่าย เป็น
 ฝิ่น บี ละ ก็ ตำลึง จะ ได้ ลง ใน ท้อง ครบ ตั้ง นาย อากร ให้เทศาภิบาล
 คือ ข้าหลวง ฤๅ ผู้ว่าราชการ เมือง กรมการ ผู้รักษาราชการ เมือง
 ให้กรมการ อำเภอกำนันตรวช บัญชี สิ้น บี หนึ่ง ให้ มี ใบออก
 ส่ง บัญชี มา ยัง กระทรวง พระคลัง กรุง เทพ ๑ แล ถ้านาย อากร
 ฝิ่น จำหน่าย ฝิ่น ในแขวง เมือง นั้น โดย สุจริต มากกว่า จำนวน ที่
 กระ ไป ก็ ให้เทศาภิบาล มี ใบ ออก ส่ง บัญชี มา ยัง กระทรวง พระ
 คลัง มหา สมบัติ ใน ระหว่าง บี

ฝิ่นเข้ามา

ข้อ ๓ ถ้า มี ผู้ภา ฝิ่น หีบ ฝิ่น ก้อน ถัก เชือก ฤๅ ฝิ่น ลั่น
 กระ บีอ เข้ามา แขวง เมือง ไต นอก จาก ฝิ่น ซึ่ง กระทรวง พระ

คลัง มหาสมบัติกรุง เทพ ๑ ฤๅผู้รับ อำนาจ จากกระทรวง พระคลัง
มหาสมบัติกรุง เทพ ๑ ซื้อมา ฤๅส่ง ให้ปันทุก ไป ให้ผู้ใด ให้
นาย อากร ใน แขวง เมือง นั้น ประ ทัย ตรา ก้อนฝิ่น ให้ใบ สำคัญ คุ่มฝิ่น
แล้ว ให้เทศาภิบาล เขียน หนังสือเดินทาง มีจำนวน ฝิ่น ให้แก่เจ้า
ของ ฝิ่น ไป เป็น สำคัญ แล้ว ให้ภา ออก ไป พ้น บ้าน เมือง ถึง
หัว เมือง ราย ทาง ก็ ให้เทศาภิบาล แล นาย อากร ฝิ่น ตรวจ ถูก
ต้อง แล้ว ให้ออก ไป เสีย นอก พระราชอาณาเขต ถ้า ไม่มี หนังสือ
คุ่ม ด้ง กล่าวแล้ว ให้ทำ ด้ง ฝิ่น เกื่อน

จับ ฝิ่น เกื่อนได้

ข้อ ๔ ถ้า นาย อากร ฤๅเทศาภิบาล จับ ฝิ่น เกื่อน ได้มาก
น้อย เท่าใด นาย อากร ต้อง นำ มา ส่ง ต่อเทศาภิบาล ถ้า เมืองใด
อนุญาต ให้ นาย อากร คัม ฝิ่น ได้เอง ให้เทศาภิบาล มอบ ฝิ่น ให้
แก่ นาย อากร แล้ว มี ใบ บอกจำนวน ฝิ่น รายนั้น ลง มา ยัง กระทรวง
พระคลัง มหาสมบัติกรุง เทพ ๑ จะ ได้ลด จำนวน ฝิ่น ซึ่ง นาย อากร
คง ซื้อมา แต่ ถ้า เมืองใด มิ ได้ อนุญาต ให้ นาย อากร คัม ฝิ่น
ได้เอง ถ้า จับ ฝิ่น ดิบ ได้ ให้เทศาภิบาล มี ใบ บอก ส่ง ฝิ่น ลง มา
ยัง กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติกรุง เทพ ๑ ถ้า จับ ฝิ่น สุก ได้ ให้
มอบ ให้แก่ นาย อากร แล้ว มี ใบ บอกจำนวน ฝิ่น รายนั้น ลง มา
ยัง กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติกรุง เทพ ๑ ฤๅเมืองใด อนุญาต

หน้า ๑๕๐๘

ลักษณะ ภาษา สุรา

เล่ม ๔

ให้นาย อากร ต้ม ผื่น ได้เอง

ถามมิได้อนุญาต เทศาภิบาล เหน

สมควร จะ ส่ง ผื่น ลง มา ยัง กรุง เทพ ๑

ไม่ มอบ ให้ แก่ นาย อากร

ก็ได้ ให้ มี ใบ บอก ส่ง ผื่น ลง มา ยัง กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ

กรุง เทพ ๑ ที่เดียว

หอ รัชฎา กร พิพัฒน์

วันที่ ๑ มีนาคม รัตน โกสินทรศก ๑๑๑

(ลง พระนาม) นราธิประพันธ์ พงษ์รอง เสนาบดี

กฎ เปน ข้อ บังคับ อากรสุรา

ตั้ง ไว้ โดย เสนา บัติ กระทรวงพระคลัง มหาสมบัติ

ได้ รับ พระราชทาน พระบรมราชา อนุญาต แล้ว

ใบ อนุญาต

ข้อ ๑ เสนาบดี กระทรวง พระคลัง จะ ส่ง ใบ อนุญาต ขายสุรา
แล บางเมือง จะ มอบ ใบ อนุญาต ต้ม สุรา มา ให้ เทศาภิบาล (คือ ข้าหลวง
ถูก ผู้ว่า ราชการ เมือง กรมการ) ผู้รักษา ราชการ เมือง พร้อม กับ
บาญชี ตำบล ร้าน ขาย แล ตำบล ต้น ถ้า มี ผู้ มา ขอ รับ ตาม ตำบล
ที่ วาง ให้ เทศาภิบาล ตาม นาย อากร สุรา ถ้า เหน ชอบ ควร ให้
ใบ อนุญาต ถ้า นาย อากร สุรา ไม่ เหน ชอบ ควร ให้ ใบ อนุญาต
โดย เหตุ ไม่ สมควร แก่ เทศาภิบาล เหน สมควร จะ ให้ อนุญาต ก็ ให้
ออก ใบ อนุญาต ให้ ไป เงิน ค่า ใบ อนุญาต ร้าน ขาย สุรา ให้ มอบ

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

เล่ม ๔

ลักษณะ ภาษี สุรา

หน้า ๑๕๐๙

ให้แก่ นาย อากร สุรา แต่เงิน ค่า ใบ อนุญาต ต้ม สุรา ให้ มี ใบ ออก
ส่ง ลง มา ยัง กรุงเทพมหานคร ๑ แล ถ้า ผู้รับ ใบ อนุญาต ขาย ฤๅ ต้ม สุรา กระ
ทำ ผิด พระราชบัญญัติ เทศาภิบาล เหน้ สมควร คั้น ใบ อนุญาต ก็ คั้น
ได้ตาม พระราชบัญญัติ เมื่อ สิ้น ปี ให้ มี ใบ ออก ส่ง มา ญชี ใบ
อนุญาต ที่ ได้ ออก แล ส่ง ใบ อนุญาต ที่ ยัง เหลือ มา ยัง กระทรวง
พระคลัง มหาสมมต กรุงเทพมหานคร ๑

ตรวจ จับ

ข้อ ๒ ให้ เทศาภิบาล เอา ชูระ ช่วย นาย อากร สุรา ตรวจ จับ
ผู้กระทำ สุรา เดือน ผิด พระราชบัญญัติ อากร ช้น ในปี ๑๒๔๙
เมื่อ นาย อากร สุรา จะ ไป จับ สุรา เดือน ณ ที่ใด ต้อง ให้ ขอ กรมการ
ฤๅ อำเภอกำนัน กำกับ ไป ด้วย ทุก ครั้ง

สุรา เปลี่ยน แหวง

ข้อ ๓ ถ้า ราษฎร พา สุรา ใน แหวง หนึ่ง ซึ่งมี หนังสือ สำคัญ
ของ นาย อากร คุ่ม ตาม พระราชบัญญัติ ไป ใน เขตว นาย อากร อีก แหวง
หนึ่ง ตรวจ นำ สุรา ถ้า ถูก ต้อง แล้วย ให้ ออก หนังสือ สำคัญ ให้ ใหม่
ยัด หนังสือ สำคัญ เดิม ไว้ มา คิด หัก เงิน อากร แก่ นาย อากร
ผู้ ออก หนังสือ สำคัญ ให้ เดิม ถ้า สุรา ผิด กัน กับ หนังสือ สำคัญ
เป็น สุรา เดือน ญ่เอง แล้วย

เปลี่ยน นาย อากร

ข้อ ๔ ถ้า เปลี่ยน นาย อากร ให้ นาย อากร ใหม่ ตรวจ

หน้า ๑๕๑๐

ลักษณะ อักษรหวาย

เล่ม ๕

น้ำสุรา ซึ่งยังเหลืออยู่เท่าใด ให้นาย อากร เก่า คื่น เงิน อากร ให้
แก่นาย อากร ใหม่ ตาม พิกัด

กฎราชการพิพัฒน์

วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

(ลงพระนาม) นวาทิประพันธ์พงษ์รองเสนาบดี

กฎเป็นข้อบังคับ อากร หวาย

ตั้งไว้โดยเสนาบดีกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

ได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว

ข้อ ๑ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะมาแทงหวาย แก่นาย อากร ฤฯ
แขวงเสมียนก็ดี ผู้แทงต้องเรียกเขาไปตอบมายัดไว้เป็น
สำคัญฉบับหนึ่ง ฝ่ายนาย อากร ฤฯแขวงเสมียนผู้รับเขียนหวายนั้น
ก็ต้องเขียนไปตอบให้มีปีเดือนวันคืน ให้แก่ผู้แทงไว้เป็น
สำคัญฉบับหนึ่ง แลให้ผู้แทงเขียนสำคัญของตัวไว้ ให้แก่
นาย อากร ฤฯแขวงเสมียนเหมือนกัน ถ้าไม่มีสิ่งสำคัญดังกล่าว
มานี้ มีเหตุสิ่งหนึ่งสิ่งใดขึ้นเจ้าพนักงาน จะไม่รับพิจารณา
ว่ากล่าวให้เป็นอันขาด

ข้อ ๒ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดจะรับเป็นแขวง ผู้นั้นต้องเชื่อฟัง
ทำตามบังคับของนาย อากร ถ้าเป็นเสมียนก็ให้เชื่อฟังทำตาม
บังคับนายแขวงๆ จะห้ามไม่ให้รับเขียนหวายเวลาใดก็ต้องเลิก

เวลานั้น หนึ่งผู้ซึ่ง จะ รับ เป็น เสมียน เขียน หวย นั้น ต้อง รับแบบ
พิภักดิ์ ใช้ตัว หวย ไทย จีน จาก นาย อากร ไป แขนง ไว้ ที่ ร้าน
ของ ตัว ให้ เป็น ที่ เชื้อ แก่ นักเลง ก่อน จึง จะ รับ เขียน หวย ได้

ข้อ ๓ ถ้า เสมียน เขียน หวย มี เส็ด มาก น้อย เท่าใด ให้ ส่ง
แขวง ให้ ลั่น เชิง ห้าม มิ ให้ เอา เส็ด โขย หวย ไป ให้ เสมียน อื่น
ประ สมกัน ให้ พอ ค่า หน้า คิด ข้อ บัง แขนง เป็น อัน ขาด

ข้อ ๔ บันดา โขย หวย ที่ เสมียน เขียน ได้ มาก น้อย เท่าใด
ให้ ส่ง แขวง ก่อน เวลา หวย ออก ให้ ลั่น เชิง หนึ่ง เมื่อ เวลา แขวง
จะ ส่ง โขย ตรวจ โขย ต่อ นาย อากร ก็ ดี เสมียน จะ ส่ง โขย ตรวจ โขย
ต่อ แขวง ก็ ดี ถ้า มี ตัว ถูก หลง คี ก็น ก็ ให้ ต่อ ว่า กัน เสีย ใน
ทันใด นั้น ถ้า ล่วง เวลา ไป แล้ว จึง มา ต่อ ว่า ก็ ให้ เป็น ภัย แก่ ผู้ ส่ง

ข้อ ๕ ถ้า นาย อากร จะ เรียก เงิน ค้าง แขวง ๆ เรียก เงิน
ค้าง เสมียน ก็ ให้ กำหนด เอา ตาม บัญชี ราย วัน ที่ ทำ ให้ ไว้
แก่ นาย อากร หวย ถ้า ถ้า ไม่ ได้ ทำ บัญชี ราย วัน ที่ ให้ ไว้ แก่
นาย อากร หวย จะ ถือ เอา ตาม บัญชี ใหญ่ ก็ ได้ ถ้า แขวง ได้
ส่ง เงิน แก่ นาย อากร หวย ถ้า เสมียน ได้ ส่ง เงิน แก่ แขวง
เสร็จ แล้ว ก็ ให้ ผู้ รับ เงิน ทำ ใบเสร็จ รับ เงิน ให้ จง ทุก ราย ถ้า
เสมียน ส่ง เงิน แก่ แขวง ยัง ไม่ เสร็จ คง ค้าง มาก น้อย เท่าใด ต้อง
ให้ เสมียน ลง ลาย มือ ประทับตรา ไว้ ว่า เงิน ยัง ค้าง มา เท่านั้น
เป็น สำคัญ ถ้า นาย อากร หวย แล แขวง เสมียน มิ ได้ ทำ ให้ ถูก

ต้อง ตาม ข้อบังคับ นี้ มี เหตุ ชั้น เจ้าพนักงาน จะ ไม่ รับ พิจารณา
ให้เป็น อัน ชาติ

ข้อ ๖ ให้ นาย อากร หวย ประทับ ตรา ใน สมุด หู้ โปย ไว้
จน ทุก เสมียน ถ้า ผู้ใด แทะ หวย เข้า หู้ โปย ไว้ แก่ เสมียน ๗ ต้อง
เขียน ตัว หู้ ด้วย เส้น มืก ลง ไว้ ใน สมุด ที่ นาย อากร ประ ทับ ตรา
ให้ ไว้ จน ทุก ราย ถ้า ผู้ใด จะ แทะ หวย หู้ โปย ได้ เหน สมุด มี ตรา
นาย อากร หวย จึง ให้ เชื้อ พัง ถ้า สมุด ที่ รับ หู้ โปย ไม่ มี ตรา
นาย อากร เป็น สำคัญ แล้ว อย่า ให้ นัก เลง ผู้ แทะ หวย เชื้อ พัง
เป็น อัน ชาติ

ข้อ ๗ ห้าม มิ ให้ ผู้หนึ่ง ผู้ใด ถือ กระดาษ สมุด กระดาษ
ฉนวน ไป เทียบ เปรียบ รับ เขียน เป็น หวย เป็น อัน ชาติ

ข้อ ๘ ถ้า นาย อากร หวย จะ ไป เกาะ แขวง เสมียน ๑๑ คน อื่น ๗
บันดา ที่ เกี่ยว ข้อง ใน เชิง หวย ๑๑ ไป ตรวจ จับ ผู้ ลัก ออก หวย
ลัก กิน โปย เวลาใด ก็ ให้ นาย อากร นำ ความ มา แจ้ง ต่อ พล ตระเวร
๑๑ เจ้า พนักงาน กรม สรรพากร ให้ทราบ ก่อน เพื่อ จะ ได้ จัด ผู้
ที่ สมควร ไป เป็น พยาน แล จะ ได้ บังคับ มิ ให้ มีความ วิวาท
กัน ทั้ง สอง ฝ่าย

ข้อ ๙ ห้าม มิ ให้ นาย อากร หวย นาย แขวง หวย แล เสมียน
หวย ยอม ให้ พระ ภิกษุ สงฆ์ สามเณร แล ทหาร พล ตระเวร ซึ่ง
สวม เสื้อ ยศ ไม่ มี น้า ที่ เข้า ไป ใน โรง เวลา เบ็ด อยู่ เป็น อัน ชาติ

ข้อ ๑๐ เจ้าพนักงาน จะ จัด ให้ มี พล ตระเวร ไป ประจำ รักษา
 โรง หวย ถ้า นัก เลง ถือ สัตราวุธ เข้า มา ใน โรง หวย ให้ นาย
 อากร หวย บอก ให้ พล ตระเวร รีบ เครื่อง สัตราวุธ ส่ง ยัง เจ้า พนักงาน
 กอง ตระเวร ถ้า นัก เลง มา กลาง คิน ให้ มี ไต้ โคม เพลิง ถือ ไป มา
 ถ้า มี นัก เลง บังอาจ เกะ กะ โดย เมาศูรา ถ้า ประพฤติ พาล อย่าง
 ชื่น นาย อากร หวย เกรง จะ เปน ข้อ เกิด วิวาท ขึ้น ถ้า เกิด วิวาท ขึ้น
 แล้ว ถ้า เกิด คดี อย่าง ไต ขึ้น ใน โรง หวย ก็ ให้ นาย อากร
 ช่วย จับ ตัว ผู้ นั้น ส่ง ให้ พล ตระเวร ถ้า บอก ให้ พล ตระเวร จับ ตัว
 ส่ง ไป ยัง เจ้า พนักงาน กอง ตระเวร ถ้า เปน คดี มี โจทก์ ให้ ส่ง ตัว
 โจทก์ ไป ด้วย ถ้า นาย อากร มี ข้อ ทาจะ ว่า เปน คดี ต่อ ไป ก็ ให้
 ตาม ไป ร้อง ต่อ ศาล กอง ตระเวร ถ้า ศาล กอง ตระเวร ชัด ช้อง
 คัดสิน ยัง ไม่ สำ เร็จ เต็จ ขาด ไป ถ้า คัดสิน แล้ว นาย อากร หวย
 เหน ไม่ เปน ยุติธรรม ก็ ให้ นาย อากร หวย ยื่น พ้อง ต่อ ศาล สนาม
 สติดยุติธรรม ตาม ขรรณ เนียม ห้าม มิ ให้ นาย อากร หวย ทุบ ตี
 แล จำ ชื่อ จำ โส่ ตรวน นัก เลง ตาม พล การ ตน เอง เปน อัน ขาด
 ข้อ ๑๑ บันดา ทรพีย์ สิ่ง ข่ง ซึ่ง ผู้ ไต จะ มา ทอด ทัง ถ้า
 ฝาก ไว้ อยู่ ใน โรง หวย ให้ นาย อากร หวย แจ้ง ความ ต่อ พล ตระเวร
 ผู้ กำกับ นั้น

ข้อ ๑๒ ถ้า ผู้ หนึ่ง ผู้ ไต ซึ่ง เปน ที่ ควร สง ใสย ว่า หนี จาก
 กรม ทหาร บก ทหาร เรือ ถ้า ผู้ ต้อง หา ว่า เปน โจร ผู้ ร้าย หนี เข้า ไป

หน้า ๑๕๑๔

ลักษณะ อากร หวย

เล่ม ๔

อาไศรย อยู่ใน โรง หวย ก็ ดี ถ้า เปน แต่ แวะ เข้า ไป ใน โรง หวย ก็ ดี
ให้นาย อากร หวย รีบ บอก แก่ พล ตระเวร ผู้ กำกับ นั้น อย่า ให้ ช้า
ได้ เปน อัน ขาด

ข้อ ๑๓ ถ้า ผู้หนึ่ง ผู้ใด มา สุรา จัด แล บ่วย มาก มี อัน เปน
ถ้าตาย ใน โรง หวย ให้ นาย อากร หวย บอก ต่อ พล ตระเวร ผู้ กำกับ นั้น

ข้อ ๑๔ ถ้า มี เหตุ การ อัน ไต ขึ้น ใน โรง หวย ก็ ดี ถ้า ไป จับ
ผู้ ลัก ออก หวย แล กิน โปย ก็ ดี บันดา เกิด เหตุ การ ใน การ หวย
ให้นาย อากร หวย รีบ ทำ รายงาน มา แจ้ง ต่อ กรม สรรพากร โดย
เร็ว ไม่ ช้า กว่า ๑๒ ชั่วโมง

ข้อ ๑๕ นาย อากร หวย ต้อง ยื่น บาญชี เดิม พัน ต่อ กรม สรรพากร
ทุกวัน ใน วัน รุ่ง ขึ้น เมื่อ สิ้น เดือน หนึ่ง ให้ นาย อากร หวย เขียน
บาญชี เงิน ที่ เก็บ ได้ แล ต้อง จ่าย แล้ว คง เปน กำไร ถ้า ขาด ขุน
เท่า ไฉน นั้น ลง ชื่อ นาย อากร หวย ยื่น ต่อ กรม สรรพากร ทุก เดือน
ไม่ ช้า กว่า วันที่ ๑๕ เดือน ที่ ๒ แล ถ้า กรม สรรพากร แต่ง เจ้า
พนักงาน สรวัด ถือ หนังสือ อนุญาต ของ ขอบ ดี ถ้า รอง ขอบ ดี กรม
สรรพากร มา ตรวจ การ ถ้า ตรวจ บาญชี นาย อากร หวย ต้อง ยอม
ให้ ตรวจ โดย ดี

ข้อ ๑๖ ให้ นาย อากร หวย ส่ง เงิน ค่า เข้า โรง หวย แก่ กรม
สรรพากร ตาม ตก ลง สัญญา รับ เข้า นั้น ล่วง นำ เดือน หนึ่ง เสมอ ทุก
เดือน ถ้า มิ ได้ ส่ง จน ล่วง เดือน ไป กรม สรรพากร จะ หัก เงิน
ล่วง นำ ใช้ แทน

ข้อ ๑๗ เวลาถลากรีน ใต้นาย อากรวบ รุก โคมไฟในโรง
หวบ แล่นาโรงให้สว่างไสว โคมที่จะใช้นั้นเผาะได้ ใ้ใช้แต่
โคมซึ่งไม่มี กระเทมำควน ทำโรง หวบ เศวำทมอง

ข้อ ๑๘ ใ้นาย อากรวบ เชาชะระ การ วิทยาใน โรงหวบ
แล่นบริเวณ กวากแล่นให้ ทมคาก มิให้ จักเขียนแลเชกทามีค กระ
กาสที่ รุงรัง แลห้าม มิให้ ทุบ ค่อยให้ อีฐ ปูน ฤาไม้ แทก
กระเทาะ หักพัง ถ้าที่ใดชำรุด หักพัง กระเทาะ ฤา เศวำทมอง
ใ้นาย อากรวบ ซ่อมแซม แลทาปูนทาสี ด้วยเงินทุนของ ตัว
เองจะ มิเข้าพนักงานไปตรวจการโรง หวบ นั้น เสมอ ทุกเดือน ถ้า
เหวที่ใดเประอะ เมื่อนชำรุดหักพัง แล โสโกลกเข้าพนักงาน จะ ยัง
คัยใ้นาย อากรวบ ทำให้ใ้ สอดกงงามเหมือนอย่างเดิม ได้
แล่นให้ เสร็จไม่ช้ากว่า ๑๔ วัน ถ้าพันกำหนดนาย อากรวบ
เฉยเลียบ มิให้ ทำฤาทำไม่แล้ว ตามที่มัยคัยไว้ เจ้าพนักงาน
กรมสรรพากรจะไป ร้าง นายช่างซ่อมแซม ทำเอง เงินค่าจ้างที่
ค้องเลียบไปเท่าใด จะ คิกเอาแก่นาย อากรวบ ผู้เข้าทั้งสิ้น

ข้อ ๑๙ ห้ามมิใ้นาย อากรวบ ทำเอง ฤา ยเมให้ ผู้หนึ่ง
ผู้ใด เอารากกันแสง ฤา ตั้ง อันใดเข้าไปทำโรง รัน พะเพง
ใน โรงหวบ แล่นบริเวณ ของ โรง หวบ เป็นสาเหตุที่จะ ให้เกิด
เชื้อเพลิงไหม้ โรง หวบ ขึ้น แล เป็นที่ รุงรัง ทำให้ เลียบความ สอด

หน้า ๑๕๑๖

ลักษณะ อากรม่อนเขี้ยว

เล่ม ๔

เป็น อธิษฐาน แล ห้ามมิให้เลี้ยง สุนัข เปด ไก่ ๆ สัตว์ใด ๆ ที่ ไม่
ควร เลี้ยง ไว้ ใน บริเวณ โรง ทวบ นั้น ขรรคาวะ เป็น เหตุ ให้เกิด ของ
โสโครก เประ เชื้อน ถ้า ชื่น ทำ พระเพิง แล เลี้ยง สัตว์ ที่ ห้าม เจ้า
พนักงาน สรรพากร สรรพากร ไป ตรวจ พบ จะ จำ คน ใด ใด ถอน
เสีย แล ไล่ สัตว์ เหล่า นั้น ปล่อย เสีย ให้ พัน บริเวณ โรง ทวบ นายอา
กร ทวบ ต้อง ใช้ ค่าจ้าง แล เสีย สัตว์ เครื่อง เลี้ยง เหล่า นั้น

ข้อ ๖๐ นาย อากรม่อน เขี้ยว ต้อง ทำ ประกัน อธิษฐาน โภชนา สัตว์
โรง ทวบ เป็น ราคา ไม่ เกิน กว่า ๑๐๐๐ ชั่ว ต่อ อธิษฐาน ๑ ครั้ง
พอ ดู โภชนา สัตว์ สุนัข สุนัข สรรพากร จะ เห็น ขอบ กับ แล แล
ไซร้ ประกัน อธิษฐาน โภชนา นี้ ได้ กรม สรรพากร รักษา ไว้ เป็น สำคัญ
เงิน ดอกเบี้ย ที่ จะ เสีย ค่า ประกัน อธิษฐาน โภชนา นี้ นาย อากรม่อน
ต้อง เสียเอง

หอรัษฎากรพิพัฒน์

วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ (ลง พระนาม)
นราธิปประพันธ์พงษ์ รองเสนาบดี

ข้อบังคับ อากรม่อน เขี้ยว

ตัวไว้ โดย เสนาบดี กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ
ได้รับ พระราชทาน พระบรมราชา อนุญาตแล้ว

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

เล่ม ๔

ลักษณะการข่อนเข็

หน้า ๑๕๑๗

ข้อ ๑ ให้นาย อากกร ข่อนเข็ เข็ข่อน ให้นักเลง เล่นทั้ง
แต่เวลาเช้าหนึ่งโมง เข็ข่อนเล็ก ไม่กีก กว่าเวลาสองยาม

ข้อ ๒ ห้ามมิให้นาย อากกร ข่อนเข็ ข่อนให้พระภิกษุสงฆ์
ตามเถร แล ทหาร พลตระเวร ซึ่งสวมเสื้อยศ มีมี นาคี แล เข็
อากกร ทำว่า ๑๕ ขวบเข้าไปเล่นเข็ข่ ข่าเข้าไปนั่งขึ้นแลเกินนอน
เล่นใน ข่อนเวลาเข็ เล่น อยู่เพน อันจาก

ข้อ ๓ ห้ามมิให้นาย อากกร ข่อน เข็ ทั้งเล่นถัวไปถัวด้วย
ชีปะ แทงกว่า ไฟทราย ไฟปะ อันจาก

ข้อ ๔ เจ้าพนักงานจะจกให้มิพลตระเวร ฤๅ กรมการ ผู้นับ
ไป ประจำรักษาข่อนเข็ อยู่ทุกตำบล ถ้านักเลงมา เล่นเข็ ถือ
สาครวรุณเข้ามาในข่อน ก็ให้นาย อากกร ข่อนเข็ ข่อนให้พลตระ
เวร ฤๅ กรมการ ธิเบเครื่อง สาครวรุณ ส่งมึง เจ้าพนักงาน กอง
ตระเวร ฤๅ กรมการ ถ้านักเลงลงมาเล่น เข็ เวลา กลางคืน ให้มิ
ไค้ โคม ไฟ ถือไป มา ถ้ามี นักเลง มึงอาว เกะกะ โคขเมาสุรา
ฤๅ ประพฤติ พาล ข้างอื่น นาย อากกร ข่อนเข็ เกลง จะ เข็ ขื่อเกิด
วิวาทขึ้น ฤๅ เกิด วิวาทขึ้น แล้ว วน แก้วเงิน ขี่ ข่าเคลื่อน ทาย ฤๅ
เกิดคดี อย่างใด ขึ้นใน ข่อน ก็ให้นาย อากกร ข่อน เข็ ธิบตัวผู้นั้น
ส่ง ให้พลตระเวร ฤๅ กรมการ ฤๅ ข่อนให้พลตระเวร ฤๅ กรมการ
ธิบตัวส่ง ไปยัง เจ้าพนักงาน กองตระเวร ถ้าเป็นคดี มีโทษ ให้
ส่ง ทวิโทษ ไปด้วย ถ้า นาย อากกร มี ข้อหาว่า เข็ เกะ กะ ไป

ก็ให้ทามไป ร้องต่อศาลพลตระเวร ฤๅเทศาภิบาล ถ้าศาลของ
 กระเวร ฤๅ เทศาภิบาล จัก จ้อง ทักสินบง ไม่สำเร็จ เจ้าขอไป
 ฤๅ ทักสิน แล้ว นาย อากร ข่อนเบี้ย แทน ไม่เป็นยุติธรรม ก็ให้นาย
 อากร ข่อนเบี้ย ขึ้นฟ้อง ต่อศาล สนาม สถิติย์ ยุติธรรม ทาม ขรรณ
 นิพนธ์ ห้ามมิให้นาย อากร ข่อนเบี้ย ทุกติ แล จำข้อ จำ โส ธรรม
 นักเลง ผู้เข้ามาเล่นการพนันใน ข่อน ทาม พละการตนเองเป็นอันขาด

ข้อ ๔ ขรรการวัชย์สิ่งของซึ่งผู้ใดจะมากดกทั้ง ฤๅ ผาก
 ไว้อยู่ใน โรงมอณ ให้ให้นาย อากร ข่อนเบี้ย แจ้งความต่อพลตระเวร
 ฤๅ กรมการ ผู้กำกับนั้น

ข้อ ๖ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใด ซึ่งเป็นที่ควรสงสัยว่าหนีจาก กรม
 ทหาร ขกทหาร เรือ ฤๅ ผู้ต้องหาว่าเป็นโจร ผู้ร้าย จะเข้าไป
 อาศัยอยู่ใน โรงมอณ ก็ให้ ฤๅ เป็นแต่ แวะ เข้าไป ในโรงมอณก็
 ให้ให้นาย อากร ข่อนเบี้ย วิชชอก แก่ พลตระเวร ฤๅ กรมการ ผู้กำกับ
 อย่าให้เข้า ได้ เป็นอันขาด

ข้อ ๗ ถ้าผู้หนึ่งผู้ใดเมาสุรา จัก แล บ่อยมากมี อันเป็น
 ฤๅ ตามในโรงมอณให้นาย อากร ข่อนเบี้ย ขอก แก่ พลตระเวร
 ผู้กำกับนั้น

ข้อ ๘ ถ้านาย อากร ข่อนเบี้ย เจ้าของแขวง จะ ไป รับผู้ลักไป
 ข่อน ใน แขวงของ ตน ตำบลดโคกรังไท ก็ให้มี นาย อำเภ
 ฤๅ พวก กอง กระเวร กำกับไปทั่ว ให้รู้ เห็น แะ ยาน การ นิค

ชอบด้วยทุกกรณี

ข้อ ๙ ถ้ามีเหตุการฉ้อโกงขึ้นในข่มขืน ก็ ฎาไปจับผู้ลัก
ใส่ข่มขืนรายใด ก็ ฎา ขรรษาเกิดเหตุการในข่มขืน เขียว ของ
นาย อากร ข่มขืน คนใด ให้ นาย อากร ข่มขืน รื้อ ทำร้ายงาน
มาแจ้ง ต่อ กรมสรรพากร ฎา เทศาภิบาลโดยเร็ว ไม่ช้ากว่า
๑๒ ชั่วโมง

ข้อ ๑๐ เมื่อสิ้นเดือนหนึ่งให้ นาย อากร ข่มขืน เขียน ขาญชี
เงินที่เก็บได้ แล ต้องจ่าย แล้ว คงเป็นกำไร ฎา ขาญชันท่าใดนั้น
ลงชื่อ นาย อากร ข่มขืน ขึ้นต่อ กรม สรรพากร ทุกเดือน ไม่ช้า
กว่าวันที่ ๔ เดือนที่ ๓ แล ถ้า กรม สรรพากร แต่งเจ้าพนักงาน
สำรวจ ผู้ใดฝ่าฝืนหรืออนุญาตของอธิบดี ฎา ของ อธิบดี กรม
สรรพากร มาตรวจ การ ฎา ตรวจ ขาญชี นาย อากร ข่มขืน ต้อง
ยอมให้ตรวจโดยดี

ข้อ ๑๑ ถ้าที่โรงข่มขืนที่หลวง นายอากรต้องทำหนังสือ
สัญญาเช่าต่อ กรม สรรพากร แลให้ นาย อากร ข่มขืน ส่งเงิน
ค่าเช่าโรงข่มขืนหลวงซึ่งตนเช่าตั้งเล่นอยู่ ต่อ กรม สรรพากร
ตามตกลง สัญญารับเช่านี้ล่วงหน้าเดือนหนึ่งเสมอทุกเดือน
ถ้ามิได้ส่งล่วงหน้าไป กรม สรรพากร จะหักเงินล่วงหน้า
ไว้แทน

ข้อ ๑๒ เวลาเลิกกันให้ นาย อากร ข่มขืน รุก โคม โฟ ใน

หน้า ๑๕๗๐

ลักษณะ อกร ย่อนเบี้ย

เล่ม ๗๔

โรงย่อน แลนำย่อนให้สว่างไสว โคมที่จะใช้นั้นจะเกาะใต้ไม้
ไต้แก่โคมซึ่งไม่มีเขม่าควัน ทำให้โรงย่อนสะอาดหมด

ข้อ ๑๓ ถ้านาย อกร ย่อนเบี้ยเข้าโรงย่อน หลวงให้เอาธุระ
การรักษาในโรงย่อน แลบริเวณ กวาก แล้วให้คุมตอก มีไม้จิก
เข็มน แล เข็ม ทาขี้ก กระดาษ ที่ รุง รัง แล ห้าม มีให้ ทุบ ต่อบริฐ
ปูน ฤาไม้ แดก กระเพาะหัดพิง ถ้าที่ ก. ชำรุด หัดพิง กระเพาะฤา เศว
หมด ให้นาย อกร ย่อนเบี้ย ซ่อมแซม แล ทาปูน ทาสี รัยเงิน
ทุนของ ตัวเอง จะมี เจ้าพนักงานไปตรวจ การ โรงย่อน นั้นๆ
เสมอ ทุก เดือน ถ้าเห็นที่ใด เปราะระโยน ชำรุด หัดพิง แล
โสโครก เจ้าพนักงานจะบันทึก ให้นาย อกร ย่อน เบี้ย ทำให้ สร
างงาน เหมือน อย่างเดิม ให้แล้วให้เสร็จไม่ ชำกว่า ๑๕ วัน
ถ้าพ้นกำหนด นาย อกร เพิกเฉย เลีย มีให้ทำ ฤา ทำไม่แล้ว
ตาม ที่ บันทึกไว้ เจ้าพนักงาน กรม สรรพากร จะไป จ้าง นาย ช่าง
ซ่อมแซม ตัวเอง เงิน ค่าจ้าง ที่ ต้อง เสีย ไป เท่าใด จะคิด เอา
แก่นาย อกร ย่อนเบี้ย ผู้ เข้า ทั้ง สิ้น

ข้อ ๑๔ ห้ามมิให้นาย อกร ย่อนเบี้ย ผู้เข้าโรงย่อน หลวง
ทำเอง ฤา ขอมให้ผู้อื่น ผู้ใด เอาจาก กัน แสง ฤา สิ่ง อัน ใด
เข้าไป ทำเป็น โรง ร้าง พะเพิง ขึ้น ใน โรงย่อน แล บริเวณ ของ
โรงย่อน เป็น สาเหตุ ที่ จะ ให้ ก่อ เกิด เชื้อเพลิง ไหม้ โรงย่อน ขึ้น แล
เพลิง ที่ รุง รัง ทำให้ เสีย ความ สะอาด เป็น อัน ชำ แล ห้ามมิให้

เล่ม ๔

ลักษณะตำแหน่งเสนาบดี

หน้า ๔๕๒๑

เลี้ยงสุกรเป็ดไก่ทุกสัตว์ใดๆ ที่ไม่ควรเลี้ยงไว้ในบริเวณโรง
ย่นนั้น ขวรการจะเป็นเหตุให้เกิดของโสโครกเปื้อนระเือน ถ้า
ขึ้นทำพระเพิงๆ เลี้ยงสัตว์ที่ห้าม เจ้าพนักงาน สรรวักกรม
สรรพากรไปตรวจ พะรังคนให้รู้ถนเสียบ แลไล่สัตว์
เหล่านั้น ปล่อยเสียให้พ้นบริเวณโรง ย่น นาย อากร ย่น เขีย
ต้องใช้ค่าจ้าง แลเสียบสัตว์เครื่องเลี้ยงเหล่านั้น

ข้อ ๑๕ นาย อากร ย่น เขียผู้เข้าโรงย่นหลวง ต้องทำ
ประกันชัคคิโภยสำหรับโรง ย่นค่าชดนี้ๆ เป็นราคาโรงย่น
หนึ่ง ไม่เกินกว่า ๕๐๐ ชัร ไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ ชัร สุกแต่
เจ้าพนักงาน กรมสรรพากรจะกระราคาโรง ย่นนั้นๆ ต่ออินชุนันต์
กอมปนี พวกใดพวกหนึ่ง กรมสรรพากรจะเห็นชอบด้วย แล
มอบใบรับประกัน ชัคคิโภยนั้น ให้กรมสรรพากร รักษาไว้เป็น
สำคัญ เงินออกขัษที่ จะเสียบค่ารับประกัน ชัคคิโภยนั้น นาย
อากร ย่น เขีย ต้องเก็บเอง

คอ วัยฎการ พิพัตน์

วันที่ ๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

(ลงพระนาม) นวาชิบปะพันธ์พงษ์ รองเสนาบดี

ประกาศ ย้ายตำแหน่งเสนาบดี คณะพระราชนิพนธ์

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

หน้า ๑๔๒๒

ลักษณะตำแหน่งเสนาบดี

เล่ม ๔

ลงกรรม พระกรุณาเกล้า เจ้าอยู่หัว คำว่าเสนาบดีเกล้าฯ
ให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
พระเจ้าห้องยาเขอ กรมหมื่นสรวพลธิประสงศ์ เสนาบดี กระ
ทรวงโยชานิกการ เสกฯ ขึ้นไปทรวราชการต่าง ๆ ในหน้าที่
กระทรวงโยชานิกการ มี การ รดไฟเป็นต้น ณ หวังเมืองในมณฑล
นครราชสีห์มานี้

ราชการในหน้าที่เสนาบดี กระทรวงโยชานิกการ ในระหว่าง
ที่พระเจ้าห้องยาเขอ กรมหมื่นสรวพลธิประสงศ์ เสกฯ มีอยู่
นี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าห้องยาเขอ กรมหมื่น
พิทยลาภพฤฒิธาดา เสนาบดี กระทรวงมูรชาธร ทรงบังคับบัญชา
แทนพระเจ้าห้องยาเขอ กรมหมื่นสรวพลธิประสงศ์ จะได้
เสกฯ กลับลงมา

ส่วนราชการในหน้าที่เสนาบดี กระทรวงมูรชาธร นั้น ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าห้องยาเขอ กรมหมื่นสรวพลธิประสงศ์
ราชเลขาณการ ทรงบังคับบัญชาแทนพระเจ้าห้องยาเขอ
กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา จะให้มาทรงบังคับบัญชาตาม
เดิมต่อไป

พระที่นั่งจักรกิมหาปราสาท

วันที่ ๑๐ มีนาคมวันโกนขึ้นทศก ๑๑๒ เป็นวันที่ ๔๔๓
ในรัชการ บัณฑิตนี้

พระราชบัญญัติ กรรม กระสาปน์
สิทธิการ รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

มี พระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า
ทุกวันนี้ การค้าขายเจริญขึ้น สรรพกิจ ทั้ง ปวง ก็ย่อม เปลี่ยนแปลง
มาโดยลำดับ ตามความรุ่งเรืองของบ้านเมือง พระราชบัญญัติ
กรรม กระสาปน์สิทธิการ เดิมยังหาพอเพียงสมควรแก่แบบอย่าง
ราชการ ในสมัยนี้ไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตรา
พระราชบัญญัติ กรรม กระสาปน์สิทธิการ ใหม่ไว้สำหรับเป็นแบบ
แผนราชการ ในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติสืบไปดังนี้

หมวดที่ ๑ พระราชบัญญัติ
แล นาทีกว่าพนักงาน

นาม พระราชบัญญัติ แล กำหนดให้

มาตรา ๑ พระราชบัญญัตินี้ ให้เรียกชื่อว่าพระราชบัญญัติ
กรรม กระสาปน์สิทธิการ รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ กำหนดให้ใช้
ตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ เป็นต้นไป

เลิกพระราชบัญญัติ แลกฎเก่า

มาตรา ๒ พระราชบัญญัติ กรรม กระสาปน์สิทธิการ ซึ่งทรง

หน้า ๔๔๔ ลักษณะ กรม กระสาปน์สิทธิการ เล่ม ๔
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นไว้เมื่อวันเสาร์ เดือนห้าขึ้นค่ำ
 หนึ่ง มีชวบกษัตริย์เป็น สัปตศก รุกศักราช ๑๒๓๓ รวม ๑๕ ข้อ กับข้อ
 ยักขี สำหรับ กรม กระสาปน์สิทธิการ ซึ่ง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 พระราชทาน พระบรม ราชานุญาต ให้ผู้บัญชาการ กรม กระสาปน์
 สิทธิการ แยก ก่อน ตั้งขึ้นไว้ เมื่อวันอาทิตย์ เดือนห้า แรม แยกคำ
 มีชวบกษัตริย์ รุกศักราช ๑๒๓๔ รวม ๔ ข้อ นั้น ให้เป็นอัน
 ยกเลิก ไม่ใช่ต่อไป จำเดิมแต่วันที่ ให้ใช้พระราชบัญญัติ
 ใหม่ นี้ แล้ว

หน้าที่ กรม กระสาปน์สิทธิการ

มาตรา ๓ กรม กระสาปน์สิทธิการ เป็น กรม ขึ้นในกระทรวง
 พระคลังมหาสมบัติ มีหน้าที่ ราชการ ดังนี้ คือ ๑ รักษาสถานที่
 เครื่องจักร แล เครื่องมือ แล สมบัติ อย่างอื่น ข้าราชการ เป็น ของ
 หลวง อยู่ใน กรม กระสาปน์สิทธิการ ๒ รับ แลกเงิน ผู้มาขอ แลก
 กางๆ ตามพิทักษ์ แล จักซื้อ ทองคำ เนื้อเงิน แล แร่ ธาตุ กางๆ
 สำหรับ ทำเงิน แล ของใช้ กางๆ ๓ ตรวจ แล น้ำหนัก ทองเงิน
 แล สรรพ แร่ ธาตุ กางๆ ๔ ทำเงินตรา สำหรับ ใช้ใน แผ่นดินสยาม
 แล ทำเหรียญตรา แล ของใช้ ใน ราชการ กางๆ ๕ รวบรวม สรรพ
 ขาญชี เนื้อ น้ำจำนวน แล ตัว อย่าง ทองเงิน ซึ่ง เข้า ออก แล มี คง
 อยู่ใน พระราช อาณาเขต ตาม ขาญชี ที่ เก็บไว้ แล เก็บ จาก หมาย
 เหตุของการ ใช้เงินตรา

หน้าที่เจ้าพนักงาน

มาตรา ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทั้ง อธิบดี ฤา เจ้ากรมฯ กระสาปน์สิทธิการ ผู้หนึ่งเพื่อ ใ้บัญชาการ แลผู้ซึ่งใ้รับคำ แทนทั้ง กล่าวแล้วนี้ ก็คือ ผู้ว่าที่ ฤา ผู้แทนผู้บัญชาการ ใน เวลา ไม่ อยู่ ก็คือ ชื่อ ว่าผู้บัญชาการ นั้น มีหน้าที่ราชการ ต้อง เปนผู้รับผิดชอบทุกอย่าง ให้การ เปน ไป ตาม พระราชบัญญัตินี้ แลกฎ ของเสนาบดี กระทรวง พระคลังมหาสมบัติ มี ตำแหน่ง รองอธิบดี ฤา ปลัดกรม ผู้หนึ่ง มีหน้าที่ ราชการ ช่วย ใน อธิบดี ฤา เจ้ากรม ฤา ทำ การ ตาม อธิบดี ฤา เจ้า กรม มังคัยสัง แล แบ่ง หน้าที่ ให้กระทำ แล เปนผู้แทน ใน เวลา อธิบดี ฤา เจ้ากรม ไม่อยู่ กวีย แล มีตำแหน่งเจ้าพนักงานผู้ช่วยสารวัตร แล นายเวร ต่าง มีหน้าที่ ราชการ ตาม ส่วน ซึ่ง อธิบดี ฤา เจ้า กรม มังคัยสัง ขึ้นให้ กระทำการ รับผิดชอบ เปนส่วนๆ แลมีเสมียนคน ใ้ช้ นาย ช่าง นาย วักร ก่อ กน งาน คน ขาม ตาม สมควร แล้วมีหน้าที่ กระทำการ ตาม ข้อ มังคัย แลผู้ใหญ่ มังคัยสัง

เจ้าพนักงาน ผู้ น้อย

มาตรา ๕ บัณฑิ เจ้าพนักงานผู้ น้อย ซึ่งมีใ้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ทั้ง แลเสมียนพนักงาน มีหน้าที่ ต่างๆ นั้น อธิบดี ฤา เจ้า กรมฯ กระสาปน์สิทธิการ ะให้ใ้รับราชการใ้ โดย ความ บิน บอม ของเสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหา สมบัติ ก่อน

ห้ามมิให้เจ้าพนักงาน ซ้อขาย เกี่ยว การใน กรม

มาตรา ๖ บันดาเจ้าพนักงาน กรม กระสาปน์สิทธิการ
ทั้ง แต่ ผู้ใหญ่ ลงมาถึงผู้น้อย ห้ามมิให้ เกี่ยว ข้อง รัย ผล ประ
โยชน์ ใน ทาร ซ้อขาย ฤฯ อย่างอื่น ส่วนใน ทวี ซึ่ง เกี่ยว แก่ การ
ใน กรม กระสาปน์สิทธิการ เป้น อัน ซาก

ต้อง สบายล ก่อน เข้า รัย การ

มาตรา ๗ บันดาเจ้าพนักงาน กรม กระสาปน์สิทธิการ
ทั้ง แต่ ผู้ใหญ่ ลงมาถึงผู้น้อย แล เสมียน คน ใ้ คนงาน เมื่อ
จะ เข้า รัย ราชการ ฤฯ รัย จ้าง ทำ การ ใน กรม ต้อง กระทำ สัตยา
นุสสัย สบายล เฉพาะ กรม ก่อน ทุก ท่าน ทุก นาย

หมวดที่ ๒ ลักษณะตรวจเผาเงิน

การเผาเงิน

มาตรา ๘ การ รัย แลกเงิน ซึ่งมี ผู้มา ขอ แลก นั้น ต้อง ให้
เผาตรวจ เชน เป้น เงิน ดี แล้ว จึง รัย ใ้ แล เงิน ซึ่ง ผู้อื่น จะ ส่ง กรม
เก็บ เจ้าพนักงาน กรม เก็บ ขอ ให้ เผา ก็ ต้อง เผา ให้ เหมือน กัน
ถ้า เมื่อ เผา พย เงิน บาง ให้ ทำ ลาย เล็ก ถ้า เป้น เงิน ดี แต่ ชำ รุก
เพราะ เชื้อ นเลอะ กัน ใ้ คั้น ใ้ เจ้า ของ ไป แล การ เผา นั้น
ต้อง ให้ เจ้า พนักงาน เผา เอง ใ้ เรียก ค่า ขรรณ เนียม เผา เงิน

เล่ม ๔ ลักษณะ กรรม กระสาปณ์สิทธิการ หน้า ๑๔-๑๗
เป็นคำอ่านแลอื่น ๆ เป็นพิภักตสิ่งหนึ่งต่อ ๑๐๐ บาท ต่อถ้า
เจ้าของเงินสงไสยจะค้น เจ้าพนักงานผู้เฝ้าต้องยอมให้ค้น
หนึ่งเงินมาแล้ว ซึ่ง กรรม กระสาปณ์สิทธิการ จะส่ง กรม เกณฑ์
ต้องเป็นเงินสุกที่เฝ้าแล้วใหม่ ๆ กวียเหนือนกัน

การ ทรวร แยกขาด

มาตรา ๔ การ ทรวร เนื้อเงิน แล ทองคำ นั้น ถึงโดยผู้
ทรวร จำนวนใน การ ก เนื้อ น้ำเงิน ทองคำ กวีย กวีย ทา ซึ่ง ชัก
ลง ใน หิน ฤฯ สังกะสี เนื้อ กี้ ไม่ เป็น อัน ยติ ว่า ทรวร แล้ว
นอกจาก ได้ ชัดสูตร โดย การ แยก ขาด, ผู้ ซึ่ง จะ เป็น ผู้ ทรวร
เนื้อเงิน แล ทองคำ นั้น เฉพาะ แต่ ผู้ ที่ เข้าใจ จำนวนใน วิชา
แยก ขาด, ซึ่ง ได้ รับ ใบ ทั้ง จาก เสนาบดี กระทรวร พระคลัง มหา
สมบัติ อนุญาต ให้ เป็น เจ้าพนักงาน ผู้ สำหรั ทรวร การ ทรวร
เนื้อเงิน แล ทองคำ มาก เช่น เงิน หลาย ดุจ ผู้ ทรวร แยก ขาด,
จะ เลือ ก หยิบ เงิน ทุก ดุจ ๗ ๐ บาท มารวม แล้ว หยิบ ใน
เงิน นั้น เพียง ๔ บาท ๑๐ บาท ฤฯ ก็ บาท ฤฯ จะ เลือ ก หยิบ ใน
ดุจ ไค ดุจ หนึ่ง เฉพาะ จะ แยก ขาด ก็ สุก แก่ใจ ผู้ ทรวร การ ที่ ผู้
กำกับ ทรวร จะ ถือ ว่า เป็น การ ทรวร แล้ว คง เนื้อ เท่า ไค นั้น
ผู้ กำกับ ทรวร ต้อง ได้ รับ หนังสือ สำคัญ ของ ผู้ ทรวร แยก ขาด,
นั้น แล้ว ถือ ตาม ถ้อย คำ ซึ่ง กล่าว ใน หนังสือ สำคัญ ฉบับ นั้น
เป็น ใหญ่

หมวดที่ ๓ การแลกเงิน

พิทักษ์รับแลกเงิน

มาตรา ๑๐ เงินแลกทองคำ ซึ่งจะมีผู้มาแลกให้รับแลก
ตามพิทักษ์นี้ บรรดาเงินตราสยาม คือเงินบาททุกตัวใน
รัชกาลที่หนึ่ง ราชอาณาจักรสยาม รัชกาลที่ ๒ ราชอาณาจักร
สยาม รัชกาลที่ ๓ ราชอาณาจักรสยาม และรัชกาลที่ ๔
ราชอาณาจักรสยาม แลกเงินบาทเหรียญในรัชกาลที่ ๔ ราชอาณาจักร
สยาม มีฉัตร กับช้าง รัชกาลปัจจุบันนี้ ราชอาณาจักรสยาม มีฉัตร
กับช้าง แลกตราแผ่นดินกับพระบรมรูป แลกเงินเหรียญถึง
เหรียญหนึ่งในรัชกาลที่ ๔ ราชอาณาจักรสยาม มีฉัตร กับช้าง รัชกาล
ปัจจุบันนี้ ราชอาณาจักรสยาม มีฉัตร กับช้าง แลกตราแผ่นดินกับพระ
บรมรูป แลกเบี้ยทองแดงซีกเล็บบ้าง แลกโสฬศ รัชกาลปัจจุบันนี้
ราชอาณาจักรสยาม ใจกว้างบอกไม่ว่า แลกเบี้ยทองแดงเล็บบ้าง แลก
โสฬศ รัชกาลปัจจุบันนี้ ราชอาณาจักรสยาม กับพระบรมรูปนั้นเทียบ
ตรงกับเงินตราต่างประเทศตามพิทักษ์ คือเงินเหรียญแมกซิโก
สามเหรียญต่อ ๔ บาท เงินรูปี ๗ รูปีต่อ ๕ บาท แต่
เงินตราต่างประเทศ อย่างอื่นนั้น ให้ตราขอแลกเงิน แลกหน้าหนัก
กะ แลกตามพิทักษ์เงินเหรียญ แมกซิโกเงินตาชั่งนี้ ถ้ามี
ผู้มาแลกก็ให้ตราขอแลกเงิน แลกหน้าหนักกะ แลกตาม
พิทักษ์เงินเหรียญ แมกซิโกเหมือนกัน ส่วนเนื้อทองคำถึงโคย

เล่ม ๔ ลักษณะกรรม กระสาปณ์สิทธิการ หน้า ๑๕-๑๖
จะมีผู้มาขอ แลก ให้ ว่าราคาอย่างซื้อ ขาย ไม่มีพิภัก กำหนดไว้
เงินที่รับ แลกไว้แล้ว

มาตรา ๑๑ เจ้าพนักงาน กรมกระสาปณ์สิทธิการ ต้องมีมา
ประจำอยู่ที่ กรมเก็บ ฤๅ กรมเก็บไป ประจำอยู่ที่ กรม กระสาปณ์
สิทธิการ สำหรับ กำกับ รับ แลกเงิน ต่อ หน้าเจ้าพนักงาน กรม เก็บ
เมื่อ มีผู้มาขอ แลกเงิน ต่อ กรม กระสาปณ์สิทธิการ ให้รับ แลก
ตามพระราชบัญญัติ แลกเงินที่ รับ แลก แล้ว ให้กรม กระสาปณ์
สิทธิการ ทิศรา ประจำดู เก็บ ไว้ที่ กรม เก็บ ฤๅ กรม กระสาปณ์
สิทธิการ เมื่อ จะ ทำเป็น เงิน ทรา กรม กระสาปณ์สิทธิการ
ต้อง รับ ผิด ชอบใน เงิน ทราขาย ลงที่ ประจำ ทรา ไว้
การ จัดซื้อ เงิน

มาตรา ๑๒ เมื่อ กรม กระสาปณ์สิทธิการ เห็นสมควร จะ ซื้อ
เนื้อเงิน ฤๅ เนื้อทองคำ ใน ประเทศ ฤๅ ต่าง ประเทศ เพื่อมา
ทำเป็นเงิน ทรา ก็ ซื้อ ได้ แต่ ต้อง ให้ เสนายก กระทรวง พระคลัง
มหาสมบัติ เห็น ชอบ ค่อย ก่อน

หมวดที่ ๔ การ ทำเงิน

การ รักษา

มาตรา ๑๓ การ รักษาโรง กระสาปณ์สิทธิการ ภายใน ทั้ง
รักษา สรรพ สมบัติ นั้น เป็นหน้าที่ กรม กระสาปณ์สิทธิการ รักษา

หน้า ๑๕๓๐ ลักษณะ กรรม กระสาปณ์สิทธิการ เล่ม ๕
ทั้งวางคนเข้ายาม แลตรวจ ทราคนงานตามหน้าที่ แต่ การ
ภายนอกนั้น เป็นหน้าที่ กรมทหาร รักษา ภายนอกบริเวณหน้าที่
กรม กอง กระเวร รักษา

กรมเก็บค่าภาษีห้อง คีตรา

มาตรา ๑๔ ให้เจ้าพนักงาน กรมเก็บ ประจำค่าภาษีห้อง คีตรา
แลประจำตราห้อง คีตราห้ามมิให้เก็บ ภาษี คีตรา ก่อนเจ้าพนักงาน
งาน กรมเก็บ เปิดตรา แล ห้ามมิให้ คีตราเงินตรา เวลาเจ้า
พนักงาน กรมเก็บ ไม่ได้อยู่ เงินตราที่ คีตราแล้ว ให้กรมเก็บ
ประจำตราดู แกล้ง กำขึ้นเก็บไว้

เงินขาดหาย แล แทง

มาตรา ๑๕ เมื่อเวลาเลิกงาน ให้ตรวจเงิน ให้ครบจำนวน
เรียบร้อยแล้ว จึงปิด โรงไว้ ถ้าเงินหาย ต้องไต่สวนให้เป็น
การตกลง อย่างใดอย่างหนึ่ง แล้ว จึงปิด โรงไว้ แลถ้าเงิน ฎา
ทองคำหาย ฎา กลาย เป็นเงิน แทง ชำระ เอา ตัวผู้ ทำทุจริต มิได้
อธิษฐาน ฎา เจ้ากรม ๆ กระสาปณ์สิทธิการ เป็นผู้รับผิดชอบ ขอใช้
เงินทดรอง กงหนึ่ง แล้วยื่นเจ้าพนักงาน รอง ซึ่ง เกี่ยวข้อง กงหนึ่ง

ไม่ทำเงินผู้อื่น

มาตรา ๑๖ ห้ามมิให้เจ้าพนักงาน กรม กระสาปณ์สิทธิการ
ทำเงินตราของ ผู้อื่น นอกจาก ของ ทดรอง

เงิน กำไร

มาตรา ๑๗ บรรดา เงิน แล ทองคำ ซึ่ง จะรับ ไป ทำ เตา ไค ทำ
ได้ เงิน เตา ไค เหลือ เนื้อ เงิน แล ทองคำ เปน กำไร เตา ไค ก็ ดี
ให้ ทำ บำนาญ ไว้ ให้ ชัด เจน แล กำไร เหล่า นั้น ต้อง เปน ของ หลวง
ทั้ง สิ้น ห้าม มิ ให้ เจ้า พนักงาน ยก ออก แบ่ง ส่วน เอา เสด เงิน กำไร
เปน ของ ตน เลย เปน อัน ขาด

ส่ง เงินตรา ทำแล้ว

มาตรา ๑๘ เงิน ที่ ทำ แล้ว เสร็จ ควร ส่ง กรม เก็บ ได้ เตา ไค
ให้ กรม กระสาปน์ สิทธิการ บอก ไป ยัง กรม พระคลัง กลาง เพื่อ ได้
ให้ ผู้ ชำนสูตร มา ชำนสูตร แล ให้ เจ้า พนักงาน ผู้ กำกับ ซึ่ง
เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ตั้ง คือ เจ้า พนักงาน กรม พระ
คลัง กลาง นาย ๑ เจ้า พนักงาน กรม สารบาญชี นาย ๑ เจ้า พนักงาน
กรม เก็บ นาย ๑ เมื่อ ผู้ ตรวจ เนื้อ เงิน ได้ ให้ ใบ สำคัญ ตรวจ
ถูก ตาม พระราชบัญญัติ แล ได้ ชั่ง นับ ถูก ต้อง แล้ว ให้ ผู้ กำกับ
มอบ ใบ สำคัญ ของ ผู้ ตรวจ แยก เอา ไว้ กับ กรม กระสาปน์
สิทธิการ รักษา ไว้ สำหรับ กรม พร้อม ใบ แจ้ง ความ ตาม ราย ตรวจ
ซึ่ง เจ้า พนักงาน ผู้ กำกับ ได้ ลง ชื่อ ไว้ ด้วย เมื่อ ได้ ชำนสูตร เสร็จ
ตั้ง นี้ แล้ว จึง ให้ เจ้า พนักงาน กรม เก็บ รับ เงินตรา ซึ่ง ทำ แล้ว ส่ง
เข้า พระคลัง

ข้อ บังคับ

มาตรา ๑๙ การ ควร บั่น นำ ที่ เจ้า พนักงาน ชั้น ไต ก็ ดี แล
 ควร มี ข้อ บังคับ ใน กรรม ชั้น ไต ให้ กระทำ ตาม กฎ ของ เสนาบดี
 กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ ตั้ง ไว้ การ ที่ ควร ทำ เงิน อย่างไร
 เท่า ไต ก็ ดี แล ควร เบ็ด บัด โง่ เวลา ไต ก็ ดี ให้ พัง ตาม คำ
 เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ บังคับ เหมือน กัน

ทำ เหยียญ แล ของ ต่าง ๆ

มาตรา ๒๐ เมื่อ มี ราชการ จะต้อง ทำ เหยียญ ที่ ระบุ อย่าง ไต
 ก็ ดี แล มี ราชการ ใน กรรม ต่าง ๆ จะต้อง ทำ ของ ใช้อย่าง
 ไต บรรดา ที่ กรรม กระสาปณ์ สิทธิการ สามารถ จะ ทำ ได้ ต้อง รับ
 ทำ ทุก อย่าง แต่ การ ทำ ของ กรรม ต่าง ๆ ให้ คิด ราคา เป็น ค่าจ้าง
 เพื่อ ได้ คิด ชุณ กำไร ส่วน กรรม กระสาปณ์ สิทธิการ รับ ทำ การ ส่วน
 หนึ่ง ต่าง หาก แล เงิน ส่วน ที่ เป็น กำไร เท่า ไต ให้ ทำ บัญชี
 นำ ส่ง พระคลัง มหาสมบัติ

พนักงาน ทำ การ

มาตรา ๒๑ บรรดา พนักงาน ต่าง ๆ ซึ่ง ทำ การ ใน โง่ กระ
 สาปณ์ สิทธิการ ให้ ตรวจ ตรา กัน โดย กวด ช้น พนักงาน ส่วน หนึ่ง จะ
 ไป หา พนักงาน อีก ส่วน หนึ่ง ต้อง บอก กล่าว รั้น ก่อน จึง ไป หา กัน ได้

ห้าม มิ ให้ คน เข้า ดู

มาตรา ๒๒ ห้าม มิ ให้ คน ขึ้น นอก จาก เป็น เจ้า พนักงาน ใน กรรม

เล่ม ๔ ลักษณะ กรม กระสาปณ์ สัตติการ หน้า ๑๕๓๓
กระสาปณ์ สัตติการ ซึ่ง มี หนังสือ สำคัญ เข้า ไป ใน โรง กระสาปณ์
สัตติการ เว้น ไว้ แต่ ผู้ ไต ซึ่ง ได้รับ หนังสือ สำคัญ เสนาบดี
กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ อนุญาต ให้ มา ดู ถึง กระนั้น เจ้า พนักงาน
งาน กรม กระสาปณ์ สัตติการ ต้อง กำกับ นำ ให้ ดู ใน ที่ สมควร
ตาม คำ สั่ง

ผู้ ตรวจ

มาตรา ๒๓ ให้ เสนาบดี กระทรวง พระคลัง มหาสมบัติ แต่ง
เจ้า พนักงาน ไป ตรวจ การ ใน กรม กระสาปณ์ สัตติการ ทำ รายงาน
มา เสนอ ต่อ เจ้า พนักงาน ผู้ ตรวจ นั้น ต้อง มี หนังสือ สำหรับ ตัว
เป็น สำคัญ กรม กระสาปณ์ สัตติการ ต้อง ยอม ให้ เข้า ดู เข้า
ตรวจ ทุก แห่ง ใน เวลา ที่ เปิด โรง ทำ งาน

ทำ บัญชี

มาตรา ๒๔ บรรดา การ ทั้ง ปวง ที่ เป็น ไป ใน กรม กระสาปณ์
สัตติการ ให้ กรม กระสาปณ์ สัตติการ ทำ บัญชี แล จดหมาย
เหตุ ไว้ ให้ ชัด เจน รักษา ไว้ สำหรับ กรม ให้ เรียบ ร้อย แล เมื่อ
สิ้น เดือน ครั้ง หนึ่ง ให้ คัด บัญชี นั้น ยื่น เสนาบดี กระทรวง พระคลัง
มหาสมบัติ ทุก เดือน

ยื่น รายงาน

มาตรา ๒๕ เมื่อ ถึง กำหนด สิ้น ปี ครั้ง หนึ่ง ให้ อธิบดี ฤา
เจ้า กรม ฤา กระสาปณ์ สัตติการ ทำ รายงาน แล คง การ ทั้ง ปวง ที่ เป็น

นำ ๑๕๓๔ ลักษณะเรือบบต่างประเทศเข้ามาในกรุงเทพฯ เล่ม ๔
ไป ในกรมกระสาปน์สิทธิการ ในปี ที่ล่วงแล้ว ยื่นเสนาบดีกระ
ทรวง พระคลัง มหาสมบัติ พร้อมกับ บานูซึ่งบปี ทุกคราว
ส่งเงิน กำไร

มาตรา ๒๖ บรรดาเงิน กำไร ที่คิดเสร็จแล้ว ในเดือน ที่
๑ รวมเป็นเงินเท่าใด ให้ นำส่ง พระคลัง มหาสมบัติ ใน เดือน
ที่ ๒ อย่าให้ล่วงไปได้

ตัวอย่าง เงิน แล จัดหมาย เหตุ

มาตรา ๒๗ กรมกระสาปน์สิทธิการ ต้องเก็บ ตัวอย่าง
เนื้อเงิน เนื้อทอง แล แร่ ซึ่ง ใช้ทำเงินตรา แล ตัวอย่างเงินตรา
ต่าง ๆ ไว้สำหรับ กรม ทำบานูชี้ ให้ชัดเจน แล ต้องเก็บ จด
หมาย เหตุ ในการ เรืองเงินทอง ไว้สำหรับ กรม ด้วย

พระราชบัญญัติ ทรง ตั้ง ไว้แต่

ณวันที่ ๙ กรกฎาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๙๒

เป็นวันที่ ๙๐๐๗ ในรัชกาล บัทยาบันนี้

ประกาศ

ในการที่เรือบบฝรั่งเล็ดเข้ามากรุงเทพฯ

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ
ให้ประกาศแก่พระบรมวงษานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาท

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

เล่ม ๔ ลักษณะเรือรบต่างประเทศเข้ามาในกรุงเทพฯ นั้ ๑๕๓๕
แลราษฎร ทั้ง ปวง ให้ทราบทั่วกัน ว่า

ในการ ที่ฝรั่งเศส กับ กรุงสยาม ทุ่งเถียงกัน ด้วยเรื่องเขต
แดนทางฝั่งน้ำโขงคราวนี้ แต่แรกฝรั่งเศสก็ได้ส่งเรือรบลำ
หนึ่ง เข้ามารักษาคนในบังคับช้านานมาแล้ว บัดนี้อ้างเหตุ
ว่าเรือรบฝ่ายประเทศอังกฤษ จะเข้ามารักษาผลประโยชน์ของ
ชาตินั้นอีก ฝ่ายฝรั่งเศสจึงจะขอเอาเรือรบเข้ามาอีกสองลำ
เพื่อจะรักษาผลประโยชน์บ้าง ราชทูตฝรั่งเศสที่กรุงเทพฯ ได้
นำความมาบอกขออนุญาตให้เรือทั้งสองนี้ขึ้นมาแล้ว ฝ่ายเรา
เห็นว่าเวลานี้ เป็นสมัยที่ยังไม่ควรจะมีเรือรบต่างประเทศเข้า
มาจอดในลำแม่น้ำอีกกว่าประเทศละลำหนึ่งขึ้นไป จึงได้
ปรึกษาด้วยราชทูตฝรั่งเศส และมีโทรเลขไปยังคอเวนแนนต์ฝรั่ง
เศดที่กรุงปารีสแล้ว ก็ได้ตอบทางโทรเลขรับรองตกลงว่าจะ
ส่งเลิกการที่จะส่งเรือรบเข้ามาในแม่น้ำอีกนั้นแล้ว แลข้าง
ฝ่ายราชทูตฝรั่งเศสในนี้ ก็ตกลงยอมไม่ให้เรือรบขึ้นมา
แลขอเรือไฟให้นายทหารเรือออกไปห้ามแล้ว แต่เรือทั้งสอง
ก็ยังขึ้นเข้ามาในปากน้ำจนถึงที่บ่อจุฬจอมเกล้า เจ้าพนักงาน
ทหารเรือได้ยิงห้าม นัดหมายตามธรรมเนียมเรือรบไม่พึง
กลับยิงตอบบ้าง จึงเกิดยิงโต้ตอบกันขึ้นแล้วเรือรบทั้งสอง
นั้นก็ขึ้นมาทอดอยู่ในลำน้ำ นำสถานทูตฝรั่งเศส การที่
เป็นไปแล้วทั้งนี้ ยังเชื่อว่าจะมีเหตุการณ์ที่เข้าใจกันผิดอย่างใด

หน้า ๑๕๓๖ ลักษณะเรือรบต่าง ประเทศ เข้ามา ใน กรุงเทพฯ เล่ม ๕
 อย่างหนึ่ง เพราะใน คำ โทรเลขแต่ ปารีติ บอก ความชัดว่า
 เสนาบดี ต่าง ประเทศ ฝรั่งเศส แสดง ถ้อย คำ ไม่ได้หมายจะทำ
 ไกย อันตราย อัน ใด ต่อความเป็นใหญ่เป็นเจ้า ของ กรุง สยาม เพราะ
 เหตุนี้ อย่าให้ชน ทั้ง หลาย วิตก ตื่น ไป ว่าจะมี การ รบ พึง อันตราย
 อัน ใด ใน กรุงเทพฯ นี้ เลย แล เรือ รบ ที่ เข้ามา ใหม่ ประสม กับ
 ลำเก่ารวม เป็น สาม ลำ ด้วย กัน นี้ แม้ว่า จะคิด อันตราย อัน ใด
 ก็ ไม่ อาจ จะทำ ได้จริง ให้เป็น ผล แก่ ฝรั่งเศส ได้ กำลัง ใน เรือ รบ
 ทั้ง สาม นี้ มา เพียง สาม ร้อยคน อย่าง ยิ่ง ไท่น เลย จะสามารถ ขึ้น มา
 รุก ราน ต่อได้ ใน หมู่ กลาง ประชุม ทหาร นี้ ได้ แต่เหตุสำคัญ
 ที่ ควร จะป้องกัน แก่ ไซ บัดนี้ มี อยู่ ที่ ชน ทั้ง หลาย จะภา กัน วิตก
 ตื่น ตื่น ไป ต่าง ๆ โดย ความ ที่ ไม่ได้ทราบ การ หนัก เบา จึง ได้
 คำรัส เหนือเกล้าฯ ให้ กรม พระนครบาล จัดการ ป้องกัน ระวัง รักษา
 ทรัพย์ สัมบัติ แล พล เมือง ให้ พ้น จาก คน พาล เบียดเบียน หนึ่ง ได้
 เสด็จ พระราช ดำเนิน ออก ทอด พระเนตร ตรวจ ครา พล ทหาร
 ประจำ ของ ใน กรุงเทพฯ ทัว ไป แล้วเป็น ที่ ทรง ยินดี ต้อง พระ
 ราช ฤไทย ยิ่ง นึก ว่า จะระงับ เหตุการ ใน บ้าน เมือง ให้สงบ
 เรียบ ร้อย แล ป้องกัน รักษา อาณา ประชา ชน ให้พ้น จาก ไกย อัน
 ตราย ต่าง ๆ ได้ แล ใน การ ครั้ง นี้ ก็ ยัง ได้ มี การ ได้ คอบ ปลูกษา
 หา ญา กับ ด้วย คอเวนแนนต์ ฝรั่งเศส ทั้ง กรุงเทพฯ แล ที่
 กรุง ปารีติ ดัง ปรากฏ ใน หนังสือ ใน เรื่อง นี้ ซึ่ง ได้ ตีพิมพ์ ประกาศ

เล่ม ๔ ลักษณะหน้าที่ราชการ ของ กรมมหาดเล็ก หน้า ๑๕๓๗
มา ให้ทราบ ด้วย ขอ ให้ชน ทั้ง หลาย พิจารณา หักดู เหตุผล ตาม กระ
แส พระราชดำริห์ ที่ ได้ ชี้แจง มา นี้ แล้ว อย่า ได้ ทวาด หวัน
วิตก ตื่น ไป กว่า เหตุ นั้น จง รักษา ความ สงบ เรียบ ร้อย ตาม ประกติ
ของ คน ทั้ง กัน เกิด

ประกาศ มา ณ วันที่ ๑๓ กรกฎาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๑๒

พระราชบัญญัติ กรมมหาดเล็ก

มี พระบรม ราชโองการ ใน พระบาท สมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุล จอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว ดำรัส เหนือเกล้าฯ
สั่ง ว่า กรม มหาดเล็ก นี้ แต่เดิม มา ย่อม เปน ที่ ข้าราชการ ผู้ ใหญ่
ผู้น้อย ได้นำ บุตร หลาน ซึ่ง จะ สืบ ตระกูล เข้า มา ถวาย ตัว เพื่อ เปน
ที่ ได้ ครอบ รัว ชนบ ธรรมเนียม ราชการ เหมือน ดัง ที่ ศักษ ราชการ
อื่น หนึ่ง แล เปน ที่ ได้ รับ ราชการ ใกล้เคียง พระองค์ คู่ ณ เคย ใน
ฝ่า ถอง ธุลี พระบาท เมื่อ ทรง พระราชดำริห์ เห็น ว่า ผู้ใด มี คุณวุฒิ
แล อุตสาห ใฝ่ รบ สมควร แก่ ราชการ ตำแหน่งใด ก็ ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้ ได้ รับ ตำแหน่ง นั้น โดย สมควร แก่ สติปัญญา สืบ
บุ๋ แล บิดา เปน เกียรติยศ สืบ ไป

แต่ ธรรมเนียม หน้าที่ ราชการ มหาดเล็ก ที่ มี นายเวร จำ หุ้ม
แพร นาย ยาม แล มหาดเล็ก ประจำ เวร ประจำ ยาม อยู่ บัดนี้ มี ตัว
มหาดเล็ก น้อย มหาดเล็ก วิเศษ ที่ เปน บุตร ข้าราชการ ก็ ได้ รับ

หน้า ๑๕๓๘ ลักษณะหน้าที่ราชการ ของกรม มหาดเล็ก เล่ม ๔
ราชการ เวลา เฉพาะเสด็จ ออก ขุนนาง ครึ่ง ๑ ครู่ ๑ เมื่อผู้ที่มิ
สู้เอาใจใส่ ในราชการ ก็มีได้ มี โอกาส ที่จะได้ทราบ ราชการ อื่น ๆ
อันเป็นหน้าที่ซึ่ง จะได้รับ ตำแหน่ง ยศ นั้น

จึงทรง พระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ จัด อบรมนิยม มหาดเล็ก
ที่จะมีตัวประจำหน้าที่ราชการ ให้มาก คนขึ้น แล ได้ มี โอกาส ให้
มหาดเล็ก วิเสด ได้ มีหน้าที่ จะได้รับ ราชการ ทั่วไป เป็นช่อง ให้
บุตร หลาน ข้าราชการ ซึ่ง ถวาย ตัวเป็น มหาดเล็ก วิเสด ได้รอบ
รู้ ราชกิจ ใหญ่ น้อย ทั่ว ถึง กัน เป็น ที่ ๆ ได้ทรง เลือก คัดผู้ ที่มี
คุณวุฒิ สมควร แก่ ราชการ ไป รับ ราชการ ในตำแหน่ง สำคัญ
อื่น ๆ ได้ โดย สดวก มหาดเล็ก ซึ่ง โปรดเกล้าฯ ให้ จัด ใหม่ นี้ จะ
ได้ โปรดเกล้าฯ พระราชทาน เงิน เดือน เป็น กำลัง ที่จะได้รับ ราช
การ พอ สมควร จึง โปรดเกล้าฯ ให้ พระยานรรัตนราชมานิต
พระยาเทเวศร วงษ์วิวัฒน์จางวาง มหาดเล็ก ครว พระราชบัญญัติ
เป็น ข้อบังคับ สำหรับ หน้าที่ ราชการ ใน กรม มหาดเล็ก ซึ่ง จะจัด
ใหม่นี้สืบ ไป มี ข้อความ ดังนี้

หมวดที่ ๑

ว่าด้วยตำแหน่งมหาดเล็ก

มาตรา ๑ มหาดเล็ก ให้จัดแบ่งเป็น ๔ จำพวก คือ

เล่ม ๔ ลักษณะ น้ำ ที่ราชการ ของกรม มหาดเล็ก หน้า ๑๕๓๘

๑ มหาดเล็ก บันไดคักดี

๒ มหาดเล็ก วิเศษ

๓ มหาดเล็ก คง กรม

๔ มหาดเล็ก ยาม

มาตรา ๒ บันตามหาดเล็ก ที่ได้รับ พระราชทาน สัญญาบัตร
ต้อง เข้า เหว รับราชการ ก็ ดี ไม่ ได้ เข้า เหว รับราชการ ก็ ดี อยู่
ใน จำพวก มหาดเล็ก บันได คักดี

มาตรา ๓ บันดา บุตร ข้าราชการ ที่ ถวายตัว เป็น มหาดเล็ก
ให้ รวม อยู่ ใน จำพวก มหาดเล็ก วิเศษ

มาตรา ๔ บันดา พวก มหาดเล็ก ต่าง ๆ คือ หม่อมราชวงศ์ ๑
ยาม คำ เงิน หมายถึง ๑ ห้องเครื่อง ๑ หอศาสตราคม ๑ อินทร์พรหม ๑
เกณท์จ่าย ๑ ช่าง ๑ ต่างภาษา ๑ พิณฑพาทย์ ๑ แลคนจำพวก
ที่ จางวาง หัวหมื่น แลนาย เหว จัดขึ้น รับราชการ แล บันดา คน ที่
ไม่ได้ ถวาย ตัว ให้ รวม อยู่ ใน จำพวก มหาดเล็ก คง กรม

มาตรา ๕ บันตามหาดเล็ก ที่ จางวาง คัด เลือก แต่มหาดเล็ก
วิเศษ ฤๅ มหาดเล็ก คง กรม ที่มี คุณวุฒิ สมควร จะ รับราชการ
ได้ ยกขึ้น เป็น มหาดเล็ก ประ จำการ เข้า เหว รับราชการ ก็ได้
พระ ราชทาน เงิน เดือน นั้น ให้ เรียก ว่า มหาด เล็ก ยาม

หน้า ๑๕๔๐

ลักษณะ หน้า ที่ราชการ ของกรม มหาดเล็ก

เล่ม ๔

หมวดที่ ๒

ว่าด้วยกำหนด มหาดเล็ก เข้ารับราชการประจำเวรยาม

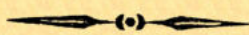
มาตรา ๖ มหาดเล็ก ๔ เวรนั้นให้มีตัวรับราชการเวรหนึ่ง
หัวหมื่น ๒ นายเวร ๒ จำ ๒ หุ้มแพร ๑๐ นายรอง ๕ สารวัดใหญ่
๑ สารวัดรอง ๑ สารวัดยาม ๖ มหาดเล็กยาม ๒๖ นาย รวม ๕๕
นาย ให้ผลัดเปลี่ยนกัน ประจำราชการ คราวละเวร

มาตรา ๗ มหาดเล็ก ประจำราชการ ที่เข้าเวรนั้น ให้หัว
หมื่นแลนายเวร แบ่ง หน้า ที่รับราชการ ขึ้นไปประจำบนพระที่นั่ง
จักรี มหาปราสาท เปนยาม ๆ หนึ่ง มีมหาดเล็ก บันดา คักดี
๓ ตั้งแต่ นายเวร ฝ่าย พระราชวังบวรลงไป กับสารวัด
ยาม ๑ มหาดเล็กยาม ๔ รวม ๘ นาย ให้ผลัดเปลี่ยนยามกัน
ไป แต่ ถ้าเป็น เวลาเสด็จออก ให้เผ้า ทูล ของธูลี พระบาท รับราช
การพร้อมกัน เดิมเวร ถ้า นาย ยามใดขาดให้สารวัดใหญ่ สารวัดรอง
รับราชการในยามแทน ฤๅหัวหมื่น นายเวร จะเห็นผู้ใด
สมควร แทน ก็จัดให้รับราชการได้

มาตรา ๘ ตำแหน่ง นายราชภัณฑ์ภักดีนาย ๑ กับให้มีมหาด
เล็ก วิเสด เปน เสมียน ๒ นาย ประจำห้องเครื่องไม่ต้องผลัด
เปลี่ยนเวร ทุกวันไป

มาตรา ๙ บันตามหาดเล็กที่ประจำเวร ยามนั้น ถ้าเป็น พ้อง
เวร ๆ ใด หัวหมื่น แลนายเวร นั้น ต้อง เปน ผู้ รับ ผิด รับชอบ ตรวจ

เล่ม ๔ ลักษณะหน้าที่ราชการ ของกรมมหาดเล็ก หน้า ๑๕๔๑
 มหาดเล็ก ใน ท้อง เหวได้รับราชการ ตาม จำนวน อัตรา ถ้า
 มหาดเล็กขาด เหวโดย เหตุประการใด ๆ ให้ นำ ความ แจ้ง ต่อ จางวาง
 ให้ทราบ เพื่อได้ คัด เลือก มหาดเล็ก จัด ขึ้น รับราชการ
 ให้ครบ ตามกำหนด

หมวดที่ ๓

ว่าด้วย เหวที่ประจำราชการ

มาตรา ๑๐ กำหนด เหว มหาดเล็ก ผลัด เปลี่ยน กันประจำ ราชการ
 นั้น ให้แบ่งตาม กำหนด วัน ข้างขึ้น ข้างแรม ทุก เดือน ไป
 ข้าง ขึ้น เหว คัดดี เหวฤทธิ ๒ เหว ข้างแรม เหวสิทธิ เหวเดช ๒ เหว
 วันหนึ่ง กำหนดให้ประจำ เหว ๆ ละ ๑๒ ชั่วโมง กำหนดผลัด เปลี่ยน
 เหว กัน เวลา ๔ โมงเช้า ครั้งหนึ่ง เวลา ๔ ทุ่ม ครั้งหนึ่ง ถ้า
 เหวใด รับประจำ เหว กลาง วัน ใน เดือน ที่ ล่วง มา แล้ว เหว ข้าง
 นำ เดือน ใหม่ ต่อ ไป ให้ เข้า รับ เหว ประจำ กลาง ค่ำ ถ้า เหวใด รับ
 ประจำ เหว กลาง ค่ำ ใน เดือน ที่ ล่วง มา แล้ว เหว ข้าง นำ เดือน ใหม่
 ต่อไป ให้ เข้า รับ เหว ประจำ กลาง วัน ผลัด เปลี่ยน กัน ไป ตาม กำหนด
 นี้ เวียน กัน ไป

มาตรา ๑๑ ยามประจำ บนพระ ที่นั่ง จักร กี่ มหาปราสาท นั้น
 กำหนดให้แบ่ง เปน ๖ ยาม ๆ ละ ๒ ชั่วโมง ผลัด เวียน กัน ไป

มาตรา ๑๒ เมื่อถึง เวลาจะ ผลัด เปลี่ยน เหว กัน ถ้า เวลา นั้น
 ยัง เสด็จ ออก อยู่ ก็ ให้ เปลี่ยน เหว กัน ได้ ตาม เวลา กำหนด แต่ หัว

หน้า ๑๕๔๒ ลักษณะหน้า ที่ราชการของ กรม มหาด เล็ก เล่ม ๔

หมื่น กับนาย เวร ต้อง จัดให้ผู้นั่ง ผู้ใด อยู่ คอย ส่งเครื่อง ซึ่ง
ตั้ง อยู่ ที่ประทับ จะ ตรวจ กัน ไม่ได้ นั้น ให้ แก่ เวร ซึ่งรับ ต่อ กัน
นั้นก่อน แล้ว จึงจะ ไป ได้ ถ้า มี ราชการ สิ่งใด ที่ เป็น การ เนื่อง
ต่อ เวร กัน ให้ หัว หมื่น นาย เวร แจ้ง ราชการ ให้ ผู้รับ เวร ต่อ
ทราบ ด้วย

มาตรา ๑๓ ให้ มี สมุด ขึ้น ชื่อ ผู้ เข้า เวร สำหรับ ห้อง เครื่อง
มหาด เล็ก เล่ม ๑ ให้ มหาด เล็ก ที่ มา เข้า เวร ตั้ง แต่ หัว หมื่น ลง ไป
จง ทุก นาย ลง ชื่อ ลง เวลา ที่ มา ตาม เวร เสมอ ทุก วัน เมื่อ สิ้น
เดือน ให้ นาย ราช กัณฑ์ ภัค คี ตรวจ ถ้า ผู้ใด ขาด ไม่ได้ รับ ราช
การ ตาม เวลา เวร โดย มิ ใช้ ราชการ ฤๅ โดย มิ ได้ รับ อนุญาต
ก็ จะ ได้ ลงโทษ ตาม ควร ถ้า ผู้ใด หมั้น ขู่ สู่ ภัย ก็ จะ ได้ ยก ย่อง ความ
ที่น่า ข้อ ความ กราบ บัง คม ทูล พระ กรุณา ใน เวลา ที่ สมควร ต่อ ไป

มาตรา ๑๔ มหาด เล็ก ที่ เข้า มา อยู่ เวร แล้ว ห้าม มิ ให้ ละ ทิ้ง
เวร ไป ก่อน โดย มิ ใช้ ราชการ ฤๅ มิ ได้ อนุญาต ขางวาง แล กัน
เวร เป็น อัน ขาด แล เมื่อ จะ รับ จะ ส่ง เวร กัน นั้น ให้ หัว หมื่น นาย
เวร ตรวจ ด้วย มหาด เล็ก เวร รับ เวร ส่ง มี ตัว ครบ ขาด กับ สมุด
ขึ้น ชื่อ ไว้ ประการ ใด ให้ หัว หมื่น นาย เวร ทั้ง รับ ทั้ง ส่ง ลง จดหมาย
เหตุ แจ้ง ชื่อ คน ขาด ใน เวลา รับ ส่ง เวร ลง ใน สมุด ขึ้น ชื่อ นั้น
ให้ ชัด ด้วย ทุก คราว

เล่ม ๔ ลักษณะ น้ำ ที่ ราชการ ของกรม มหาดเล็ก หน้า ๑๕๔๓

มาตรา ๑๕ ถ้าผู้ใด ผู้หนึ่ง บ่วย มา เข้าเวรไม่ได้ก็ตี ฎา
มีกิจ ประจวบน์ ที่เป็นการ จำเป็น แท้จะเข้า มาเวรไม่ได้ก็ตี ให้มี
หนังสือ มาแจ้ง เหตุ ต่อหัวหมื่น ฎา นาย เวร ก่อน เวลา ที่ รับเวร
เพื่อ หัวหมื่น นาย เวร จะได้ พิเคราะห์ เหตุ แลให้ อนุญาต ตาม
ควร ถ้า ผู้ใด ผู้หนึ่ง ไม่ได้ อนุญาต ไม่เข้า มารับราชการ ตาม
กำหนด เวร ต้อง จัด เอา เปนขาด

มาตรา ๑๖ ถ้าเสด็จพระ ราชดำ เนิน ออก นอก พระบรมมหา
ราชวัง ไม่ ต้อง มี เวร สมทบ เหมือน แต่ก่อน ให้หัวหมื่น นาย
เวร จัด นำ ที่ มหาดเล็ก นาย เวร รับ เชิญ เครื่อง รับเสด็จ เครื่อง
ตามเสด็จ แล เชิญเสด็จ สม เ็จพระ เจ้า ลูกยาเธอ พระ เจ้า
ลูกเธอให้ พก แก่ ราชการ กับ แบ่ง มหาดเล็กให้ อยู่ ประจำ เวร
ในพระ บรม มหาราช วัง ด้วย พอสม ควร เว้น เสียแต่เสด็จพระ
ราชดำ เนิน เป็นการ พิเศษ เช่นพระราชทาน กระ กรูณ ฎา ประพาศ
หัว เมือง ดัง นี้ เปน ต้น เวร เดียว จะรับราชการ ไม่คลดเขต จาง วา
จะได้ จัด มหาดเล็ก เข้า สมทบ รับราชการ ตาม สมัย ตาม คราว ต่อไป

มาตรา ๑๗ ถ้าเสด็จพระ ราชดำ เนิน ออก นอก พระบรมมหา
ราชวัง เปนการ แรมคืน มหาดเล็ก เวร ที่ไม่ได้ตามเสด็จ พระ
ราชดำ เนินให้ มาประจำ เวรใน พระบรม มหาราช วัง ตาม กำหนด
เวร เข้า แล เวรออก

หมวดที่ ๕

ว่าด้วยราชการต่างๆ

มาตรา ๑๙ เครื่องราชูปโภคต่างๆ กับ พระแสง สันยาว
 ที่มีกำหนดเป็นหน้าที่เฉพาะตัว หุ้ม แพร แลนายยาม เป็นพนักงาน
 รักษา อยู่ตาม เวน ชื่น เวน แรม มาแต่ก่อน นั้น ให้ยกเสีย ไม่
 ต้อง มีหน้าที่ พนักงาน รักษา แต่เฉพาะตัว ต่อไป เช่น แต่ ก่อน
 ถ้า เป็น เวน โต เข้า รับราชการ ก็ให้ หุ้ม ห่ม แลนาย เวน จัด หุ้ม แพร
 แลมหาดเล็ก ใน เวน นั้นรับหน้าที่ เชิญ เครื่อง กับ พระแสง แล
 รับราชการในหน้าที่ ตาม ซึ่งมี อยู่ใน เวลา เวน นั้น จง ทุก ประการ

มาตรา ๑๙ ราชการ สิ่งใด ที่เป็น การ แปลก ปลาด เกิด ขึ้น
 ใน เวน ฤๅ การ สิ่งใด ที่ ชัด ช่าง หุ้ม ห่ม แลนาย เวน จะบังคับ
 ไป ไม่ ตลอด ให้ รับมา แจ้ง ความ ต่อ จางวาง ๗ จะได้ ดำริห์ สั่ง ราช
 การ ให้ ถูก ต้อง ตามควร

มาตรา ๒๐ บรรดา มหาดเล็ก บันดาลศักดิ์ แลมหาดเล็ก
 ยามจะ ไป จาก กรุง เทพฯ เป็นการ ค้างคืน แม้ จะ เป็น เวน ก็ดี
 ฤๅ เวน ออก ก็ดี ตั้ งมา ขอ อนุญาต ก่อน เมื่อ ได้ อนุญาต ต่อ จางวาง
 แล้ว จึง จะ ไป ได้

มาตรา ๒๑ ราชการ สิ่งใด ที่มี อยู่ใน ราชฯ คับ คั้น ฤๅ ประ
 กาศ สำหรับ กรม มหาดเล็ก มิได้ แก่ ไข แล ชัด ช่าง แก่ พระ
 ราชบัญญัติฉบับนี้ ให้ คง ใช้ อยู่ ตาม เดิม ทุก ประการ

เล่ม ๔

ลักษณะ สรรพภาษี ต่าง ๆ

หน้า ๑๕๔๕

มาตรา ๒๒ บรรดา มหาด เล็ก บัณฑิต คักคัก ดี มหาด เล็ก
คง กรม ก็ ดี แม่ ถึง มิ ได้ มี น้ำ ที่ แล ได้ รับ พระราชทาน เบี้ย หวด
เงิน เดือน ก็ ให้ มา เฝ้า ทูล ของ รุลี พระบาท ได้ ตาม คำ แหน่ง เดิม

มาตรา ๒๓ บรรดา น้ำ ที่ ราชการ ใน กรม มหาด เล็ก ที่มี อยู่ใน
ราชา คับห์ แล พระราชบัญญัติ ให้ จางวาง ทำ กฎ ข้อ บังคับ
ให้ มหาด เล็ก รับ ราชการ ใน น้ำ ที่ ให้ ถูก ต้อง

พระราชบัญญัติ นี้ ทรง ตั้ง ไว้ วันที่ ๖ กรกฎาคม รัตนโก
สินทร ศก ๑๑๒ เป็น วันที่ ๑๙๐๐๔ ในรัชกาล บัณฑิต นี้

ประกาศกระทรวงพระคลัง มหาสมบัติ

ข้อบังคับ ด้าน

สรรพภาษี ต่าง ๆ ของราชาธิปไตย

ให้พนักงาน เลี่ยม รุลี รักษ์ ด้าน สรรพภาษี ทุกตำบล ประพฤติ
ตาม ข้อ บังคับ ดังจะกล่าว ต่อไป นี้

ข้อ ๑ เว้น บัณฑิต สิ่ง ของ ต้อง ด้วย พระราชบัญญัติ พิทักษ์
ภายใน รัตนโก สินทร ศก ๑๑๑ ข้าม ด้าน หนึ่ง ด้าน ไต่ ได้ ก็ ดี
พนักงาน ต้อง ตรวจ ให้ ถูก ต้อง แล้ว จึง เรียก เงิน ภาษี ตาม สิ่ง ของ
มาก น้อย อย่า ให้ สูง ต่ำ กว่า พระราชบัญญัติ ได้ แล ให้ เรียก
เงิน ค่า ตรวจ เมา ค่า ฎีกา ด้วย แต่ ตัว ฎีกา หลวง นั้น ต้อง ฉีก ต่อ

หน้า ๑๕๔๖

ลักษณะสรรพภาษีต่าง ๆ

เล่ม ๕

เป็นแผ่นเดียวกัน

ตามเงินที่ได้เรียกค่าภาษีค่าฎีกา ค่าตรวจ
เผาทั้งลูกค้า

ข้อ ๒ เงินภาษีที่เรียกนั้น ต่ำกว่า ๓ บาทลงมา ห้าม
มิให้เรียกค่าตัวฎีกา กับ ลูกค้า ถ้าเงิน ภาษีที่ได้เรียก ตาม สิ่ง
ของ นั้น เงิน ตั้งแต่ ๓ บาทแลมากกว่า ๓ บาทขึ้นไปเท่าใด
ก็ตี ให้เรียกค่าตัวจำเพาะรายหนึ่ง ๑๖ ชั้วเท่านั้นทุกราย

ข้อ ๓ ถ้าเรียกภาษีตามสิ่ง ของ ในเรือลูกค้านั้น ได้เงิน
ภาษี ตั้งแต่ ๒๐ บาทลงมา ให้เรียกเงิน ค่า ตรวจเผา ๘ ชั้ว
เงิน ๒๐ บาทขึ้นไปถึง ๔๐ บาทค่าตรวจเผา ๑๖ ชั้ว
เงิน ๔๐ บาทขึ้นไปถึง ๖๐ บาทค่าตรวจเผา ๒๔ ชั้ว
เงิน ๖๐ บาทขึ้นไปถึง ๘๐ บาทค่าตรวจเผา ๓๒ ชั้ว
ถ้าเงินเกินกว่า ชั้ว ๑ ขึ้นไปอีกเท่าใด ๆ ให้เรียกเงิน ค่าเผา
ขึ้นไป อีกตามอัตรานี้ ถ้าเงิน ภาษีใน เรือลูกค้า ลำหนึ่ง ที่นั้น
ต่ำกว่า ๓ บาทลงมา ห้ามมิให้เรียก ค่า ตรวจเผา แก่ ลูกค้า

ข้อ ๔ ถ้าเรือลูกค้า บรรทุกสิ่งของได้เสีย เงิน ค่า ภาษีใน
ด่าน ชันนอก ฤๅด่าน ชันในแล้วก็ตี ล่วงมา ถึงด่านใด ๆ
ให้เจ้าพนักงาน เสมียน ตรวจ สอบ ตัว ฎีกา แลสิ่งของ ให้ถูกต้อง
แล้ว ให้ประทับตรา สำหรับ ด่านภาษี ลงไว้ด้วย ถ้า สิ่งของ
เกิน ผิดจาก ตัว ฎีกา ก็ให้เรียก ภาษี จำเพาะสิ่งของ ที่ เกินนั้น
แต่ ห้าม มิให้ เกาะ กุมหน่วง เหนียว ถักขังไว้ ให้เสียเวลา แลไม่

เล่ม ๔

ลักษณะ การรักษาโรค

หน้า ๔๕๔๗

ให้เรียกค่าตรา ค่าธรรมเนียมตรวจต่าง ๆ แต่ลูกค้าเป็นอันขาด
พนักงานเสมียน ศุลกรักษ คำนหนึ่ง คำนใด ขัดขึ้น ไม่ทำ
ตามข้อบังคับนี้ และประพฤติฝ่าฝืนทำที่ไม่เป็นยุติธรรม คิดหา
ผลประโยชน์โดยอุบายต่าง ๆ ให้ราษฎรลูกค้าได้รับความเดือด
ร้อน อย่างหนึ่ง อย่างใด มีผู้มาร้องกล่าวโทษชำระ ได้ความจริง
จะลงโทษผู้กระทำผิดลงข้อบังคับ ตามโทษานุโทษ ให้จงหนัก
กฎให้ไว้ณวันที่ ๑ สิงหาคม รักษโกสินทรศก ๑๑๒

ประกาศในการรักษาโรค

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา
จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ
ให้ประกาศแก่บรมวงษานุวงศ์ ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่
ผู้น้อย ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ให้ทราบทั่วกันว่า วันที่ ๑ ตุลาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ นี้ เป็นวันดีดังตรงกับวันซึ่งได้เสด็จ
เถลิงถวัลยราชสมบัติ รัชกาลนั้น จบรอบ ๒๕ ปีบริบูรณ์
ทรงพระอนุสรณ์คำนึงถึงมหามงคลพิเศษสมัยเช่นนี้ ได้มีมา
แล้วในรัชกาลของพระเจ้าแผ่นดิน ในพระบรมราชวงศ์ต่าง ๆ
ในกรุงทวารวดีศรีอยุธยา ไบราณ แลกรุงธนบุรี ทั้งในพระ
บรมราชวงศ์ปัจจุบันนี้ ซึ่งประดิษฐานแลดำรงกรุงรัตนโกสินทร
มหินทรายุทธยาบรมราชธานี ณประเทศบางกอก ซึ่งเป็นพระ

๑๙๕

บรม ราชบรรพบุรุษ นับ เรียง ลำดับ พระ เจ้าแผ่นดิน ถึง ๓๘ พระองค์
มาแล้ว กาล ราชสมบัติ ที่ เสมอ แล ยิ่ง กว่า รัชกาล บัดยู่บัดนี้ ก็
เพียง ๔ พระองค์เท่านั้น ควร บำเพ็ญ พระราชกุศล ใน มหา
มงคล พิเศษ สมัย เช่น นี้ อุทิศ ถวาย จำ เพาะ แต่ พระ เจ้าแผ่นดิน
ทุก พระ องค์ นั้น จึง ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เสด็จ
พระ ราชฯ คณะ พระ ครู ถานา นุกรม ปะ เรียบู และ เจ้า อธิการ
คาม พระ อาราม ใน แขวง จั หวัดกรง ทวาร วาศิ แล เมือง ลพ บุรี
เมือง อ่างทอง ซึ่ง พระเจ้าแผ่นดิน แต่ ก่อน ฤฯ พระ บรม วงษา
นุวงศ์ ใน พระเจ้าแผ่นดิน พระองค์ นั้น ฯ ได้ ทรง สร้าง แล
ปฏิสังขรณ์ สืบ มา มี จำนวน ๓๘ รูป เจริญ พระ พุทธมนต์
วันที่ ๓๐ กันยายน แล วันที่ ๑ ตุลาคม รับ พระราชทาน
ฉันทน์ แล้ว มี เทศนา ที่ เปน ส่วน รัชกาล บัดยู่บัดนี้ กัณฑ์ ๑ จึง ทรง
พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ ขอ แวง พระ บรมวงษานุวงศ์ แล ขั
ตุล ของ อุฎี พระบาท ทั้ง ฝ่าย น้า ฝ่าย ใน ที่ ได้ ตาม เสด็จ พระราช
ดำเนิน มา ที่ พระราชวัง บาง ปอนนี้ ทำ ชุ่ม ลับ แล ไฟ เปน เครื่อง
ประดัย สำหรับ สักการะ ทรง พระ ราชอุทิศ ถวาย จำ เพาะ แต่ พระ
เจ้าแผ่นดิน องค์ ละ ชุ่ม แล ไคม รูป ต่าง ๆ เปน เครื่อง อลังการ
เพิ่มเติม ชุ่ม ลับ แล เพลิง นั้น ทรง พระราช อุทิศ ถวาย แล พระ
ราชทาน แก่ บรรพบุรุษ แล บรรพสัตรี พระ บรมวงษานุวงศ์ ขัตุล
ของ อุฎี พระบาท ทั้ง ฝ่าย น้า ฝ่าย ใน ที่ ได้รับ ราชการ ผลของ
พระ เดช พระคุณ มีความ สวามิภักดิ์ ใน พระเจ้าแผ่นดิน ทุก รัชกาล

แล ได้ปฏิบัติราชการ แล รับอาษา มีความดี แล ชื่อเสียง ปรากฏ
ใน พระราชพงษาวดาร เปน ลำดับ มา บรรดา ที่ ล่วง ลับ ไป แล้ว
นั้น ด้วย

อนึ่ง ใน มหา มงคล พิเศษ สมัย ที่ ราชสมบัติ เจริญ มา บั้น จบ ครบ
รอบ ๒๕ ปี บริบูรณ์ เช่นนี้ ควร จะมี สิ่ง ที่ หมายถึง ให้ เปน ที่ ระฤก
ใน มหา มงคล พิเศษ สมัย เช่น นี้ ไว้ จึง ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้าฯ
ให้ สร้าง เหรียญ เงิน หน้า ๑ เปน พระ บรม รูป แล อักษร จาก ว่า
สมเด็จพระ ปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
บรมราชาธิราช หน้า ๑ มี อักษร จาก ว่า ที่ ระฤก การ พระ
ราชพิธี ฉลอง ศิวราช สมบัติ ครบ ๒๕ ปี วันที่ ๑ ตุลาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ มี ท่วง ห้อย แพร แดง สี ชมพู ขอบ ขาว
สำหรับ ติด แขน เลื้อย ขึ้น นอก ฉะนั้น ข้าง ซ้าย สำหรับ ฝ่าย หน้า
แล เหรียญ เงิน เปลา่ ไม่มี ท่วง ห้อย แล แพร แดง สำหรับ ฝ่าย ใน
พระราชทาน ชื่อ เหรียญ นี้ ว่า “ รัชฎาภิเศก มาลา ” พระราช
ทาน แก่ พระ บรม วงษา นุวงศ์ ข้า ทูล ของ ธูลี พระบาท ให้ เปน ที่ ระฤก
แล จะ ได้ พระราชทาน ใน การ พระราชพิธี ฉัตรมงคล แล ฉลอง
พระ โดย ปี ฎก ใน วันที่ ๑๑ พฤศจิกายน รตนโกสินทรศก ๑๑๒
อีก คราว ๑ บรรดา ผู้ ที่ ได้รับ พระราชทาน เหรียญ รัชฎาภิเศก
มาลา นี้ ให้ ไป ลง นาม แล ชื่อ ใน สมุด ทะเบียน กระทรวง มุขอาธร
แล้ว ใช้ ติด แขน เหรียญ นี้ ได้ ตลอด ไป จน สิ้น อายุ เมื่อ ผู้ ที่

หน้า ๑๕๕๐

ลักษณะ ตระกูล จุลจอมเกล้า

เล่ม ๔

ได้รับพระ ราชทาน ถ่วงดับ ไป แล้ว เหยียนนี้ให้ แก่ บุตร หลาน
ผู้ที่ได้รับ มรดก ไว้เป็น ที่ ระดูกลีบ ไป แต่ผู้ที่ รับมรดกนั้น
จะ ใช้คิด แนน เหยียน รัชฎาภิเศก มาถานี้ ไม่ได้ ผู้ที่ จะ คิดแนน
เหยียน นี้ ได้ ก็ เฉพาะ แต่ผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน ใน มหามงคล
สมัยสอง คราว ที่กล่าว อ้าง มา ข้าง บนนี้ แล้ว เท่านั้น ส่วน เหยียน
ที่ ไม่มี ห่วง-แพร แดบ สำหรับ พระราชทาน พระบรม วงษา-นุวงศ์
แล ข้า หลอดของ-อูลี พระบาท ฝ่าย ใน นั้น ผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน
แล้ว ให้เก็บ ไว้เป็น ที่ ระดูก ฤจะ มา ทำเป็น เครื่อง ประดับ
แล ภาชนะ มี เข็ม กลัด กำ โลมือ ดับ เป็น คัน ก็ได้ มรดกผู้ที่ ได้
รับพระราชทาน เหยียน ไปแล้ว ทั้ง ฝ่าย น้าฝ่าย ใน ไม่มาลง นาม
ใน สมุด ทะเบียน กระทรวง มุระธาธร แล้ว จะ ใช้ คิดแนน เหยียน นี้
สืบ ไป ไม่ได้ ให้ถือ ว่า เป็น เหยียน ปลอม มิใช่ของ พระราชทาน
อัน ที่ ชอบ

ประกาศ มา วันที่ ๑ ตุลาคม รัตน โกสินทรศก ๑๑๒

พระราชบัญญัติ เครื่องราชอิศริยาภรณ์

สำหรับ ตระกูล จุลจอมเกล้า รัตน โกสินทรศก ๑๑๒

(ฝ่าย น้า)

ศุภ มัสติ พระพุทธศาสนาถล เป็น อธิษฐาน ถ่วง แล้ว ๒๒๓๖

พรรษา บัคยุบันกาล รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ ตุลาคม

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

เล่ม ๔

ลักษณะตราพระกุล-จุลจอมเกล้า

หน้า ๑๙๕๑

ปฐมมาศาคหุณปวดีศรีวิราช บัญจมรัชการ ฉะพิลลิมสังวัจนรเชตร บวิ
เฉทกาด กำหนด พระบาท สมเด็จพระปรมิทร มหาจุฬา ลงกรณ์
มคินทรเทพย มหา มกุฏ บุรุษย์ ราช ราชวิราช วรุตมพงษ์บริพัตร
วรชัตติยราช นิกรโธม จาตุรันตบรม มหา จักรพรรดิราช สังภาค
บรม อรรณิกมหาราชราชาธิราช บรมนารถ บพิตร พระจุลจอมเกล้า เจ้า
อยู่หัว ซึ่งเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เปนพระเจ้าแผ่นดินสยาม
ทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลดินแดนทั้งหลายที่ใกล้เคียงคือลาว
เฉียง ลาว กาว มลายู เกาะเทวียง แลอื่น ๆ เสด็จออกณะพระที่นั่ง
อนันตสมาคม ถูคมโหรีมาศ โดยสถานบุรพาพิมุข พร้อมกับพระบรม
วงษานุวงศ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน เฝ้า
ทูลละอองธุลีพระบาท ใน การพระราชพิธีสมโภชศิริราชสมบัติ
ครบ ๒๕ ปี

มี พระบรมราชโองการ คำว่าดีเหนือเกล้าฯ สั่งว่า เมื่อวัน
อาทิตย์ เดือนสิบสอง แรมสิบสอง ค่ำ ปีมะเมียเบญจจะศก จุลศั
ก ๑๒๓๕ ได้ทรงพระราชดำริห์สถาปนา เครื่องราชอิสริยาภรณ์
สำหรับพระกุล จุลจอมเกล้าฯ โดยกระแสพระราชดำริห์ มีข้อความดังนี้
เราพระเจ้ากรุงสยาม ขอประกาศแก่พระบรมวงษานุวงศ์
แลท่านเสนาบดี แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยให้ทราบทั่วกัน ว่า
ซึ่งท่านทั้งหลาย ได้มอบศิริราชสมบัติให้เรายกขึ้นเป็นพระเจ้า

หน้า ๑๕๕๒ ลักษณะ ทวารวดี จุลจอมเกล้า เล่ม ๕
 กรุง สยาม มิ ได้ มีความ รัง เกียจ นั้น เรา คำ นึง คิด เหน การ ดี ของ
 ท่าน เปน อัน มาก ด้วย แต่ กรุง เทพ ๑ ทวารวดี ศรี ยุทธยา เก่า ยัง
 ดำรง อยู่ นั้น พระ เจ้า แผ่นดิน ได้ ดำรง ราช สมบัติ มา ถึง ๓๔ พระ
 องค์ เวลา เมื่อ เปลี่ยน ผลัด แผ่นดิน ใหม่ บาง ครั้ง ก็ เกิด ยุทธ
 นาการ แย่ง ชิง ด้วย อำนาจ ซึ่ง กัน แล กัน จน ถึง เกิด คี ใน กลาง
 พระนคร เปน พิบัติ ต่าง ๆ ด้วย ถือ เปน พวก เปน เหล่า แดก ร้าว
 ปราศ จาก สำนึก มี มาณะ ทฤฐ ไม่ คิด ตาม การ ที่ สมควร แทบ
 จะ ทุก ครั้ง ทุก คราว มา จน ถึง ตั้ง กรุง รัตน โกสินทร มหินทรา
 ยุทธยา พระ บรมราชวงษ์ ซึ่ง ได้ ดำรง ศิริ ราชสมบัติ เปน
 ปฐม กษัตริย์ มา ถึง ๔ พระองค์ นับ ได้ ๔๐ ปี เสด็จ จน ถึง แผ่นดิน
 บัตยุบนี้ ก็ มิ ได้ เกิด ยุทธนา การ แย่ง ชิง กัน ให้ ได้ ความ
 เดือด ร้อน แก่ ประชาษฎร แต่ สัก ครั้ง หนึ่ง เลย ควร จะ เหน
 ความ ดี ความ ชอบ อัน ไหญ่ ยิ่ง ใน พระ บรมวงษานุวงศ์ แล ข้าราชการ
 การ ทั้ง ปวง ด้วย เรา นี้ มี อายุ น้อย กว่า พระ เจ้า แผ่นดิน แต่ กาล
 ก่อน ๆ มา ท่าน ทั้ง ปวง ก็ มิ ได้ มีความ รัง เกียจ เพราะ ท่าน
 มี ใจ รุก ถึง พระเดชพระคุณ สมเด็จ พระ เจ้า แผ่นดิน ซึ่งเป็น ต้น
 บรมวงษ์ มา ทุก ๆ พระองค์ โดย ลำดับ รับ ผล ของ พระเดช พระคุณ
 มิ ให้ เสื่อม สุลู เสียบ พระ เกียรติยศ มีความ สวามิภักดิ์ สมัค สะโม สร
 พร้อม เปรียง กัน การ จึง เรียบ ร้อย ตลอด มา ได้ ก็ เหน ความ ดี
 ความ ชอบ ใน พระ บรมวงษานุวงศ์ แล ท่าน เสนาบดี แต่ ก่อน ซึ่ง

เล่ม ๔ ลักษณะตราพระกุล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๕๓

ล่อง ไป แล้ว ก็ ดี แต่ ที่ ยัง ดำรง อยู่ ใน บัณฑิต นี้ ก็ ดี มี ฉันทชยา
ไศรยพร้อม ใจ กัน ภาค ศักดิ์ ช่อ ต่อ พระ บรมราชวงษ์นี้ จึง ได้
สืบ อิศริยยศ ต่อ ๆ มา ตาม พระกุล เนื่อง กัน โดยการ ปกติ มิ ได้ คิด
อริ ร้าว ราน ก็ เป็น ความ ดี อย่าง ยิ่ง เพราะ ฉะนั้น เรา มี
จิตร คิด จะ ทำนุ บำรุง วงษ์ พระกุล ของ ท่าน ทั้ง หลาย ให้ เจริญ
ยืน ยาว ปรากฏ ไป สิ้น กาล นาน จึง ให้ สร้าง ตรา เครื่อง ราช อิศริยยศ
สำหรับ ลำดับ อิศริยยศ แล ความ ชอบ แห่ง ท่าน ผู้ ที่มี ยศ บัณฑิต
ศักดิ์ สืบ วงษ์ พระกุล มา เพื่อให้ รุก ถึง ท่าน ผู้ ใหญ่ ที่ ได้ รักษา
แผ่นดิน บังคับ การ มา แต่ ก่อน ตลอดจน ถึง ท่าน ผู้ ที่ ได้ ทำนุ บำรุง
แผ่นดิน แล รักษา การ บัณฑิต นี้ จะ ได้ เห็น ว่า สืบ เนื่อง พระ กุล
วงษ์ ท่าน ไป สิ้น กาล นาน เป็น เกรียดยศ แก่ ท่าน ผู้ มีความ ชอบ
ทุก ๆ พระกุล เนื่อง ไป มิ ให้ เลื่อม ทรม แล้ว จง ตั้ง จิตร พร้อม ใจ
กัน ช่วย ทำนุ บำรุง แผ่นดิน แล ช่วย รักษา วงษ์ พระกุล ซึ่ง กัน
แล กัน สืบ ต่อ ไป ให้ ปราศ จาก อคติ สั ประการ ประกอบ สามัคคี
ระโมลี เป็น นิรันดร์กาล นถอง พระเดช พระคุณ แก่ ปฐม บรม
กษัตริย์ มา ให้ มีความ สุข ศิริสวัสดิ อายุวัฒน ยืน นาน จง ทุกท่าน
ทุกนาย เทอญ

แล้ว จึง มี พระบรม ราชโองการ ดำรัส สั่ง เจ้า พระยาธรรมา
ธิกรณาธิบดี ศรีสุรุมหามัธยมวงษ์ราชพงษ์ นิกรานุรักษ์ มหาสว
มิกักดิ์ บรม ราชโองการ พิรมย์ สรรพโศคม กิจวิจารณ์ มหา มน เทียร

หน้า ๑๕๕๘

ลักษณะตราพระกุฎจุลจอมเกล้า

เล่ม ๕

มาลงดินนทร ราชนิเวศนินทราธิบดี อันเคยบุริกนาฏเสนา บติ
อภัยพิริยปรการมคาศุ (มัง) ซึ่ง เปน ประธานาธิบติ ในกรมวัง
ให้ประกาศ แก่ พระบรม วงษา นุวงศ์ และ ข้าราชการ ผู้ใหญ่ ผู้ น้อย
ฝ่าย ทหาร พล เรือรบ ฤา ผู้หนึ่ง ผู้ใด ที่ จะ ได้รับ เครื่อง ราชอิศริยา
ภรณ์ใน แผ่น ดิน สยาม ให้ทราบ ทัว กัน ว่า พระบาทสมเด็จพระ
เจ้า อยู่ หัว ทรง พระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สร้าง ตรา เครื่อง ราช
อิศริยาภรณ์ สำหรับ พระราชทาน สำแดง อิศริยยศ และ ความ ชอบ
ผู้ที่มี ยศ บัณฑิตศักดิ์ กระฎวงษ์ สืบ มา เพื่อ จะ ให้ เปน ที่ รุดก ถึง ท่าน
ผู้ใหญ่ ที่ ได้รักษา แผ่นดิน แล รักษาการ มาแต่ ก่อน ตลอด จน ถึง ท่าน
ผู้ที่ได้ ทำนุบำรุง แผ่นดิน แล รักษาการ ประ จุบัน นี้ ด้วย จะ ได้ เปน ที่
รุดกลีบพระกุฎท่านไป สิ้น กาล นาน จึง โปรดเกล้าฯ โปรดกระ
หม่อม ให้ตั้ง พระ ราชบัญญัติ และ คำ ประกาศ ไว้สำหรับ ดวงตรา
เพื่อ จะ ให้ท่าน ทั้ง ปวง ทราบ ทัว กัน เปน พระราชบัญญัติ ๑๕ มาตรา
ครั้น ณ วัน ๓ เดือน ยี่แรม ๑๐ ค่ำ ปีมะจิดศก จุติศักราช ๑๒๔๘
ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ ออก พระราชบัญญัติเพิ่มเติม อีก ๕ ข้อ
ณ วัน ๓ ที่ ๑๙ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๙๙ ได้ โปรด
เกล้าฯ ให้ ออก พระราชบัญญัติ เครื่องราชอิศริยาภรณ์ แก่ ขา เพิ่ม
เติม เนื่อง กับ ตรา จุลจอมเกล้า นี้ ด้วย เปน เนื้อ ความ ๘ ข้อ

เล่ม ๔ ลักษณะ ทราบระกูล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๕๕
ณวัน ๒ ที่ ๑๖ พฤตจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๐ สมเด็จพระ
เจ้านั่งยาเฮอ เจ้าฟ้าภาณุรังษีสว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงษา วรเดช
คณาธิบดีเครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับตระกูล จุลจอม
เกล้านี้ ได้รับพระบรมราชโองการ ประกาศ เป็นพระราช
บัญญัติเพิ่มเติมอีก ๔ ข้อ

บัดนี้ ทรงพระราชดำริห์ เพื่อให้เครื่องอิสริยาภรณ์นี้
มีเกียรติคุณ ไพศาล วิเศษ ยิ่งขึ้น แลทรงพระปรารภ มหามงคล
สมัยอันอุดม ในการ พระราชพิธี สมโภช ศีรีราชสมบัติ อันได้
เสด็จดำรงศัสยาม รัฐมณฑล สกลอาณาจักร มาบรรจบครบ ๒๕
ปี เติมนวริบูรณ์ สมควรที่จะรวบรวมพระราชบัญญัติที่ได้โปรด
เกล้าฯ ให้ออกเป็นคราวๆ มาขึ้น ให้เป็นหมวดหมู่เดียวกัน
แถมแบ่งเป็นฝ่าย นำฝ่ายใน แกะไขเพิ่มเติมขึ้นอีกให้สมบูรณ์
ยิ่งขึ้นไป

จึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ยกเลิก พระราชบัญญัติ ทั้งปวง
ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เสีย และมีพระบรมราชโองการ ดำรัส
เหนือเกล้าฯ เฉพาะพระเจ้านั่งยาเฮอ กรมหมื่นพิทยลาภ
พฤฒิสาดา เสนาบดีกระทรวง มุขอาธร ให้ตราพระราชบัญญัติ
ใหม่นี้ ไว้เป็นแบบ นัย สำหรับปกครองเครื่องราชอิสริยาภรณ์
สำหรับตระกูล จุลจอมเกล้า จัดเป็นหมวด มาตราไว้ ดังจะว่า

หน้า ๑๕๕๖

ลักษณะ ทราตะรกุล จุลจอมเกล้า

เล่ม ๔

ต่อไป ดังนี้

มาตรา ๑ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า เครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ ทระกุล จุลจอมเกล้า

มาตรา ๒ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้แบ่ง เป็น ๓ ชั้น คือชั้นที่ ๑ สำหรับ พระผู้เป็น เจ้าเป็นใหญ่ ซึ่งเป็น เจ้าของ ทรา เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ดวงหนึ่ง ดวงตรา แด่ สายสร้อย ประดับ เพชรรัตน ทั้ง สั้น สำหรับคณาธิบดี ดวงหนึ่ง สำหรับ พระราชทาน ๒๐ ดวงรวม ๒๒ ดวงเป็น ชั้นที่ ๑ ชื่อ ปฐมจุลจอมเกล้า ชั้นที่สอง ๘๐ ดวง ชื่อ ทุคัย จุลจอมเกล้า กับ ดวง ตรา วิเศษ อีก ๕๐ ดวง

ชั้นที่ สาม ๑๐๐ ดวง ชื่อ ตติย จุลจอมเกล้า กับ ดวง ตรา เหรียญเงิน ชื่อ ตติยานุ จุลจอมเกล้า อีก ๑๐๐ ดวง รวม ดวงตรา ๓๕๒ ดวงเท่านั้น

มาตรา ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลรัชทายาท ญาติ ที่ได้สืบ ชาติกษัตริย์สืบตอดวงษ์ ดำรงคําราชอิสริยยศ เป็น พระเจ้าแผ่นดินสืบไป ใน พระบรมราชวงษ์นี้ จะเป็น เจ้าเป็นใหญ่เป็นประธาน ของตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ อยู่เสมอ เป็น นิตย

มาตรา ๔ จะทรงตั้ง พระบรมราชวงษ์ ผู้มีเกียรติยศ อย่างสูง ซึ่งเป็นที่ เคารพพระราชกฤไทย ให้ว่าการ เป็นคณาธิบดี

เล่ม ๔ ลักษณะตราตระกูล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๕๗
มีพนักงาน ที่จะตรวจ ตรารักษา เกียรติยศ ข้อ พระราชบัญญัติ
แล คำประกาศ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้พวก
สมาชิก แล เจ้าพนักงาน ประพฤติให้ ต้องตาม ข้อพระราชบัญญัติ
ทั้ง สั้น แล เปน ผู้ เชิญดวงตรา ถวายในการ ตั้ง สมาชิกใหม่ ด้วย

มาตรา ๕ ดวงตรา ชั้นที่ ๑ สำหรับ พระราชทาน พระบรม
ราชวงษานุวงศ์ผู้ใหญ่ซึ่ง เปนหัว น้าในราชตระกูล แลท่านเสนา
บดีแลหัว เมือง ซึ่ง เปน เมือง เอก ที่มีถนันทยศ เปน เจ้าพระยา

มาตรา ๖ ชั้น ที่สอง สำหรับ พระราชทาน พระองค์เจ้าต่าง
กรม แลยังไม่ได้ ตั้งกรม แลข้าราชการ ที่ได้รับพาน ทอง
ดวงตรา วิเศษ นั้น สำหรับ พระราชทาน ในพระบรมวงษานุวงศ์
แลข้าราชการ ซึ่งได้รับพานทอง ซึ่งมีความดี ควรจะ เพิ่ม แล้ว
แต่จะพระราชทาน

มาตรา ๗ ชั้นที่ สาม สำหรับ พระราชทาน บุตร ญาติหลานชาย
ที่ ๑ ของ ท่านผู้ที่ได้ดวงตรา ชั้น ที่ ๑ แต่ใน ขณะเมื่อบิดายัง
มีชีวิตอยู่ แลสำหรับ พระ ราชทาน บุตรญาติหลานชาย ที่ ๑
ของ ท่านผู้ที่ได้รับดวง ตรา ชั้น ที่ ๒ เมื่อ บิดาสิ้นชีพแล้ว

มาตรา ๘ บุตร ชายใหญ่ ซึ่งจะได้รับตรา แทน บิดา สืบ
ตระกูลต่อไปนั้น จะต้อง พระราชทาน บุตรชายใหญ่ ซึ่ง เกิด
ด้วยภรรยา หลวง ถ้าบุตร ภรรยาหลวงไม่มี จึงจะพระราชทาน
บุตร ภรรยา น้อย ซึ่งเป็น ผู้ใหญ่ อนึ่ง บุตรชายใหญ่ ของ ท่าน ที่

หน้า ๑๕๕๔ ลักษณะตรา ตระกูล จุลจอมเกล้า เล่ม ๕
 ได้รับเครื่องราชอิสริยาภรณ์ เป็นที่ ๑ ก็ดี ที่ ๒ ก็ดีนั้น
 เป็นนักเลง ลุ่ม ผื่น เล่น เบี้ยไม่ เป็นราชการ ไม่ควร ที่จะรักษาเครื่อง
 ราชอิสริยาภรณ์ไว้ได้ ก็ให้เจ้าพนักงาน มีแต่บาญชีไว้ ไม่ให้
 ตรง ตราไป ฎาบิดา ปราชณา จะให้บุตร รอง ๆ ลงไป คนใด
 คนหนึ่ง ซึ่งได้รับ ราชการ เป็น ผู้รับ ตระกูล ตนสืบต่อไป แทน บุตร
 ใหญ่ ซึ่งไม่ เป็น ราชการ จะขอ พระ ราชทาน ยก ตรา จุลจอมเกล้า
 ให้ บุตร ผู้ รอง รับ ถ้าทรง พระราชดำริเห็น สมควร ก็จะไปรด
 เกล้าฯ ให้ไป ตามประ สดค์ เป็น การ พิเศษได้ ถ้า บุตรชาย
 นั้น ถึง แก่ กำนแล้ว ก็เอา เป็น สุนัข อนึ่ง ถ้า บุตร ชายใหญ่ เสียชีวิต
 ฎาถึง แก่ กำนเสีย แต่บิดา ยังมีชีวิตอยู่ ตรานั้น ต้อง ตก แก่
 หลาน ซึ่ง เป็น บุตร ของ บุตร ชายใหญ่ ถ้า หลาน ชายใหญ่ ไม่มี
 ให้ ตก แก่ หลาน รอง ลงไป ตาม ลำดับ ถ้า หลาน ซึ่ง เป็น บุตร ของ
 บุตร ชายใหญ่ ไม่มี ตก เป็น ของ บุตรชาย ที่ ๒ ที่ร่วม มารดา
 เดียว กัน กับ บุตร ที่ ๑ ถ้า บุตรชาย ที่ ๒ ไม่มีตัว ก็ให้ ตก
 แก่ หลาน ตาม ลักษณะ ที่ว่า ไว้ ใน ส่วน บุตร ชาย ที่ ๑ นั้น ถ้า
 บุตร หลาน เช่น นี้ ไม่มี ให้ ตก เป็น ของ บุตร ชาย คนใด คนหนึ่ง
 ซึ่ง เป็น คน เวียง ไร่ แลได้ ราชการ ดี กว่า บุตร อื่น ๆ ใน ตระ
 กูล นั้น ถ้า บุตร ชาย ไม่มี ก็ ให้ ตก แก่ หลาน ชาย คนใด คนหนึ่ง
 ดัง กล่าว แล้ว ใน ส่วน บุตร นั้น ถ้า บุตร ฎา หลาน คนใด ซึ่ง ได้
 รับ ตรานั้น ทำ ราชการ ดี เลื่อน ยศ ขึ้น เป็น ชั้น ๒ ฎา ชั้น ที่ ๑

เล่ม ๔ ลักษณะ ตรา ตระกูล จุล จอม เกล้า หน้า ๑๕๕
ก็ได้อีก สิบ ตระกูล นั้นไป ใน บุตร แล หลาน ตาม อย่าง ที่ ว่า
มาแล้วนั้น ถ้าไม่ได้เลื่อนยศ คง อยู่แต่ ชั้น ที่ ๓ เมื่อถึงแก่
กามแล้ว บุตร ของ ผู้ นั้นไม่ ได้รับ เป็น ขาดกัน เท่านั้น

มาตรา ๙ ถ้าได้ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้ง ผู้ ที่ ยังไม่
มีตระกูล มา แต่เดิม ถ้า บุตร ที่ รอง คนใหญ่ ของ ผู้ ที่มีตระกูล
มาแต่เดิม ให้ตั้ง ตระกูล สืบ ต่อไป ก็ จะพระราชทาน ดวงตรา
ชั้น ที่ ๑ ถ้า ที่ ๒ บุตร ของ ผู้ นั้น จึง จะได้รับ ตรา รักษา ตระกูล นั้น
ต่อไปดังเช่น ว่ามา แล้วนั้น แต่ จะไม่ พระราชทาน ชั้น ที่ ๓
แก่ ผู้ ที่ จะ ได้ ตั้ง ตระกูล ใหม่ เลย

มาตรา ๑๐ ดวงตรา ชั้น ที่ ๓ นี้ ถ้า บุตร ได้รับ พระราช
ทาน สืบตระกูล บิดา จะได้รับพระราชทาน ตรา ตติย จุลจอม เกล้า
ถ้า หลาน สืบ ตระกูล บิดา จะพระราชทาน ตรา ตติยานุ จุลจอม เกล้า

มาตรา ๑๑ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ
และ พระเจ้าลูกเธอ ในรัชกาล บัณฑิต อัน เป็น รัชกาล ที่ ได้
ทรง ประดิษฐาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้สมควร ที่ จะได้รับ
พระราชทาน ตรา ปฐมจุลจอมเกล้า ให้เป็นกิตติมศักดิ์สมาชิก
นอกจำนวนได้ทุกคน องค์ เป็น ส่วน พิเศษ สูงกว่าสามัญสมาชิก
และไม่เกี่ยวกับ จำนวน ๐ ที่ กำหนดไว้ ในพระราชบัญญัตินี้

มาตรา ๑๒ พระบรมวงษ ซึ่ง เปนอภัยบัณฑิต คือสมเด็จพระ
ราชโอรส นัดดา สืบสันตติเป็น บัน ทัดเนื่องลงมาจากพระ องค์

หน้า ๑๕ ๖๐ ลักษณะ ตราตะ กุลจุลจอมเกล้า เล่ม ๔

ใน พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์ ปดุมบรมกระษัตริย์ ใน
พระบรมราชวงษ บัณฑิตนี้ ดำรงพระยศเป็น สมเด็จพระเจ้าฟ้าแล้ว
จะได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานตั้งให้เป็น กิตติม

ศักดิ์ สมาชิก รับ ตรา จุลจอมเกล้า เหนเวลา หนึ่ง เวลาใด แล้วแต่
จะโปรดเกล้าฯ พระราชทาน เป็น นอก จำนวน เหมือน กัน

แต่บัดนี้ พระบรม วงษ ซึ่ง ดำรงพระยศ เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ได้รับ
พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้า อยู่แล้วก็ดี แต่

ไปให้ถือว่าได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ
ตะกูลนี้ เป็นชนิดนอก จำนวน เหมือน กัน ผู้ที่ เป็น กิตติมศักดิ์

สมาชิก จำพวกนี้ ต่ำกว่า จำพวกในมาตรา ๑๑ แต่สูง
กว่า สามัญสมาชิก

มาตรา ๑๓ เจ้าใน เมือง ประเทศราช ซึ่งได้รับพระ ราช
ทาน เครื่อง ยศพานทอง ถ้า ทรงพระราชดำริห์ เหนสมควร
ที่จะได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ จุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๑ ที่ ๒
ก็จะพระราชทาน แต่ไม่ เป็น เครื่อง ยศ ประจำตำแหน่ง ซึ่ง จำ
เป็น จะพระราชทานทุกคน แลจำพวกนี้ เป็นวิสามัญ สมาชิก

อีกพวกหนึ่ง มีลำดับ ยศ เสมอกับสามัญสมาชิก ใน จำนวน ทั้ง ปวง

มาตรา ๑๔ ผู้ซึ่งได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์พิเศษ เป็น
กิตติมศักดิ์ สมาชิก แลวิสามัญสมาชิก รวม ๓ จำพวก ตั้งใน

มาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒ มาตรา ๑๓ นี้ ถ้าได้รับชั้นที่ ๑

เล่ม ๔ ลักษณะ ทราตระกุล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๖๑
บุตรใหญ่ ได้รับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๓ แต่บิดายังมี
ชีวิตอยู่ อยู่ ชั้นที่ ๒ บุตรใหญ่ ได้รับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นที่ ๓
ในเวลาบิดาล่วงไป เหมือนผู้ซึ่งได้รับ พระราชทาน เครื่องราช
อิสริยาภรณ์ในจำนวนเดิม แต่คง เป็น กิตติมศักดิ์ สมาชิก
วิสา มัญญาสมาชิกรูปตามบุรุษบิดานั่น

มาตรา ๑๕ ผู้ซึ่งได้รับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์พิเศษนี้
ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มียศ แล อำนาจ ซึ่งจะมี ขึ้น
ด้วยได้รับ พระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ เหมือน กับซึ่ง
ได้รับพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ใน จำนวน เดิม ทุกสิ่ง
ทุกประการ

มาตรา ๑๖ สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน แลพระราชวงษานุวงษ
บันดาเจ้าต่าง ประเทศ เมื่อทรง พระราชดำริห์เห็นสมควร แล้ว
ณ เวลาหนึ่ง เวลาใด จะพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์
สำหรับ ตระกูล จุลจอมเกล้า ให้เป็นกิตติมศักดิ์ สมาชิก แลชาว
ต่าง ประเทศ ที่ได้รับราชการ ของ กรุงสยาม ญาผู้มีบรรดาศักดิ์
ในเมือง ต่างประเทศ ถ้าทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร ก็จะมีพระ
ราชทานให้เป็น วิสามัญญาสมาชิกรูป ของ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้
จะเป็นชั้นที่ ๑ ญาที่ ๒ ที่ ๓ ชั้นใดชั้นหนึ่งก็ได้เป็น จำนวน
เพิ่มเติม ต่างหาก นอกจาก จำนวนที่ได้กำหนดไว้ ในพระราช
บัญญัติ สำหรับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ โดยลำดับ ชั้น เป็นส่วน

หน้า ๑๕๖๒ ลักษณะ ตราพระกุล จุลจอมเกล้า เล่ม ๔
เฉพาะตัว ไม่ เกี่ยว กับ การที่จะ พระราชทาน ตรา ชั้น ที่ ๓ สืบ
พระกุล แก่ บุตรหลาน ต่อไป อีก

มาตรา ๑๗ ทรง ตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ พระ
กุลจุลจอมเกล้า สำหรับ สมาชิก ชั้นที่ ๑ ชื่อ ปณมจุลจอมเกล้า
มี ดวงตรา เล็ก ขอบ ตรา ข้าง หน้า เป็น แฉก แฉก แฉก ลงยาราชาวดี
สีชมพู มี รัศมี ทอง ออกตาม ระหว่าง แฉก มี ใบ ไชยพฤกษ์ สอง
ข้าง ลงยาราชาวดี สี เขียว กลาง ดวง ตรานั้น เป็น พระราช
ศาสติคณาธิบดี ใน พระบาท สมเด็จพระ จุลจอมเกล้า เจ้า อยู่ หัว
ขอบ พระราชศาสติคณาธิบดี ลงยาราชาวดี สี ขาว ใน กลาง
ขอบ มี ตัว อักษร ทอง ว่า เรา จะ บำรุง พระกุล วงษ์ ให้ เจริญ ปลาย
แฉก ข้าง บน มี จุลมงกุฏ ลงยาราชาวดี สี เขียว สี แดง สี ขาว สี ขาว
ด้านหลัง ดวงตรา นั้น เหมือน อย่าง ข้าง หน้า แฉก แต่ ที่ กลาง ดวง
ตรา นั้น เป็น รูป ข้าง สาม เคียง ลงยาราชาวดี สี ขาว บน หลัง ข้าง
มี รูป ครีฑ ลงยาราชาวดี สี ขาว ขอบ รอบ ข้าง นั้น เป็น จักร ลง
ยาราชาวดี สี ขาว พื้น แดง ใน ขอบ จักร มี ตัว อักษร ทอง ว่า บิระก
เบญจะคก คักราช ๑๒๓๕ ดวงตรา นี้ สำหรับ ห้อย ผ้า สะพาย สี
ชมพู อ่อน กว้าง สี นีว สะพาย บ่า ซ้าย มา ห้อย ข้างขวา มี ดวงตรา
ใหญ่ อีก ดวงหนึ่ง มี อักษร จ ทอง คำ ประดับ เพ็ชร สาม ตัว ไคว่
กัน (คือ จุฬาลงกรณ์ จุลจอมเกล้า) พื้น สีชมพู ขอบ รอบ ตัว จ
ลงยาราชาวดี สี ขาว มี อักษร ตัว ทอง ว่า เรา จะ บำรุง วงษ์ พระ กุล

เล่ม ๔ ลักษณะ ตราตระกูลจุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๖๓

ให้เจริญ มี แฉก ใน แปด แฉก เป็น รัศมี ทอง แฉก นอก แปด

แฉก เป็น รัศมีเงิน สลัก เป็น เพ็ชร ไชยวง ดวง ตรา นี้ สำหรับ

คิด เลื่อ ที่ ออก ข้าง ซ้าย และมี สาย สร้อย ทอง คำ ยาว หก สิบ สาม

นิ้ว กำลัง สาย สร้อย เป็น รูป ข้าง สาม เคี้ยว มี จุลมงกุฏ อยู่ บน

หลัง เครื่อง สูง สอง ข้าง มี รูป ราชสีห์ คชสีห์ ประคอง ตรา แผ่น ดิน

อยู่ กลาง มี อักษร จ, ป, ร, ไคว่ กัน (คือ จุฬาลงกรณ์บรมราชา)

เป็น อักษร พระนามาภิไธย อย่าง ย่อ ใน แผ่น ดิน บัด ยัน นี้ ๒๕ ดวง

ดัด บัว ๒๖ ดอก สลัก กัน ไป จน ตลอด สาย สร้อย นี้ สำหรับ

คิด เลื่อ เมื่อ เวลา เติม ยศ อย่าง ไหญ่ ห้อย ดวง ตรา เล็ก ที่ สาย

สร้อย แทน แพร สาย แถบ สพาย ตรา ทั้ง สอง ดวง แล สาย สร้อย นี้

รวม เป็น ชั้น ที่ ๑ แต่ สาย สร้อย นี้ ถ้า ท่าน ผู้ ที่ ได้รับ พระราช

ทาน พาน ทอง ลงยา ราชาวดี ก็ จะ ได้รับ พระราชทาน สาย สร้อย

ลงยา ราชาวดี ถ้า ได้ พาน ทอง สามัญ ก็ จะ พระราชทาน สาย

สร้อย ทอง คำ เป็น อัน ดับ แต่ กิตติมศักดิ์ สมาชิก แล วิสามัญ สมาชิก

จัก จำ พวก มาตรา ๑๖ นั้น จะ พระราชทาน สาย สร้อย อย่าง ไค

ฎา จะ ยก สาย สร้อย เลือ ไม่ พระราชทาน ด้วย ก็ แล้ว แต่ จะ

โปรดเกล้า ฯ

มาตรา ๑๘ ชั้น ที่ สอง ชื่อ ทูลิช จุลจอมเกล้า มี ดวง ตรา เล็ก

เหมือน ชั้น ที่ ๑ ห้อย สาย แถบ สี ชมภู ย่น ขนาด กลาง กว้าง ๒ นิ้ว

หน้า ๑๕๖๔ ลักษณะ ตราพระ จุลจอมเกล้า เล่ม ๔
สรวม คอ แต่ มี ดวงตราใหญ่ เปน รัศมีเงินแปด แฉก กลาง มี ตัว จ,
ทอง คำ ตาม ตัว ไคว่ กัน พื้น ลงยา ราชวัติ สี ชมภู อ่อน มี ขอบ
ลง ยา ราชวัติ สี ขาว มีอักษร ตัว ทอง ว่า เรา จะ บำรุง พระกุ
ลวงษ์ ให้ เจริญ สำหรับ ติด เลื้อ ที่ ออก ข้าง ซ้าย เปน ดวงตรา วิเศษ
สำหรับ เพิ่ม เข้า ใน ชั้น ที่ ๒

มาตรา ๑๙ ชั้น ที่ ๓ ชื่อ คติย จุลจอมเกล้า มี ดวงตรา เล็ก
เหมือน ชั้น ที่ ๒ แต่ ย่อม หน้อย หนึ่ง ห้อย สาย แดง สี ชมภู อ่อน
ขนาดเล็ก กว้าง นิ้ว กึ่ง มี เข็ม ทอง สำหรับ ติด เลื้อ ที่ ออก ข้าง ซ้าย
เป้น ชั้น ที่ ๓ แต่ มี เหรียญ เงิน มี รูป ตรา เหมือน ดวง ตรา คติย
จุล จอมเกล้า แต่ ไม่ มี แฉก แต่ รัศมี ห้อย แพร แดง สี ชมภู ขนาด
เดียว กับ คติย จุลจอมเกล้า ชื่อ คติยานุจุลจอมเกล้า เพิ่ม ขึ้น ใน
ชั้น คติย จุลจอมเกล้า อีก รวม เป้น สาม ชั้น ด้วย กัน ดังนี้

มาตรา ๒๐ บันดา ท่าน ที่ เป้น สมาชิก ใน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
นี้ จะ ต้อง หา เครื่อง แต่ง ตน เป้น เครื่อง ยศ สำหรับ กับ เครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ นี้ ดังนี้ เลื้อ ครุย ตาม บันดาคัด แห่ง ตน แต่
มี ดวง ตรา เครื่อง หมาย บั๊ก พื้น เลื้อม แด ใหม ตาม สี ติด ที่ ออก ข้าง
ซ้าย ถ้า ชั้น ที่ ๑ รูป ตรา ปรุ มจุลจอมเกล้า กว้าง สุนฎ กลาง ๘ นิ้ว
ชั้น ที่ ๒ รูป ดวงตรา คติย จุลจอมเกล้า วิเศษ กว้าง สุนฎ กลาง ๖
นิ้ว ชั้น ที่ ๓ มี แต่ อักษร จ, ๓ ตัว ไคว่ กัน พื้น ชมภู มี แด
'พื้น สี น้ำเงิน มี อักษร ว่า เรา จะ บำรุง พระกุ ลวงษ์ ล้อม รอบ

กว้างสี่นิ้ว

บันดา สมาชิก ที่ ได้รับ ตราเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ จะ แต่ง
เครื่อง แต่ง ตั้ง กำหนด มา นี้ เสมอ ไป ในการ ประชุม ใหญ่ ฤๅ ใน
การ พระราชพิธี ต่าง ๆ เป็น เวลา แต่ง เติม ยศ สรรวม เลื่อน ครุ
จะ แต่ง เครื่อง นี้ ก็ ได้ ฤๅ จะ แต่ง เครื่อง อื่น ประดับ เครื่อง ราช
อิสริยาภรณ์ นี้ ก็ ได้ เว้น แต่ เวลา ที่ ประชุม ตาม กำหนด ของ
เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ จะ แต่ง เครื่อง อื่น ไม่ควร

มาตรา ๒๑ ท่าน ผู้ ที่ ได้รับ ตราเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ชั้น
ที่ ๑ จำพวก อื่น ถ้า ได้รับ ตราจุลจอมเกล้า ชั้น ที่ ๑ เมื่อ เวลา
แต่ง ตัว เติม ยศ จะ ใช้ ตรา จุลจอมเกล้า ด้วย จะ ใช้ ตรา ดวง เล็ก
สรรวม คอ แขน ด้วย สาย สร้อย ฤๅ สาย แถบ ขนาด กลาง แทน สาย
สพาย ก็ ได้ ฤๅ จะ ใช้ แต่ ดวง ดารา ก็ ได้

มาตรา ๒๒ เมื่อ ผู้ใด ได้รับ ตราเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ แล้ว
จะ จำลอง ดวง ตรา ให้ เล็ก กลาง จะ ประดับ เพ็ชร ประดับ พลอย
ให้งาม ดี สำหรับ ไว้ ใส่ ฤๅ จะ ไว้ ให้ เป็น ที่ รุก แก่ บุตร หลาน
ต่อ ไป ก็ ได้

มาตรา ๒๓ ผู้ ซึ่ง จะ ได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ทั้ง ๓ นี้
มี กำหนด อายุ พ้น ๒๑ ปี ขึ้น ไป จึง จะ รับ ได้ เว้น ไว้ แต่ พระ
เจ้า ลูกเธอ แด่ พระ บรมวงษา นุวงศ์ ที่ ได้รับ ตำแหน่ง ยศ
ที่ ต่าง กรม แต่ เมื่อ พระชนมายุ ยัง ไม่ ถึง ๒๑ ปี ฤๅ ได้ พระ

ขุน ค้าย ขาว ล่ามเงิน ได้ด้วย

มาตรา ๒๙ บันดา ผู้ที่เป็น สมาชิก ของ เครื่อง ราชอิสริยา
ภรณ์นี้ มี คดี เกี่ยว ข้อง ใน ตัว เอง ประการ ใด ๆ ให้ กราบ บังคม
ทูล พระ กรุณา ให้ ทรง ทราบ ผ่าน ลอของ อุดี พระบาท จะ โปรดเกล้า ฯ
ให้ มี ละคร การ ขำระ เปน ความ รับ สั่ง ฎา ให้ ศาล พิจารณา
แล้ว แต่ จะ ทรง พระราชดำริ หัก เสน สมควร ฎา ผู้ นั้น ไม่ ยาก จะ
กราบ บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ เปน ที่ ชื่น เคียง ได้ ผ่าน ลอของ อุดี
พระ บาท จะ ร้อง พ้อง ตาม โวง ศาล ตาม ธรรมเนียม ก็ ดี ฎา มี
ผู้ ทำ ฎีกา ทูล เกล้า ฯ ถวาย ฎา พ้อง ร้อง กล่าว โทษ ผู้ ที่ ได้
รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ ณ โวง ศาล ก็ ดี เมื่อ
พิจารณา ความ นั้น ปรากฏ ว่า ผู้ ที่ ได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
ขณะ แก่ ความ จะ ได้ ค่า ปรับ ไหม มาก น้อย เท่า ใด ส่วน พินัย
หลวง นั้น ก็ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ พระ ราชทาน ให้ เปน
บำเหน็จ แก่ ผู้ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
นั้น ด้วย ถ้า ผู้ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
แพ่ง แก่ ความ จะ ต้อง เสีย ค่า ปรับ ไหม เปน สิ้น ไหม พินัย มาก น้อย
เท่า ใด ต้อง ให้ เสีย เต็ม ไม่มี ยก เว้น สิ่ง ใด เหมือน กับ ผู้
ซึ่ง ไม่ ได้ พระ ราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ทั้ง ปวง เหมือน กัน

มาตรา ๓๐ เพื่อ ว่า จะ ให้ เปน เกียรติยศ อัน ยิ่ง ใหญ่ แก่ สมาชิก
ทั้ง ปวง พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว พระราชทาน พระบรมราชา

เล่ม ๔ ลักษณะ ตรา ตระกูล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๖๔
อนุญาต ให้สมาชิกรู้ มีอำนาจที่จะใช้ดวงตราตามชั้นที่ได้รับ
พระราชทานประดับในตราอาภรณ์สำหรับตนได้

มาตรา ๓๑ จะโปรดเกล้าฯ ทรงตั้งเจ้าพนักงานไว้สำหรับ
รักษาเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ มีตำแหน่งลัญจกรภิบาล ๑
เลขาธุการ ๑ มุทราธุการ ๑ เจ้าพนักงานเหล่านี้ จะมีตำแหน่ง
ยศตามระเบียบชื่อข้างบนนี้ และมีหน้าที่ดังกำหนดไว้ในมาตรา
ทั้งหลายต่อไป

มาตรา ๓๒ ลัญจกรภิบาลของเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้
จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใด ตามแต่พระราชอัธยาศัย จะทรงเห็น
ชอบเห็นควรได้รับตำแหน่งยศนี้ มีพนักงานสำหรับรักษาพระ
ราชลัญจกรสำหรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ แต่เป็นผู้ประทับ
จารึกให้ประทับพระราชลัญจกร ในบันดาข้อพระราชบัญญัติ
และประกาศ नियัตตราตั้งและหนังสือสำคัญ ซึ่งเกี่ยวกับเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ ที่จะต้องประทับพระราชลัญจกรนี้ทั้งสิ้น แต่
เป็นผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่าง ในกรณีที่เกี่ยว
ด้วยเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ และเป็นผู้ทำตราตั้ง และเรียบ
เรียงข้อพระราชบัญญัติ และคำประกาศต่างๆ รับส่งของผู้
เป็นเจ้าเป็นใหญ่ จาณาธิบดีส่งแก่เจ้าพนักงานต่างๆ เมื่อ
จะทรงตั้งสมาชิกใหม่ จะได้ส่งเลขาธุการให้มีหนังสือแจ้ง
ความ แก่สมาชิกให้รู้ล่วงหน้า และเป็นผู้รับผิดชอบให้

ขุน ค้าย ขาว ลำด เงิน ได้ด้วย

มาตรา ๒๙ บันดาผู้ที่ เป็น สมาชิก ของ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ มี คดี เกี่ยว ข้อง ใน ตัวเอง ประการ ไດ ๆ ให้กราย บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ทรง ทราบ ผ่า ลของ ธูลี พระบาท จะ ไปรดเกล้า ๑ ให้ มี ตระลาการ ชำระ เปน ความ รับ สั่ง ฤา ให้ศาล พิจารณา แล้วแต่จะทรง พระราชดำริห์ เหน สมควร ฤา ผู้ นั้น ไม่ ยาก จะ กราย บังคม ทูล พระ กรุณา ให้ เปน ที่ ชุ่น เคียง ได้ ผ่า ลของ ธูลี พระ บาท จะ ร้อง พ้อง ตาม โอง ศาล ตาม ธรรมเนียม ก็ดี ฤา มี ผู้ ทำฎการ ทูลเกล้า ๑ ถวาย ฤา พ้อง ร้อง กล่าว โทษ ผู้ ที่ ได้ รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ ณ โอง ศาล ก็ดี เมื่อ พิจารณา ความ นั้น ปรากฏ ว่า ผู้ ที่ ได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ชะณะ แก่ ความ จะ ได้ ค่า ปรับ ไหม มาก น้อย เท่า ไใด ส่วน พินัย หลวง นั้น ก็ทรง พระ กรุณา ไปรดเกล้า ๑ พระ ราชทาน ให้ เปน บำเหน็จ แก่ ผู้ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นั้น ด้วย ถ้า ผู้ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ แพ้ แก่ ความ จะ ต้อง เสีย ค่า ปรับ ไหม เปน สิ้น ไหม พินัย มาก น้อย เท่า ไใด ต้อง ให้ เสีย เต็ม ไม่มี ยก เว้น สิ่ง ไใด เหมือน กับ ผู้ ซึ่ง ไม่ ได้ พระ ราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ทั้ง ปวง เหมือน กัน

มาตรา ๓๐ เพื่อ ว่า จะ ให้ เปน เกียรติยศ อัน ยิ่ง ใหญ่ แก่ สมาชิก ทั้ง ปวง พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว พระราชทาน พระบรมราชา

เล่ม ๔ ลักษณะตรา ตระกูล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๖๔
อนุญาต ให้สมาชิก มีอำนาจที่จะใช้ดวงตราตามชั้น ที่ได้รับ
พระราชทาน ประดับ ใน ตรา อามร์ สำหรับ คน ได้

มาตรา ๓๑ จะ ไปดเกล้า ๑ ทรง ตั้ง เจ้า พนักงานไว้สำหรับ
รักษาเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ มีตำแหน่ง ลัญจกรภิบาล ๑
เลขา นุการ ๑ มุทรา นุการ ๑ เจ้าพนักงาน เหล่า นี้ จะมี ตำแหน่ง
ยศ ตาม ระเบียบ ชื่อ ข้าง บน นี้ และมี น้ํา ที่ ดัง กำหนด ไว้ ใน มาตรา
ทั้ง หลาย ต่อ ไป นี้

มาตรา ๓๒ ลัญจกรภิบาล ของ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้
จะ ทรง ตั้ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ตาม แต่ พระราชอัธยาศัย จะ ทรง เหน
ชอบ เหน ควร ให้ รับ ตำแหน่ง ยศ นี้ มี พนักงาน สำหรับ รักษา พระ
ราชลัญจกร สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ แล เปน ผู้ ประทับ
ฤๅสั่ง ให้ ประทับ พระราชลัญจกร ใน บันดา ขั้ พระราชบัญญัติ
แล ประกาศ นิยัตติ ตรา ตั้ง แล หนังสือ ลำคํัญ ซึ่ง เกี่ยว ด้วย เครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์ ที่ จะ ต้อง ประทับ พระราชลัญจกร นี้ ทั้ง สิ้น แล
เปน ผู้ รับ พระบรม ราชโอง การ ทุก สิ่ง ทุก อย่าง ใน การ ที่ เกี่ยว
ด้วย เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ แล เปน ผู้ ทำตรา คํัญ แล เรียบ
เรียง ขั้ พระราชบัญญัติ แล คำประกาศ ต่าง ๆ รับ ๆ สั่ง ของ ผู้
เปน เจ้า เปน โหญ่ ฤๅ คณาธิบดี สั่ง แก่ เจ้า พนักงาน ต่าง ๆ เมื่อ
จะ ทรง ตั้ง สมาชิก ใหม่ จะ ได้สั่ง เลขา นุการ ให้ มี หนังสือ แจ้ง
ความ แก่ สมาชิก ให้ รู้ ล่วง น้ํา แล เปน พนักงาน ดุ ผลิต ชอบ ให้

หน้า ๑๕๗๐

ลักษณะ ทรา ตระกูล จุลจอมเกล้า

เล่ม ๔

สมาชิก แล เจ้า พนักงาน ประพจน์ ให้ ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ ซึ่งมี อยู่ แล้ว แล จะ มี ต่อ ไป แล้ว แต่ หน้า พระไทย ของ พระ ผู้เป็น เจ้า

เป็นใหญ่ แล คณาธิบดี จะ ทรง เหน ชอบ เหน ควร ใน การ อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ที่ เกี่ยว ด้วย เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ซึ่ง นอก จาก หน้า ที่ ซึ่ง กำหนด ไว้ ฤๅ ใน การ ใด ๆ ก็ดี แล้ว แต่ จะ ทรง สั่ง

มาตรา ๓๓

เล ขานุกการ สำหรับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้

จะ ทรง ตั้ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด แล้ว แต่ พระราชอภัยไถ่ จะ ทรง เหน

ชอบ เหน ควร ให้ เป็น เล ขานุกการ มี พนักงาน เป็น ผู้ ช่วย ลัญจกร ภิบาล ใน การ หนึ่ง สืบ ทุก อย่าง ที่ เกี่ยว ด้วย เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ แล มี หน้า ที่ เป็น พนักงาน ที่ จะ เรียก ทรง ครา เครื่อง ยศ จาก สมาชิก

ซึ่ง ล่วง ลับ ไป ฤๅ สมาชิก ที่ เป็น โทษ ต้อง ได้ ต้อง ถอด จาก พวก ใน เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ แล มี พนักงาน ที่ จะ เก็บ แล จด บัญชี พวก ที่ ได้รับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้ ได้ เต็ม จำนวน ทั้ง อดีต

ประ จุบัน แล จด หมายเหตุ ความ ดี ความ ชอบ ของ พวก ใน เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ แล จด หมายเหตุ ต่าง ๆ ใน การ ซึ่ง เป็น ไป แล้ว ฤๅ จะ เกิด ขึ้น ลง ใน สมุด สารบบ ของ เครื่องราช

อิสริยาภรณ์นี้ ไว้ สำหรับ แผ่น ดิน ทุก ประการ แล เล ขานุกการ ต้อง รู้ จัก ตำบล บ้าน แล ชื่อ ตัว ชื่อ ตั้ง ของ พวก ใน เครื่องราช

อิสริยาภรณ์นี้ ซึ่งมี ตัว อยู่ ทั้ง ปวง ใน เวลา วัน ประชุม ตั้ง สมาชิก ใหม่ เล ขานุกการ จะ เป็น ผู้ นำ สมุด ข้อ พระราชบัญญัติ ให้ แก่ พวก

เล่ม ๔ ลักษณะ ๓๖ ทระกุดจุตจอมเกล้า หน้า ๑๕๗๑

สมาชิกรับราชการอื่น ๆ ตามแต่สัญญากรณียาจะส่ง

มาตรา ๓๔ มุทรา นุการ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้

จะทรง ตั้ง ผู้หนึ่ง ผู้ใด แล้วแต่ น้ำ พระ ไทย จะ ทรง เหน ซอย เหน ควร

ให้เป็น มุทรา นุการ มี น้ำ ที่ เป็น พนักงาน สำหรับ เก็บ รักษา ตัว อย่าง

แถม ทรง ๓๔ ทำ บัญชี ทระกุด วงษ์ ของ สมาชิก ที่ เรียกว่า

วงษา นุการิต แล รับ ราชการ ต่าง ๆ ตามแต่ ผู้ เป็น เจ้า เป็น ไหญ่

และศนา อิบดี จะ รับ ส่ง ซึ่ง สัญญากรณียา จะ แจง ความ มา

ให้ทราบ ตาม รับ ส่ง ถ้า เวลา ทรง ตั้ง พวก สมาชิก มุทรา นุการ

จะ เป็น ผู้ จัด ที่ นั้น ทั้ง สิ้น

มาตรา ๓๕ ผู้ ที่ ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้

ต้อง จัดการ เมื่อ ที่ จะ ส่ง ทรง ๓๔ เครื่อง ประดับ ที่ ได้รับ พระ

ราชทาน นั้น คืน แก่ เจ้า พนักงาน เมื่อ สิ้น ชนมชีพ ถ่วง ลับ ไป แล้ว

ถ้า จะ ลา ออก ก็ ต้อง คืน ทรง ๓๔ แก่ เจ้า พนักงาน โดย เร็ว ถ้า สิ้น

ชนมชีพ แล้ว ต้อง ให้ ผู้ รับ ถ้า ผู้ จัดการ มรณกต ส่ง คืน ใน กำหนด

อย่า ให้ เกิน เดือน ๑ แต่ ประกาศ นียบัตร สำหรับ ทรง ๓๔ นั้น

โปรดเกล้าฯ พระราชทาน ไว้ ให้ เป็น ที่ ระฤก แก่ บุคร หลาน สืบ ต่อ ไป

มาตรา ๓๖ ถ้า ผู้ ที่ ได้รับ พระราชทาน ทรง ๓๔ เครื่อง ราชอิสริยา

ภรณ์ จุต จอมเกล้า ชั้น ต่ำ แล้ว เลื่อน เป็น ชั้น สูง ขึ้น ไป ใน ทรง

จุต จอมเกล้า นั้น ต้อง คืน ทรง ๓๔ ชั้น ต่ำ ที่ ประดับ อยู่ เดิม นั้น

แก่เจ้าพนักงาน

มาตรา ๓๗ บันดา พวกสมาชิกร แล เจ้าพนักงาน ของเครื่อง
ราชอิสริยาภรณ์นี้ ถ้า มีความผิด เปน มหันตโทษ ก็ดี เปน
มัทธยม โทษ ก็ดี ที่เสื่อมเสีย ชาติ ตระกูล แล เสีย เกียรติยศ ไม่
สมควร ที่จะ เปน พวก แล ผู้ดี ได้ ถ้า ทรง พระ ราชดำริห์ เหน
ไม่สมควร จะ ดำรงตำแหน่ง นั้น ก็ จะ ทรง ถอด ทรง ได้ ผู้ที่
มีความผิด นั้น เสีย จากสมาชิกร เจ้าพนักงาน แล เจ้า
พนักงาน จะ เรียกดวงตราเครื่อง ประดับ สำหรับ อิศริยศคติน
ใน หัน ไต แล ลบ ชื่อ จาก ใน บัญชีสารบบ สำหรับ แผ่นดิน การ ที่
จะ ถอด ได้ เสีย จาก พวก เจ้าพนักงาน ใน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้
พระ ผู้ เปน เจ้า เปนใหญ่ พระ องค์เดียว จะ ทรง วินิจฉัย พิจารณา
พิพากษา กิริยาอาการ ของ ผู้ ที่จะ ทำ ผิด ซึ่ง จะ ถอด ได้ เสีย จาก
พวก เจ้าพนักงาน ใน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ แล พระ ผู้ เปน
เจ้า เปนใหญ่ ทรง อำนาจ ไว้ว่า เวลา ไต เวลา หนึ่ง ทรง พระ ราช
ดำริห์ เหน สมควร ว่า จะ ตั้ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ไต ที่ ถอด ได้ เสีย จาก พวก
เจ้าพนักงาน ใน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้ คง ตำแหน่ง อีก
ก็ ได้ ตาม แต่ เหตุ การ ที่ ชอบ ที่ ควร แล้ว แต่ จะ ทรง ตั้ง

มาตรา ๓๘ เพื่อ ว่า จะ มี ให้ มี ข้อ ผิด ที่ เปน ความ ไม่ เข้าใจ
เกิดขึ้น ด้วย เรื่อง ดวงตราเครื่อง ประดับ แล เครื่อง ยศ สำหรับ
สมาชิกร เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ใ ให้

เล่ม ๔ ลักษณะตรา พระกรุณ จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๗๓
เขียน แบบ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ แด สายสร้อย ดวง ตราเครื่อง ยศ
แล แพรแถบ ให้ ได้ สี แด ขนาด ทุก อย่าง ซึ่ง จะ ประดับ ด้วย
เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้ ถูก ต้อง ตาม พระราชบัญญัติ
แล ห้าม มิ ให้ เปลี่ยน แปลง แกะ ไข อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ที่ นอก จาก
ตัว อย่าง เขียน ไว้ ให้ นอก จากนี้ ไป เปน อัน ขาด เว้น แต่ พระราช
ทาน พระบรม ราชานุญาต โดย ออก ประกาศ เห็น พระราชหัตถ์ เล ขา
ประทับ พระราชลัญจกร สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ เปน
สำคัญ จึง ให้ แกะ ไข แปร เปลี่ยน รูป ที่ เขียน ไว้ ได้

มาตรา ๓๙ ทรง พระ กรุณา โปรดเกล้า ฯ ให้ เก็บ บัญชี
จดหมาย เหตุ ต่าง ๆ ตาม พนักงาน รวม ไว้ แห่ง เดียว กัน ที่ กระ
ทรวง มุรธา อร ใน พระ บรม ทหาราชวัง กับ ทั้ง ดวง ตรา เครื่อง ราช
อิสริยาภรณ์นั้น ด้วย

มาตรา ๔๐ พระราชบัญญัติ ซึ่ง ตั้ง มา นี้ ทุก ๆ มาตรา แล ข้อ
พระ ราชบัญญัติ แล คำ ประกาศ ที่ จะ มี ต่อ ไป ให้ รักษา ไว้ โดย
กวดขัน อย่า ให้ ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด ละ เลย ได้ เปน อัน ขาด ยก ไว้ แต่
พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หัว แล รัชทายาท ฉะนั้น จะ สืบ ขยาย ตีกราช
สันตติวงศ์ ดำรง ราชอิสริยยศ เปน พระ เจ้า แผ่นดิน สืบ ไป จึง จะ
มี อำนาจ ที่ แกะ ไข ฉก เลิก ถอน ฉก เพิ่ม เติม ข้อ หนึ่ง ข้อ ใด ใน
ข้อ พระราชบัญญัติ นี้ ได้ แล ถ้า จะ มี ข้อ สำคัญ ที่ ไม่ เข้า ใจ สิ่ง หนึ่ง
สิ่ง ใด เกิด ขึ้น ก็ จะ ทรง อธิบาย ชี้แจง ทุก ข้อ ทุก ประการ โดย

หน้า ๑๕๗๔

ลักษณะ ตระกูล จุลจอมเกล้า

เล่ม ๔

ออกประกาศ ประทับ พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
นี้ เป็น สำคัญ ข้อ ที่ แก่ ไข อธิบาย เหล่า นี้ ต้อง นับ เข้า เป็น ส่วน
พระราชบัญญัติ นี้ ด้วย

พระราชบัญญัติ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ ตระกูล จุลจอมเกล้า รัตนโกสินทรศก ๑๑๒

(ฝ่าย ใน)

หนึ่ง ทรง พระราชดำริ ว่า เมื่อ ปี รัชกาล เบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕
เมื่อ โปรดเกล้าฯ ให้ สร้าง ตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ ตระกูล
จุลจอมเกล้า ขึ้น นั้น ได้ โปรดเกล้าฯ ให้ สร้าง กล่อง หมากร แด
หีบ หมากร เป็น เครื่อง ยศ สำหรับ พระราชทาน พระบรมวงษานุวงศ์
ข้า ราชการ ฝ่าย ใน แด หม่อม ห้าม เจ้า ต่าง กรม ยัง มิ ได้ ตั้ง กรม
ท่าน ผู้ หญิง ภรรยา ข้า ราชการ ตาม ที่ ทรง พระราชดำริ เห็น สม
ควร เป็น ของ พระราชทาน คล้าย กับ ตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
กล่อง แด หีบ เหล่า นั้น แบ่ง เป็น ๓ ชั้น ชั้น ที่ ๑ เรียก กล่อง
ปฐม จุลจอมเกล้า ทำ ด้วย เงิน ก้ำ ไหล่ ทอง จำหลัก เป็น ลาย
ไชยพุกฤษ์ พื้น ลงยา สี ขาว ฝ่าย กล่อง มี ของ ตรา ปฐม จุลจอมเกล้า
อยู่ กลาง มี ขอบ นอก เป็น อักษร ว่า การ พระราชพิธีบรมราชา
ภิเศก ปี รัชกาล เบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ มี ตะหลับ ๔ ใบ จัด
เป็น ครึ่ง ซีก ตาม รูป กล่อง ชั้น ที่ ๒ เรียก กล่อง ทุติย จุลจอมเกล้า

เล่ม ๔ ลักษณะตราพระกุล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๗๕

ลักษณะ กล้อง เหมือน กับ ปฐม จุลจอมเกล้า แปลก แต่ กลาง

ฝา กล้อง เป็น ดวง ตรา วิเศษ ของ ตรา ทศทิศ จุลจอมเกล้า

แต่ มี ตะหลับ เพิ่ม เป็น ส่วน พิเศษ บ้าง ชั้น ที่ ๓ เรียก ทับ ทศทิศ

จุลจอมเกล้า เป็น ทับ หนัก กว่า ไหล่ ทอง จำหลัก ถาย

ไชยพลกษัตริย์ ลงยา สี ขาว ฝา ทับ มี อักษร รอบ อย่าง เดียว กัน กลาง

มี รูป ดวง ตรา ทศทิศ จุลจอมเกล้า แต่ กลาง เป็น อักษร จ, ๓ ตัว

ไคว่ กัน แทน พระบรม รูป ฝา มี ทับ เงิน ลักษณะ อย่าง ชั้น ที่ ๓ นี้

แต่ ไม่ได้ ทำ ไหล่ ทอง ลงยา สำหรับ พระราชทาน เป็น ชั้น ต่ำ ลงไป

คล้าย ทศทิศ จุลจอมเกล้า นั้น กล้อง แล ทับ เหล่า นี้ ไม่มี

กำหนด จำนวน อย่างใด เท่าใด สุด แต่ ทรง พระราชดำริ เห็น ว่า

ผู้ใด สมควร ก็ พระราชทาน ให้ เป็น เครื่อง ยศ หามี ประการ นิยม บัณฑิต

แต่ พระราชบัญญัติ ปกครอง ประการใด ไม่ แล การ เก็บ ขาญ ชี

ก็ เก็บ ข้าง ใน ไม่ เกี่ยว กับ เจ้าพนักงาน ข้าง หน้า เมื่อ เวลา ผู้ที่ ได้

รับ พระราชทาน ไป นั้น สิ้นชีพ ล่วง ดับ ไป ก็ ส่ง คืน ต่อ เจ้า พนักงาน

ฝ่าย ใน เก็บ รักษา ไว้ ณ พระคลัง ใน เป็น ปกติ มา ดังนี้

บัดนี้ ทรง พระราชดำริ เพื่อ จะ ให้ ผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน

เกียรติยศ อันนี้ ได้ มี เกียรติยศ เป็น ที่ เชิดชู บน ดาดักดิ์ ยิ่ง ขึ้น

แต่ ทรง พระปรีชา มหาเมตตา สมัย อันอุดม ใน การฉลอง ศิริราช

สมบัติ อัน ได้ เสด็จ ดำรง ศักดิ์ ยาม รัฐมนตรี สกล อาณาจักร มา บั้น

จบ ครบ ๒๕ ปี เติม บริบูรณ์ สมควร ที่ จะ ทรง ถวาย เครื่อง

หน้า ๑๕๗๖ ลักษณะ ทราตระ กุลจุล จอมเกล้า เล่ม ๔
ราชพิธีวิमारณ สำหรับตระ กุล จุล จอมเกล้า ฝ่าย ใน ชั้น เพื่อ
ให้สมาชิกรู้ว่า ผู้ได้รับ พระราชทาน ได้ประดับตน เป็นที่สดแ่งเกียรติ
ยศ ยิ่ง ขึ้น แด จะ ได้ตรา พระราชบัญญัติ จัด ให้เป็น หลักฐาน
มั่นคงสืบ ไป

จึง มี พระบรมราชโองการ ดำรัส เหนือเกล้า ๑ เฉพาะ พระ เจ้า
น้อย ยาเธอ กรมหมื่น พิศาลาภพดลธาดา เสนาบดี กระทรวง
มูรธา ชว ให้ตราพระราชบัญญัติ ไว้เป็น แบบฉบับ สำหรับ ปก
ครองเครื่อง ราชพิธีวิमारณ สำหรับตระ กุล จุล จอมเกล้า ฝ่าย ใน
จัดเป็น หมวดมาตรา ไว้ดัง จะ ว่า ต่อ ไป นี้

มาตรา ๑ เครื่องราชพิธีวิमारณนี้ ทรง พระกรุณา โปรด
เกล้า ๑ ให้เรียกว่าเครื่อง ราชพิธีวิमारณสำหรับตระ กุล จุล จอม
เกล้าฝ่าย ใน

มาตรา ๒ เครื่องราชพิธีวิमारณนี้ ให้แบ่ง เป็น ๓ ชั้น คือ
ชั้นที่ ๑ สำหรับ มหา สวามินี ฤๅ ฌณาธิปัตตานี ๑ ดวง สำหรับ พระ
ราชทาน ๑๕ ดวงรวม ๑๖ ดวง ชื่อปฐม จุลจอมเกล้า
ชั้นที่ ๒ แปะสืบ ดวง ชื่อ ทุขัย จุลจอมเกล้า ชั้นที่ สาม ๑๐๐
ดวง ชื่อตติย จุลจอมเกล้า ชั้นที่สี่ ๑๐๐ ดวง ชื่อ จตุตถ
จุลจอมเกล้า รวมดวง ทรา ๒๔๖ ดวงเท่านั้น

มาตรา ๓ จะทรงตั้ง พระบรมราชวงษ์ฝ่าย ใน ผู้มีพระ
เกียรติยศ อย่าง สูง ซึ่ง เป็น ที่ เค็ม พระไทย ให้ว่าการ เป็น มหา

เล่ม ๔ ลักษณะตรา ตระกูล จตุรจอม เกล้า หน้า ๑๕๗๗

สวามินี ฤๅ คณาธิปตานี มีพนักงาน ที่ จะ ตรวจตรา รักษา เกียรติยศ

ข้อ พระราชบัญญัติ แล คำประกาศ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์

ให้ สมาชิก ประพฤติ ให้ต้อง ตาม ข้อพระราชบัญญัติ ทั้ง สิ้น แล เป็น

ผู้เชิญ ดวง ตรา ฉวาย ใน การ ตั้ง สมาชิก ใหม่ ด้วย

มาตรา ๔ ดวงตราชั้นที่ ๑ สำหรับ พระราชทาน พระ
บรมวงษา นุชษ์ ผู้ใหญ่ซึ่ง เปน หัว น้า ใน ราชตระกูล ฝ่าย ใน
แดน ที่มี พระเกียรติยศใหญ่ แล ข้าราชการ ผู้ ใหญ่ฝ่าย ใน ที่ ได้
รับ ราชการ มี คุณ ความ ดี แลแล้ว แต่ จะ ทรง พระราชดำริห์ เหน้ สมควร

มาตรา ๕ ดวงตราชั้นที่ ๒ สำหรับ พระราชทาน พระบรมวงษานุวงศ์ แล ข้าราชการ ฝ่าย ใน ถ้าผู้มี บันดาล คักดี แล เป็น ผู้ที่ ทรง พระราชดำริห์ เหนอ สมควร จึง จะ พระราชทาน

มาตรา ๖ ชั้นที่ ๓ สำหรับ พระราชทาน พระราชวงษา มุวงษ์
ข้าราชการฝ่าย ใน หม่อม ห้าม เจ้า นาย ท่านผู้ หญิง ภรรยาข้าราช
การ ญาติผู้มี บันดาล คักดิ์ ที่ ได้เฝ้า ทูล ถอง อุตี พระบาท เนิอง ฯ
ตามแต่จะทรง พระราชดำริห์ เหน ส้มควร

มาตรา ๗ ขั้นที่ ๔ สำหรับ พระราชทาน พระวงษา มงกุฎ
ข้าราชการฝ่ายใน หม่อม ท้ามเจ้านาย ท่านผู้หญิงภรรยาข้าราชการ
ถ้าผู้มีบันดาศักดิ์ ที่ได้เฝ้า ถูล ถวาย ถูลี พระบาท ตามแต่จะ
ทรง พระราชดำริเห็นสมควร

มาตรา ๘ ดวงตราชั้นที่ ๑ ชื่อปฐมจุลจอมเกล้ามีดวง

ตราเล็ก ขอบ ตรา ข้าง หน้า เปน แฉก แปร แฉก ลงยา ราชาวดี สี ชมภู
มี รัศมีทอง ออก ตาม ระหว่าง แฉก มี ใบ ไชยพฤกษ์ สอง ข้าง ลงยา
ราชาวดี สี เขียว ประดับ เพ็ชร กลาง ดวง ตรา นั้น เปน พระราช
สาทิสณายาลักษณ์ ใน พระบาท สมเด็จพระ จอม เกล้าฯ ๑. เจ้า อยู่ หัว
มี ขอบ ลงยา ราชาวดี สี ขาว ใน กลาง ขอบ มี ตัว อักษรทอง ว่า “ เรา
จะ บำรุง พระกุล วงษ์ ให้ เจริญ ,, ปลาย แฉก ข้าง บน มี จุลมงกุฏ
ลงยา ราชาวดี ต่าง สี มี เพ็ชร ประดับ คั่น หลัง ดวง ตรา นั้น เหมือน
อย่าง ข้าง หน้า แปร แต่ ที่ กลาง ดวง ตรา เท่านั้น เปน รูป ข้าง สาม เศียร
ลงยา ราชาวดี สี ขาว บน หลัง ข้าง มี รูป ตรี ศูล ลงยา ราชาวดี สี ขาว
ขอบ รอบ ข้าง นั้น เปน จักร ลงยา ราชาวดี สี ขาว พื้นแดง ไม่ ขอบ
จักร มี ตัว อักษร ทอง ว่า “ รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ ,, ดวง ตรา
นี้ สำหรับ ห้อย ผ้า แพร สี ชมภู อ่อน กว้าง ๒ นิ้ว กึ่ง สพาย บ่า
ซ้าย มา ห้อย ข้าง ขวา ในการ พระราชพิธี สำคัญ ต่าง ๆ ที่ เปน
พระราชพิธี ใหญ่ แล ถอด แต่ ดวง ตรา ห้อย ติด กับ แพร พูก เปน
แฉก ป่อ สี ชมภู แฉก กว้าง ๒ นิ้ว ติด บ่า ซ้าย นอก ผ้า ห่ม ในการ
ธรรมดา มี ดวง ตรา อีก ดวง หนึ่ง เหน้ ปฐม จุล จอม เกล้าฯ ฝ่าย หน้า
แต่ ย่อม หนึ่ง แล มี เเผ่อง เพ็ชร รอบ อักษร สำหรับ ดวง ตรา
สำหรับ ติด ที่ ออก เลื้อ ข้าง ซ้าย ทั้ง นี้ เปน ชั้น ที่ ๑

มาตรา ๙ ชั้น ที่ ๒ ชื่อ ทูตย จุลจอมเกล้า มี ดวง ตรา เล็ก
เหมือน ชั้น ที่ ๑ แต่ ไม่ได้ ประดับ เพ็ชร ห้อย สาย แพร แฉก สี ชมภู

เล่ม ๔ ลักษณะ ตรา ตระกูด จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๗๔
ข้อขนาดกลางกว้าง ๒ นิ้ว ผูกเป็นรูปแมงป่องติดบ่าซ้าย
นอกผ้าห่ม

มาตรา ๑๐ ชั้นที่ ๓ ชื่อ ตติย จุลจอมเกล้า มีดวงตราเล็ก
เหมือนชั้นที่ ๒ แต่ย่อมน้อยหนึ่ง ห้อยสายแพรแถบสีชมพูข้อ
ขนาดเล็กกว้าง นิ้วกึ่ง ผูกเป็นรูปแมงป่อง ติดบ่าซ้าย นอกผ้าห่ม

มาตรา ๑๑ ชั้นที่ ๔ ชื่อ จตุตถ จุลจอมเกล้า มีดวงตราเหมือน
ตติยาน จุลจอมเกล้า ฝ่ายหน้า แต่กำไหล่ทองลงยา ห้อยสายแพร
แถบสีชมพูข้อ ขนาดเล็กกว้าง นิ้วกึ่ง ผูกเป็นรูปแมงป่อง
ติดบ่าซ้าย นอกผ้าห่ม

มาตรา ๑๒ ดวงตราทั้งสี่ชั้นนี้ เป็นของสำหรับพระราช
ทานแก่ผู้ที่ทรงพระราชดำริห์เห็นสมควร จะพระราชทานแก่
ผู้ใดชั้นใดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ทั้งสิ้นไม่มี
ความจำเป็น โดยนิยมแห่งยศบรรดาศักดิ์ ฤ็โดยสืบตระกูล
อันใดอันหนึ่งเหมือนฝ่ายหน้า

มาตรา ๑๓ ผู้ที่จะได้รับพระราชทานตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ทั้ง ๔ จำพวก ดังกล่าวไว้ในมาตรา ๔ มาตรา ๕ มาตรา ๖
มาตรา ๗ นั้น เป็นสมาชิกฝ่ายในทั้งสิ้น ถึงจะดำรงศพระยศ
เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้า ฤ็พระเจ้าลูกเธอ ในรัชกาลปัจจุบันนี้
ก็ไม่ได้ยกเป็นกิตติมศักดิ์สมาชิกพิเศษเหมือนฝ่ายหน้า

หน้า ๑๕๘๐ ลักษณะ ตรา กระจุก จุลจอมเกล้า เล่ม ๕

มาตรา ๑๔ บรรดา สมเด็จพระนางเจ้าราชินีฎาราชเทวี แด่เจ้านาย ผู้หญิง ต่างประเทศ เมื่อทรงพระราชดำริห์เห็นสมควรแล้ว จะพระราชทาน เครื่องราชอิสริยาภรณ์ สำหรับ กระจุกจุลจอมเกล้า เป็น กิตติมศักดิ์สมาชิก ตามลำดับ ชั้น เป็น นอก จำนวน เหมือน กัน

มาตรา ๑๕ เจ้าหญิงใน เมืองประเทศราช ฎาหญิง มีบรรดาศักดิ์ ต่างประเทศ ถ้าทรง พระราชดำริห์เห็นสมควร ที่จะได้ รับ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ได้ ก็ จะพระราชทาน ให้ เป็น วิสามัญสมาชิ กาน อก จำนวน ไม่ เกี่ยว กับ อัตรา กำหนด นี้

มาตรา ๑๖ เครื่องยศ สำหรับ สมาชิก ฝ่าย ใน นั้น คือ แพรห่ม สีชมพู บั๊กดิน เลื่อม ลายทอง ชั้นที่ ๑ บั๊ก เป็น ธกษร จ ๓ ตัว ไคว่กัน เป็น ห้อยอมกว้าง ๒ นิ้ว มีใบไชย พฤษเป็น แฉ่งชาย ผ้ามี่รูปตรา ปดุม จุลจอมเกล้า ชั้น ที่ ๒ บั๊กลาย อย่าง เดียว กับที่ ๑ แต่ห้อยอม กว้าง เพียง นิ้ว กึ่ง ชาย ผ้ามี่ เป็น รูปตรา พิเศษของ ทูตียจุลจอมเกล้า ชั้นที่ ๓ บั๊ก เป็น ธกษร จ ๓ ตัว เป็น ห้อยอมกว้าง นิ้ว ๑ ไม่มี แฉ่งชาย ผ้ามี่ เป็น รูป ดวงตรา ตติย จุลจอมเกล้า แต่ กลาง ดวงตรา เป็น จ ๓ ตัว แทนพระบรมรูป ชั้นที่ ๔ บั๊ก เป็น ห้อยอม อย่างที่ ๓ แต่ห้อยอม กว้าง เพียง กึ่ง นิ้ว เป็น ดอก รាយไป ชาย ผ้ามี่ เป็น รูปดวงตรา จตุตถ จุลจอมเกล้า แต่ ใช้ ธกษร จ ๓ ตัว แทนพระบรมรูป

เล่ม ๔ ลักษณะตราพระกุล จุลจอมเกล้า หน้า ๑๕๘๑

มาตรา ๑๗ พระราชบัญญัติสำหรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์
สำหรับพระกุล จุลจอมเกล้า ฝ่ายนำท้ายมาตรา ๒๐ ว่าด้วย
กำหนดให้แต่งเครื่องยศ มาตรา ๒๔ ว่าด้วยประกาศนียบัตร
มาตรา ๒๗ ว่าด้วยต้องคดีสินไหมพิในย มาตรา ๒๘
ว่าด้วยวันกำหนดประชุมทุกปี มาตรา ๒๙ ว่าด้วยลำดับนำหลัง
มาตรา ๓๑ มาตรา ๓๒ มาตรา ๓๓ มาตรา ๓๔ ว่าด้วยเจ้า
พนักงาน ยกแต่การทรงตั้งสมาชิกใหม่ เจ้าพนักงานข้างนำไม่
ต้องเกี่ยวกับพิธีนั้น เปนแต่ส่งดวงตราเข้าไปถวายคณาธิบดี
มาตรา ๓๕ ว่าด้วยจัดการคืนดวงตราเวลาล่วงลับไป มาตรา ๓๖
ว่าด้วยเลื่อนชั้นต้องส่งตราชั้นเดิมคืน มาตรา ๓๗ ว่าด้วยมีความ
ผิดต้องถอด มาตรา ๓๘ ว่าด้วยเขียนรูปดวงตราแลเครื่องยศไว้
มาตรา ๓๙ ว่าด้วยใบอนุญาตแลดวงตราเก็บไว้ ในกระทรวง
มุขาร มาตรา ๔๐ ให้รักษาพระราชบัญญัตินี้โดยกวดขัน
บรรดาพระราชบัญญัติ ฝ่ายนำที่พระนามาตริมาแล้วทุกชั้น
ให้ใช้ได้ทั้งฝ่ายในด้วยทุกมาตรา

พระราชบัญญัติประกาศตั้งไว้ แต่ณวันอาทิตย์ที่ ๑
ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ เป็นปีที่ ๒๖ ฤาวันที่ ๙๐๙๑
ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัตินี้ เดี๋ยวจะไปตเกล้า ให้ประชุมคณะพระที่
นั่งอนันตสมาคม ในวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ ครั้นต่อ

หน้า ๑๕๘๒

ลักษณะพิกัฏฐาปิภายใน

เล่ม ๕

มาได้โปรดเกล้าฯ

บำเพ็ญพระราชกุศลเพื่อทรงพระราชอุทิศ

ถวาย แดสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน

ในกรุง ทวารวดีกรุงธนบุรี

แด่กรุงรัตนโกสินทร์

อันได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาแต่ก่อน

ทุกๆ พระองค์ ในวันที่ ๑ ตุลาคม อันเป็นวันบรมขบ ครบ ๒๕ ปี

ตั้งแต่เถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น

การพระราชกุศลนี้ได้โปรด

เกล้าฯ ให้ทำที่ พระราชวังบางปอิน

จึงโปรดเกล้าฯ ให้เลื่อน

วันประชุมไป ต่อวันที่ ๕ ธันวาคม

วันมีมติดีตาม จันทรคติ คล้าย

กับวันพระบรมราชาภิเษก ทั้ง ๒

คราวแต่ก่อน พระราชบัญญัติ

นี้โปรดเกล้าฯ ให้ออกไปแต่วันที่ ๑ ตุลาคม ตามกำหนดใน

พระราชบัญญัตินี้

ประกาศกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ

แก่พระราชบัญญัติพิกัฏฐาปิภายใน

รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

มีพระบรมราชโองการ

ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา

จุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัว ดำรัสเหนือเกล้าฯ

สั่งว่า ในพระราชบัญญัติพิกัฏฐาปิภายใน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

ซึ่งได้ออกในราชกิจจานุเบกษาแผ่นที่ ๕ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน

ตอน ๑ มาตรา ๑๘ มีว่า กระดานไม้ประคู้ให้เรียกค่า

ภาษีจากเจ้าของ หาบละ ๓๒ อัฐนั้นยังเป็นการแรงกว่าพิกัฏ

เดิมอยู่ เกรงว่าเหล่าราษฎรลูกค้าจะได้รับความเดือดร้อน ควร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

เล่ม ๔

ลักษณะ ตราช้างเผือก

หน้า ๑๕๘๓

จะลดลงให้สมควร แก่การ จึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พระ
เจ้า น้อยยา เขอ เจ้า พักกรมขุน นริศรานุวัดติวงศ์ เสนาบดี กระ
ทรวงพระ คลังมหาสม มติ แก้วสี เก็บภาษีไม้ ประดู่ต้งนี้

มาตรา ๑๘ กระตานไม้ ประดู่ ให้ เรียกภาษี จาก เจ้า ของ ผู้
ขาย หรือพา ล่วง ผ่าน ต้ง เก็บภาษี เป็นพิกัต กระตานไม้ ประดู่
หนัก ทาบ หนึ่ง เรียกภาษี หาบละ ๘ อัฐ หรือ ๑๒ สตางค์ครึ่ง
เมื่อได้ ใช้พระราชบัญญัติ นั้น แล้ว ให้ยก เลิกพระราชบัญญัติ
พิกัตภาษีภายใน รัตนโกสินทรศก ๑๑๑ มาตรา ๑๘ ที่ได้
ลงใน ราชกิจจานุเบกษา แผ่นที่ ๕ ลงวันที่ ๓๐ เมษายน คก ๑๑๑
นั้น เสียใช้พระราชบัญญัติ ข้อนั้น แทน

พระราชบัญญัติ ทรวง ต้งไว้ แต่ วันที่ ๕ พฤศจิกายน รตน โก
สินทร ศก ๑๑๒ เป็นวันที่ ๘๑๒๖ ในรัชกาลปัตยุบันนี้

พระราชบัญญัติ

สำหรับเครื่อง ราชอิศริยาภรณ์

อันเป็นที่เชิดชูยิ่งช้างเผือก

คุณมัลลิก พระพุทธศาสนา กาล เป็น อดีตภาค ล่วงแล้ว ๒๔๓๖
พรรษา บัตยุบันกาล รตนโกสินทร ศก ๑๑๒ ตุลาคม มาค ปฐม มา
คาทคุณปวดี รวิวาร บัญมรัชกาล ฉพิพิลติม สัจจันทร เขต บริ เนท
กาลกำหนด พระบาทสมเด็จ พระปรเมนทร มหา จุฬาลงกรณ์ บดินทร

พิพิธภัณฑ์ศาลไทยและหอจดหมายเหตุ

<https://museum.coj.go.th/>

หน้า ๑๕๔๔

ลักษณะตราช้างเผือก

เล่ม ๕

เทพยฆาตมังกุญ บุรุษยรัตนราชวิงษ วรุตมพงษ์บริพัตร วรชัฎยราช
นิกรโคม จาตุรนต์ยรม มหาจักร พรตวิราช สังกาศ บรมธรรมิก
มหาราช ธิราช บรมนารถ บพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ซึ่งเสด็จ เสด็จ ถวัลยราช สมบัติ เป็นพระเจ้าแผ่นดินสยาม ทั้ง
ฝ่าย เหนือฝ่ายใต้ แลดินแดนทั้งหลาย ที่ใกล้เคียง คือลาว
เฉียง ลาว กาว มลายูกะเหรี่ยงแลอื่น ๆ เสด็จออกณ พระที่นั่งอนันต
สมาคม อุดมพิमानโดยสถานบุรภา ภิมุข พร้อมด้วยพระบรมวงษานุ
วงษ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่าย ทหาร พลเรือนเผ้าทูลของ
อุลิต พระบาท ในการ พระราชพิธี สมโภช ศิริราชสมบัตินี้
ครบ ๒๕ ปี

มีพระบรมราชโองการ ดำรัสเหนือเกล้าฯ สั่งว่า เครื่องราช
อิสริยาภรณ์ช้างเผือกนี้ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา มังกุญ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสร้างขึ้น เมื่อปีระกา ตรีศก
ศักราช ๑๒๒๓ เป็นทองคำฉลักเป็นรูปช้างเผือก ที่เป้นสำคัญ
ของแผ่นดินสยาม และมีมหามงกุฎที่เป็น พระนามาภิไธย ของพระ
องค์แต่เดิมมา แลเครื่องสูงลงยาราชาวดี ประดับเพ็ชร บ้าง
เป็นรูปช้าง มีแต่มงกุฎ ไม่มีเครื่องสูงลงยาราชาวดี บ้าง เปน
รูปช้าง มีแต่ลงยาราชาวดี บ้าง แลไม่ได้ลงยาบ้างแต่ไม่มี
ชื่อ มีชั้น สำหรับพระราชทาน พระบรมวงษานุวงษ แลข้าราชการ
ที่เ็นความชอบ ภายหลังมาในรัชกาล บัณฑิตนี้ เมื่อ ปี

เล่ม ๔

ลักษณะ ตรา ข้าง เมือก

หน้า ๑๕๘๕

มเส่ง เอก ศก จุลศักราช ๑๒๓๑ ทรงพระ ราชดำ รัสว่า ทรง ตรา
ข้าง เมือก ที่ พระบาทสมเด็จ พระบรมชนก นารด ทรงสร้าง ขึ้นไว้
นั้น เป็น เครื่อง อิศริยาภรณ์ อย่าง สูง และมี รูป ข้าง เมือก สำแดง
ชื่อ แผ่นดิน สมควร จะ เป็น เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ อย่าง สูง ใน
สยาม สำหรับ พระราชทาน แก่ ผู้ ที่ มีความ ชะบ ยิ่ง ใน แผ่นดิน
ได้ อย่าง หนึ่ง แต่ ยัง ไม่มี ชื่อ มี ชั้น เป็น สำคัญ เครื่อง หมาย แด
ลาย แพร แดบสพ่าย ให้ สมควร จึง โปรดเกล้า ให้ แก่ ดวงตรา
เก่า แล้ว จัด เพิ่ม เดิม เป็น ๕ ชั้น มี ชื่อ สำหรับ ดวง ตรา ทุก ๆ ชั้น
ได้ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้า ให้ ประกาศ ลง วัน พุฒ เดือน อ้าย
แรม สิบ เดือน ค่ำ ปี มะเส่ง เอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ เป็น พระ
ราชบัญญัติ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ ครั้ง หนึ่ง ภาย หลัง
ได้ โปรดเกล้า ให้ เจ้า พระยาธรรม ราช ธารณ ธิบดี ศรี สุริยมหา
มัตยวงษ์ ราช พงษนิกรานุรักษ์ มหาสวามิภักดิ์ บรมราชูปถัมภ์
ภิมย สรรพโศคม กิจวิจารณ์ มหามณเฑียรบาล บดินทร ราช นิเวศ
นิพนธามาตย์ อัน เตปรุ กนิกรพลเสนาบดี อภัย พิธิยปรารภ มพาห
ตรา พระราชบัญญัติ ลง วัน พุศ ทัศบดี เดือน แก้ว ขึ้น หก ค่ำ
ปี ระกา เบญจศก จุลศักราช ๑๒๓๕ เป็น ส่วน เพิ่ม เดิม แก่ พระ
ราชบัญญัติ เก่า นั้น คง เป็น พระราชบัญญัติ สำหรับ เครื่อง ราช
อิสริยาภรณ์ ข้าง เมือก แดม งกุฏ สยาม รวม กัน ๗ มาตรา
ครั้น ณ วัน อังคาร ที่ ๑๙ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ๑๐๘

หน้า ๑๕๘๖

ลักษณะตราข้าง เฝือก

เล่ม ๔

ได้โปรดเกล้าฯ

ให้ตราพระราชบัญญัติเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์

แก้ไขเพิ่มเติม อีก ๘ มาตรา

บัดนี้ ทรงพระราชดำริเห็นว่า พระราชบัญญัติ ที่ได้ ออกมา แล้ว
ทั้ง กล่าวมานั้น ยังกระจัด พริ้งพราย หาเป็น หมวด หมู่ กัน ไม่
แล กล่าวปะปน ด้วย เครื่องราชอิสริยาภรณ์ จำพวกอื่น อยู่ด้วย
ไม่เป็นการสมควร แล เพื่อให้ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ อัน
มีเกียรติคุณ ไพศาล วิเศษ ยิ่งขึ้น แล ทรงพระปรารภ มหามงคล
สมัย อันอุดม ในการสมโภช ศักราช สมบัติ อันได้ เสด็จ ดำรง
สยาม รัฐมณฑล สกตอาณาจักร มาบัญญัติ ครบ ๒๕ ปี เต็ม
บริบูรณ์ สมควร ที่ จะรวบรวม พระราช บัญญัติ ที่ได้ โปรดเกล้าฯ
ให้ออกเป็น คราว ๆ มานี้ ให้เป็นหมวด หมู่ เดียวกัน แลแก้ไข
เพิ่มเติม ขึ้น อีกให้ สมบูรณ์ยิ่งขึ้นไป

จึง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ ยกเลิกพระราชบัญญัติ
ทั้งปวง ที่กล่าวมา ข้าง ต้น นี้ เสียแล้ว

มีพระบรมราชโองการ ดำรัส เหนือเกล้าฯ เฉพาะพระเจ้า น้อง
ยาเธอ กรมหมื่น พิศายาภา วรฤทธาเดชา เสนาบดีกระทรวง มุรธาธร
ให้ตราพระราชบัญญัติ ใหม่ นี้ไว้ เป็นแบบ คำนึง สำหรับ ปกครอง
เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ข้าง เฝือก จัดเป็น หมวด มาตราไว้ ดังจะว่า
ต่อไปนี้

มาตรา ๑ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ทรงพระกรุณาโปรด

เล่ม ๔

ลักษณะ ตราช้างเผือก

หน้า ๑๕๘๗

เกล้า ๑

ให้เรียกว่าเครื่องราชอิสริยาภรณ์ชั้นแปดที่เชิดชูยิ่ง
ช้างเผือก

มาตรา ๒ เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้แบ่งเป็น ๕ ชั้น
คือชั้นที่ ๑ สำหรับพระผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ซึ่งเป็นเจ้าของตรา
เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ดวง ๑ สำหรับคณาธิบดีดวง ๑
สำหรับพระราชทาน ๒๐ ดวง รวมเป็น ๒๒ ดวงเป็นชั้นที่ ๑
ชื่อมหาวราภรณ์

ชั้นที่ ๒ มีอัตรา ๕๐ ดวง ชื่อจุลวราภรณ์

ชั้นที่ ๓ มีอัตรา ๑๐๐ ดวง ชื่อนิภาภรณ์

ชั้นที่ ๔ มีอัตรา ๒๐๐ ดวง ชื่อภักดาภรณ์

ชั้นที่ ๕ มีอัตรา ๓๐๐ ดวง ชื่อทิพยาภรณ์

รวมเป็นดวงตรา ๖๗๒ ดวงเท่านั้น

มาตรา ๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลรัชทายาท ญาติ
ที่ได้สืบอายุศิริราชสันตติวงศ์ ดำรงศรัทธาอิสริยยศเป็นพระเจ้า
แผ่นดินสืบไป ในพระบรมราชวงษนี้ จะเป็นเจ้าเป็นใหญ่
เป็นประธานของเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ อยู่เสมอเป็นนิตย์

มาตรา ๔ จะทรงตั้งพระบรมราชวงษ ผู้มีพระเกียรติยศ
อย่างสูง ซึ่งเป็นที่เต็มพระราชหฤทัย ให้ว่าการเป็นคณาธิบดี
มีพนักงานที่จะตรวจตรารักษาเกียรติยศ ข้อพระราชบัญญัติ

หน้า ๑๕๔๘

ลักษณะตรา ข้าง เมืออก

เล่ม ๔

แล คำ ประกาศ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้พวก สมาชิก
แล เจ้า พนักงาน ประพฤติ ให้ต้อง ตาม ข้อ พระราชบัญญัติ ทั้ง สิ้น
แล เป็น ผู้ เชิญ ดวง ตรา ถวาย ใน การ ตั้ง สมาชิก ใหม่ ด้วย

มาตรา ๕ ดวงตรา ชั้น ที่ ๑ สำหรับ พระราชทาน พระบรมวงษา
นุวงศ์ แล ข้าราชการ ผู้ ใหญ่ เจ้า ประ เทศราช ซึ่ง มีความ ชอบ
ใน ราชการ แผ่น ดิน แล ได้รับ ราชการ ใหญ่ เป็น คุณ ต่อ แผ่น ดิน
มาก ตาม แต่ พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หั้ว จะ ทรง พระราชดำริห์
เห็น สม ควร

มาตรา ๖ ดวงตรา ชั้น ที่ ๒ ชั้น ที่ ๓ สำหรับ พระราช
ทาน พระบรม วงษา นุวงศ์ แล ข้าราชการ เจ้า ประ เทศราช ซึ่ง มี
ความ ชอบ ใน ราชการ แล ได้รับ ราชการ เป็น คุณ ต่อ แผ่น ดิน
ตาม แต่ พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่ หั้ว จะ ทรง พระราชดำริห์
เห็น สม ควร

มาตรา ๗ ดวงตรา ชั้น ที่ ๔ ชั้น ที่ ๕ สำหรับ พระราชทาน
พระ บรม วงษา นุวงศ์ แล ข้าราชการ เจ้า ประ เทศราช ซึ่ง มีความ
ชอบ แล ได้รับ ราชการ มา ด้วย ดี ตาม แต่ พระบาท สมเด็จ พระ เจ้า
อยู่ หั้ว จะ ทรง พระ กรุณา โปรด เกล้า ๑

มาตรา ๘ พระบรม วงษ์ ซึ่งเป็น ขุภักย์ บัณฑิต คือ สมเด็จ พระ
ราชโอรส นั้ด้า สืบ สันตติ เป็น บัณฑิต เนื่อง ทรง ลงมา จาก พระองค์ ใน
พระบาท สมเด็จ พระ รุกขอยศด พ้า จุฑา โลกย์ ปฐมบรมกระษัตริย์

เล่ม ๔

ลักษณะตรา ข้าง เฝือก

หน้า ๑๕๖๙

ใน พระบรมราชวงษ์ บัดยบัน นี้ อัน ดำรงค้ พระยศ เปน สมเด็จ เจ้า
ฟ้า เจ้า เมื่อ ได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ ให้นับ เปน กิตติม
ศักดิ์ สมาชิก นอก จำนวน ใน อัตรา ที่ กำหนด ไว้ แล บันดา พระ
บรมวงษ์ ซึ่ง ดำรงค้ ยศ เปน สมเด็จ เจ้า ฟ้า ได้รับ พระราชทาน
เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ อยู่ แล้ว ก็ ดี แต่ นี้ ไป ให้ ถือ ว่า เปน
กิตติมศักดิ์ สมาชิก แล กิตติม ศักดิ์ สมาชิก นี้ สูง กว่า สมาชิก
สามัญ นับ เปน รอง คณา ธิบตี ลง มา

มาตรา ๙ สมเด็จ พระเจ้า แผ่นดิน แล พระราชวงษานุวงษ์
แล บันดา เจ้า แล ผู้ มี บันดาศักดิ์ ต่าง ประเทศ ฤา คน ต่าง ประเทศ
คน ไต เมื่อ ทรง พระราชดำริห์ เหน สมควร แล้ว ณ เวลาหนึ่ง เวลา ไต
จะ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ ให้ เปน วิสามัญ สมาชิก
ตาม ลำดับ ชั้น ของ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นี้ เปน จำนวน เพิ่ม
เติม ต่าง หาก นอก จาก ที่ ได้ กำหนด ไว้ ใน พระราชบัญญัติ นี้

มาตรา ๑๐ ดวง ตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ อัน เปน ที่ เชิดชู
ยิ่ง ข้าง เฝือก นี้ ชั้น ที่ ๑ ชื่อ มหาวราภรณ์ ดวง ตรา ใหญ่ กลาง
ลงยา ราชวัติ พื้น น้ำ เงิน แก่ มี รูป มหามงกุฎ อยู่ บน หลัง ข้าง
มี เครื่อง สูง สอง ข้าง นล็ก ทับ มี เนื้อ เงิน นล็ก เปน เพ็ชร โสร่ง ขอบ
นอก เปน กลีบ บัว ลงยา ราชวัติ สี แดง มี ดอก แทรก ตาม กลีบ
บัว เปน ระเบียบ ๆ ลงยา ราชวัติ สี ขาว ดวง หนึ่ง แล มี ดวง ตรา เล็ก
ข้าง หน้า เปน แดก กลีบ บัว สาม ชั้น ลงยา ราชวัติ สี แดง สี เขียว

หน้า ๑๕๙๐

ลักษณะ ตราช้างเผือก

เล่ม ๔

กลาง ดวง ตรา นั้น เปน รูป ช้าง ลงยาราวชาวดี สีขาว ด้าน หลัง มี อุณาโลม
อยู่กลาง มีอักษร ส, พ, ป, ม, ม, ๔ เปน อักษร พระ
นาม ย่อ ใน พระบาท สมเด็จพระ จอมเกล้า ๑ เจ้า อยู่หัว อยู่รอบ
อุณา โลม บนกลีบ บัว มีรูป มหามงกุฏ ห้อย แพร แดบ สพาย สีแดง
ขอบ เขียว มีรั้วน้ำเงิน ๑ รั้ว เหลือง ๑ กว้าง ๔ นิ้ว
รวม ทั้งสิ้น นี้ เปน ชั้น ที่ ๑ เปน ส่วน สามัญ แต่ดวง ตรา สำหรับ
พระ ผู้ เปน เจ้า เปน ใหญ่ นั้น ดวง ตรา ประดับ เนือง เพ็ชร แต่ มี
สาย สร้อย พระสังวาล ทอง คำลงยาราวชาวดี กลาง เปน รูป ไอยราพต
คือ ช้าง ๓ เศียร มีบุษบก อุณาโลม ตั้ง บน หลัง มีเครื่อง สูง
ฉัตร ๗ ชั้น ๔ คั่น มีช้างเผือก ยืนงวง ถือ ฉัตร ข้าง ละ ช้าง
สายสังวาล มีรูปช้างเผือก ยืน กับ อักษร ม, ป, ร, (คือ มงกุฏ
บรมราชา) ใคว่ กัน เปน เครื่อง หมายถึง พระนามาภิไธย ใน พระบาท
สมเด็จพระ จอมเกล้า ๑ เจ้า อยู่หัว กับ รูป พระ มหามงกุฏ สลับ กัน
ไป โดย รอบ พระสังวาล นี้ สำหรับ แขนง ดวง ตรา เล็ก สรวม พาด
บน พระ อังชา ทั้ง สอง ข้าง

ดวง ตรา สำหรับ คณาธิบดี มีเนือง ประดับ เพ็ชร ด้วย ดวง
ตรา ประดับ เพ็ชร แด่ สาย สร้อย นี้ ถ้า ทรง พระราชดำริห์ เหน
สมควร จะพระราชทาน เพิ่ม เปน ส่วน พิเศษ แก่ สมาชิก ชั้น ที่ ๑
นี้ผู้ใดก็ได้

มาตรา ๑๑ ชั้นที่ ๒ ชื่อ จุลวราภรณ์ มีดวง ตรา ใหญ่

มาตรา ๑๔ ชั้นที่ ๕ ชื่อทิพยาภรณ์ มีดวงตราเล็กเหมือน
ดวงตราชั้นที่ ๔ แต่มงกุฏแลค้ำหลังเป็นเงิน มีสายแพรแถบ
เล็กติดข้างซ้าย แต่ไม่มีดอกไม้เป็นชั้นที่ ๕

มาตรา ๑๕ ผู้ที่ได้รับ พระราชทาน ดวงตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์ มาแต่ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ เจ้าอยู่หัวนั้น ก็ไม่เลิกถนอมให้คงใช้ได้ตามเดิม ไว้เป็นที่ระลึกถึงพระเดชพระคุณต่อไป ถ้าผู้ที่ได้ดวงตรา มาแต่เดิมนั้น จะใคร่เปลี่ยน ดวงตรา เครื่องราชอิสริยาภรณ์ข้าง เฝือก อย่างที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดขึ้นใหม่ในประจจุบันนี้ ก็ให้มาแจ้งความต่อเจ้าพนักงาน ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาจะเปลี่ยนพระราชทานให้ตามยศตราเดิม ถ้าดวงตราเดิมเป็นแผ่นทองฉลักเป็นรูปข้างมีมงกุฏ แลเครื่องสูงลงยาราชวัติประดับเพชร ก็โปรดเกล้าฯ พระราชทาน ดวงตราข้าง เฝือกชั้น ๒ พร้อมทั้งประกาศนียบัตร ประทับพระราชลัญจกรด้วย ถ้าดวงตราเดิมเป็นแผ่นทองฉลักรูปข้างมีมงกุฏลงยาราชวัติ ไม่มีเครื่องสูง ไม่ได้ประดับเพชรก็จะโปรดเกล้าฯ พระราชทานตราข้าง เฝือกชั้นที่ ๓ เปลี่ยนให้ตราเดิมเป็นรูปข้างเฝือกไม่มีมงกุฏ มีแต่ลงยาราชวัติก็จะโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ดวงตราข้าง เฝือกชั้นที่ ๔ ถ้าตราเดิมเป็นรูปข้างมีมงกุฏ ไม่ได้ลงยาราชวัติก็จะโปรดเกล้าฯ พระราชทาน ดวงตรา

ช้างเผือกชั้นที่ ๕

มาตรา ๑๖ ผู้ที่รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
ที่กล่าวมานี้ไปแล้ว จงแต่งเมื่อการประชุมใหญ่ๆ คือการ
พระราชพิธีและการอื่นๆ เวลาใดๆ ต้องใช้สรวมเสื้อเยียรบับ
เข้ม ขาบ เปนครว แต่งตัวเต็ม ตามยศก็ดี ถ้าเวลาสรวม
เสื้อครึ่งยศ ถ้าเสื้อแต่งเวลาเย็น แลเวลาอื่น ซึ่งเปนการหลวง
นั้นๆ ก็ดี ก็ควรจะแต่งเครื่องราชอิสริยาภรณ์นั้นด้วยทุกครั้ง
ถ้าเปนการพิเศษ นอกจากการหลวง แลการรับแขกมีบันดา
ศักดิ์ในกรุงนี้ ถ้าชาวต่างประเทศ แลเวลาประชุมเลี้ยงคนที่
ใดๆ ก็ควรใช้แต่งให้เป็นเกียรติยศ

มาตรา ๑๗ เมื่อผู้ใดได้รับตราเครื่องราชอิสริยาภรณ์
แล้ว จะจำลองดวงตราให้เล็กลง จะประดับเพ็ชรประดับ
พลอยให้งามดีสำหรับไว้ใช้ ถ้าจะไว้ให้เป็นที่ระลึกแก่บุตร
หลานต่อไปก็ได้

มาตรา ๑๘ ผู้ซึ่งได้รับดวงตราทั้ง ๕ ชั้นนี้มีประกาศนียบัตร
เซ็นพระราชหัตถ์เลขาประทับพระราชลัญจกรด้วย

มาตรา ๑๙ วันเพ็ญเดือน ๑๑ ตามจันทรคตินิยมอย่างเก่า
ซึ่งเป็นอธิกษัติ สมัยตรงกับวัน พระบรมราชประสูติกาลแล
วันสวรรคตรวมกัน แห่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัวนั้น ให้ถือว่าเป็นวันของเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อันเป็น

หน้า ๑๕๔๔ ลักษณะตรา ข้าง เฝือก เล่ม ๔
ที่เชิดชู ยี่ง นี้ ถ้า จะ ทรง ตั้ง สมาชิก ใหม่ ใน วัน นั้น ก็ จะ ได้
ทรง ตั้ง ใน การ บำเพ็ญ พระราช กุศล เฉพาะ สถาน ที่ ประดิษฐาน
พระบรม อดิรุ พระบาท สมเด็จพระจอมเกล้า ๑ เจ้า อยู่ หัว แต่นอก
จาก อภิลักขิต วาร นี้ จะ ทรง ตั้ง ใน สมัย ไต ขณะใด ก็ ได้

มาตรา ๒๐ บัณฑิต ผู้ ที่ ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยา
ภรณ์นี้ มี ลำดับ เบียดเบียน อยู่ หน้า หลัง เทียบ กับ ผู้ ที่ ได้รับ
เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ อื่น ตาม ลำดับ ชั้น ดัง นี้ คือ มหาวรรณ
สูงกว่า มหาสุรภรณ์ แต่ อนุ วัตร ตาม หลัง ปฐม จุลจอมเกล้า
จุลวรรณสูงกว่า จุลสุรภรณ์ แต่ ต่ำ กว่า ทุตย จุลจอมเกล้า วิเศษ
นิภาภรณ์สูงกว่า รัตนนาภรณ์ แต่ ต่ำ กว่า ตีย จุลจอมเกล้า
ภุชนาภรณ์สูงกว่า พัทธนาภรณ์ แต่ ต่ำ กว่า ทุตย จุลจอมเกล้า
ทิพยาภรณ์สูงกว่า วิจิตรนาภรณ์ แต่ ต่ำ กว่า ตติยานุ จุลจอมเกล้า
ดังนี้ แล ใน ผู้ ที่ ได้รับ พระราชทาน ตรา ชั้น เดียว กัน มี ลำดับ
หน้า หลัง กัน ตาม ที่ ได้รับพระราชทาน ก่อน แล หลัง

มาตรา ๒๑ ผู้ ซึ่ง ได้รับ ตรา เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ข้าง
เฝือกนี้ ให้ ลง ตัวอักษร ที่ ท้าย ชื่อ หมายบอกยศ ดังนี้ ที่ ๑ ม, ข,
แทน มหาวรรณ ที่ ๒ จ, ข, แทน จุลวรรณ ที่ ๓ น, ข,
แทน นิภาภรณ์ ที่ ๔ พ, ข, แทน ภุชนาภรณ์ ที่ ๕ ท, ข, แทน ทิพยาภรณ์

มาตรา ๒๒ บัณฑิต ผู้ ที่ เป็น สมาชิก ของ เครื่อง ราชอิสริยา
ภรณ์นี้ มี คะติ เกี่ยว ข้อง ใน ตัวเอง ประการ ไต ๆ ให้ กราบ บังคม

ทูล พระกรุณา ให้ทรงทราบ ฝ่าย ลออง ขุนี พระบาท จะ โปรดเกล้า ฯ
 ให้มี ทะลาการ ชำระ เป็น ความ รับ สั่ง ฤๅ ให้ศาล พิพากษา แล้ว
 แต่จะ ทรง พระราชดำริห์ เหน้ สมควร ฤๅ ผู้ นั้น ไม่ ยาก จะ กราบ
 บังคมทูล พระกรุณา ให้เป็น ที่ ชื่น เคียง ได้ ฝ่าย ลออง ขุนี พระบาท
 จะ โปรดฯ พ้อง ตาม โรง ศาล ตาม ขรรณ เนียม กิติ ฤๅ มี ผู้ ทำฎีกา
 ทูลเกล้า ฯ ถวาย ฤๅ พ้อง ร้อง กล่าว ไทษ ณะโรง ศาล กิติ เมื่อ
 พิจารณา ความ นั้น ปรากฏว่า ผู้ ที่ ได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์
 ชะนะ ความ จะ ได้ ค่า ปรับ ไหม มาก น้อย เท่า ไ้ ส่วน พิไณย
 หลวง นั้น ก็ทรง พระกรุณา โปรดเกล้า ฯ พระ ราชทาน ให้เป็น บำ
 เเหน็จ แก่ ผู้ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ นั้น
 ด้วย ถ้า ผู้ ซึ่ง ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ แพ้ ความ
 จะ ต้อง เสีย ค่า ปรับ ไหม เป็น สิ้น ไหม พิไณย มาก น้อย เท่า ไ้
 ต้อง ให้ เสีย เติม ไม่มี ยก เว้น สิ่ง ใด เหมือน กับ ผู้ ซึ่ง ไม่ ได้รับ พระ
 ราชทาน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์ ทั้ง ปวง เหมือน กัน

มาตรา ๒๓ เพื่อว่า จะ ให้เป็น เกียรติยศ อัน ยิ่ง ใหญ่ แก่ สมา
 ชิก ทั้ง ปวง พระ บาท สมเด็จ พระ เจ้า อยู่หัว พระราชทาน พระ
 บรม ราชานุญาต ให้ สมาชิก มี ยานาง ที่ จะ ใช้ดวงตรา ตาม ชั้น
 ที่ ได้รับ พระราชทาน ประดับ ใน ตรา ตาม สำหรับ ตน ได้

มาตรา ๒๔ จะ โปรดเกล้า ฯ ทรง ตั้ง เจ้า พนักงาน ไว้สำหรับ รักษา

หน้า ๑๕๙๖

ลักษณะตราช้างเผือก

เล่ม ๔

เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ มีตำแหน่งสัญญากรภิบาล ๑ เลขาอนุกร ๑ มุทราอนุกร ๑ เจ้าพนักงานเหล่านี้ จะมี ตำแหน่ง ยศ ตามระเบียบ ชื่อ ดังข้างบนนี้ ต้องประพฤติให้ตามข้อพระราชบัญญัติ ดังกล่าวต่อไป ในมาตราทั้งหลายนี้

มาตรา ๒๕ สัญญากรภิบาล ของเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ จะทรงตั้งผู้หนึ่งผู้ใดตามแต่พระราชขอทูลขอใคร่ขอ จะทรงเห็นชอบเห็นควรให้รับตำแหน่งยศนี้ มีพนักงานสำหรับรักษาพระราชสัญญากร สำหรับเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ แลเป็นผู้ประทับ ฎาสั่งให้ประทับพระราชสัญญากร ในบันดาข้อพระราชบัญญัติ แลประกาศนียบัตรตราตั้ง แลหนังสือสำคัญซึ่งเกี่ยวข้องกับเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ ที่จะต้องประทับพระราชสัญญากรนี้ทั้งสิ้น แลเป็นผู้รับพระบรมราชโองการทุกสิ่งทุกอย่าง ในการที่เกี่ยวข้องด้วยเครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้ แลเป็นผู้ทำตราตั้ง แลเรียบเรียง ข้อพระราชบัญญัติแลคำประกาศต่าง ๆ รับ ๆ สั่งของผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ ฎาคนาธิปัตย์สั่งแก่เจ้าพนักงานต่าง ๆ เมื่อจะทรงตั้งสมาชิกใหม่จะได้สั่งเลขาอนุกร ให้มีหนังสือแจ้งความแก่สมาชิกให้รู้ล่วงหน้า แลเป็นผู้พนักงานดูผิดดูชอบ ให้สมาชิกแลเจ้าพนักงานประพฤติให้ต้องตามข้อพระราชบัญญัติ ซึ่งมีอยู่แล้วแลจะมีต่อไป แลแต่น้ำพระไทยของผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ แล

เล่ม ๔

ลักษณะ ๖๖ ข้าง เลื่อน

หน้า ๑๕๙๗

คณะอธิบดีจะทรง เหน ชอบ เหน ควร แต่ทำการ อย่าง หนึ่ง อย่างใด
ที่เกี่ยวข้องด้วยเครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ นอกจาก นำ ที่ ซึ่ง กำหนด
ไว้ ฎการใด ๆ ก็ดี แล้วแต่จะทรง สั่ง

มาตรา ๒๖ เลขาธิการ สำหรับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ จะ
ทรง ตั้ง ผู้ หนึ่ง ผู้ ใด แล้วแต่พระราช อติธานาไครย จะทรง เหน ชอบ
เหน ควร ให้เป็นเลขานุการ มี พนักงาน เป็น ผู้ ช่วย ลัญจะกรากิบาล
ใน การ หนังสือ ทุก อย่าง ที่ เกี่ยว ด้วย เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้
แล มีหน้าที่ เป็น เจ้าพนักงาน ที่ จะเรียก ดวงตรา เครื่อง ยศ จาก สมาชิก
ซึ่ง ล่วง ลับ ไป ฎสมาชิก ซึ่ง เป็น โทษ ต้อง ใส่ ต้อง ถอด จาก พวก
ใน เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ แล มี พนักงาน ที่ จะเก็บ แล จด บัญชี
พวก ที่ ได้รับ เครื่อง ราชอิสริยาภรณ์นี้ ให้เต็ม จำนวน ทั้ง อดีต
ปัจจุบัน แล จด หมาย เหตุ ความ ดี ความ ชอบ ของ พวก ใน เครื่อง
ราช อิสริยาภรณ์นี้ แล จด หมาย เหตุ ต่าง ๆ ใน การ ซึ่ง เป็น ไป
แล้ว ฎจะเกิดขึ้น ลง ใน สมุด สารบบ ของ เครื่อง ราช อิสริยา
ภรณ์นี้ ไว้สำหรับ แผ่นดิน ทุก ประการ แล เลขานุการ ต้อง รู้ จัก
คำบล บ้าน แล ชื่อ ตัว ชื่อ ตั้ง ของ พวกสมาชิก ใน เครื่อง ราช อิสริ
ยาภรณ์นี้ ซึ่งมี ตัว อยู่ ทั้ง ปวง ใน เวลา วัน ประชุม ตั้ง สมาชิกใหม่
เลขานุการ จะเป็น ผู้ นำ สมุด ขั้ พระราชบัญญัติ ให้แก่ พวก
สมาชิก แล รับ ราชการ อื่น ๆ ตามแต่ลัญจะกรากิบาล จะสั่ง

มาตรา ๒๗ มุทราการ สำหรับ เครื่อง ราช อิสริยาภรณ์นี้

หน้า ๑๕๙๘

ลักษณะ ตรา ข้าง เฝือก

เล่ม ๔

จะทรงตั้ง ผู้หนึ่ง ผู้ใด แล้วแต่ น้ำพระไทย จะทรง เสน ชอบ เสน ควร
ให้เป็น มุทธานุการ มีหน้าที่ เป็น พนักงาน สำหรับ เก็บ รักษา ทรัพย์
แถม ดวงตรา แล นำ บาลูชี ตระกูล วงษ์ ของ สมาชิก ที่ เรียกว่า
วงษานุจริต แล รับ ราชการ ต่าง ๆ ตามแต่ ผู้เป็น เจ้า เป็นใหญ่
แล คณาธิบดี จะรับสั่ง ซึ่ง ลัญจะกรภิบาล จะแจ้ง ความ มา ให้
ทราบ ตาม รับสั่ง ถ้า เวลา ทรงตั้ง พวก สมาชิก มุทธานุการ จะเป็น
ผู้ จัด ที่ นั้น ทั้ง สิ้น

มาตรา ๒๘ ผู้ที่ ได้รับ พระราชทาน เครื่อง ราช อติริยาภรณ์
นี้ ต้อง จัด การ เพื่อ ที่จะส่ง ดวงตรา เครื่อง ประดับ ที่ ได้รับ พระ
ราชทาน นั้น คืน แก่ เลขาธิการ เมื่อ สิ้น ชนม ชีพ ล่วง ลับ ไป แล้ว
ถ้า จะลา ออก ก็ ต้อง คืน ดวงตรา แก่ เลขาธิการ โดย เร็ว ถ้า สิ้น
ชนม ชีพ แล้ว ต้อง ให้ ผู้รับ ฎา จัด การ มรรฎก ส่ง คืน ใน กำหนด
อย่า ให้ เกิน เดือน ๑ แต่ ประกาศ นียบัตร สำหรับ ดวงตรานั้น ไป รด
เกล้าฯ พระราชทาน ไว้ ให้ เป็น ที่ รุด แก่ บุตร หลาน สืบ ต่อ ไป

มาตรา ๒๙ ถ้า ผู้ใด ที่ ได้รับ พระราชทาน ตรา เครื่อง ราช อติริ
ยาภรณ์ ข้าง เฝือก ขึ้น ค่า แล้ว เลื่อน เป็น ชั้น สูง ขึ้น ไป ใน ตรา ข้าง
เฝือก นั้น ต้อง ส่ง ดวงตรา ชั้นต่ำ ที่ ประดับ อยู่ เดิม นั้น คืน แก่ เลขาธิการ

มาตรา ๓๐ บันดา พวก สมาชิก แล เจ้าพนักงาน ของ เครื่อง
ราช อติริยาภรณ์ นี้ ถ้า มีความ ผิด เป็น มหันตะโทษ ก็ ดี เป็น
มัทธยม โทษ ก็ ดี ที่ เสื่อมเสีย ชาติ ตระกูล แล เสีย เกียรติยศ ไม่
สมควร ที่ จะเป็น สมาชิก แล ผู้ ดี ได้ ถ้า ทรง พระราชดำริ เห็น ไม่

สมควร คำวงศ์ตำแหน่ง นั้น ก็ จะ ทรง ถอด ทรง ไล่ผู้ที่มีความ
ผิด นิสัยเสียจากสมาชิก ฎาเจ้าพนักงาน แล้วเจ้าพนักงานจะ
เรียกดวง ตราเครื่อง ประดับ สำหรับ อัคริวยศ คั้น ใน ทัน ไต แล ดย
ชื่อจาก ใน บานชีสารบบ สำหรับ แผ่น ดิน การ ที่ จะ ถอด ไล่เสีย
จากสมาชิก ฎาเจ้าพนักงาน ในเครื่อง ราชอิศริยาภรณ์นี้ ผู้เป็นเจ้า
เป็น ไหญ่พระองค์เดียว จะ ทรง วินิจฉัย พิจารณาพิภพภากษากิริยา
อาการ ของ ผู้ที่ ทำ ผิด ซึ่ง จะ ถอด ไล่เสียจากสมาชิก ฎาพนักงาน
ในเครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้ แลผู้เป็นเจ้าเป็นใหญ่ทรงอำนาจ
ไว้ว่า เวลา ไต เวลา หนึ่ง ทรง พระราชดำริห์เห็นสมควร ว่า จะ ทรง
ตั้งผู้ หนึ่ง ผู้ ไต ที่ ให้ ถอด ไล่เสียจาก สมาชิก ฎาเจ้าพนักงาน ใน
เครื่อง ราช อิศริยาภรณ์นี้ อีกก็ ได้ ตามแต่ เหตุ การ ที่ ชอบ ที่ ควร
แล้วแต่ จะ ทรง ตั้ง

มาตรา ๓๑ เพื่อว่าจะมิ ให้มี ข้อผิด ที่เป็น ความ เข้าใจ เกิด ขึ้น
ด้วย เรื่อง ดวงตรา เครื่อง ประดับ สำหรับ เครื่องราชอิศริยาภรณ์นี้
ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เขียน เปน แบบ เครื่อง ราชอิศริยา
ภรณ์ แลสาย สร้อย ดวง ตรา เครื่อง ยศ แล แพร แดบ ให้ ได้ ส
แล ขนาด ทุก อย่าง ซึ่ง จะ ประดับ ด้วย เครื่อง ราชอิศริยาภรณ์นี้
ให้ ถูก ต้อง ตาม พระราชบัญญัติ แล ห้าม มิ ให้ เปลี่ยน แปลง แก่ ไข
อย่าง หนึ่ง อย่าง ใด ที่ นอก จาก ตัว อย่าง เขียน ไว้ ให้นี้ เปน อันขาด
เว้น แต่ พระ ราชทาน พระ บรม ราชานุญาติ โดยขอออก ประ กาศ

หน้า ๑๖๐๐

ลักษณะตราช้างเผือก

เล่ม ๔

เขียนพระราชหัตถเลขา ประทับ พระราชลัญจกร สำหรับ เครื่องราช
อิสริยาภรณ์นี้เป็นสำคัญ จึงให้แก้ไขแปลงเปลี่ยนแปลงรูปที่เขียนไว้ได้

มาตรา ๓๒ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เก็บมาณูซึ่ง
จดหมายเหตุต่างๆ ตามพนักงานรวมไว้แห่งเดียวกัน ที่กระ
ทรวงมูรธาธร ในพระบรมมหาราชวัง กับทั้งดวงตราเครื่องราช
อิสริยาภรณ์นั้นด้วย

มาตรา ๓๓ พระราชบัญญัติซึ่งตั้งมานี้ทุกๆ มาตรา แล
ข้อพระราชบัญญัติ แลคำประกาศที่จะมีต่อไป ให้รักษาไว้
โดยกวดขัน อย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดละเลยได้เป็นอันขาด ยกไว้
แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแลรัชทายาท ฤ็ผู้จะสืบ
สายตักราชสันตติวงศ์ ดำรงพระราชอิสริยยศเป็นพระเจ้าแผ่นดิน
สืบไป จึงจะมีอำนาจที่จะแก้ไข ฤ็เลิกถอน ฤ็เพิ่มเติมข้อหนึ่ง
ข้อใดในข้อพระราชบัญญัตินี้ได้ แลถ้าจะมีข้อสำคัญที่ไม่
เข้าใจ สิ่งหนึ่งสิ่งใดเกิดขึ้นก็ดี จะทรงอธิบายชี้แจงทุกข้อ
ทุกประการ โดยออกประกาศประทับพระราชลัญจกร สำหรับ
เครื่องราชอิสริยาภรณ์นี้เป็นสำคัญ

ข้อที่แก้ไขอธิบายเหล่านี้ ต้องนับเข้าเป็นส่วนพระราช
บัญญัติด้วย

พระราชบัญญัติประกาศตั้งไว้แต่วันอาทิตย์ ที่ ๑ ตุลาคม
รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ เป็นปีที่ ๒๖ ฤ็วันที่ ๒๕๐๖-๑
ในรัชกาลปัจจุบันนี้

เล่ม ๔

ลักษณะตราช้างเผือก

หน้า ๑๖๐๑

พระราชบัญญัตินี้ เดิมจะ โปรดเกล้าฯ ให้ประชุม ณ พระที่นั่ง
อนันตสมาคม ในวันที่ ๑ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๒ ครั้น
ต่อมา ได้ โปรดเกล้าฯ บำเพ็ญพระราชกุศล เพื่อทรงพระราชอุทิศ
ถวายแด่สมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ในกรุงทวารวดี กรุงธนบุรี
แลกรุงรัตนโกสินทร อันได้เสด็จดำรงศิริราชสมบัติมาแต่ก่อน
ทุกๆ พระองค์ ในวันที่ ๑ ตุลาคม อันเป็นวันขึ้นจันทร ๒๕
ปี ตั้งแต่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัตินั้น การพระราชกุศล
ได้โปรดเกล้าฯ ให้ทำที่พระราชวังบางปะอิน จึงโปรดเกล้าฯ
ให้เลื่อนวันประชุมมาต่อวันที่ ๕ ธันวาคม อันมีดีตามจันทร์
คติ คล้ายกับวันพระบรมราชาภิเษกทั้ง ๒ คราว มาแต่ส่วนพระ
ราชบัญญัตินี้ โปรดเกล้าฯ ให้ออกไปแต่วันที่ ๑ ตุลาคม
ตามกำหนดในพระราชบัญญัตินี้